

**ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE
DIN CADRUL CONSORTIULUI NAȚIONAL ADMINISTRAT DE
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 811.135.1'37(478)(043.2)

**BOTNARI LILIANA
TEORIA VARIABILITĂȚII ȘI APLICABILITATEA EI LA
LIMBA ROMÂNĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA**

**621. 04. LEXICOLOGIE ȘI LEXICOGRAFIE; TERMINOLOGIE ȘI
LIMBAJE SPECIALIZATE; TRADUCTOLOGIE (limba română)**

Teză de doctor

Conducător științific:

Bahnaru Vasile,
doctor habilitat în filologie,
profesor universitar

Autor:

Liliana Botnari

CHIȘINĂU, 2020

© Botnari Liliana, 2020

CUPRINS

ADNOTARE (în limbile română și engleză)	6
Lista abrevierilor	8
Lista tabelor	9
Lista figurilor	9
INTRODUCERE	10
1. FUNDAMENTELE TEORETICE ALE FENOMENULUI VARIABILITĂȚII LIMBII	18
1.1. Definirea conceptelor esențiale ale teoriei variabilității limbii	18
1.2. Varietățile de limbă. Factori și criterii de clasificare.....	23
1.3. Varietățile de limbă în funcție de dimensiunile diacronică, diatopică, diastratică și diafazică	31
1.3.1. Varietatea diacronică a limbii române.....	31
1.3.2. Varietățile diatopice ale limbii române	33
1.3.3. Varietatea diastratică a limbii	40
1.3.3.1. Caracteristicile generale ale limbajului argotic.....	42
1.3.3.2. Caracteristicile generale ale termenilor de jargon.....	45
1.3.3.3. Limbajul tehnico-profesional.....	47
1.3.4. Varietatea diafazică a limbii române.....	50
1.3.5. Alte tipuri de varietăți ale limbii: diamezică și diegenică	54
1.3.5.1. Varietatea diamezică.....	55
1.3.5.2. Varietatea diegenică.....	58
1.4. Concluzii la capitolul 1	61
2. VARIAȚIA LIMBII ROMÂNE PRIN PRISMA GRAMATICILOR DE LA EST DE PRUT	62
2.1. Criteriile de determinare a autonomiei unei limbi.....	63
2.2. Normă și limbă literară	67
2.3. Conflictul lingvistic de pe teritoriul Republicii Moldova. Glotonimele „limbă moldovenească” – „limbă română”.....	72
2.4. Norma literară și variantele ei în gramaticile de la est de Prut	79
2.4.1. „Gramatica rusească și rumâniască” a lui Ștefan Margela vs. „Gramatica românească” a lui Ion Heliade Rădulescu.....	80

2.4.1.1. Particularități fonetice și ortografice.....	80
2.4.1.2. Particularități morfologice.....	85
2.4.1.3. Particularități lexicale.....	88
2.4.2. „Cursul I. Abecedă Rumână” a lui Ioan Doncev	89
2.4.3. Gramaticile lui Leonid A. Madan	95
2.4.3.1. Particularități fonetice.....	97
2.4.3.2. Particularități morfologice.....	100
2.4.3.3. Particularități lexicale.....	101
2.4.4. Alte gramatici și diferențele dintre acestea în funcție de glotopolitică	103
2.4.4.1. „Gramatica limbii moldovenești” de Ion D. Ciobanu.....	106
2.4.4.2. Alte gramatici, aceleași norme.....	108
2.4.4.3. „Normele ortografice și de punctuație ale limbii moldovenești” din 1967.....	110
2.5. Concluzii la capitolul 2	116
3. FENOMENUL VARIABILITĂȚII ÎN LIMBA PRESEI PERIODICE A ANILOR 1946-1992.....	118
3.1. Cadrul sociopolitic al funcționării „limbii moldovenești” în Republica Moldova în perioada postbelică	118
3.2. Limba moldovenească din perioada comunistă postbelică – exemplu perfect de transpunere în practică a limbii de lemn.....	120
3.3. Variabilitatea lingvistică a presei periodice postbelice	124
3.3.1. Particularități fonetice și ortografice	124
3.3.2. Particularități morfosintactice	129
3.3.3. Particularități lexico-semantice.....	136
3.3.3.1. Variația lexicală din perspectiva dimensiunii diacronice și a dimensiunii diatopice.....	137
3.3.3.2. Variația lexicală din perspectiva dimensiunii diastratice.....	149
3.3.3.3. Indici ai variației diafazice.....	156
3.3.4. De la o „Moldovă socialistă” la o „Moldovă suverană”	162
3. 4. Concluzii la capitolul 3	165
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	168
BIBLIOGRAFIE.....	172
ANEXE.....	186
Anexa 1. Reprezentarea diversității varietăților de limbă prin prisma celor cinci dimensiuni variaționale.....	186

Anexa 2. Tipologia varietăților de limbă	187
Anexa 3. Unele titluri și subtitluri mai relevante pentru studiul nostru extrase din ziarul periodic <i>Moldova socialistă</i> din anul 1946	188
Anexa 4. Unele titluri și subtitluri mai relevante pentru studiul nostru extrase din ziarul periodic <i>Tineretul Moldovei</i> din anul 1946	198
Anexa 5. Unele titluri și subtitluri mai relevante pentru studiul nostru extrase din ziarul periodic <i>Scânteia leninistă</i> din anul 1946	203
Anexa 6. <i>Reguli pentru școlari. Fiecare școlar îi dator.</i> În <i>Scânteia leninistă</i> , septembrie 1946, N° 3.....	205
Anexa 7. Unele titluri și subtitluri mai relevante pentru studiul nostru extrase din ziarul periodic <i>Moldova socialistă</i> din anul 1965	206
Anexa 8. Unele titluri și subtitluri mai relevante pentru studiul nostru extrase din ziarul periodic <i>Moldova socialistă</i> din anul 1976	219
Anexa 9. <i>Puterile norodului sovetic sânt nesăcate.</i> În <i>Moldova socialistă</i> , 5 iulie 1946, N° 130 (4142).....	224
Anexa 10. <i>Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului.</i> În <i>Moldova Socialistă</i> , 18 decembrie 1965, N° 303	227
Anexa 11. <i>Omul și legea. Minorul de alături.</i> În <i>Moldova Socialistă</i> , 3 noiembrie 1976, N° 258 (13255).....	232
Anexa 12. V. Beșleagă. <i>Odă cuvântului.</i> În <i>Moldova Socialistă</i> , 14 octombrie 1965, N° 242 (9791).....	236
Anexa 13. Titluri și subtitluri excerptate din ziarul periodic <i>Moldova suverană</i> din anul 1990	237
Anexa 14. Titluri și subtitluri excerptate din ziarul periodic <i>Moldova suverană</i> din anul 1992	238
Declarația privind asumarea răspunderii	241
CURRICULUM VITAE	242

ADNOTARE

Botnari Liliana. *Teoria variabilității și aplicabilitatea ei la limba română din Republica Moldova*. Teză de doctor în filologie, Chișinău, 2020

Structura tezei: Teza este alcătuită din: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 193 de titluri, 14 anexe, 172 de pagini de text de bază, 14 figuri, 4 tabele. Rezultatele cercetării sunt publicate în 14 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: *variabilitate, variație, varietate, variantă, invariantă, limbă literară, limbă autonomă, diacronie, diatopie, diastratie, diafazie, diamezie, diegenie, limbă română, „limbă moldovenească”, variație lexicală, indice de variație, analiză lexico-semantică.*

Domeniul de studiu: *621-04-Lexicologie și lexicografie; terminologie și limbaje specializate; traductologie (limba română)*

Scopul lucrării: studiul funcționalității varietăților lingvistice în limba română prin prisma unor gramatici tipărite pe teritoriul basarabean de-a lungul anilor 1827-1989, precum și a presei din perioada regimului sovietic (1946-1992).

Obiectivele cercetării: identificarea conceptelor-cheie și a direcțiilor teoriei variabilității în limbă; precizarea criteriilor de aplicare a teoriei variabilității limbilor și a celor de determinare a autonomiei unei limbi; delimitarea criteriilor esențiale de clasificare a varietăților de limbă; determinarea specificității variabilității interne a limbii române în funcție de diferențele teritoriale, temporale, socioculturale sau stilistice ale limbii; descrierea aspectelor temporale ale variabilității limbii române prin prisma gramaticilor elaborate pe teritoriul basarabean; cercetarea complexă a normelor gramaticale și a diferențelor fonetice și lexico-gramaticale depistate în gramaticile consultate; descrierea mecanismelor funcționării variabilității la toate nivelurile limbii române prin determinarea principalelor diferențe sau similitudini ale gramaticilor limbii române/„moldovenești”; analiza variațiilor limbii la toate nivelurile limbii în textele presei periodice a regimului comunist sovietic; stabilirea echivalenței dintre normele „limbii moldovenești” și normele limbii române.

Noutatea și originalitatea științifică: rezidă în analiza fenomenului variabilității, a aspectelor sale multiple: variațiile diacronică, diastratică, diatopică, diafază, diamezică și diegenică. A fost aplicată o abordare pluriaspectuală a fenomenului cercetat în vederea identificării mecanismului de funcționare a diverselor tipuri de varietăți în cadrul limbii române.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante: A fost realizată o cercetare complexă a fenomenului variabilității, a fost propusă o clasificare a tipurilor de varietăți de limbă, astfel relevând mecanismul de funcționare a variabilității în limba română în diacronie și sincronie, prin prisma gramaticilor elaborate de-a lungul timpului în Republica Moldova și a presei din perioada regimului sovietic.

Semnificația teoretică: derivă din problemele teoretice abordate, ceea ce permite să identificăm cauzele și criteriile de aplicare a fenomenului variabilității la limba română prin prisma celor 2 direcții de cercetare ale ei – internă și externă –, să studiem funcționarea diacronică și sincronă a limbii române din perspectivă ontologică și gnoseologică.

Valoarea aplicativă a lucrării: Rezultatele cercetării pot servi drept suport pentru elaborarea unui studiu privind variația limbii române în diacronie, tipologia factorilor care generează formarea varietăților de limbă și a particularităților fiecărei varietăți. Caracterul pluridisciplinar al subiectului cercetat constituie un catalizator pentru cercetări ulterioare, pentru elaborarea unor studii sociolingvistice, de lexicologie, de gramatică etc.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele cercetării noastre au fost diseminate în rapoarte prezentate în cadrul mai multor manifestări științifice (conferințe, colocvii) naționale și internaționale și au fost publicate în reviste de specialitate, în culegeri tematice editate în Republica Moldova și România.

ANNOTATION

Botnari Liliana. *The theory of variability and its applicability to the Romanian language of the Republic of Moldova.* PhD thesis in philology, Chişinău, 2020

Thesis structure: introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 193 titles, 14 annexes, 172 basic text pages, 14 figures, 4 tables. The results of the research are published in 14 scientific papers.

Keywords: *variability, variation, variety, variant, invariant, literary language, autonomous language, diachronic variety, diatopic variety, diastratic variety, diaphasic variety, diamesic variation, diegenic variation, the Romanian language, the „Moldavian language”, lexical variation, index of variation, lexical-semantic analysis.*

Field of study: 621-04-*Lexicology and lexicography; terminology and specialized languages; traductology (Romanian)*

The purpose of the research: the analysis of the language varieties, their functionality in some Romanian grammars and the Soviet printed press in Bessarabia over time (1946-1992).

Objectives of the research: identifying the key concepts and directions of the theory of language variability; specifying the criteria of the theory of language variability application and those of determining the autonomy of a language, the taxonomies of its varieties; determining the specificity of the internal variability of Romanian according to the territorial, temporal, sociocultural or stylistic differences; description of the temporal aspects of the Romanian language variability in the Bessarabian grammars; the complex research on grammatical norms and into the phonetic, lexical and grammatical differences detected in various grammars; describing the variability functioning mechanism at all the levels of Romanian by identifying the main contrasts or similarities of the Romanian/„Moldavian” grammars; analysing the language variations at all the levels in the texts of the Soviet communist press; establishing the equivalence between the norms of the „Moldavian language” and those of Romanian.

The scientific novelty and originality: resides in the analysis of the phenomenon of variability, of its multiple aspects: diachronic, diastratic, diatopic, diaphasic, diamesic and diegenic variations. A multi-conceptual approach to the investigated phenomenon has been proposed in order to identify the functioning mechanism of the different types of varieties of the Romanian language.

The results that contribute to the solving of an important scientific problem: we performed a complex research on the variability phenomenon; we proposed a classification of the types of language varieties, which allowed us to reveal the functioning mechanism of the variability in the Romanian language diachronically and synchronically, in some Romanian grammars and the printed press in Soviet Bessarabia.

The theoretical significance: derives from the investigated theoretical problems, which allows us to explain the causes and the criteria of the phenomenon of variability application to the Romanian language from the point of view of two research directions – internal and external, to study the diachronic and synchronic functioning of the Romanian language from the ontological and gnoseological perspectives.

The applicative value of the thesis: the results of the research can serve as a support for a diachronic study on the variation of the Romanian language, on the typology of the factors that generate the formation of the language varieties and their particularities. The multidisciplinary character of the explored subject could act as an impetus for further research, for the elaboration of sociolinguistic, lexicological, grammatical studies etc.

Implementation of scientific results: the results of our investigation were disseminated in reports presented during national and international scientific events (conferences, colloquiums) and were published in specialized journals and thematic collections from the Republic of Moldova and Romania.

LISTA ABREVIERILOR

adj. – adjectiv

ALM – Atlasul lingvistic moldovenesc

ALRR – Atlasul lingvistic român pe regiuni

DEX – Dicționarul explicativ al limbii române

fam. – familiar

fr. – franceză

it. – italiană

intrans. – intransitiv

lat. – latină

loc. adj. – locuțiune adjectivală

loc. adv. – locuțiune adverbială

mat. – matematică

mold. – moldovenesc

NALR – Noul Atlas lingvistic român

NODEX – Noul dicționar explicativ al limbii române

pr. – pronunție

RASSM – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească

rom. – română

s. f. – substantiv feminin

sl. – slavă

s. m. – substantiv masculin

s. n. – substantiv neutru

tranz. – tranzitiv

vs. – versus

LISTA TABELELOR

Tabelul 1.1. Parametrii comunicativi după Peter Koch și Wulf Oesterreicher.....	57-58
Tabelul 2.1. Cazurile gramaticii lui Ștefan Margela și caracteristicile acestora.....	86
Tabelul 2.2. Denumirea cazurilor limbii române în gramaticile lui Leonid Madan.....	101
Tabelul 3.1. Frecvența verbelor substantivizate în cotidianul <i>Moldova socialistă</i> din perioada regimului sovietic.....	135

LISTA FIGURILOR

Fig. 1.1. Ierarhizarea subdiviziunilor limbii.....	35
Fig. 1.2. Posibilitățile de realizare a unui discurs individual (după J. Kabatek 1998).....	52
Fig. 2.1. Alfabetul chirilic notat în gramatica lui Ștefan Margela.....	80
Fig. 2.2. Alfabetul românesc notat în gramatica lui Ștefan Margela.....	81
Fig. 2.3. Interpretarea fonetică a unor grupuri de litere care redau foneme ale limbii române după Ștefan Margela.....	82
Fig. 2.4. Interpretarea echivalentelor diftongilor <i>ie, iu, ia</i> după Ștefan Margela.....	82
Fig. 2.5. Șapte litere care în pronunție aveau corespondente alte litere cu același sunet, după Ștefan Margela.....	83
Fig. 2.6. Alfabetul chirilic fixat în gramatica lui Ion Heliade-Rădulescu.....	84
Fig. 2.7. Alfabetul slavo-rumân după Ioan Doncev.....	90
Fig. 2.8. „Unele litere chirilice, slavo-rumâne, ce se-ntâmplă în cărțile bisericești” după Ioan Doncev.....	91
Fig. 2.9. „Schimbare a unor litere în alfavitul rumân” după Ioan Doncev.....	91
Fig. 2.10. Alfabetul moldovenesc după gramatica lui Leonid Madan din 1933.....	99
Fig. 2.11. Alfabetul moldovenesc după Ion Ciobanu.....	106
Fig. 3.1. Frecvența verbelor substantivizate în cotidianul <i>Moldova socialistă</i> din perioada regimului sovietic.....	136

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate, încadrarea temei în preocupările internaționale, naționale, în context inter- și transdisciplinar

Limba trece printr-o evoluție continuă, printr-o serie de variații ce se raportează la evoluția vieții socioculturale a unei comunități sau a fiecărui membru al acesteia. Principiul că o limbă nu este un sistem închis și finit, ci este mereu influențată de diverși factori extralingvistici, precum spațiul geografic, în care este situată o comunitate lingvistică, statutul social al unui membru al comunității respective, contextul în care se desfășoară comunicarea sau aptitudinea vorbitorului de a selecta mijloacele de limbă necesare pentru a-și exterioriza verbal gândurile, constituie suportul teoretic de bază al lingvisticii variaționale. Toți acești factori externi produc un anumit impact asupra structurii interne a limbii, generând variația.

Fenomenul variabilității este prezent la toate nivelurile lingvare și în toate circumstanțele de funcționare a limbii, manifestându-se atât în plan semantic, cât și în cel formal, și, ca urmare, studiul variabilității are un caracter important și necesar. Cercetarea fenomenului variabilității limbii se înscrie, preponderent, în aria cercetărilor actuale de lingvistică, problema investigată fiind complexă, dominantă și neelucidată încă, cel puțin sub aspectul aplicabilității teoriei date în raport cu funcționarea limbii române din Republica Moldova. Preocuparea pentru studiul aspectelor conceptual-teoretice ale variabilității, a formelor de manifestare, precum și a specificității acestora la toate nivelurile limbii române, dar și cercetarea mecanismului de manifestare a variabilității unei limbi, în cazul nostru – româna, ca fenomen lingvistic, a constituit subiectul de interes al mai multor lingviști din Republica Moldova, România și nu doar, însă acestea sunt incomplete, în mare parte, sau abordează mai puțin variația limbii române de pe teritoriul basarabean. În contextul trecutului tumultuos al limbii române de pe teritoriul Republicii Moldova, al evenimentelor sociopolitice, care s-au derulat și au influențat toate sferele vieții umane, este evident că fenomenul variabilității limbii s-a manifestat din plin, generând varietăți de limbă, care reprezintă, de fapt, obiectul studiului de față.

Cercetarea fenomenului în discuție vizează variabilitatea în limitele sistemului lexical și variabilitatea în cadrul tuturor subsistemelor limbii, având un caracter pluridisciplinar și tangențe directe cu sociolingvistica, fonetica, lexicologia, gramatica, stilistica, onomasiologia, semiotica

etc., ceea ce conferă lucrării **actualitate**, necesitând realizarea unui studiu temeinic și mai aprofundat pe acest teren de studiu mereu fertil pentru toate aspectele problemei variabilității. Relevanța investigației date constă și în importanța științifică a cercetării varietăților de limbă prin prisma dinamicii sincronice și diacronice a limbii. Abordarea multilaterală a variabilității, în scopul explicării cauzelor și criteriilor de aplicare a fenomenului investigat, ne va permite să studiem atât funcționarea sincronică a limbii române, cât și particularitățile specifice ale acesteia, a variației și a diferențelor atestate pe parcursul evoluției sale. Sub aspect teoretic, lucrarea de față conturează o imagine de ansamblu a fenomenului variabilității, care include și elucidează aspectele sale multiple: variațiile diacronică, diastratică, diatopică, diafazică, diamezică și diegenică, ultimele 2 tipuri de varietăți menționate fiind mai puțin studiate, iar în lucrările de specialitate din arealul românesc apar sporadic sau chiar deloc, atestându-se informații incomplete, contradictorii, care nu fac altceva decât să trezească confuzie. În lucrare este analizată teoria variabilității limbii elaborată în lingvistica modernă, de către filologi notorii, preocupați de studiul acestui aspect al limbii: E. Benveniste (1966, p. 21), B. Havranek (1967, p. 338-348), M.-D. Glessgen (2014, p. 131), W. Labov (apud Lehmann 1968), E. Coșeriu (1994; 1995; 1997; 2000; 2001; 2007; 2009), V. M. Solnțev (= Солнцев 1982), V. Baharu (2008, p. 308; 2009, p. 42; 2013; 2015; 2017; 2018; 2019), Fr. Gadet (1992; 1996a; 1997; 2003; 2007; 2015), T. Bulot (2011; 2013), L. Gudrun și I. Léglise (2013), L. Flydal (1952, p. 240-257), F.-T. Olariu (2017, p. 21), S. Berejan (2004, p. 51; 2007, p. 100), V. Pavel (1995, p. 60-63; 2008, p. 64), I. Coteanu (1967; 1973, p. 9; 1975; 1981a), I. Condrea (2008, p. 53), D. Irimia (1999, p. 172; 2011, p. 173), R. Zafiu (2001, p. 102-187), A. Ștefănescu (2016, p. 35-36), F. Rossi (2011), G. Berruto (1993, p. 37), E. Pistolesi (2015, p. 27), V. A. Plunghean (2010, p. 217), L. Colesnic-Codreanca (2003; 2011) etc., și aplicată atât la interpretarea variantelor limbii române, cât și, tangențial sau apelând la unele paralele, la interpretarea variantelor altor limbi. Abordarea pluriaspectuală a variabilității (particularitățile fonetice, morfo-sintactice și, mai ales, lexicale ale limbii române în diacronie, confruntarea acestora și stabilirea gradului de variație), precum și determinarea indicilor de variație (diacronici, diatopici, diastratici, diafazici etc.) reprezintă reperatele fundamentale ale studiului nostru, cercetarea acestora fiind esențială pentru aprofundarea și extinderea perspectivelor de înțelegere a funcționării diverselor tipuri de varietăți în cadrul limbii.

În contextul celor menționate, **scopul lucrării** rezidă în studiul funcționalității varietăților lingvistice în limba română prin prisma unor gramatici tipărite pe teritoriul basarabean de-a lungul anilor 1827-1989, dar și a presei din perioada regimului sovietic (1946-1992).

În acest sens, ținem să menționăm că lucrarea noastră pune în discuție situația limbii române de perioada 1827-1989, insistând mai cu seamă asupra perioadei sovietice, urmărind

evoluția limbii române, „transpunerea” forțată și artificială a acesteia în „limbă moldovenească”. Materialul factual îl constituie gramaticile basarabene, inclusiv cele transnistrene, publicate în anii 1827-1989, precum și presa din perioada sovietică, evidențiind condițiile socioculturale în care funcționa limba noastră, dar și cauzele substituirii glotonimului „limbă română” prin sintagma glotică „limbă moldovenească”.

În funcție de scopul propus, cercetarea noastră are drept **obiective principale**:

- identificarea conceptelor-cheie și a direcțiilor teoriei variabilității în limbă;
- precizarea criteriilor de aplicare a teoriei variabilității limbilor;
- stabilirea criteriilor de determinare a autonomiei unei limbi;
- delimitarea criteriilor esențiale de clasificare a varietăților de limbă;
- determinarea esenței și a specificității variabilității interne a limbii române în funcție de diferențele teritoriale, temporale, socioculturale sau stilistice ale limbii;
- descrierea aspectelor temporale ale variabilității limbii române prin prisma gramaticilor elaborate pe teritoriul basarabean;
- cercetarea complexă a normelor gramaticale și a diferențelor fonetice, morfo-sintactice și lexicale fixate/depistate în diversele gramatici consultate;
- descrierea mecanismelor funcționării variabilității la toate nivelurile limbii române (fonetic, lexical, gramatical) prin stabilirea principalelor diferențe sau similitudini ale gramaticilor limbii române/„moldovenești”;
- analiza variațiilor limbii la nivel fonetic, gramatical și, mai ales, lexical în textele presei periodice a regimului comunist sovietic;
- stabilirea echivalenței dintre normele „limbii moldovenești” și normele limbii române.

Având în vedere diversitatea tipurilor de varietăți de limbă, la examinarea funcționării mecanismului variabilității în limba română, vom aborda particularitățile și indicii de variație relevanți pentru demonstrarea echivalenței dintre normele limbii române din Republica Moldova și cele ale limbii române din România.

Prin urmare, în studiul de față, analizăm situația limbii române din Republica Moldova, din perspectiva teoriei variabilității, iar atunci când ne referim la Republica Moldova, avem în vedere nu doar statul care și-a declarat independența la 27 august 1991, după destrămarea Uniunii Sovietice, ci tot teritoriul basarabean dintre Prut și Nistru, incluzând și malul estic al fluviului Nistru, cercetând funcționarea limbii române și varietățile acesteia în perioada 1827-1992.

Astfel, importanța lucrării constă în stabilirea diferențelor, dar și a particularităților similare, uneori identice dintre varietățile limbii române, pornind de la **ipoteza** că fenomenul variabilității este un proces activ în limba română, care a generat varietățile de limbă formate în

funcție de factorii extralingvistici. Totodată, ne propunem să demonstrăm absurditatea dezbaterilor referitoare la existența a 2 limbi est-romanice – româna și „moldoveneasca”, interpretând graiul moldovenesc drept o varietate teritorială a limbii române istorice, or, pe baza tuturor graiurilor nord-dunărene (factor geografic), s-a constituit o singură limbă de cultură, o limbă literară unică, pe care lingvistul E. Coșeriu a numit-o exemplară.

Metodologia cercetării științifice

Pentru identificarea problemelor fundamentale din domeniul cercetat, am recurs atât la metode de cercetare general-științifice, cât și la unele metode specifice cercetării subiectului în discuție. Punctul inițial al investigației noastre l-a constituit stabilirea suportului teoretico-științific prin aplicarea *metodei studiului bibliografic*, prin consultarea lucrărilor de specialitate, care abordează teoria variabilității, și prin stabilirea mecanismului de funcționare a limbii prin prisma variantelor sale, insistând, în special, asupra aspectelor mai puțin elucidate ale problemei.

În vederea realizării tuturor obiectivelor stabilite, prezenta cercetare a avut drept suport metodologic următoarele metode de cercetare teoretice:

- *metoda analizei comparative*, prin efectuarea unor cercetări comparative între limba română literară din Republica Moldova și cea din România, care a permis identificarea similitudinilor și a diferențelor (in)contestabile dintre acestea și cercetarea evoluției limbii române prin prisma gramaticilor de la Est de Prut;
- *metoda descriptivă*, prin abordarea descriptivă a fenomenului variabilității și analiza sistematică a informațiilor colectate la temă;
- *efectuarea clasificării tipologice a variantelor de limbă*;
- *metoda inductivă*, care, în studiul nostru, consistă în câteva etape: observarea efectuată în baza informațiilor oferite de sursele bibliografice studiate; retrospecția – nu doar studiul propriu-zis al documentelor, ci și confruntarea acestora, identificarea asemănărilor și a diferențelor prin prisma evoluției limbii române de-a lungul timpului.
- *analiza lexico-semantică a cuvintelor, analiza stilistico-funcțională a vocabularului* limbii române, dar și *analiza contextuală*, prin care am examinat proprietatea de a varia a limbii și varietățile limbii române.

Importanța teoretică

Cu referire la problematica teoriei variabilității limbii, considerăm relevante abordările care vizează mecanismul de funcționare a variabilității lingvistice prin prisma celor 2 direcții de cercetare ale ei – internă și externă –, la aspectele ce denotă descompunerea varietăților de limbă conform celor 5 dimensiuni variaționale: diacronie, diatopie, diastratie, diafazie și diamezie și

identificarea indicilor de variație în funcție de acestea. Totodată, ni se pare importantă tentativa de a determina dacă varietățile diamezică și diegenică sunt totuși noi dimensiuni variaționale, fundamentând teoretic ipoteza noastră.

Valoarea aplicativă a lucrării

Rezultatele cercetării noastre pot servi drept suport pentru elaborarea unui studiu privind variația limbii române în diacronie, pentru clasificarea factorilor care generează formarea varietăților de limbă și a particularităților fiecărei varietăți sub diverse aspecte. Caracterul pluridisciplinar al subiectului de cercetare permite ca lucrarea noastră să constituie un imbold pentru cercetări ulterioare, pentru elaborarea unor studii sociolingvistice, de lexicologie, de gramatică etc., pentru elaborarea unor cursuri universitare în domeniul filologiei sau al jurnalismului referitoare la funcționarea mecanismului variabilității limbii prin prisma celor 2 direcții de cercetare.

Totodată, valoarea determinantă a studiului nostru ține de sociolingvistică, întrucât se conturează teze conform cărora există o limbă distinctă de limba română, „limba moldovenească”, opinie susținută de unii politicieni care, de regulă, nu dispun de o pregătire filologică necesară pentru a argumenta tezele susținute. Cercetarea noastră vine să demonstreze că există o singură limbă est-romanică – limba română, la nivelul limbii literare fiind identică prin sistemul ei fonetic, lexical și gramatical, iar argumentul definitiv rezidă în faptul că orice vorbitor de română poate comunica și se poate înțelege cu alt vorbitor de română, indiferent de provincia românească din care provine.

Aprobarea rezultatelor științifice

Rezultatele cercetării noastre au fost diseminate în rapoarte prezentate în cadrul mai multor manifestări științifice (conferințe, colocvii) din perioada 2016-2019, precum: Conferința științifică a doctoranzilor (cu participare internațională) *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*, ediția a V-a, Chișinău, 2016; Colocviul național cu participare internațională *Filologia Modernă: realizări și perspective în context european*, Ediția a X-a, cu genericul: *B. P. Hasdeu – precursor al cercetărilor filologice*, Chișinău, 20 octombrie 2016; Colocviul național cu participare internațională *Filologia Modernă: realizări și perspective în context european*, Ediția a XI-a, cu genericul: *Ferdinand de Saussure – „conștiința semiotică” a lingvisticii*, Chișinău, 10 octombrie 2017; Colocviul științific național *Lecturi in memoriam acad. Silviu BEREJAN*, ediția a III-a, Chișinău, 9 noiembrie 2017; Conferința științifică a doctoranzilor *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*, ediția a VI-a, Chișinău, 15 iunie 2018; Colocviul național cu participare internațională *Filologia Modernă: realizări și perspective în context european*, Ediția a XI-a, cu genericul: *Moștenire, Influență,*

Continuitate, Chișinău, 4 octombrie 2018; Conferința *Ion Creangă – 181 de ani de la naștere* (comunicare în plen), ediția a VIII-a, 27 februarie 2018; The International Scientific Conference *Globalization, intercultural dialogue and national identity*, 6th edition, 25-26 mai 2019, Târgu Mureș, România; Conferința *Zilele Sextil Pușcariu*, ediția a IV-a, 12-13 septembrie 2019, Cluj-Napoca; Colocviul național cu participare internațională *Filologia Modernă: Realizări și perspective în context european*, cu genericul *Spiritus loci: interferențe, confluență, rezistență*, ediția a XIII-a, Chișinău, 10-11 octombrie 2019; Colocviul național *Lecturi in memoriam acad. Silviu BEREJAN*, ediția a IV-a, Chișinău, 12 noiembrie 2019 ș. a. Textele comunicărilor susținute au fost publicate în revistele de specialitate, precum și în culegerile manifestărilor menționate mai sus din Republica Moldova și România.

Sumarul compartimentelor tezei

Teza este alcătuită din adnotare în limbile română, rusă și engleză, introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie, anexe și CV-ul autoarei.

În **Introducere** sunt descrise actualitatea și importanța temei abordate, precum și gradul de concordanță dintre acestea și preocupările internaționale și naționale, în context inter- și transdisciplinar, sunt prezentate scopul și obiectivele principale ale cercetării, ipoteza pe baza căreia a fost structurată lucrarea, sunt descrise și fundamentate metodologia de cercetare, importanța teoretică și aplicativă a lucrării, rezultatele diseminate și sumarul compartimentelor tezei.

În **capitolul 1** al tezei, **Fundamentele teoretice ale fenomenului variabilității limbii**, se insistă asupra prezentării și definirii conceptului de variabilitate a limbii, precum și a dualității invariantă/variantă, a mecanismului de funcționare a acestora prin prisma studiilor lingviștilor care au investigat anterior problema cercetată. Sunt definite și interpretate conceptele de bază ale fenomenului variabilității și evoluția și transformările unei limbi, în special ale limbii române, distribuția acesteia în baza criteriilor teritoriale, sociolingvistice, stilistice etc., altfel spus, sunt analizate varietățile de limbă în funcție de dimensiunile diacronică, diatopică, diastratică, diafazică și diamezică. Este prezentat specificul fiecărui tip de varietate identificat, caracteristicile generale ale mecanismului de funcționare ale acestora în cadrul limbii române.

Capitolul 2, Variația limbii române prin prisma gramaticilor de la Est de Prut determină unele repere teoretice fundamentale pentru cercetarea noastră și anume, sunt identificate criteriile de determinare a autonomiei unei limbi, este analizată corelația normă și limbă literară și proprietatea acestora de a varia de-a lungul timpului, relevarea accepțiilor asupra subiectului respectiv formulat de mai mulți lingviști și cercetători: E. Coșeriu (1995; 1997; 2007), R. A.

Budagov (1967), I. Gheție (1982), I. Jordan (1954), I. Coteanu (1973; 1981b; 1975), B. Gaetano (1993), L. Martinet (2011), J. Kabatek (1998), D. Irimia (1999; 2011), T. Bulot (2011; 2013) ș. a.

Totodată, în paragraful al doilea al lucrării, *Conflictul lingvistic de pe teritoriul Republicii Moldova. Glotonimele „limbă moldovenească” – „limbă română”*, inițiem o abordare generală a teoriei celor două glotonime, limba română și „limba moldovenească”, stabilind coincidența acestora și fundamentând opinia noastră în baza studiilor unor personalități notorii, precum: D. Cantemir (1717; 1983), E. Coșeriu (1995; 2013), S. Berejan (2002; 2004), V. Bahnaru (2015; 2017), C. Stamati-Ciurea (2016), L. Colesnic-Codreanca (2003).

În paragraful trei, *Norma literară și variantele ei în gramaticile de la Est de Prut*, efectuăm o radiografie a limbii române prin prisma gramaticilor elaborate pe teritoriul basarabean în perioada 1827-1989, „Gramatica rusească și rumâniască” de Șt. Margela, „Cursul I. Abecedă Rumână” de Ioan Doncev, „Gramatica limbii moldovenești” de L. Madan (1929) și „Gramatica limbii moldovenești. Fonetică, morfologia și sintaxa” de același autor (1932), „Gramatica limbii moldovenești” de I. D. Ciobanu și alte gramatici editate după 1944, efectuând și o comparație a acestora cu normele gramaticilor elaborate pe teritoriul de la Vest de Prut sau cu gramaticile de astăzi. Sunt analizate particularitățile fonetice, morfologice și lexicale ale limbii de-a lungul istoriei, identificând diferențele esențiale de ordin fonetic, lexical și gramatical, coincidența sau noncoincidența unor categorii gramaticale, a regulilor ortoepice, a metalimbajului utilizat și stabilind gradul de variație a limbii române de pe teritoriul basarabean de la un deceniu la altul în funcție de factorii istorici, sociopolitici sau culturali. Cercetarea se axează, mai ales, pe analiza unor aspecte de metalimbaj al gramaticilor basarabene și a lexicului ziarelor sovietice, aceste surse punându-ne la dispoziție un inventar vast de unități sau construcții lexicale calchiate din rusă, adaptate sau nu din punct de vedere fonetic și ortografic, care reflectă cel mai bine normele lingvistice recomandate de manualele de gramatică din perioada cercetată, și urmărind implementarea acestora în uz, adică în presa organelor sovietice, destinată publicului larg, cetățenilor basarabeni.

În **capitolul 3**, intitulat **Fenomenul variabilității în limba presei periodice a anilor 1946-1992**, analizăm mecanismul de funcționare a „limbii moldovenești” în Republica Moldova în perioada postbelică (1946-1992) prin prisma presei periodice, stabilind natura relației dintre limba română și „limba moldovenească” și repercusiunile bilingvismului impus asupra limbii populației basarabene. Tot aici ne referim la o varietate a limbii române din perioada regimului sovietic comunist, *limba de lemn*, noțiune universală, specifică nu doar limbii române. În paragrafele acestui capitol am examinat variabilitatea lingvistică a presei periodice postbelice, reprezentată în lucrarea noastră de cotidienele *Moldova Socialistă*, *Tânărul leninist* și *Scânteia leninistă*,

concentrându-ne, în special, pe studierea particularităților fonetice și ortografice, morfosintactice și lexico-semantice ale limbii și pe stabilirea gradului de implementare a normelor gramaticale, fixate în gramaticile cercetate în capitolul 2, în limbajul presei.

Cercetând particularitățile lexico-semantice ale limbajului presei din perspectiva criteriului lexico-funcțional, nivelul lexico-semantic al limbii fiind cel mai mobil compartiment, cel mai receptiv și deschis la mutațiile din viața unei comunități lingvistice, analizând variația lexicală a titlurilor și a unor discursuri selectate din cotidienele menționate mai sus, prin metoda studiului lexicometric, am prezentat, consecutiv, diferențele lexicale, indicii de variație ai vocabularului în lumina dimensiunilor variaționale: diacronici – lexicul arhaic *versus* cel neologic, diatopici – lexicul literar *versus* lexicul regional, diastratici – lexicul literar *versus* limbajele specializate/jargon/argou, diafazici – lexicul marcat stilistic, de-a lungul anilor 1944-1989. Nu mai puțin importantă ni s-a părut relevarea diferențelor, mai ales la nivel lexical, ale limbii române de după 1989, determinate în baza aceluiași cotidian, însă intitulat „Moldova Suverană”, variația în funcție de conjunctura sociopolitică.

La finele capitolului, propunem o periodizare a evoluției limbii române din spațiul RSSM de după 1944, scoțând la iveală specificul limbii pentru fiecare etapă și factorii esențiali care au generat variația și diferențele identificate.

Lucrarea de față prezintă în final concluziile generale și recomandările referitoare la implementarea rezultatelor investigațiilor noastre, bibliografia și anexele.

1. FUNDAMENTELE TEORETICE ALE FENOMENULUI VARIABILITĂȚII LIMBII

1.1. Definirea conceptelor esențiale ale teoriei variabilității limbii

Variabilitatea constituie o caracteristică universală a limbii și se manifestă în plan diacronic, cât și în plan sincron. Existența varietății lingvare rămâne una dintre primele constatări ale lingvisticii. Variabilitatea limbii ar putea fi definită drept o proprietate a oricărei limbi naturale de a se manifesta în diverse variante. Dacă vorbim despre variabilitate ca termen, instantaneu ne proiectăm gândul asupra unei calități a unei entități de a „varia”, de a suporta diverse modificări ale formei sau ale funcțiilor sale, sub influența diferitor factori externi sau interni, sau asupra variațiilor/varietăților ce pot să apară între părțile unui întreg.

În acest context, citându-l pe Iu. Slojenikin, L. Răciulă (2010) observă că majoritatea conceptelor terminologice depistate acced din rădăcina verbului *a varia*: variere, varietate, variabilitate, variație etc. DEX-ul ne dă accepția următoare: „VARIĂ², variez, vb. I. **1.** *intrans.* A fi felurit, diferit, deosebit (după locuri, împrejurări, situații); a nu semăna, a nu avea aceeași înfățișare, structură, compoziție etc. cu altceva. **2.** *trans.* A da o formă diferită, a schimba. **3.** *intrans.* și *trans.* (mat.) A(-și) schimba valoarea. [Pr.: -ri-a] – Din fr. *varier*, lat. *variare*.

Aplicată în domeniul limbii, *variabilitatea* este o particularitate a acesteia, căci limba mereu a cunoscut și cunoaște o evoluție atât în ontogeneză, cât și în filogeneză, ce se raportează și la evoluția vieții socioculturale a unei comunități sau chiar a fiecărui membru al acestei comunități lingvistice. Conceptul de variabilitate a limbii, precum și dualitatea invariantă/variantă, despre care am vorbit și în alte rânduri (Botnari 2017a), mecanismul de funcționare a acestora, constituie obiectul de cercetare atât al autorilor autohtoni, cât și al celor europeni sau ruși, deoarece multe aspecte ale problemei nu au fost elucidate definitiv, necesitând studii și explicații suplimentare.

E. Benveniste, în lucrarea sa „Problèmes de linguistique générale”, abordează problematica de studiu a lingvisticii și evoluția acesteia pe parcursul său istoric, definind limba în felul următor: „De la bază până în vârf, de la sunete până la cele mai complexe forme de expresie, limba este o aranjare sistematică a părților. Ea este compusă din elemente formale articulate în combinații variabile, după anumite principii de structură. (...) O limbă nu conține decât un număr redus de elemente de bază, dar aceste elemente, ele înseși puțin numeroase, permit un mare număr de combinații. (...) Aceste elemente minimale liber asociate conturează anumite configurații specifice, variabile conform sistemelor lingvistice vizate” (Benveniste 1966, p. 21). Astfel, funcționarea unei limbi este posibilă datorită variabilității, or anume diversele combinații și variante asigură exprimarea și redarea realității obiective prin intermediul mijloacelor de limbă.

Cu siguranță, Școala de la Praga, fondată în 1926, va fi menționată având ca obiect de cercetare variația limbii și funcționalitatea acesteia. Axându-se, la bază, pe dihotomia saussuriană limbă – vorbire, va fixa cercetarea limbii din perspectivă sincronică drept esențială, considerând limba un mijloc de comunicare caracterizat de „variația liberă”, adică în funcție de uz, de loc, timp, tematică, vorbitori, de situația de comunicare. Lingviștii praghezi, N. Trubetzkoy, B. Havránek, R. Jakobson, R. Wellek, sunt cei care, pornind de la dihotomia limbă – vorbire, înaintează și distincția *invariante – variante*, susținând afirmația că variația se manifestă atât în cadrul fiecărui nivel al limbii – fonetic, morfologic, lexical sau sintactic, cât și în planul expresiei unei unități lingvistice date. Cercetând limba literară și funcționalitatea acesteia, B. Havránek (1967, p. 338-348) atestă selecția mijloacelor de limbă în funcție de scopul comunicării, de locutori, iar aceste selecții generează diferențele în limbă. Lingvistul praghez susține că diferențele și variațiile în limbă pot fi evidențiate în lexic și sintaxă și mai puțin în fonetică și morfologie. Autorul se referă de fapt la variația limbii în funcție de locutor, de mediul în care acesta locuiește, de vârstă, de gradul de educație și de nivelul de cultură, toate aceste elemente concretizând o anumită variantă de limbă, selecția unui anumit mijloc de exprimare, adaptat situației de comunicare și aptitudinilor de comprehensiune ale receptorului. J. Mukařovský (1967, p. 406-431) diferențiază limba literară și limba poetică, afirmând că ultima variantă de limbă menționată reflectă norma literară altfel, reprezentând o îmbinare a limbii literare cu regionalisme, cu argotisme sau „naționalisme”. Autorul formulează unele teze referitoare la noțiunea de dialect, considerând că acesta constituie o „deformare a limbii literare”.

Din cele expuse anterior, observăm că Școala de la Praga identificase deja unii termeni esențiali ai teoriei variabilității limbii, stabilind bazele ulterioarelor cercetări ale fenomenului variabilității limbii. Astfel, mai târziu, conceptul de *variație* a fost difuzat în sociolingvistica americană, prin U. Weinreich, și în lingvistica contemporană franceză, prin A. Martinet.

Noțiunea de *variabilitate* impune și alte noțiuni pe care, pe parcurs, vom încerca să le identificăm și să le diferențiem. Interese de cercetare similare întâlnim și la alți lingviști, care au încercat să distingă conceptele de bază ale fenomenului variabilității, adică metasemnele *variabilitate*, *variabilă*, *variantă/invariantă*, *variație*, *varietate*.

M.-D. Glessgen, în lucrarea „Lingvistică romanică”, susține că „în cadrul enunțului, toate elementele de limbaj sunt susceptibile de a varia: fonetica și fonologia, morfologia și sintaxa, precum și lexicul sunt *variabilele* în joc. *Variantele* sunt, în primul rând, punctuale și legate de o situație concretă (...), pot deveni obișnuite pentru un individ și chiar regulate pentru un grup, dând naștere *varietăților* lingvistice” (Glessgen 2014, p. 131). Încercând să distingă noțiunile de bază ale fenomenului variabilității, lingvistul sus-numit constată că variația în sincronie conduce la

diferențe regionale, sociologice, contextuale sau enunțiative (oral/scris). Astfel, totalizând concluziile sale, considerăm că elementele de limbaj precum fonetica, morfologia și sintaxa, lexicul reprezintă nivelurile susceptibile *variației* – s. f., din franceză *variation* sau latină *variatio*, „schimbare, transformare; stare a unui lucru care se prezintă sub diferite forme, în mod variat; trecere de la o formă la alta; aspect variabil, schimbător” (DEX 2009). *Variantă* – s. f., din fr. *variante*, „formă a unui element lingvistic care diferă de aspectul tipic, obișnuit al acestui element” (DEX 2009) – reprezintă aceste modificări sau „substituții”, modalitate de a numi altfel același lucru, care, ajungând a fi obișnuite pentru un vorbitor sau un grup de vorbitori, extinzându-și aria de utilizare sau frecvența în uz, devin *varietăți* lingvistice.

Varietatea lingvistică este o noțiune importantă a sociolingvisticii, care a fost introdusă cu precădere de către W. Labov, M. Herzog și U. Wienrich în articolul comun „Fundamentele empirice ale unei teorii a transformărilor lingvistice” (Labov 1968, p. 97-195), pentru a desemna diferențierile depistate într-o anumită limbă, între diversele posibilități de exprimare. Aici lingviștii au avut în vedere atât evoluția diacronică a limbii, cât și cea sincronică. De cele mai multe ori, parcursul dezvoltării unei limbi este influențat de factorii culturali, geografici sau politici, de stratificarea socială, precum și de situațiile de comunicare individuale, după cum afirmă și marele lingvist Eugen Coșeriu: „În felul acesta, s-a observat că revoluțiile sociale și politice implică adesea profunde revoluții lingvistice, cel puțin în ceea ce privește vocabularul” (Coșeriu 1995).

Asupra noțiunii de variație lingvistică se pronunță și autorul anterior menționat M.-D. Glessgen, susținând că „*variația lingvistică* procură condiția indispensabilă și imediată a schimbării lingvistice, la rândul ei, aceasta fiind prezentă în universul nostru cotidian. O putem observa constant în procesul de utilizare a limbii: ea se manifestă prin neologisme (de pildă, împrumuturi din engleză), precum și prin arhaisme (frecvente în textele elaborate sau lirice), sau chiar prin diferențe lingvistice în funcție de generație” (Glessgen, 2014, p. 49).

În sistemul extern al limbii, G. V. Stepanov (= Степанов 1976, p. 62-64) distinge 2 aspecte: statutul limbii, încorporând diversele tipuri de varietăți: funcționale (de stil), varietăți ale formei de existență a unei limbi – limbă națională sau dialect etc., varietăți în forma de realizare (scrisă sau orală) și situația lingvistică – interacțiunea și complementaritatea diverselor utilizări ale limbii în cadrul unei anumite societăți. De fapt, autorul consideră că nici o limbă nu există doar într-o variantă, ca un tot omogen, ci este compusă dintr-un set de variante naționale, cu statut funcțional egal, drept exemplu, ne aduce cazurile limbilor romanice – spaniola, franceza sau portugheza.

Abordând conceptul de ***variație***, J. Dubois, în „Dictionnaire de linguistique”, îl definește astfel: „Fenomenul prin care, în practica actuală, o limbă anume, într-o anumită epocă, spațiu

geografic sau grup social, nu este niciodată identică cu aceeași limbă vorbită în alt spațiu sau de către alt grup social” (Larousse 1994). Lingvistul francez consideră că variația este un fenomen care *volens nolens* afectează o limbă, iar aceasta nu există într-o singură variantă, ci este influențată de epocă, spațiu și comunitatea socială.

F. Neveu, în „Dictionnaire des Sciences du Langage” (DSL 2004), notează că „*variația* poate fi definită drept o manifestare a variabilității limbilor naturale, observată în diversele utilizări lingvistice ale acesteia de către o comunitate și implică totodată determinări politice, geografice sau socioculturale”. Parafrazând, variabilitatea unei limbi se concretizează prin variație în funcție de conjunctura politică, geografică sau socioculturală. Lingvistul francez consideră că *variabilitatea* este o proprietate fundamentală a limbilor naturale, care se pretează variației, în funcție de eterogenitatea utilizărilor lingvistice dintr-o comunitate, de ajustarea adecvată a discursurilor la situațiile de limbă, la contextul social, precum și la o perioadă de timp anume – actualității. Astfel, este lesne de înțeles că rescrierea unei producții verbale produce un text nou, diferit de cel original, inițial; textul este remodelat, suferind un anumit grad de alterare.

Prin urmare, lingvistica variaționistă are la bază principiul că o limbă nu este un sistem autonom închis și finit, ci interferează cu anumiți factori extralingvistici, precum spațiul geografic, în care este situată o anumită comunitate lingvistică, statutul social al vorbitorului, contextul în care se desfășoară comunicarea și aptitudinea acestuia de a se adapta unei variante de limbă, de a selecta mijloacele de limbă necesare pentru a-și materializa gândurile. Toți acești factori produc un anumit impact asupra structurii interne a limbii.

Abordarea fenomenelor de limbă prin prisma opoziției *variantă/invariantă* a fost raportată inițial la domeniul fonologiei, ca urmare a cercetărilor și studiilor lingvistice efectuate de Școala de la Praga, conceptul de *variantă* reprezentând realizarea unei și aceleiași unități (fonem), fonemul ca unitate abstractă fiind chiar *invarianta*. Mai târziu, în baza principiului izomorfismului, distincția variantă – invariantă a fost extinsă și la celelalte nivele lingviale, opoziție pe care am cercetat-o și cu alte ocazii (Botnari 2017a).

Consultând literatura de specialitate din arealul rus, atestăm un interes deosebit pentru subiectul cercetat. Astfel, V. M. Solnțev (= Солнцев 1982, p. 71-73) vede, în proprietatea „unei și aceleiași” unități lingvistice de a avea diferite modificări în diferite cazuri de uz, generatorul noțiunilor de variantă, pentru denumirea acestor modificări, de invariantă pentru desemnarea în formă abstractă a „unora și acelorași unități” extrase din cadrul modificărilor lor concrete de variație, ca proces al utilizării nemijlocite a variantelor și de variabilitate, drept totalitatea caracteristicilor fenomenului în genere. În acest context, autorul susține că orice unitate a limbii încorporează o multitudine de exemplare și are o anumită funcție, respectiv, aceeași funcție îi

revine fiecărui exemplar. Pentru exercitarea funcției date este utilizat un anumit exemplar al unității de limbă în cauză, care și se definește drept *variantă*. Reformulând, orice unitate a limbii înglobează în sine o diversitate, o clasă de variante. V. M. Solnțev ajunge la concluzia că această unitate și este invarianta, în sens abstract, iar formele ei funcționale – variantele, acestea fiind utilizate în limba vorbită. *Invarianta* este, în concepția autorului, elementul ordonator, care permite gruparea în clase, subclase etc.

Varianta, din lat. **varians/variantis** „care variază, se modifică”, se referă la diverse realizări ale unei și aceleiași entități, care, în raport cu toate modificările suferite, rămâne mereu aceeași. *Invarianta* este un termen abstract, virtual ce desemnează una și aceeași identitate în afara modificărilor sale – variantele. Totuși, invarianta nu este o entitate superioară, un standard sau o normă exemplară. Pentru T. C. Musaeva, invarianta este „denumirea prescurtată a clasei de obiecte, fenomene etc. relativ omogene.” (= Mycaeva 2016). Astfel, lingvista susține că „fiecare variantă-obiect, parte componentă a unei serii de variante, conține în sine proprietăți invariante inerente fiecărui membru al acestei serii și poate fi evaluat ca «reprezentant» al invariantei.” (ibidem).

În lucrarea „Elemente de semasiologie”, lingvistul basarabean V. Bahnaru, în baza opoziției virtual/actual, distinge pentru nivelul lexical al limbii trei tipuri de unități invariante și variante: 1) invariante și variante pentru planul expresiei, adică *soneme* și *alosome*; 2) invariante și variante pentru planul de conținut, adică *sememe* și *alosememe*; 3) invariante și variante pentru planul expresiei și pentru cel de conținut concomitent, adică *lexeme* și *lexe*. În accepția autorului, virtualul reprezintă „o proprietate permanentă și imanentă, cu caracter invariant, a unei anumite unități de limbă” (Bahnaru 2009, p. 42): în planul expresiei, caracterul invariant este redat prin invariantele fonetice, sonemele, în planul conținutului – prin invariantele semantice, sememele, acestea coincidând cu definițiile lexicografice din dicționarele explicative sau de specialitate, iar pentru planul expresiei și pentru cel al conținutului simultan – prin invariantele lexico-semantice, prin *lexeme*, formele cele mai „exemplare”, imune la mutații în plan virtual; iar actualul vizează realizarea virtualului în vorbire, fiind determinată de uz: în planul expresiei, invarianta virtuală se realizează prin *alosome*, în planul conținutului, se actualizează prin variantele semantice, *alosememele*, adică manifestarea concretă a unui semem în vorbire, iar pentru planul expresiei și pentru cel al conținutului simultan – prin *lexe*.

Em. Vasiliu stabilește, de asemenea, o relație directă între conceptul de invariantă și conceptul de limbă, pe de o parte, și între conceptul de variantă și conceptul de vorbire, pe de altă parte: „Sistemul de *invariante* (...) reprezintă schema, adică limba. Domeniul *variantelor*, adică realizarea concretă, reprezintă uzajul schemei, adică vorbirea (...)” (Vasiliu 1959, p. 469).

În „Lexicologia practică a limbii române” (Baharu 2013a, p. 94-95), *invarianta* semantică (sememul) apare ca o entitate de limbă și coincide cu definițiile lexicografice din dicționarele explicative, în măsura în care acestea reflectă obiectiv realitatea din limbă, în timp ce *varianta* semantică (alosememul) este o manifestare concretă a entității invariante, adică este un fapt de vorbire.

Ch. Rouet-Delarue (2013) se referă la conceptele variantă/invariantă raportate nivelului sintactic și unităților sale – sintagmele, propozițiile, frazele. Lingvista susține că un discurs poate fi restructurat prin diverse mijloace și procedee (sintactice, morfologice, anaforice, eliptice etc.), reformularea acestuia fiind racordată la dinamica discursivă. C. Rouet-Delarue consideră că acest fenomen (cel al reformulării) este posibil doar prin accesarea de la „ideea conservării unei invariante”, fără de care nu ar fi survenit reformularea. Gradul de conservare a invariantei relaționează întotdeauna cu alegerile și aptitudinile locutorilor de a poseda limba.

În concluzie, în baza definițiilor examinate mai sus, conchidem că dihotomia variantă/invariantă este o dualitate a unității lingvistice, definind *invarianta* drept o unitate virtuală a limbii, inutilizabilă, care devine funcțională sub diferite forme selectate în funcție de diverși factori (cronologici, geografici, sociali, culturali, stilistici sau ideologico-politici etc.), iar *varianta* reprezintă una dintre formele prin care funcționează o unitate a limbii, realizarea concretă a unei unități de limbă, prin selectarea din multe alte realizări sau variante posibile.

1.2. Varietățile de limbă. Factori și criterii de clasificare

Orice *limbă* este un sistem de semne organizate într-un anumit mod, un sistem de reguli specifice unei anumite comunități de locutori, prin care se distinge de alte limbi, singularizându-se. Bineînțeles, există diverse afinități, mai ales între limbile înrudite, ceea ce permite determinarea etimologică a vocabularului unei limbi, a structurii fonetice și gramaticale a acesteia.

Descrierea variațiilor unei limbi sau a dialectelor acestei limbi, precum și explorarea potențialului creativ al limbii vorbite (al limbajului) nu ar fi posibilă fără a apela la corelația diatopie – diastratie – diafazie, pe care am analizat-o și anterior (Botnari 2018c). E. Coșeriu (1995, p. 11) susține că datorită alterității se nasc nu doar varietăți, dar și așa-numitele omogenități: omogenități în sens diatopic – dialecte, omogenități în sens sociocultural (diastratic) – stratificări sociale în funcție de varietatea (forma) de limba vorbită, omogenități în sens diafazic – stiluri de limbă. Însă, referindu-se la limba română, autorul consideră că, în cazul acesteia, aproape că nu există diferențe între nivelul limbii comune și nivelul limbii exemplare. Diferențele determinate țin mai mult de nivelul fonetic și de vocabular, pe când nivelul gramatical atestă foarte puține

distincții. „Aproape că nu există diferențe între limba comună, care reprezintă o varietate regională, și limba exemplară, adică limba standard.” (ibidem p. 16).

Variabilitatea limbii, definită anterior drept o proprietate a oricărei limbi naturale de a se manifesta prin diverse moduri, depinde de factorii temporali, sociali și teritoriali, întrucât, de cele mai multe ori, parcursul dezvoltării unei limbi este influențat de acești factori, cât și de situațiile de comunicare individuală. Drept rezultat, o limbă devine din „monolit”, dintr-o formă unitară, bine încheată, un „compozit”, ramificându-se în diferite varietăți.

Analiza și descrierea totalității varietăților de limbă sunt imposibile, or însăși limba nu are limite distincte, noi cercetând doar faptele de limbă. Astfel, pentru a realiza o clasificare a varietăților de limbă, pe care am încercat să o efectuăm și anterior (Botnari 2018c), e necesar, în primul rând, să consultăm literatura de specialitate și să analizăm concepțiile lingviștilor moderni asupra criteriilor de clasificare, precum și asupra factorilor care generează repartiția unei limbi în diverse tipuri.

Lingvistul francez H. Boyer (1996, p. 13) consideră că o limbă variază în funcție de:

- 1) originea geografică și condițiile de habitat ale vorbitorilor,
- 2) apartenența socioculturală,
- 3) activitatea într-un anumit domeniu (profesie),
- 4) codul vorbire/scriș și caracteristicile sale și
- 5) diferența de gen a vorbitorilor.

În concepția conațională a sa, L. Martinet (2011), factorii sau particularitățile de bază care influențează evoluția unei limbi sunt: 1) orice limbă tinde să-și păstreze unitatea și identitatea; 2) rolul imitării, în special între clasele sociale diferite; 3) problematica actualizării și adaptării unui context anumit; 4) influența literaturii (pentru clasele sociale elevate și cultivate); 5) locutorii-bărbați și locutorii-femei se diferențiază prin felul de a vorbi; 6) factorii „externi”, catastrofele naturale (tsunami, uragane) sau politice (războaie etc.), care impun modificări în felul de a vorbi o limbă și dezvoltarea mai multor mijloace de comunicare cu referire la evenimentele respective.

Așadar, orice limbă reprezintă un popor, o identitate, fiind unul dintre elementele care-l întregeste, care-i „leagă” pe toți reprezentanții săi, de conștiința apartenenței la același neam, la aceleași origini și istorie. Nu în zadar, parcursul evolutiv al unei limbi ne demonstrează că invazia, cotropirea unui popor, asimilarea și subjugarea acestuia se efectua demarând, în primul rând, cu nimicirea limbii, cu eliminarea conștiinței identitare, cu deznaționalizarea și distanțarea de origini. Un popor care-și pierde limba se pierde pe sine, devine alt popor.

Al doilea factor menționat de L. Martinet ar putea fi reprezentat cel mai bine prin abordarea lui W. Labov (1968): variația socială a limbii, adică diversele utilizări ale limbii de către diverși locutori în cadrul unei comunități lingvistice. Cercetarea lui Labov a constatat în realizarea unui „experiment lingvistic”; astfel, cercetătorul a selectat 3 prăvălii amplasate în locuri diferite și

destinate unui contingent diferit de clienți („diferențiere teritorială și socială”) din New York City: Saks Fifth Avenue (destinat clasei sociale „înalte”), Macy’s (pentru clasa medie) și S. Klein (pentru clasa cea mai puțin prestigioasă). Metoda de investigație a cercetătorului american era următoarea: lingvistul se apropia de angajat, în postura de client, cerând anumite informații:

– *Excuse me, where are the women’s shoes? Mă scuzați, unde se află încălțăminte pentru femei?*

– *Fourth floor.* *Etajul patru.*

– *Excuse me?* *Poftim?*

– *Fourth floor.* *Etajul patru.*

Lingvistul urmărea răspunsul oferit, iar întrebarea repetată avea drept scop verificarea gradului de variație a variantei de răspuns: a doua oară locutorii se străduiau să vorbească mai clar, într-o formă mai cultă. Rezultatele studiului efectuat au demonstrat că angajații de culoare („Les Noirs”), care ocupă posturi mai înalte, pronunță „r” similar modului de pronunțare al sunetului de către cei de rasa albă („les Blancs”), pe când angajații de rasă negroidă, în posturi subalterne, pronunță „r” mai puțin: la Saks, 30 % din angajații intervievați pronunță „r” în ambele cazuri de răspuns, la Macy’s – 20 %, iar la S. Klein – 4 %. Astfel, lingvistul a observat că limba variază atât în funcție de statutul social al interlocutorului, cât și în funcție de diferența de vârstă.

Variabilitatea stilistică este, de asemenea, social determinată: într-un context formal, majoritatea locutorilor tind să utilizeze o limbă mai „cizelată”, specifică așa-numitei „clase superioare”. Limba niciodată nu este identic vorbită de către locutori sau diverse grupuri sociale. În acest context, L. Răciulă (2010) menționează că abordarea variabilității presupune delimitarea planului general (obiectiv) al limbii de cel individual (subiectiv) al vorbirii, adică, delimitarea variabilității limbii de variabilitatea vorbirii. În opinia lingvistei, variabilitatea se conturează ca „o relație între prezența variantelor în limbă (la toate nivelurile lingvare) și variațiile mijloacelor de exprimare în vorbire (stilurile individuale)” (ibidem, p. 51), idee pe care o împărtășește și F. Gadet.

Dintotdeauna literatura a constituit un indice de cultivare și dezvoltare (nu doar pentru clasa socială elevată) – „suntem ceea ce citim”. Mai nou, racordând maxima respectivă la realitatea din prezent, am spune că „suntem și ceea ce privim, ce audiem”, căci ne aflăm într-o perioadă în care mass-media se impune vertiginos, surclasând literatura chiar. Se observă o tendință a cititorilor, a telespectatorilor de a adopta în mod inconștient un anumit comportament, fel de a vorbi sau chiar manieră de a gândi, o însușire a valorilor promovate de cartea citită sau de emisiunea televizată vizionată, ceea ce poate avea atât o influență pozitivă, cât și una nefastă. Literatura poate să-ți lărgescă orizonturile, să te introducă în lumi la care doar ai visat, să te raporteze la alte grupuri sociale, să te conecteze la mințile celor mai mari și renumiți învățați, scriitori, critici, lingviști,

jurnaliști etc., să-ți dezvolte personalitatea, cugetul și, cel mai simplu și firesc, să-ți îmbogățească fondul lexical.

Factorii externi sau extralingvistici, am spune noi, sunt acei factori care influențează limba „din afară”. În această ordine de idei, L. Martinet se referă la îmbogățirea vocabularului unei limbi, căci toate fenomenele, naturale sau politice, cer noi mijloace de exprimare, noi termeni sau doar o actualizare a celor existenți. Sociolingvistul W. Bright (apud Calvet 2002, p. 75) se întreabă: „Care sunt factorii ce condiționează diversitatea lingvistică?” și tot autorul enumeră trei factori principali: identitatea socială a locutorului, identitatea socială a destinatarului și contextul. În aceeași ordine de idei, A. Meillet (apud Pons 2007, p. 135) consideră că explicarea iregularității schimbărilor lingvistice rezidă în fluctuațiile componente sociale a comunității lingvistice.

Fr. Gadet (1997), în *Le français populaire*, distinge de asemenea o serie de factori care influențează evoluția unei limbi și provoacă diferențierea acesteia: *factorii intralingvistici* (intrasistemic) – restructurări de optimizare în interiorul sistemului structural al limbii (forma „mangerai” a viitorului prezent riscă a fi confundată omofonic cu condiționalul, de unde apare tendința de a fi înlocuită cu „je vais manger”); *factori interlingvistici* (intersistemic) – fenomene descrise precum interferențe – împrumuturile, eliminarea variantei native a unui lexem din limba dominantă în favoarea unui omolog din altă limbă; *factori extralingvistici* (extrasistemic) – așa-numiții factori sociolingvistici – contactul lingvistic, statutul limbii, gradul de asimilare, schimbările sau variațiile tehnologice, culturale, economice, politice etc.

După cum am menționat ceva mai sus, lingvistica actuală abordează teoria variabilității prin prisma celor două direcții de cercetare ale ei: internă și externă. Clasificarea varietăților de limbă propusă de E. Coșeriu: „În orice limbă (...) deosebim o varietate în spațiu (diatopică), o varietate între păturile socioculturale ale comunității (diastratică) și o varietate de expresie, în acord cu circumstanțele vorbirii – o varietate stilistică (diafazică)” (Coșeriu 1994, p. 142), potrivit căreia oricare limbă naturală se concretizează în trei tipuri de varietăți: *diatopice*, *diastratice* și *diafazice*, completată cu varietățile *diacronice* și cele *diamezice*, va constitui subiectul nostru de studiu în continuare (Anexa 2).

Fr. Gadet (2007) distinge 2 tipuri de variație: *variația în funcție de locutori* (des usagers) și *variația în funcție de uz*. Primul tip cuprinde: *variația diacronică*, istorică (evoluția limbii în diacronie, de exemplu, româna marilor cronicari și româna literară la etapa actuală); *diatopică* – spațială sau regională (dialectele, graiurile, regiunile – dacoromâna, aromâna, meglenoromâna, graiul maramureșean, moldovenesc etc.); *diastratică* – socială, demografică (limba tinerilor vs. limba persoanelor în etate, mediul rural vs. mediul urban, diverse medii profesionale sau nivele de studii etc). În ultimul tip menționat includem și sociolectul – variația ce se referă la poziția socială,

tehnolectul – variația ce se referă la profesia sau specializarea locutorului și idiolectul – selecția cuvintelor, structura frazelor, expresiile, maniera de a pronunța.

Variația în funcție de uz, în viziunea lui Fr. Gadet, este reprezentată de variația *diafazică* (situațională sau stilistică) și anume de tendința locutorilor de a se adapta contextului sau situației de comunicare, tendință menționată anterior.

Atât variația în funcție de locutori, cât și cea în funcție de uz se manifestă în cadrul tuturor nivelurilor limbii: fonetic, morfologic, sintactic și lexical. Într-o altă lucrare a sa, Fr. Gadet (2015, p. 84) susține că această concepție – a divizării variației în funcție de uz și de locutori, trasează limite, or nu există locutor fără a fi raportat uzului și nu există identitate sociolingvistică fără a interacționa.

De aceeași părere este și conaționalul său T. Bulot (2011). Lingvistul, în încercarea de a distinge variabilitatea externă a limbii de cea internă, susține că diferența consistă între factorii externi, care permit explicarea diverselor varieri ale limbii prin fapte non-lingvistice și factorii interni, care explică diversitatea formelor lingvistice prin fapte de ordin lingvistic. Cercetătorul francez propune, de asemenea, un ansamblu din 5 dimensiuni: diacronic, diatopic, diastratic, diafazic și diegenic, cu variabilele lor: istorică, socială, geografică, de interacțiune și de gen. Fiecare dimensiune poate fi distinsă printr-un factor (extern) – timp, spațiu, grup social, interacțiune, sex, iar fiecare formă este determinată de un „lect”: cronolect, regiolect/topolect, sociolect, idiolect, sexolect.

Însă o astfel de clasificare creează impresia că un tip de variație exclude pe altul. Pentru a elucidă acest aspect problematic, lingvistul intervine cu explicațiile de rigoare: factorul de *timp* face trimitere la anumite situații cunoscute, recurente, în care un locutor în etate sau mai tânăr conștientizează că el nu vorbește ca celălalt; prin factorul *spațiu* observăm că în limitele unui anumit teritoriu nu se vorbește la fel, orice loc fiind un „purtător de identitate” și poate produce aceleași efecte (cartierele orașelor, de exemplu); factorul *grup social* conturează faptul că orice locutor poate categorisi pe ceilalți sub aspect social (chiar dacă pare a fi ceva imoral) prin raport la propria formă de limbă utilizată; factorul interacțiune reflectă un fapt deja stabilit; *situația de interacțiune* (Cu cine? Când? De ce? Asupra cărui subiect?) influențează alegerile lingvistice ale locutorului; și, finalmente, *factorul de gen* redă o realitate socială ușor observabilă: femeile au o latitudine de uz a limbii mai amplă decât a bărbaților.

D. Stosic (2012, p. 3-24), dar și L. Gudrun și I. Léglișe (Gudrun 2013, p. 315-329) propun aceeași tipologie a variabilității (cu cele cinci dimensiuni ale sale), ultimii lingviști menționați afirmând că tipologia are în vizor locutorul: pe de o parte, se regroupează variația interpersonală (în funcție de indivizi – diverse locuri, perioade de timp, în funcție de mediu și, respectiv, poziție

socială) și variația interpersonală (în funcție de uz și registru/mijloace utilizate, de unul și același locutor în diverse situații și contexte). Însă ei înșiși consideră că decuparea în tipuri de variere ar presupune o discontinuitate, căci diatopicul, diastraticul și diafazicul interacționează în permanență. Deși sunt analizate separat, tipurile de variație nu pot fi izolate, funcționând concomitent în cadrul tuturor nivelurilor linguale.

În contextul celor enunțate și în alte rânduri (Botnari 2018c), conchidem că lingvistica actuală abordează teoria variabilității prin prisma celor *două direcții de cercetare* ale ei: internă și externă. Variabilitatea internă a limbii, potrivit savantului E. Coșeriu (2000, p. 263), se concretizează în trei tipuri fundamentale de **diferențe**:

1) diferențe în spațiul geografic (sau diferențiere spațială, accepție dată de studiile lui V. Bahnaru (2008, p. 128), în cazul dat se are în vedere **varietatea diatopică**, care generează unități sintopice sau variante teritoriale, precum ar fi: dialectele, subdialectele, graiurile;

2) diferențe între straturile socioculturale ale comunității lingvistice – **varietate diastratică**, adică, unitățile sinstratice, așa-numitele dialecte sociale: profesionalisme, jargonisme, argotisme, vulgarisme, termeni tehnici și științifici etc.;

3) diferențe între tipuri de modalități expresive, reprezentate prin **varietatea diafazică** (numită și varietate situațională sau stilistică), care desemnează unitățile sinfazice – variante stilistico-contextuale.

Aspectul variabilității limbii prin prisma **varietății diacronice** nu este amintit în sursele citate anterior ale lui E. Coșeriu, însă, în comunicarea sa, „*Limbă istorică*” și „*dialect*”, publicată ulterior în culegerea *Fonetică și dialectologie*, XII, lingvistul, referindu-se la varietățile de limbă, menționează varietatea limbii în sens istoric, în timp – „varietatea diacronică bine cunoscută” și nevarietatea – *sincronie* – „ori un singur moment în timp ori o stare de neschimbare funcțională, chiar dacă se menține într-o epocă mai îndelungată, adică neschimbare în sens cronologic, în sens temporal: *diacronie* și *sincronie*” (Coșeriu 1993, p. 57). Acest aspect al diferențierii este identificat la lingviștii francezi – Fr. Gadet, D. Stosic, dar și în compartimentul stratificării funcțional-stilistice a lexicului – diferențierea temporală a lexicului limbii, divizat în strat lexical neologic și un alt strat arhaic, la V. Bahnaru (2008, p. 124), dacă ne referim la arealul lingvistic autohton.

De fapt, cel care a introdus termenii actuali *diatopic* (pentru axa spațială) și *diastratic* (pentru axa socială) este lingvistul norvegian L. Flydal, într-un articol din 1951 (Flydal 1951, p. 240-257), după cum menționează însuși E. Coșeriu în comunicarea amintită: „acești termeni au fost introduși de romanistul norvegian L. Flydal. (...) a introdus termenii: *diatopic* și *diatopie* și, în sens invers, *sintopic* – adică fără varietate, fără diferență în sens spațial; *diastratic* și *diastratie* și termenii contrari, *sinstratic* și *sinstratie*. Eu am adăugat acestor termeni numai termenii *diafazie*

și *diafazic* și, de altfel, la început, în faza inițială a acestor teorii, în forma: *diafatic* și *diafatie* și *sinfatic* – adică, într-o formă grecească mai corectă” (Coșeriu 1993, p. 56). Ilustrul lingvist menționează etimologia greacă a acestor termeni, mai puțin a termenilor hibridi *diastratie* și *sinstratie*, care sunt „în parte grecești și, în parte, cu o bază latinească”.

Aproape în același timp, dar independent, lingvistul elvețian U. Weinreich a introdus termenii *varietate* și *diasistem*. Totuși, lingvistul român E. Coșeriu este cel care a reluat, a unificat, a completat și a promovat inventarul de instrumente terminologice propus de către Flydal și Weinreich, confirmând termenii diasistem, diatopic și diastratic și introducând o nouă varietate – diafază.

Mai recent, Fr. Gadet propune un alt mod de a delimita diferențierile lingvistice și anume *varietatea diamezică*, definind-o în felul următor: „O altă varietate, generată de uz, diferențiază forma vorbită a limbii de cea scrisă.” (Gadet 2003, p. 98), „Locutorii nu vorbesc așa cum scriu și viceversa.” (apud Lebray 2011/2012, p. 23). Astfel, autoarea distinge o nouă varietate, care abordează diferențele incontestabile dintre limba vorbită și limba scrisă, cea din urmă având o formă mult mai elevată, prin utilizarea limbii standard literare și a unui registru mai cizelat, mai savant.

T. de Mauro propune noțiunea de „plurilingvism intern al unei limbi”, afirmând că varietățile diastratică, diatopică și diacronică ale unei limbi constituie plurilingvismul intern al limbii (Mauro 1987, p. 23). Lingvistul consideră că în cadrul aceleiași limbi sunt utilizate simultan diverse varietăți de limbă, fie o variantă diatopică, fie alta diastratică, acestea se interpătrund, sunt interconexe și formează un soi de „plurilingvism” intern, adică o utilizare concomitentă a mai multor variante ale aceleiași limbi.

Consultând literatura de specialitate din arealul rus, constatăm un interes deosebit față de subiectul cercetat. Astfel, L. A. Caufurova (= KayфypoBa 2008, p. 2) analizează fenomenul variabilității unei limbi și susține că acesta reprezintă, pe de o parte, includerea în cadrul unei limbi a diverselor versiuni – variantele geografice, dialectale, stilistice ale limbii etc., iar pe de altă parte, funcționarea paralelă a mai multe variante ale aceleiași limbi în baza diferențelor identificate la nivelurile lingvare (fonetic, lexical, gramatical). Citând-o pe T. A. Rastorgueva, cercetătoarea afirmă că „variația este sursa principală a schimbărilor istorice, precum și forma de realizare a modificărilor în limbă, iar variabilitatea este sursa și mijlocul de realizare a acestor modificări formale, suportate de unitățile lingvistice actualizate prin diverse variante”. Autoarea susține că limba, ca oricare alt obiect, are proprietatea de a se transforma în spațiu și în timp. Astfel, „variabilitatea spațială” s-ar manifesta prin variantele dialectale, teritoriale, iar „variabilitatea temporală” – prin variațiile în diacronie. Totodată, autoarea completează că mai există și variația

socială, realizată prin termenii de jargon și prin slang-uri, denumind-o „variabilitatea prin intermediul dimensiunii umane”. Concepții similare întâlnim și la conaționala sa, A. E. Luchina, care, propunându-și să sistematizeze diversele forme ale variantelor lingvistice și să stabilească motivele diversității varietăților de limbă, conchide că „variabilitatea, care este prezentată la diferite niveluri lingvistice (fonetic, morfologic, lexical), este propusă a fi studiată ținând cont de o serie de factori extralingvistici (geografici, sociali, stilistici etc.), care determină apariția variantelor de limbă” (= Лукина 2017, p. 164).

Din clasificarea conturată anterior, putem vedea caracterul pluridisciplinar al problemei, or „studiul varietății diatopice (în diversele niveluri și stiluri) a limbii istorice, la fel ca și cel al unităților sintopice și al relațiilor dintre ele, formează obiectul dialectologiei”, iar „studiul varietății diastratice (în diversele dialecte și stiluri), ca și acela al unităților sinstratice („niveluri”) și al relațiilor lor reciproce, constituie obiectul propriu al sociolingvisticii limbii. (...) Studiul varietății diafazice (în diverse dialecte și niveluri), ca și acela al unităților sinfazice și al relațiilor dintre ele, ar trebui să fie obiectul unei stilistici a limbii, care, de altfel, nu există (sau aproape că nu există) în această formă” (Coșeriu 1992-1993, p. 22).

Aderăm la opinia lingviștilor sus-numiți, diferențiind varietățile de limbă din perspectiva celor 5 dimensiuni variaționale: *diacronie*, *diastratie*, *diatopie*, *diafazie* și *diamezie*, care ne oferă o imagine de ansamblu asupra stării problematice abordate și asupra principalelor reflecții teoretice despre variația lingvistică. Totodată, susținem că *varietatea diegetică* nu este o nouă dimensiune variațională, ci, mai degrabă, o subvarietate a varietății diastratice, însă asupra acestui aspect vom reveni ceva mai târziu. Conchidem că lingvistica modernă insistă asupra faptului că o limbă necesită a fi studiată din două perspective simultan: studiul variabilității interne a limbii în funcție de factorii lingvistici – variații la diferitele niveluri ale limbii și în funcție de factorii extralingvistici, care generează tipurile de varietăți diacronice, diastratice, diatopice, diafazice și diegetice.

În continuare, cercetarea se va desfășura pe două niveluri. În următorul capitol, vom realiza un memento istoric, urmărind evoluția limbii române, în plan diacronic, prin prisma gramaticilor de la est de Prut de-a lungul anilor 1827-1989 și, apoi, vom aborda variabilitatea limbii sub aspect funcțional, comparativ, atât din punct de vedere diacronic, cât și sincron, axându-ne pe un corpus de texte excerptate din presa tipărită în perioada regimului comunist sovietic, care ne-ar permite să distingem mărcile diverselor varietăți de limbă la diferite niveluri ale limbii – fonetic, gramatical și lexical, altfel spus, vom identifica *indicii de variație*.

În felul acesta conchidem că, din punct de vedere teoretic, limba poate funcționa prin diferite variante în funcție de anumiți factori: lingvistici sau extralingvistici, care influențează la

un moment dat această limbă și „o modelează” mai mult sau mai puțin. Însă, din punct de vedere funcțional, toate aceste varietăți interacționează armonios, creând unitatea limbii, funcționând simultan sau prin alternanță, în funcție de locutor și de contextul în care acesta vorbește. Identificând clasificările propuse de lingviștii din întreaga lume, observăm că aceștia au drept punct comun cele 5 dimensiuni variaționale și anume: diacronia, diatopia, diastratia, diafazia și diamezia (Anexa 1), chiar dacă ultima dintre acestea nu este încă suficient de consolidată și ar constitui, mai degrabă, „puntea de lansare” a celorlalte dimensiuni. Astfel, limba, prin varietățile sale, este mai bogată, mai complexă, dinamică, dar totuși are un caracter mai mult sau mai puțin unitar, pentru a asigura comprehensiunea dintre vorbitorii ei. Limba română este, cu certitudine, una dintre cele mai unitare limbi, fapt atestat atât de către lingviștii români (I. Iordan, E. Coșeriu, S. Berejan), cât și de către cei din afară (K. Jaberg, C. Tagliavini ș. a.), unitatea limbii române păstrându-se datorită factorilor de evoluție asemănători ai teritoriilor comunității lingvistice românești, datorită raportului limbă – popor/societate stabil.

1.3. Varietățile de limbă în funcție de dimensiunile diacronică, diatopică, diastratică și diafazică

1.3.1. Varietatea diacronică a limbii române

Contextele istorice și socioculturale au generat variabilitatea limbii în plan fonetic, morfologic și sintactic, dar mai ales, lexical, vocabularul unei limbi fiind cel mai permeabil și dinamic. În anumite circumstanțe și perioade de evoluție limba este saturată cu unele unități lexicosemantice pentru a denumi realitățile epocii, iar odată cu degenerarea acelor realități, cu pierderea actualității și cu substituirea prin alte realii, unitățile care le denumeau, cândva actuale și frecvente, devin *arhaisme* sau cuvinte învechite – „cuvintele care au încetat a mai fi frecvente în limbă, trecând în fondul pasiv al acesteia ca treptat să fie date uitării de generațiile care vin în loc” (Bahнару 2013a, p. 169), fiind înlocuite cu termeni noi, altfel spus, cu *neologismele* – „împrumuturile recente, intrate în limbă începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, precum și o serie de cuvinte formate în interiorul limbii române prin combinarea a două sau mai multe elemente formative, dintre care cel puțin unul este neologic” (ibidem, p. 173), introduse în uz fie prin împrumut lexical, fie prin derivare, compunere, conversiune etc. Analizând cuvintele antice ale limbii franceze și sensurile noi pe care le pot recepționa acestea în timp, I. Manoli (2011, p. 76; 2015, p. 165) remarcă faptul că variația diferitelor forme ale limbii franceze are loc nu doar prin apariția neologismelor împrumutate din alte limbi, ci și prin atribuirea de sensuri diferite unor cuvinte sau expresii vechi, arhaice. În acest sens, menționăm că variația diacronică se referă la

evoluția limbii, la diferențele pe care le atestă aceasta de la o perioadă la alta, fie acestea fonetice, sintactice, lexicale ș. a. m. d, fie semantice.

Ideea lui F. de Saussure că limba reprezintă un fapt social este esențială, or cercetarea evoluției unei limbi se realizează în funcție de dezvoltarea sociolingvistică a comunității care o vorbește, de istoria populației respective, de factorii politici și culturali care o influențează. Pentru a înțelege cum funcționează o limbă, e necesar să observăm și dezvoltarea acesteia în diacronie, studiul evolutiv al limbii. În acest context, F. de Saussure ilustrează distincția dintre *sincronie* și *diacronie* prin intersecția a 2 axe, pe care pot fi plasate semnele lingvistice: 1) axa simultaneităților (AB), cuprinzând „raporturile dintre obiectele coexistente, unde este exclusă intervenția timpului” (Saussure 1998, p. 97); 2) axa succesivității (CD), pe care „nu putem considera, în același timp, decât un lucru, dar unde sunt situate toate lucrurile de pe prima axă cu schimbările lor” (ibidem, p. 98). Însă E. Coșeriu susține că diacronia și sincronia au un caracter complementar, această antinomie fiind una de ordin teoretic, căci „limba funcționează sincronie și se constituie diacronic” (Coșeriu 1997, p. 238).

Așadar, diacronia reprezintă evoluția istorică, modificările pe care le suferă o limbă de-a lungul timpului, iar sincronia desemnează situația limbii la un moment dat: „dimensiunea diacronică este constituită de fapt dintr-o succesiune de stadii sincronice” (Irimia 2011, p. 275).

Referindu-ne în continuare la variabilitatea diacronică a limbii, la varietățile temporale ale limbii, constatăm că delimitarea unei limbi în varietăți nu poate fi decât de ordin metodic, or funcționarea unei limbi include toate aspectele acesteia, perspectiva completă: realizarea în timp, spațiu, în funcție de modalitățile de expresie, uz și mediu social etc.

Istoria și lingvistica sunt interdependente, după cum afirmă și E. Coșeriu: „Limba funcționează sincronie și se constituie diacronic” (Coșeriu 1997, p. 238). Anume variația diacronică ne permite să delimităm diversele forme sau variante ale limbii în funcție de evoluția cronologică a acesteia. Etnogeneza poporului român constituie o sinteză indo-europeană și geto-dacică, înglobând particularități ale poporului indigen traco-dac și ale cuceritorilor romani, dar conținând și elemente „de suprafață”: grecești, slave, maghiare, turcești, franceze, engleze etc.

Problema originii și a evoluției limbii române a constituit obiectul de cercetare al mai mulți lingviști, istorici etc. ai culturii românești, precum: cronicarii și corifeii noștri D. Cantemir (1673-1723), I. H. Rădulescu (1802-1872), C. Negruzzi (1808-1868), A. Russo (1819-1859), B. Petriceicu-Hasdeu (1838-1907), G. Ibrăileanu (1871-1936), N. Iorga (1871-1940), Al. Rosetti (1895-1990), reprezentanții Școlii Ardelene etc.

Astfel, parcursul evoluției limbii române a fost unul anevoios, aceasta fiind mereu sub „călcâiul” popoarelor cotropitoare, care s-au perindat pe teritoriul său, acceptând sau refutând, mai

târziu, modificări diverse (fonetice sau de sintaxă etc.), termeni lexicali, dar mereu revenind la originea sa romanică, or marii cărturari ai acelor timpuri au luptat pentru identitatea și unitatea națională, promovând caracterul autohton și contribuind la dezvoltarea limbii române literare. Mai mult, ca urmare a examinării procesului istoric de devenire a limbii române literare, constatăm cu deosebită lejeritate că aceasta este o permanentă concurență între diferite variante de expresie și de conținut, dintre care una se impune în calitate de invariantă, devenind normă literară. Totuși, să nu uităm că perspectiva istorică a limbii, parcursul diacronic al limbii constituie doar una dintre fațetele acesteia, iar pentru un studiu corect e necesară completarea prin perspectiva „sociologică, cea stilistică și cu cea geografică”, care „dau împreună aspectul complet al ei” (Pușcariu 2011, p. 335). Prin urmare, analiza unei limbi prin prisma varietății diacronice (lexic arhaic versus lexic neologic) reprezintă opoziția dintre 2 variante ale limbii: varianta literară și cea de facto, individualizată prin utilizarea structurilor lexicale învechite sau, din contra, a celor neologice.

1.3.2. Varietățile diatopice ale limbii române

Existența varietății lingvistice teritoriale este una dintre primele constatări ale lingvisticii, căci deosebirile și asemănările comportamentului lingvistic al diferitor comunități sunt, cu siguranță, vădite. E necesar să menționăm că limba română este o limbă cu caracter unitar, identificându-se cu națiunea ce o vorbește, afirmație susținută de noi în repetate rânduri (Botnari 2017b). Unitatea și coeziunea internă a limbii române sunt trăsături ce au fost remarcate și reliefate de către mai mulți lingviști, precum E. Coșeriu, S. Berejan, dar și I. Iordan care sublinia: „pe teritoriul lingvistic românesc nu există o diversificare atât de adâncă, încât să dea naștere unui fel de bilingvism, adică la situații în care vorbitorii unui grai să vorbească acasă graiul local, iar atunci când depășesc zona acestui grai să fie nevoiți a folosi limba comună a întregului popor ca pe o limbă, nici în ceea ce privește lexicul, nemaivorbind de sistemul lexical” (apud Bahnaru 2013b, p. 68).

În acest sens, romanistul german K. Jaberg, referindu-se la „Atlasul limbii române”, menționa că specificitatea teritoriilor de limbă română se datorează „unei omogenități sociale a populației preponderent rurale, unei relativ reduse diferențieri între limba de stat și dialecte, unei neobișnuite omogenități a dialectelor în comparație cu Romania centrală” (apud Olariu 2017, p. 13). Un român din Muntenia, dacă ar pleca în Moldova sau în Basarabia, ar înțelege foarte bine ce i se comunică fără necesitatea trecerii de la graiul său la limba română comună sau literară, care, de altfel, nu se diferențiază considerabil de graiurile ce le include. De fapt, fiecare locutor dispune de competență idiomatică: chiar dacă vorbește într-un anumit dialect sau grai al unei limbi, cu anumite particularități fonetice, lexicale sau gramaticale specifice dialectului/graiului respectiv,

sau o variantă a limbii literare, el va ști să comunice, să înțeleagă și să se facă înțeles. În acest caz, vom face trimitere la exemplul propus de V. Bahnaru (Bahnaru 2008): dacă într-o comunitate regională românească se utilizează unități lexicale ca „*burtă, a ciupi, cimitir, plapumă, varză, pepene verde, pepene galben etc.*”, iar în altă comunitate echivalentele regionale „*pântece, a pișca, țintirim, oghial, curechi, harbuz, zemos etc.*”, înțelegerea și comunicarea verbală dintre locuitorii celor două comunități se realizează cu succes, chiar dacă există aceste diferențe minore de lexic sau pronunție. Cu atât mai mult că anumite unități regionale nici nu fac parte din vocabularul limbii române literare, doar dicționarele mai complexe sau cu direcție de cercetare de domeniu le pot include ca regionalisme. Și totuși, trebuie să recunoaștem că unitatea limbii române nu este un fapt ieșit din comun, existând și alte limbi ce au caracter unitar. Unitatea limbii române s-a păstrat datorită factorilor de evoluție a limbii din spațiul comunității lingvistice românești similari, datorită corelației limbă – popor relativ statornice.

Determinarea caracterului de dialect sau limbă independentă pe care îl are un anumit idiom poate fi efectuată în baza unor criterii acceptate, în mare parte, de către toți lingviștii dialectologi, acestea fiind de 2 tipuri: *criteriile lingvistice* sau structurale (Coșeriu 1993, p. 62) – ce țin de structura intrinsecă a sistemelor lingvistice, de gradul de asemănare dintre sistemele lingvistice – și *criteriile extralingvistice*, pe care am încercat să le identificăm și în alte studii de cercetare (Botnari 2019b) și pe care le vom enumera și descrie în capitolul 2.

În cele ce urmează, vom încerca să conturăm o radiografie a limbii române din perspectivă geografică, diatopică. Nonfragmentarea unei limbi este un indice al omogenității unei populații vorbitoare a limbii respective. Limba română nu a cunoscut și nu cunoaște o fragmentare masivă în dialecte și graiuri, ceea ce i-a determinat pe mulți lingviști să constate unitatea limbii române.

Referindu-se la configurația dialectală a limbii române, V. Bahnaru consideră că limba română comună cunoaște 2 procese de evoluție diametral opuse, o relație de continuitate teritorială dintre diferite graiuri și, concomitent, o discontinuitate marcată de prezența diferențelor locale, a căror delimitare e posibilă prin cercetările dialectale asupra limbii. Din perspectivă coșeriană, limba română, și aici se are în vedere parcursul ei istoric, se ramifică în patru tipuri de varietăți diatopice, care determină patru tipuri de unități sintopice, respectiv *dialectele* secundare – dacoromână, meglenoromână, aromână și istroromână, acestea fiind variante teritoriale ale limbii române comune. Dialectul dacoromân și-a dezvoltat o formă literară – forma limbii române literare actuale, însă nu putem nega faptul că celelalte dialecte, precum aromâna, mai funcționează și sunt conservate în unele zone ale României de peste Prut.

Unii lingviști au denumit, ca subdiviziuni intermediare între dialecte și graiuri, *subdialectele* ce ar reprezenta grupuri de graiuri locale asemănătoare, subordonate, la rândul lor,

dialectelor. Mai recent, B. Bloch a introdus termenul de *idiolect* ca ultimă subdiviziune minimală a limbii, care desemnează „realizarea individuală a unui sistem lingvistic la nivelul fiecărui vorbitor. Acesta nu este nici el unitar, căci însuși vorbitorul pe parcursul existenței/evoluției lui utilizează diverse idiolecte, variația idiosincronică, dacă utilizăm noțiunea propusă de M.-D. Glessgen (2014, p. 131), în funcție de nivelul de experiență acumulată, de indicele său de cultură sau doar în conformitate cu situațiile de comunicare specifice (mediul familiar sau cultivat etc.). Considerăm că reprezentarea grafică a acestei ierarhizări este următoarea (Figura 1.1.):

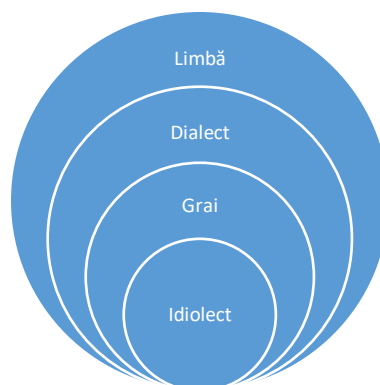

Fig. 1.1. Ierarhizarea subdiviziunilor limbii (în viziunea autoarei)

Lingviștii ruși, precum A. I. Domașnev, G. V. Stepanov, R. G. Piotrovski, D. Brozovici, formulează poziții teoretice vizând varianta națională a limbii, forma de adaptare a limbii literare unitare la tradițiile și necesitățile contemporane ale națiunii sau, altfel spus, varianta funcțională a unei limbi literare pe un anumit teritoriu. A. I. Domașnev consideră că „formele naționale ale limbii literare obțin autonomie în situația în care aceasta este conștientizată și susținută de comunitatea vorbitoare” (apud Bahnaru 2017, p. 47-51). Astfel, în cheia celor menționate, varianta națională apare nu doar ca o formă de limbă, ci și ca un fenomen sociolingvistic, pentru identificarea căruia e necesar a lua în calcul atât factorii lingvistici, cât și pe cei extralingvistici.

Diferențierea noțiunii *variantă națională* este efectuată în baza criteriului de funcționalitate, altfel spus, varianta națională este, de fapt, limba care deservește o națiune. Limba română, ca variantă națională, funcționează în variantă literară, aceasta fiind limba instituțiilor oficiale, de învățământ, a literaturii și mass-mediei de pe teritoriile Republicii Moldova și al României. Doar comunicarea orală, cotidiană a limbii române ca variantă națională atestă unele abateri de la normă – diferențe fonetice, lexicale sau sintactice, care nu permit nicidecum recunoașterea unei alte limbi autonome sau atribuirea unei noi denotații. În acest sens, lingvista A. Hanganu menționează: „Din momentul în care reușim să facem o distincție netă între varianta literară a limbii naționale și variantele ei uzuale care funcționează pe anumite teritorii, atunci, în plan structural, raportul dintre idiomul utilizat în Republica Moldova și limba română

vorbită la vest de Prut reprezintă o problemă care, din punct de vedere științific, este definitiv rezolvată, în sensul că cele două reprezintă «una și aceeași limbă» (Hanganu 2009, p. 91).

Cercetătorul rus V. A. Plunghian este foarte prolific în ceea ce privește examinarea și identificarea unui dialect, el distingând două caracteristici: (1) dialectul este „rudă” din punct de vedere lingvistic cu limba-sursă, limba standard și (2) „nu are toate drepturile pe care le are limba standard” (= Плунгян 2018, p. 45) – nu are o arie de utilizare atât de largă, nu este funcțional în forma scrisă, în cărți, ziare, mass-media decât uneori, atunci când autorul urmărește o anumită finalitate și utilizează în mod conștient anumite regionalisme. Prin urmare, dialectul vizează un anumit teritoriu, un anumit grup de vorbitori.

E necesar să menționăm că nu există hotare bine delimitate între regiunile vorbitoare de anumite varietăți lingvistice diferite și, mai mult, granițele teritoriale nu coincid deloc cu delimitările lingvistice. De fapt, putem atesta chiar unele zone de tranziție, care atenuează trecerea de la un grai la altul, comunitățile date conservând unități lexicale ce aparțin ambelor subdiviziuni lingvistice. F.-T. Olariu consideră că cel mai solid argument în favoarea unității dialectale a graiurilor vorbite la est de Carpați este faptul că „izoglosele care despart într-o arie de sud și una de nord acest areal se continuă, cu mici diferențe de poziționare pe axa nord-sud și dincolo de Prut, pe teritoriul Republicii Moldova, ceea ce demonstrează unitatea istorică a graiurilor dintre Carpați și Nistru, râul Prut nefiind niciodată graniță lingvistică” (Olariu 2017, p. 21).

Astăzi majoritatea lingviștilor au acceptat divizarea dialectului dacoromân în *cinci graiuri* și anume: muntenesc, moldovenesc, bănațean, crișan și maramureșean. După cum putem observa, în studiile „vechilor” mari lingviști nu întâlnim nicio notă despre așa-numită „limbă moldovenească” pe teritoriul Basarabiei, or limba literară vorbită azi în Basarabia este (sau ar trebui să fie) limba română literară. B. Ștefănescu se pronunță asupra glotonimului limbă română și precizează că „glotonimul *limba română* a fost moștenit din latină de la etnonimul *romanus* „care ține de Roma”. (...) Deci *romanus* în pronunțare populară a devenit *român*. Glotonimul *limba românească (română)* a fost denumirea vorbirii populației romanizate de pe tot teritoriul balcano-carpatic, inclusiv de pe teritoriul celor două mari grupuri dialectale romanice din nordul Dunării – muntenesc și moldovenesc, păstrându-se aici și după formarea celor trei principate dunărene: Transilvania, Muntenia și Moldova” (Ștefănescu Delavrancea 2007). Despre termenul limbă moldovenească, lingvistul susține că acesta dacă și era utilizat în unele izvoare istorice medievale, era de la sine înțeles că, prin denumirea dată, se subînțelegea un subdialect/grai al limbii române comune, idee susținută și de către marii cronicari (Costin 1958; Cantemir 1717).

Nu putem ignora faptul că pe teritoriul republicii noastre un rol decisiv în adâncirea problemei identității limbii vorbite, dar și a realității noastre ca națiune, ca popor, l-a avut influența politică și interesele politice. Indiscutabil, populația autohtonă dintre Prut și Nistru s-a depărtat oarecum de procesul „de unificare și statornicie a limbii literare” (Ștefănescu Delavrancea 2007), mai ales după anexarea, în 1812, a teritoriului de către Imperiul Țarist, și mai târziu după declararea „limbii moldovenești” ca limbă de stat, alături de limba rusă. Astfel, în Republica Moldova avem grai moldovenesc și nicidecum limbă moldovenească – ca limbă de sine stătătoare, diferită de cea română, chiar dacă o bună parte din locuitori încă mai neagă similitudinea neîntâmplătoare și absolut firească cu varianta literară a ultimei menționate, cu care se și identifică de fapt.

În confirmarea celor menționate mai sus, vom „împrumuta” concepția lui J. Pons, care susține că „limba este un idiom vorbit într-un epicentru geolingvistic, iar dialectele și graiurile sunt vorbite în jurul acestuia” (Pons 2007, p. 192-193). Inițial, susține autorul, prezența unui epicentru lingvistic coincide cu cea a unui epicentru geopolitic, astfel, conjunctura concomitentă a unui epicentru lingvistic și a unui politic pentru constituirea unei limbi este obligatorie, ultimul menționat deținând, în mare parte, întâietate.

Tot în acest context, lingvistul francez încearcă să explice cauza apariției/formării varietăților lingvistice. Astfel, autorul consideră că varietățile unei limbi provin din imitațiile imperfecte ale normei epicentrului limbii, iar imperfecțiunea acestor imitații provine, bineînțeles, de la influența geopolitică și sociologică redusă a epicentrului limbii în cauză asupra idiomurilor care depind de aceasta din punct de vedere geopolitic. În plus, susține J. Pons, imitația lingvistică este cu atât mai imperfectă, cu cât influența geopolitică și sociologică a epicentrului limbii respective este mai redusă. Acest aspect este discutabil, or acceptând sau validând teoria sa, orice varietate de limbă vorbită în afara teritoriului, să-i spunem, „originar” al limbii devine, odată cu creșterea influenței geopolitice și sociologice a zonei geografice respective, o altă limbă. Însă realitatea istorică ne-a demonstrat că nu este așa: (încă) nu avem o limbă americană, chiar dacă SUA este una dintre cele mai mari puteri mondiale, nu avem o limbă elvețiană, chiar dacă Elveția este o țară foarte dezvoltată și avansată economic.

În cazul Republicii Moldova, epicentrul geopolitic care a generat formarea epicentrului lingvistic l-a constituit, cu secole în urmă, Principatele Române, în componența cărora intra inițial și Basarabia – limba română istorică devenind limba tuturor românilor din spațiul carpato-danubiano-pontic. Însă, odată cu trecerea teritoriului basarabean sub influența țaristă, apoi sovietică, s-a încercat în mod intenționat, și s-a reușit parțial, formarea unui nou epicentru geopolitic, ce coincide cu teritoriul Republicii Moldova. Prima premisă fiind realizată, s-a purces la constituirea epicentrului lingvistic – crearea unei noi limbi – „limba moldovenească”. Epicentrul

geopolitic determină factorii sociali, care, la rândul lor, determină factorii lingvistici, respectiv, în acest nou mediu creat, prin constrângeri și o politică dură de deznaționalizare și „uitare” a identității naționale, se încerca și se mai încearcă distanțarea noastră ca popor de vechiul și unicul, de altfel, epicentru lingvistic – limba română. Pentru a fi considerată o altă limbă, „limba moldovenească” trebuie să fie autonomă, să aibă o evoluție independentă, or dialectele și graiurile sunt variante regionale ale unei anumite limbi, fiind aceeași limbă; „limba moldovenească” este un grai al limbii române, nu a avut o evoluție autonomă. În contextul celor de mai sus, considerăm că ipoteza existenței sau recunoașterii unei „limbi moldovenești” se explică prin motive geopolitice, căci aceasta nu este nici măcar un dialect – ea nu dispune de vreun set de norme individuale, de o altă fonetică, morfologie sau alt lexic decât cel al limbii române.

Atunci când se referă la un dialect sau la un grai, numindu-le variante regionale ale unei limbi, lingvistul francez are în vedere nu atât „segmentarea geografică a unei limbi, cât segmentarea epicentrului limbii” (Pons 2007, p. 198) sau, termenul preferat de autor – fragmentarea epicentrului unei limbi.

Cu referire la varietățile de limbă vorbite în Soria sau La Mancha, R. Penny (2003, p. 15) consideră că este lipsit de sens să spunem că acestea sunt „dialecte ale spaniolei”, deoarece evoluția și așa-zisa formare a lor se axează pe o relație istorică falsă între fiecare dintre aceste soiuri și limba spaniolă. Este exact aceeași situație și în cazul „limbii moldovenești”, glotonim promovat din motive politice. În acest context, profesorul I. A. Domașnev constată că diferențele de structură și substanță dintre limba moldovenească și limba română sunt atât de infime, încât „nu corespund statutului de limbă autonomă” (apud Bahnaru 2017, p. 13).

Pentru a admite că o varietate a devenit o limbă este necesară o evoluție îndelungată, și nu un ordin politic ca cel din 1928, prezentarea criteriilor plauzibile în baza cărora s-a format, măsurarea/stabilirea gradului de afinitate dintre această varietate și limba de la care se desprinde. *Moldovenesc* rămâne a fi un termen geografic, și nicidecum o denumire a unei limbi.

O limbă, pentru a-și păstra unitatea și pentru a se dezvolta în interiorul unei comunități, necesită a fi „cultivată”, instruită, prin sursele scriitorilor, prin predarea formei ei corecte în instituțiile de învățământ, precum și prin intermediul „viului grai popular”. În Basarabia, chiar dacă limba română a fost privată de sursele vitale de alimentare și dăinuire, graiul moldovenesc și-a realizat funcția comunicativă, conservându-se, dacă nu în instituțiile de învățământ, administrative sau politice, atunci în mediile rurale, în spațiile mai îndepărtate de „forul” socialist, sovietic. Mai mult chiar, limba română din Basarabia țaristă s-a păstrat și datorită faptului că nu erau școli naționale, ci numai rusești. La fel susține și scriitorul basarabean C. Stamati-Ciurea: „Limba română rustică, precum o vorbește poporul nostru din Basarabia, a fost singurul izvor din

care m-am adăpat; nici o școală populară măcar; am fost și sunt o insulă solitară în imensul ocean al slavismului. Mai mult nu zic” (Stamati-Ciurea 1957, p. 424). Ținem să subliniem că în toată perioada sovietică, când se scria cu caractere chirilice și se promova așa-zisa teorie proletcultistă, etalonul nedeclarat de scriere și de vorbire era limba vorbită la radio și TV din Iași și București și cea scrisă în mass-media românească.

Actualmente, nu putem nega faptul că problema identității națiunii și a limbii noastre nu a fost nici pe departe soluționată, vorbirea orală fiind „poluată” cu împrumuturi nejustificate din limba rusă, dacă facem trimitere la afirmația lui V. Pavel (Pavel 2008). Și acest proces va continua până când nu vom conștientiza faptul că utilizarea rusismelor nu aduce prestigiu limbii, după cum consideră adolescenții contemporaneității basarabene.

Și aici revenim la studiile acad. S. Berejan, care susține că atunci când în cadrul unui stat funcționează (oficial) două limbi, vorbite de diferite etnii (e tocmai cazul situației lingvistice din Republica Moldova), ele intră în interacțiune, polarizându-se și pierzându-și (parțial sau chiar total) identitatea (Berejan 2004). De fapt, am spune că funcționarea masivă concomitentă a două limbi, fie și neoficială a uneia dintre ele, alta decât cea de stat, duce totuși la unele modificări ale ultimei menționate, or populația moldovenească a crescut într-un mediu diglosic. Însă în Republica Moldova nu este un conflict lingvistic, între 2 limbi diferite, ci mai degrabă unul etnic sau chiar politic, care scindează populația autohtonă în două tabere, ambele destul de convinse și obstinate în a-și apăra cu vehemență, prin argumente și „crezuri”, propriile poziții. Denumirea limbii devine un instrument de manipulare, dar și de distanțare de adevăr, or cei ce susțin „limba moldovenească” văd în glotonimul „limba română” o confirmare a spiritului nostru existențial românesc, confirmare pe care, de altfel, nu și-o doresc.

În acest context, vom aminti pozițiile lui V. Pavel în articolul „Limba română și graiurile ei teritoriale” (Pavel 1995, p. 60-63), în care lingvistul afirmă că graiurile centrale, răspândite pe cea mai mare parte a teritoriului de la est de Prut și de dincolo de Nistru, au trăsături fonetice identice cu cele răspândite în graiurile din provincia Moldova (România). Și aici, dialectologul aduce drept exemplu realizarea africatelor prepalatale *č*, *ǰ* în stadiul de fricatizare *š*, *ž* (*šerc* „cerc”, *žer* „ger”), realizarea labializării labiodentalelor *f*, *v* în stadiul *š*, *ž* (*šérbi* „fierbe”, *žin* „vin”), palatalizarea labialelor *p*, *b*, *m*, în stadiul *к*, *ǰ*, *ń* (*kept* „piept”, *ǰini* „bine”, *ńiriști* „miriște”) etc. „Unele particularități recunosc caractere generale ale vorbirii românești din aria de nord-est a dacoromânei: conservarea fonetismului arhaic *dz* în elemente de substrat și în cele moștenite din latină *budză*, *urdzâcă*, *dzâuă*, *brândză*, utilizarea formei invariabile *a*, în loc de *al*, *ai*, *a*, *ale*, termeni din vocabularul activ ca *rărunchi*, *mai* (*maiură*), *cute*, *cocostârc*, *pântece*, *ciubotă*, *ogradă*, *glod*, *colb*, *hulub*, *perj*, *curechi*, *omăt*,

sudoare care formează perechi cu termenii folosiți activ în aria sud-vestică, respectiv, *rinichi, ficat, gresie, barză, burtă, cismă, curte, noroi, praf, porumbel, prun, varză, zăpadă, nădușeală*” (Pavel 2008, p. 64).

Observăm că lingvistul a depistat o serie de trăsături comune, demonstrând, ulterior, că micile deosebiri de pronunție și de lexic atestate în diverse regiuni geografice nu afectează comunitatea lingvistică în general, nu influențează fondul de cuvinte fundamental al spațiului glotic românesc. De altfel, materialul dialectal demonstrează că toate aceste fenomene fonetice sunt specifice și altor graiuri românești: maramureșean, bănațean, oltean sau crișan. Însă gramatica graiurilor menționate este unitară, normele coincid indiferent de spațiile geografice cercetate.

Nu vom continua să aducem exemple care să demonstreze structura dialectală a limbii române, or avem o multitudine de lucrări ale dialectologilor autohtoni, cât și de peste Prut, reductibila serie de *Atlase lingvistice pe regiuni* (NALR/ALRR) în mai multe volume, *Atlasul lingvistic moldovenesc* (ALM) etc. care prezintă minuțios variația dialectală a dacoromânei, cu exemple multiple, rezultat al unei munci asidue și al unor cercetări de teren întreprinse pe întreg arealul lingvistic românesc. Conchidem că glotonimul „limbă moldovenească” rămâne a desemna graiul vorbit în Moldova de peste Prut și Republica Moldova, adică vorbirea orală, fiind aceeași limbă română.

1.3.3. Varietatea diastratică a limbii

Limba locuitorilor unei comunități diferă de la un individ la altul în funcție de caracteristicile demografice, sociale, de studiile efectuate etc. ale acestora, chiar dacă trăiesc în aceeași epocă sau în aceeași zonă geografică (țară, sat, cartier). Fiecare dintre noi este o individualitate, o identitate, care întrunește în sine diverse trăsături, dar care se diferențiază de celălalt prin felul de a vorbi, de a se exprima.

Diferențele dintre diversele clase sociale, dintre mediile culturale sau profesionale, cu alte cuvinte diferențele în funcție de *dimensiunea diastratică*, generează dialectele sociale sau **variația diastratică** a limbii. D. Irimia (2011, p. 172) explică foarte bine apariția inevitabilă a acestei diferențieri în cadrul unei limbi, relevând că limba este utilizată, pe de o parte, de o categorie a intelectualilor, pentru care ea este un instrument de comunicare în mediul propriu, iar, pe de altă parte, de celelalte categorii sociale. Un alt aspect al diferențierii remarcat de către lingvist sunt diferențele dintre limba vorbită în mediul urban, care este mai aproape de normele limbii literare, și limba vorbită în mediul rural – mai puțin normată, mai arhaică și populară.

Dacă aceste diferențieri sunt inconștiente și involuntare, se atestă și altele, manifestate în mod voluntar, atunci când grupurile sociale vor să se izoleze social, însă, în cazul dat, dialectul

social se referă mai mult la diversitatea vocabularului, a inventarului de termeni lexicali utilizați și mai puțin la nivelul gramatical al limbii.

Aderând la concepțiile majorității lingviștilor referitoare la *varietățile diastratice*, considerăm că acestea sunt varietăți sociolectale, fapt menționat și altă dată (Botnari 2019e), care diferențiază o comunitate lingvistică conform straturilor sau grupurilor sociale, caracterizându-se printr-o puternică funcție de incluziune (acceptare) și de excluziune (respingere) socială.

Printre cercetătorii din lingvistica românească, care au avut drept obiect de studiu stratificarea socială a limbii române, îi putem numi pe I. Iordan, D. Irimia, S. Pușcariu, I. Milică, I. Condrea, V. Bahnaru, R. Zafiu, V. Molea etc. Lingvistul I. Milică (2012, p. 134-154) menționează că variația diastratică este reprezentată de către „dialectele sociale” – limbajele profesionale, argoul și jargonul, „realizări ale co-relației limbă – societate” (ibidem p. 134-154), care se concretizează în sociolecte și/sau tehnolecte. Potrivit lingvistului S. Pușcariu, „aceleași interese zilnice produc la cei care au același fel de trai dialectele sociale” (Pușcariu 1922, p. 71). Astfel, lingvistul român a prezentat, în forma cea mai succintă, cauza apariției și structurării dialectelor sociale sau, altfel spus, a varietății diastratice, ierarhizarea socială din punct de vedere lingvistic.

În același context, E. Coșeriu definește „produsul” varietății diastratice în felul următor: „Se numesc limbi speciale vorbirile caracteristice unor grupuri sociale sau profesionale, precum și limbajele tehnice (...), care adeseori se numesc și argouri, (...) folosite în cadrul aceleiași limbi comune cu scopul de a nu fi înțelese de către cei care nu aparțin unei anumite comunități sau ca limbi secrete” (Coșeriu 1995, p. 44).

În concepția lui K. Bochmann și V. Dumbravă (Bochmann 2002), *sociolectul* caracterizează un anumit grup social sau etnic, o anumită comunitate sau clasă, de exemplu, „limba elevilor, limba muncitorilor sau limba profesională a specialiștilor dintr-un anumit domeniu, limba engleză a negrilor din SUA, care se identifică drept vorbitori ai „Black English Variety”; *idiolectul*, varietate ce reprezintă modul de exprimare într-o anumită situație de vorbire: formală, publică, distantă, selectă, informală, intimă, familiară, neglijentă și așa mai departe; *cronolectul*, o varietate ce se raportează, din punct de vedere lingvistic, la factorul timp, adică felul de vorbire al reprezentanților diferitor generații (al celor mai în vârstă, al adulților, al adolescenților sau al copiilor).

În aceeași ordine de idei, J. Pons (2007), remarcând absența unui termen care să denumească idiomul intermediar dintre sociolect și idiolect, propune conceptul de *microlect* – „un mini sociolect” – un grup restrâns de două sau trei persoane pot constitui un microlect, iar un sociolect regroupează, cel puțin, un microcosmos social. Frontierele cantitative dintre acestea sunt

greu de trasat, însă referitor la cele calitative, autorul afirmă că sociolectul corespunde unui grup social, care are o identitate recunoscută de către alte grupuri sociale, o condiție sine qua non din punct de vedere social, fapt ce nu poate fi confirmat în cazul microlectului.

În continuare, vom face apel la concepția lingvistei J.-M. Klinkenberg (1999, p. 29-58) care afirmă că limba poate varia într-un anumit moment și loc, în funcție de factorii sociali: 1) situația socială a locutorilor și 2) contextul comunicației. Situația socială a interlocutorilor înglobează în sine 2 aspecte: poziția locutorului izolat, dar, mai ales, interacțiunea dintre interlocutori. Referindu-se la primul aspect, J.-M. Klinkenberg menționează că fiecare vorbitor dispune de o multitudine de resurse expresive, iar selecția îi aparține, realizând-o conform situațiilor sociale. Astfel, cercetătoarea aduce drept exemplu cazul a 2 elevi, care fac parte din clase sociale diferite și care au de elaborat un discurs așa-zis „universal”: copilul ce aparține unui mediu social favorizat va ști să detașeze discursul său de circumstanțe, pe când celălalt elev va utiliza semnificații mai puțin universale.

Interacțiunea dintre locutori rezidă în selecția dintre multitudinea de varietăți, vorbitorul alege sociolectul adecvat (sau pe care îl crede el adecvat) situației de comunicare. Așadar, un profesor se va adresa elevilor săi într-un mod, pe când directorului – în altul. În acest context de idei, lingvista constată că o primă caracteristică a sociolectului este stabilirea unui raport cu interlocutorul său: prin tutuire sau adresare cu dumneavoastră.

Contextul comunicației este reprezentat, de asemenea, prin trei aspecte: *contextul social*: ansamblu de situații, locuri și circumstanțe, care determină un anumit stil lingvistic – formal sau informal; *contextul instrumental*: forma de comunicare – scrisă sau orală și *contextul referențial*: conținutul comunicării/tema, subiectul discutat (politic, religios, științific etc.). De fapt, contextul social nu poate fi separat sau izolat de interacțiunea dintre interlocutori. Doi prieteni comunică într-un mod atunci când sunt în vacanță într-o țară în care nimeni nu le cunoaște limba, în alt mod în prezența membrilor familiei lor și absolut altfel când au un oaspete important în casa lor.

Studiul sociolectelor se referă indubitabil la determinarea principalelor varietăți sociale – așa-zisele „limbaje specializate”, pe care le-am cercetat anterior (Botnari 2019e).

1.3.3.1. Caracteristicile generale ale limbajului argotic

Argoul este, în accepția lui D. Irimia (2011, p. 173), un sistem de semne (mai ales lexicale), care se vrea a fi intenționat închis și reprezentând instrumentul limitat de comunicare, specific doar unui anumit grup social. Inițial, argotismele constituiau un limbaj convențional, utilizat „de lumea periferiei morale și topografice a orașelor: hoți, bandiți, criminali etc.”, însă, mai târziu, semnificația acestora s-a extins și la alte categorii precum: studenți, elevi, adolescenți, tineri de

cartier, vânzători ambulanți etc. Dacă până acum argoul se realiza prin termenii lexicali ai limbii (de obicei, din limbajul familiar), care obțineau un sens special, codificat și cunoscut doar de către grupul social care îl întrebuința, mai târziu el pierde din aceste particularități, devenind accesibil și pentru ceilalți, care nu fac parte din grupul respectiv.

Limbajul argotic este un mijloc de comunicare secundar, o varietate de limbă facultativă, opțională, care este utilizată doar în anumite situații de comunicare. Analizând „vorbirea argotizanților”, A. Dauzat menționează că „întrebuințarea argoului este limitată la împrejurări sau situații în care acesta își dovedește utilitatea: în exercitarea profesiei, înainte de toate, sau atunci când vorbitorii (de argou) nu doresc să fie înțeleși de profani.” (apud Milică 2009, p. 17).

Potrivit lingvistei F.-E. Pîrjol (2012, p. 155-182), argoul accentuează coeziunea unui grup de vorbitori, drept exemplu prezentând solidaritatea comunităților etnice rome, precum și cea a grupurilor de hoți, care își au bine dezvoltate propriile valori, respectându-le, acestea formându-i ca grup.

În „Lexicologia practică a limbii române” (Baharu 2013a, p. 185), distingem câteva caracteristici de bază ale termenilor argotici, precum: transformarea continuă a vocabularului specific al argoului, care generează dificultatea de a-l decoda; dublarea cuvintelor de bază, a foneticii și a morfosintaxei limbii; utilizarea preponderent orală a argotismelor, or, de cele mai multe ori, acestea se manifestă în varianta vorbită a limbii. Varianta literară a limbii nu poate reda cu fidelitate limbajul argotic, acesta fiind prezentat doar sporadic, cu buna știință a vorbitorului sau a autorului, dacă ne referim la forma scrisă a limbii, doar pentru a caracteriza un anumit personaj sau grup social, epocă sau zonă teritorială etc., ca, de exemplu, în operele lui I. Creangă, pe care le-am cercetat și cu alte ocazii (Botnari 2019a), M. Sadoveanu, I. L. Caragiale ș. a., în care argotismele utilizate au o finalitate stilistică, ilustrând un anumit mediu, o anumită colectivitate sau un anumit caracter antrenat în acțiunea textului.

Inventarul lexical al argoului este reprezentat, în special, de **împrumuturile din alte limbi**, din engleză: *cool* „extraordinar”, *horror* „(de) groază”, *loser*, atestat și în forma scrisă *luzăr* „om ratat”, *party* „petrecere”, *trendy* „la modă” sau rusismele atestate mai ales în spațiul basarabean: *a gani* „a vorbi aiurea, a hiperboliza”, *a se materi* „a înjura sau altele”, de exemplu, extrase din discursurile politice ale liderului PCR (Partidul Comunist din Republica Moldova), Vl. Voronin: *a kidăni* „a trăda pe cineva”, *a schimba plastinka* „a-și schimba traiectoria politică”, „a-și modifica atitudinea”, *razvedcik* „persoană care umblă cu bârfele și iscoada”, *po filosofski* „cu înțelepciune”, precum și **de metaforizarea termenilor preluați**: *mardeală* „bătaie”, *mol* „vin”, *a pili* „a bea”, *a vrăji* „a spune”, *a băga în fizic* „a mânca”, *a ieși în peisaj* „a ieși afară”, *a intra în*

peisaj (despre o mașină) „a ieși, din mers, în afara șoselei, a intra în pom“, *a face mișto, bășcălie, caterincă etc.* „a păcăli și a se lăsa înșelat” etc.

I. Jordan (apud Molea 2016, p. 92) diferențiază câteva tipuri de argou: „1) ca vocabular al criminalilor (...), al acelor *bas-fonds de la société*; în această categorie putem include „verlanul” francez sau „vernaculul” american; 2) ca limbaj al grupărilor constituite legal: soldați, elevi sau studenți, diferite tipuri de meserii (frizeri, avocați), artiști etc.; 3) în sfârșit, ca tot ceea ce trece din limba vulgară în cea cultă și iese în evidență prin naturalețe, grosolanie și vulgaritate”. I. Milică (2009, p. 44-45) însă distinge 2 tipuri de argouri în funcție de finalitatea întrebuițării acestora: *argourile specializate*, caracterizând vorbirea orală a unor grupuri socioculturale restrânse, precum liceenii, militarii, minoritățile sexuale etc., care urmăresc drept finalitate codificarea mesajului și incompreensiunea acestuia de către ceilalți membri ai societății, identificarea lor ca membri ai unui grup anume, și *argoul comun*, care are o arie de circulație mult mai largă, fiind utilizat atât în vorbirea orală, cât și în comunicarea scrisă, pentru a pretinde că sunt moderni sau nonconformiști. În acest context, vom enumera câteva trăsături fundamentale ale argotismelor, cum ar fi: abaterea voită de la norma literară, ignorarea unor reguli morfologice sau de sintaxă; caracterul expresiv, afectiv al limbajului, care este unul bogat în metafore, jocuri de cuvinte, duble semnificații, ironie și calambururi, eufemisme etc.; caracterul criptic, codat, care nu este accesibil majorității comunității lingvistice, înglobând identitatea colectivă și sfera lor de interes, numitorul comun – abrevieri, cuvinte împrumutate din alte limbi sau dialecte regionale ale aceleiași limbi, din registrele populare și familiare, obținerea a noi semnificații prin asocieri etc.; caracterul dinamic, inventarul de unități lexicale fiind unul mobil, mereu suplinat cu termeni noi formați sau selectați din vocabularul comun și resemantizați, pentru a desemna ingenios și creativ noi realități sau concepte; libertatea de expresie, posibilitatea de a selecta, de a crea și de a se exprima dincolo de norma literară și de rigorile ei. Referindu-se la „ieșirea de sub controlul normei rigide”, I. Condrea (Condrea 2007, p. 33-39) menționează că aceasta reprezintă „o tendință de epatare, specifică tinerilor” care încifrează mesajele pentru a obține un limbaj secret, pentru a-și declara apartenența la un anumit grup, pentru a șoca membrii dinafara „cercului lor secret”, pentru a da dovadă de inventivitate, creativitate și originalitate, pentru a-și transpune lingvistic atitudinea față de obiectul comunicării.

Cele de mai sus fiind spuse, concluzionăm că limbajul argotic este unul dinamic, în plină evoluție și metamorfoză, care își are hotarele permeabile, acceptând atât infiltrarea unităților lexicale noi, cât și desprinderea celor vechi și pătrunderea acestora în limba uzuală, orală, după cum am afirmat și în alte rânduri (Botnari 2019e). Chiar dacă au fost elaborate mai multe dicționare de termeni argotici, acestea necesită o actualizare continuă, or caracterul instabil și variabil al

limbajului argotic extinde inventarul de cuvinte înregistrate în dicționare sau exclude unii termeni care devin descifrabili nu doar de către grupul social de către care au fost utilizați inițial. Totodată, menționăm că limbajul argotic, de asemenea, poate fi analizat din mai multe perspective: diacronică – argourile vechi versus argourile moderne, diatopică – termenii dialectali, varietățile argotice în funcție de teritoriul geografic, diastratică – limbajul deținuților, limbajul adolescenților, limbajul „periferiilor” sau cel al răufăcătorilor etc., diafazică – diversificarea expresivă a limbajului, finalitatea stilistică pe care o urmărește.

1.3.3.2. Caracteristicile generale ale termenilor de jargon

Jargonul, în sens general și larg, reprezintă o totalitate de cuvinte, expresii și fraze împrumutate dintr-o limbă străină și introduse în enunțurile realizate în limba națională. D. Irimia susține că acest sociolect cunoaște două ipostaze: „una reflectă atitudinea detașat aristocratică a unor categorii sociale” (Irimia 2011, p. 174), care consideră limba incapabilă de a exprima multitudinea de idei și sentimente pe care le au, și alta „care reflectă aspirația spre o anumită poziție socială, fetișizată într-o exprimare „originală”, încărcată de termeni și de fraze străine”, care ar demonstra „cultura înaltă” a indivizilor respectivi. Dacă în cazul primei ipostaze, termenii împrumutați sunt utilizați corect și adecvat în frazele limbii naționale, în a doua ipostază, vorbitorii cad în ridicol prin exprimarea incorectă. Drept exemplu, menționăm opere deseori vehiculate, precum *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale sau *Chirița în provincie* de Vasile Alecsandri, cu bine-cunoscutul personaj Chirița: „monsieur Șarlă”, „nous lavons le baril... spălăm putina”, „boire un cigare”, „pour des fleurs de coucou”, „furculision”, „fripturision”, „învârtision”, „Am să-i durez ș-un voiaj la Paris” etc.

De fapt, I. Milică atestă confuzia care persistă în „înțelegerea identității varietăților de limbă denumite prin termenii argou și jargon” (Milică 2012, p. 134-154). Aceste două limbaje nu au trasat un hotar bine delimitat, fiind de multe ori confundate. Din perspectivă etimologică, cuvântul *jargon* este unul francez, care denumea „orice ansamblu lingvistic format din elemente lexicale sau lexico-gramaticale cu sens specializat: terminologii, limbaje profesionale, vorbirile unor categorii sociale marginale, manierismul lingvistic etc.” (Milică 2009, p. 41). Mai târziu, termenul *jargon* obținuse un sens mai restrâns, vizând limbajul răufăcătorilor, vorbirea grupurilor sociale marginale, mai puțin prestigioase. Încercând să diferențieze totuși aceste două noțiuni – *jargon* și *argou*, I. Milică afirmă că distincția constă în faptul că jargonul desemnează „maniera de a vorbi a unor persoane educate din categoriile socioprofesionale aflate mai aproape de centrul societății (medici, avocați, jurnaliști, sportivi)”, pe când argoul – limbajul microcomunităților lingvistice cu un mai redus prestigiu social sau impact asupra vieții cultural-economice. V. Molea

consideră că „jargonul întrunește caracteristicile atât ale argoului contemporan, cât și ale cuvintelor neologice la modă, care n-au fost pe deplin integrate în sistemul limbii române, răspândite pe o arie mult mai largă decât presupunea vechea accepție a argoului” (Molea 2016, p. 96).

În aceeași cheie, A. Stoichițoiu-Ichim susține că argoul reprezintă „o sferă lexicală cuprinzătoare, în care se înscriu atât argoul (conceput în sens restrâns, ca limbaj criptic, propriu celor aflați în conflict cu legea), cât și jargoanele unor grupuri sociale, profesionale, de vârstă etc.” (Stoichițoiu-Ichim 2001, p. 122). Astfel, axându-ne pe definiția propusă de autoare, argoul cunoaște două accepții: una mai largă, din care fac parte și jargoanele, și una mai restrânsă, care vizează doar limbajul răufăcătorilor. În subcapitolul anterior, am menționat că există mai multe tipuri de argotisme, reprezentate prin limbajele liceenilor, răufăcătorilor, hoților, minorităților sexuale etc. Dacă am avea drept reper afirmația lingvistei, rezultă că limbajele liceenilor, răufăcătorilor, hoților, minorităților sexuale etc. sunt, de fapt, varietăți ale argoului cu sens larg, precum și jargoanele, acestea devenind, de asemenea, un fel de argou, o varietate a acestuia.

Considerăm că argoul și jargonul sunt totuși două varietăți de limbaj diferite, similitudinile și diferențele dintre acestea studiindu-le și anterior (Botnari 2019e), primul desemnând comunicarea orală a unor grupuri socioculturale restrânse, precum adolescenții, militarii, minoritățile sexuale, deținuții etc., constituind argoul special, precum și argoul comun – limbajul unei comunități lingvistice mai largi decât un grup format în baza unor interese sau preocupări comune, glosarul de cuvinte triviale, neobișnuite, care sunt infiltrate în comunicarea orală cotidiană, iar jargonul reprezintă limbajul membrilor unei comunități lingvistice, care sunt adepți ai snobismului, asimilând cuvinte neologice sau străinisme care sunt la modă și utilizarea cărora, s-ar părea, îi face să se diferențieze de ceilalți prin ingeniozitate, originalitate și actualitate. Între argou și jargon există o zonă de interferență, unele unități lexicale ale unuia deplasându-se în inventarul de cuvinte al celuilalt și viceversa, însă ambele varietăți de limbaj – varietăți diastratice – identifică o clasificare socială, o apartenență sau identificare a membrilor unui grup social, în cazul argoului – o identificare conștientă, dorința intenționată de a fi „rău”, de a ignora limba literară – „a tuturor”, de a comunica cu ceilalți membri ai grupului prin mesaje codificate și indecifrabile de către ceilalți membri ai societății, pe când în cazul jargonului – atât voluntară, în aspirația de a face parte dintr-un grup social, nefiind membru al acestuia, cât și involuntară, în râvna de a fi mereu în trend, de a cunoaște neologismele actuale, utilizând unele noțiuni în mod greșit, defectuos și inadecvat situației de comunicare, „trădându-și” adevărata apartenență socială.

De fapt, confuzia care persistă între noțiunea de argou și jargon este realmente cea dintre jargon și argoul comun, care devine cunoscut și de către alți membri ai comunității. Referitor la

acest aspect, lingvistul francez M. Sourdou (1991, p. 13-27) propune noțiunea de *jargot*, acesta argumentându-și creația prin faptul că „argoul și jargonul pot foarte ușor să se amestece într-un ansamblu (limbaj) confuz, care conține atât trăsături argotice, cât și de jargon”, termenul propus desemnând același argou comun, accesibil întregii comunități lingvistice.

Mai nou, V. Bahnaru atestă și un alt tip de confuzie: „termenul jargon a căpătat și un sens general, acela care desemnează orice limbaj tehnic cu o terminologie de specialitate (profesionalismele)” (Bahnaru 2008, p. 187). În concepția lingvistei R. Zafiu, jargonul este „variante familiară a unui limbaj de specialitate, folosită – din comoditate, dar și cu intenții ludic-expressive – în interiorul unui grup profesional” (Zafiu 2010, p. 21). Astfel, jargonul este echivalat, uneori, cu limbajele specializate, specifice diferitor domenii de activitate profesională.

Jargonul se individualizează, mai ales, la nivel lexical, prin utilizarea unui vocabular care este constituit din anumite concepte specifice, care denumesc unele activități de rutină, obiecte sau tehnologii curent folosite în practica profesiei, prin utilizarea unor abrevieri sau substituirii ale terminologiei propriu-zise, înregistrate de către dicționarele de specialitate, cu alți termeni noi formați sau împrumuturi din alte limbi. Actualmente se atestă, atât pe teritoriul României, cât și în Republica Moldova, răspândirea jargonismelor preponderent de origine engleză: *hi* „salut”, *business* „afacere”, *bye-bye* „la revedere”, *O.K.* „de acord”, *week-end* „sfârșit de săptămână”, *job* „serviciu”, *speech* „discurs”, *star* „vedetă”, *software* „sistem de programe pentru computer”, *feeling* „sentiment”, „emoție” etc., dar și franceză: *bonsoir* „seară bună”, *madame* „doamnă”, *comme çî comme ça* „relativ bine”, italiană: *ciao* „salut”, *arivederci* „la revedere”, *ragazza* „fată”, „domniță”, *tesoro* ca adresare – „scump”.

În mare parte, popularizarea unor jargonisme și infiltrarea lor în masa vocabularului este un rezultat al globalizării, al emigrării populației și al interferențelor socioculturale, al dezvoltării spectaculoase a Internetului și a diverselor rețele de socializare, care încearcă cu insistență o imitare sau chiar o plagiere a modelelor de emisiuni, de prezentare a informației, a gândirii și valorilor europene, americane etc. Recomandăm ca identitatea națională, limba literară frumoasă, cu normele ei, să fie respectată, protejată și chiar promovată, fiindcă nu tot ce apare nou este întotdeauna bun.

1.3.3.3. Limbajul tehnico-profesional

Limbajul tehnico-profesional reprezintă sociolectul utilizat de către unele categorii socioprofesionale, constituind un inventar de termeni caracteristici unui anumit domeniu științific, unor activități tehnico-științifice, precum: medicină, industrie, tipografie, cosmetologie, sport, politică etc. Limbajele tehnico-profesionale impun funcției de comunicare a limbii aceeași

restrângere, consideră D. Irimia, aici lingvistul referindu-se la nivelul de comprehensiune redus al acestor termeni, or limbajele tehnico-profesionale sunt niște sisteme lingvistice proprii domeniilor de activitate profesională enumerate anterior, constituind una dintre variantele diastratice ale limbii, „să se încadreze într-un domeniu de activitate bine definit, să îndeplinească o funcție importantă și să posede caracteristici specifice, prin care să se deosebească de alte variante ale limbii” (Pamfil 2010, p. 95) sunt trăsăturile și caracteristicile care confirmă că un anumit inventar de cuvinte depistat formează un limbaj specializat. Totuși, menționăm că nu întotdeauna unitățile lexicale caracteristice unui limbaj tehnico-profesional aparțin doar acestuia, întotdeauna vor exista unele puncte de tangență cu alte limbaje, termeni universalii, comuni mai multor domenii conexe. În acest context, D. Bogdan-Dascălu menționează că toate domeniile de activitate, precum: matematică, fizică, chimie, biologie, anatomie sau lingvistică, filozofie, psihologie etc., „deși atât de diferite între ele, (...) au în comun faptul fundamental de a fi științe și de a beneficia, în consecință, de o modalitate specifică de exprimare, pentru denumirea căreia se folosește termenul limbaj științific” (Bogdan-Dascălu 2006, p. 22).

Varietatea limbajelor specializate rezidă în diversitatea domeniilor de activitate umană, a preocupărilor caracteristice acestora, fiecare dintre ele având propriul set de caracteristici lingvistice, propriul vocabular format din migrarea diverselor unități lexicale din limba comună în limbajele speciale, care capătă noi semnificații și o arie de utilizare mai restrânsă, vizând doar un anumit grup social, care practică activitatea științifică, profesională respectivă.

Astfel, ca și în cazul argotismelor, limbajele specializate sunt caracteristice unui anumit contingent de vorbitori, depășind competența lingvistică propriu-zisă a unui vorbitor „obișnuit”, implicând un alt tip de cunoaștere, mai avansată, științifică și specifică diferitor domenii de activitate. Contrar altor varietăți de limbă, limbajele specializate sunt caracteristice unui grup social bine structurat, ai cărui membri, în mod colectiv, dispun de același sistem semiotic al limbajului utilizat, acesta permițând buna funcționare a activității grupului.

Referindu-se la nomenclaturile specifice domeniilor tehnico-științifice, E. Coșeriu susține că acestea sunt cunoscute doar de anumite grupuri, „este întru totul posibil să știi bine o limbă și să nu știi, de exemplu, numele de flori sau de pești” (Coșeriu 2000, p. 253). Tot în acest context, E. Mincu susține: „Cunoașterea lucrurilor într-o anumită sferă de activitate este indispensabilă în procesul de formare a specialistului, spre deosebire de cunoașterea limbii propriu-zise, și constituie un efort special pentru o cunoaștere suplimentară: în medicină – cunoașterea terminologiei medicale; în tehnică – cunoașterea terminologiei tehnice etc. Efortul suplimentar este orientat în cunoașterea instrumentului de activitate care variază de la un domeniu la altul.” (Mincu 2017, p. 14). Astfel, un vorbitor care activează într-un anumit domeniu învață și asimilează limbajul

specific acelui domeniu, specializându-se, doar atunci devine un membru al grupului respectiv, doar atunci el poate înțelege informațiile cu caracter științific și tehnic pe care i le transmite ceilalți membri, „convertindu-se” într-un specialist în domeniu. Limbajul științific este unul lipsit de afectivitate, caracterizându-se, în special, prin corectitudinea scrisului, utilizându-se varianta literară a limbii, prin precizie, prezentând un set de informații exacte și la subiect, prin obiectivitate și impersonalitate, prin claritate, prin comunicarea de cunoștințe și noțiuni fixe, logice, reprezentate prin unități lexicale lipsite de încărcătură afectivă, care pot avea o altă semnificație decât cea din limba uzuală, de exemplu: termenii anatomici *ciocănel* – Elementul cel mai extern din lanțul de oscioare aflat în cutia timpanului (Mănuilă 1998, p. 87); *scăriță* – 1. Instrument în formă de potcoavă utilizat pentru reducerea unei fracturi sau pentru menținerea unei reduceri. 2. Oscior intern al cutiei timpanului, situat intern față de nicovală și întinzându-se până la fereastra ovală (ibidem p. 409); *nicovală* – Oscior din cutia timpanului, situat între ciocan în afară și înainte, și scăriță spre înăuntru. Toate aceste unități lexicale specifice limbajului medicinal au o cu totul altă semnificație în limba uzuală, conform Dicționarului explicativ al limbii române (2009) reprezentând: *ciocănel* – forma diminutivală a substantivului *ciocan* – Unealtă manuală de lovire, de forme și dimensiuni variate, formată dintr-un corp de metal, de lemn, de cauciuc dur etc.; *scăriță* – forma diminutivală a substantivului *scară*, unul dintre sensurile căruia este – Obiect (de lemn, de fier, de frânghie etc.) alcătuit din două părți laterale lungi și paralele, unite prin piese paralele așezate transversal la distanțe egale și servind pentru a urca și a coborî la alt nivel; *nicovală* – Unealtă de oțel sau de fontă folosită în atelierele de forjă pentru sprijinirea pieselor de metal supuse prelucrării, în operațiile de deformare plastică prin batere cu ciocanul; toate aceste noțiuni, prin analogie sau asociere, s-au metaforizat desemnând altceva decât sensul primar al cuvântului. De fapt, prin intermediul exemplelor anterioare, am abordat natura semnificatului și variația acestuia în cadrul unui limbaj specializat, or anume variația semnificatului și se manifestă cel mai des în cazul limbajelor tehnico-științifice.

În acest context, V. Bahnaru punctează: „De obicei, unitățile terminologice sunt monosemantice, lipsite de valori conotative și, respectiv, de sensuri figurate, au circulație internațională și nu dispun, în mod curent, de sinonime.” (Bahnaru 2009, p. 151). Astfel, un termen, precum cele enumerate anterior, odată ce a fost „împrumutat” din limbajul comun, pentru a desemna o anumită realie, își păstrează acea unică conotație în cadrul limbajului de specialitate, atestându-se în dicționarele terminologice doar ca unitate monosemantică.

O mare parte dintre noțiunile limbajelor specializate reprezintă unități lexicale împrumutate din alte limbi, de exemplu greacă sau latină, sau care sunt formate cu afixoide savante latine sau grecești etc.: *neuromuscular*, *kinetoterapie*, *aquaerobică*. Însă, în ultima perioadă, mai

ales în domeniul economic, se atestă o influență pronunțată a limbii engleze. Astfel, unități lexicale englezești – termeni științifici, pătrund în limbajul economic pentru a desemna un nou fenomen sau concept, fiind „împrumutate” de la specialiștii englezi sau americani atât noțiunea, cât și fenomenul: *marketing, leasing, software, holding, jogging, shaping, kangoo jumps, fitness, nursing, peeling* etc. Cristina Athu (2010) urmărește procesul de pătrundere a afixelor internaționale în limbajele tehnico-științifice, precum prefixele *com-, contra-, ex-, hiper-, inter-* etc. sau sufixele *-ism, -ist* etc. Lingvista menționează și formarea mai multor termeni prin compunere: *profit-fantomă, profit-redistribuit* sau *co-interesare, eurovalută, macro-economie*, sau prin utilizarea infinitivelor lungi: *asigurare, acreditare*. Referitor la domeniul științelor exacte – matematică, fizică, informatică, specialiștii din domeniu apelează și la diverse simboluri, litere sau cifre.

Actualmente, limbajele specializate ale limbii române atestă o dezvoltare și diversificare accentuată, datorită progresului înregistrat în activitatea umană din diverse domenii științifice, datorită modificărilor și revoluțiilor științifice: unele concepte (procese, activități, unelte, gadgeturi, mijloace de transport, medicamente etc.) sunt înlocuite prin altele mai performante, mai utile, schimbările acestea cerând în mod imperativ noi denumiri. Mai mult, termenii noi formați capătă popularizare și pot să ajungă, prin intermediul mass-mediei, în limbajul comun, fiind accesibili nu doar grupului social specializat din care „s-au desprins”.

1.3.4. Varietatea diafazică a limbii române

Varietățile diafazice sunt diferențele care se atestă în cadrul stilurilor individuale ale vorbitorilor. Sub aspect stilistic, fiecare vorbitor devine un „artist”, el poate selecta din multitudinea de posibilități de a spune același lucru, din planul paradigmatic, are libertatea asociativă – de a combina și a „prezenta produsul vorbirii” după bunul plac, din planul sintagmatic, bineînțeles, în limitele limbii sau, altfel spus, ale competenței sale lingvistice.

Relevante ni s-au părut constatările lingvistului F.-T. Olariu care menționează că „a așeza stilurile la baza diversității diastratice corespunde unei echivalări, practic, a unităților sinfazice cu cele sinstratice, fapt ce atestă strânsa corelație între variația stilistică și cea sociolingvistică în cadrul proteicului spațiu al comunicării publice” (Olariu 2017, p. 117). Prin urmare, **variația diafazică** este o variație generată de situația de comunicare, de contextul situațional, în baza cărora vorbitorul recurge la diverse posibilități variaționale, fie în vorbirea sa cultă se strecoară mărci ale limbajului popular sau unele trăsături ale varietății diastratice – elemente dialectale sau regionale, care edifică o pronunțată coloratură stilistică locală –, fie viceversa – o comunicare sau un text scris în virtutea potențialului stilistic al limbajului oral, popular poate intercala unele neologisme

sau unități lexicale împrumutate, care sunt intenționat utilizate pentru a produce un anumit efect voit, o anumită finalitate stilistică. Opinii referitoare la variația în funcție de stratificarea socială, dar și de contextul de comunicare întâlnim la M. Larruy (2003), dar și la Fr. Gadet care afirmă că „într-o limbă, constatăm că anumite utilizări se manifestă numai în unele medii (...). Noțiunea de niveluri de limbă se referă la diferențierea socială în clase sau diverse grupuri” (Gadet 1996a, p. 22). În această ordine de idei, autoarea observă că dimensiunea socială corespunde axei verticale a variației, iar stilul – axei orizontale, ceea ce ar permite poziționarea variabilelor pe un plan în care se intersectează variația diastratică cu cea diafazică, adică variația socială se produce pe axa paradigmatică, iar cea diafazică – pe axa sintagmatică. Concluziile autoarei coincid în mare parte cu afirmațiile lui E. Coșeriu (apud Glessgen 2014, p. 131) care observă că toate tipurile de varietăți se întrepătrund și interferează, fiind simultan prezente într-o situație de comunicare, mai ales la nivelul lexical al limbii, în care se atestă un împrumut continuu, conștient sau mai puțin conștient, între varietăți.

Variația diafazică, cercetată și cu alte ocazii (Botnari 2020b), vizează diversitatea stilistică a limbii, la nivelul unui singur vorbitor – individuală, în funcție de factorii motivaționali și atitudinali ai acestuia, care sunt identificați și enumerați de către L. Răciulă: „percepția și sensibilitatea estetică, imaginația și intuiția artistică, structura cognitivă și afectiv-socială, libertatea totală a opțiunii stilistice, posibilitatea inovației, capacitățile de conștientizare și de exprimare a emoțiilor, a impresiilor, a trăirilor, a diverselor dimensiuni ale existențialului etc.” (Răciulă 2010, p. 82). În această cheie, considerăm că limba „se actualizează” prin fiecare vorbitor, prin trăirile și raționamentele lui, acesta, având la dispoziție toată libertatea de creație și selecție, poate modela propriul limbaj, fie unul cult sau fie popular, utilizând anumite unități lexicale, apte să redea lumea sa interioară sau oferind denotatului conotații noi, devinând uneori conștient de la normele limbii. Însă nu doar vorbitorul poate modela limbajul său și „jongla” cu semnificațiile semnificantului. W. Labov (apud Gadet 1992, p. 5-15) susține că oamenii sunt în aceeași măsură sau chiar mai mult subiecte ascultătoare decât vorbitoare: noi ne formăm „competența eterogenă” prin confruntările noastre constante cu diferite produceri neunificate sau răzlețe. Trebuie să mai precizăm că receptorul, cel care ascultă și recepționează o informație scrisă sau orală, reconstituie sensul în funcție de competența sa lingvistică, interpretându-l în baza trăirilor proprii. Efectuând o analiză a sensului, ca mecanism al variabilității individuale, L. Răciulă conchide că „abordarea variabilității diafazice obligă la o interpretare a sensului în raport cu alte sensuri, sensul individual depinzând, astfel, de alte sensuri individuale” (Răciulă 2010, p. 100). Prin urmare, lingvista consideră că o comunicare, o idee care este proiectată spre un receptor, generează în mintea acestuia o altă idee sau un „interpretant”, dacă e să utilizăm termenul propus de către autoare, care

se constituie în limitele experienței umane a receptorului. La rândul său, interpretantul respectiv poate fi unul imediat – echivalent cu invarianta semantică sau sensul denotativ, unul dinamic, format în funcție de context sau un interpretant final, care le include pe cele două tipuri menționate anterior, vizând experiența colaterală, atât a emițătorului, precum și pe cea a vorbitorului ori semnificația oferită de dicționar.

M. Ciolac definește *variația diafazică*, numită și variația sociostilistică, în felul următor: „variația determinată de sfera, domeniul sau contextul comunicării, axat pe stilistica limbii și pe variația lingvistică” (Ciolac 2006, p. 75). Prin urmare, orice limbă cunoaște mai multe stratificări stilistice, orice comunicare, mai ales orală, prezintă, de cele mai multe ori, o coloratură stilistică. Orice vorbitor, care dispune de o varietate idiosincrasică a limbii, adică o varietate de limbă ce îi este specifică doar lui, poate intercala în discursul său elemente variaționale, care pot să-l claseze, în momentul contextului, într-o anumită clasă socială sau într-un anumit spațiu geografic, care pot să-l apropie sau să-l distanțeze de interlocutorul său. Relevante ni s-au părut, în acest sens, constatările lui J. Kabatek, precum că, „în funcție de gradul de «amestec», subiectele vorbitoare se identifică (și sunt identificate) (...). Între două limbi funcționale, A și B, pot exista interminabile posibilități de realizare individuală” (Kabatek 1998, p. 215-223). În această ordine de idei, autorul propune o schemă simplă, dar esențială, care redă posibilitățile de realizare a unui discurs individual (Figura 1.2.):

Limba 1	• AAAAAAAAAAAAAAAAAA
Limba 2	• BBBBBBBBBBBBBBBBBB
Discursul 1	• AAAAAAAAAAAAAAAAAA
Discursul 2	• AAAAAAABBBBBBBBBB
Discursul 3	• AABAABABBABBA
Discursul 4	• ABABBABBABABB

Fig. 1.2. Posibilitățile de realizare a unui discurs individual (după J. Kabatek 1998)

Observăm că interferențele graduale dintre diferite varietăți se produc aleatoriu, în funcție de decizia creativă a vorbitorului și de finalitatea pe care o urmărește, ceea ce ne permite să-l identificăm pe acesta ca membru al unei anumite comunități lingvistice sau să-l identificăm pe interlocutorul său – cel căruia îi este adresată comunicarea, cel cu care vrea să se omogenizeze (sau nu) vorbitorul. Opinii referitoare întâlnim la lingviștii W. Maguire și A. McMahon (2011), care propun noțiunile: *intra-speaker variation*, variația la nivelul unui singur vorbitor și *inter-speaker variation*, adică variația între vorbitori. Aceste concepte s-ar preta perfect la schema propusă de J. Kabatek în Figura 1.2., în care Limba 1 și Limba 2 constituie *intra-speaker variation*

sau *variația idiosincrasică*, iar Discursurile 1, 2, 3, 4 reprezintă variația dintre vorbitori, adaptabilitatea limbii unuia la limba celuilalt. Cu multă perspicacitate, Fr. Gadet redă starea de lucruri referitoare la acest capitol prin intermediul definiției următoare: „Variația diafazică sau stilistică este capacitatea locutorilor de a modula felul lor de a vorbi (sau a scrie) în funcție de interlocutori și activități” (Gadet 2007, p. 124). Astfel, locutorul utilizează o anumită varietate de limbă sau elemente ale unei varietăți de limbă, în funcție de relațiile sale cu interlocutorul și de situația de comunicare. Acesta va comunica într-un anumit mod cu un prieten, o rudă sau un cunoscut apropiat și cu totul altfel atunci când se va adresa unui funcționar public, unui profesor sau medic, va utiliza limba în diverse variante, transmițând același mesaj, același conținut semantic prin diferite forme și variații fonetice, morfologice, sintactice sau lexicale. O constatare a lingvistului I. Coteanu ține de faptul că „uzul limbii reprezintă (...) o mișcare permanentă de adaptare a structurii idiomului la necesitățile social-culturale ale vorbitorilor. Rezultatele cele mai importante sunt limbajele și stilurile” (Coteanu 1973, p. 9).

Diversitatea stilistică a unei limbi se manifestă prin registrele limbii, care sunt diferențiate în funcție de criteriul de formalitate ce caracterizează o anumită situație de comunicare: *registru literar* – limbajul cultivat și controlat, care respectă cel mai mult normele limbii, caracterizându-se printr-o articulație și dicție (aproape) exemplară, prin evitarea construcțiilor sintactice incorecte sau confuze, prin acordul corect al părților de vorbire, prin utilizarea neologismelor și a vocabularului elevat, a formulilor de politețe etc.; *standard* – registrul de limbă curent, neutru, uzual; *familiar* – limbajul colocvial, care este utilizat, de obicei, într-o situație de comunicare bine cunoscută de către vorbitor, acesta având drept interlocutor un prieten sau unul dintre părinții/copiii săi, ceea ce-l face să simtă o oarecare libertate de exprimare; *popular* – limbajul cotidian, spontan, la lingviștii francezi – vernacular –, care poate conține unele arhaisme, regionalisme; *vulgar* – utilizarea argotismelor sau a cuvintelor licențioase. O repartiție similară întâlnim la I. Condrea, lingvista referindu-se, în special, la diferențierea lexicului, or acesta este cel mai sensibil la variația stilistică, acaparând diverse mărci stilistice. Autoarea abordează problema selecției mijloacelor de limbaj în funcție de situațiile concrete de comunicare, diferențiind: *limbajul neutru*, care se caracterizează prin „informativitate, neafectivitate și prin abordarea unui lexic general, cunoscut de întreaga societate/comunitate căreia îi este adresat mesajul” (Condrea 2008, p. 51) și care are un caracter neutru, transmițând informații concrete – anunțuri, știri, dări de seamă, prospecte etc.; *limbajul popular* – care se atestă, mai mult, la nivelul oral al limbii, dar care, prin valori stilistice ale oralității, a căpătat extindere și în textele literare, devenind un mijloc „de individualizare a personajelor (...), un cod ce se manifestă prin particularități caracteristice la diferite niveluri – fonetic, morfologic, sintactic, lexical” (ibidem p.

53); *limbajul familiar*, care, în opinia lingvistei, nu poate fi disociat la nivel practic de limbajul popular. Însă ceva mai departe (ibidem p. 189), autoarea reia problema diferențierii variantelor funcționale ale limbii, apelând la accepția lui I. Coteanu, despre diasistemul limbii, care cuprinde două direcții: *limbajul popular* artistic și nonartistic și *limbajul literar* artistic și non-artistic. Alți lingviști, precum D. Irimia (1999, p. 121), M. Manu (2005, p. 575-584), V. Molea (2016, p. 85), P. Diaconescu (1974, p. 229-242), R. Zafiu (2001, p. 102-187) etc. diferențiază aceleași sau alte stiluri ale limbii, însă majoritatea recunoscând drept criteriu de bază al stratificării stilistice opoziția oral/scriș.

În același sens, variația diafazică interferează și cu variația diastratică, căci „în orice stil de limbă pot exista diferențe de la o regiune la alta sau de la o categorie socială la alta” (Milică 2014, p. 179), fapt remarcat de către lingvistul I. Milică: „Astfel, în limba română, adresarea formală se poate realiza, în zonele rurale, prin termeni tradiționali precum *dumneata*, *mata(le)*, dar și prin elemente mai des întrebuințate în zonele urbane, cum ar fi *dumneavoastră*, *domnia sa*.” (ibidem).

Prin urmare, distribuția limbii pe registre este mai mult virtuală, teoretică, or toate acestea formează un continuum în limba funcțională, vorbitorii utilizând un limbaj „multicolor”, variat, achiziționat pe parcursul experiențelor trăite, perindându-se prin diverse medii sociale și „alimentându-se” din pluralitatea de posibilități de exprimare, pe care le asimilează treptat încă din copilărie. Astfel, este foarte important ca părinții să insiste asupra formării unui limbaj literar și îngrijit al copilului, căci acesta, inițial, însușește doar o formă a limbii, o variantă de bază, care este învățată mai mult sau mai puțin conștient, devenind parte a identității sale, mijloc de exprimare, prin care se simte cel mai în largul său și prin care va comunica ulterior, până va conștientiza „supremația” limbii literare, prestigiul recunoscut și importanța acesteia pentru impunerea/ascensiunea socială spre care tind majoritatea ființelor umane.

1.3.5. Alte tipuri de varietăți ale limbii: diamezică și diegenică

În cele ce urmează, ne vom referi la două noțiuni, care au fost identificate în literatura de specialitate italiană și franceză – variația diamezică și variația diegenică, pe care le-am analizat și anterior (Botnari 2019f). În acest context, se impune o întrebare firească: sunt acestea noi dimensiuni variaționale sau nu? Pot fi aliniată în rând cu varietățile diacronică, diatopică, diastratică și diafazică?

Insistăm asupra faptului că nu există varietăți diatopice, diastratice, diafazice sau diamezice pure, ci, mai degrabă, indici de variație, mărci variaționale în funcție de diatopie, diastratie, diafazie și diamezie, care se împletesc, se modelează adaptându-se la statutul social al vorbitorului, la dialectul pe care îl vorbește acesta, la context, la interesele profesionale proprii sau la cele ale

interlocutorului etc. Cu referire la complementarizarea varietăților de limbă, W. Labov (apud Cheshire 2002) menționează că diferențele de sex, de clasă socială și de vârstă sunt elemente inextricabile ale individualității umane, astfel, o varietate de limbă, care, de cele mai multe ori, este atribuită sau utilizată de un grup social, capătă o anumită valoare, devine un atribut al clasei respective și, fiind utilizată de un membru al altui grup social, atestă dorința acestuia de a aparține grupului „nativ” al varietății respective de limbă.

1.3.5.1. Varietatea diamezică

Corelația limbă – vorbire își are originea încă în studiile filosofilor Aristotel, G. Frege, L. Wittgenstein, iar, mai târziu, se regăsește în dihotomia lui F. de Saussure, care a demonstrat că limba este, în primul rând, un instrument și produs al vorbirii, a constatat „posibilul echivoc între limbă și transmiterea limbii” (Saussure 2003, p. 91), și în lucrarea *Omul și limbajul său*, în care E. Coșeriu susține că: „vorbirea e mai cuprinzătoare decât limba: în timp ce limba e în întregime conținută în vorbire, vorbirea nu e în întregime conținută în limbă” (Coșeriu 2009, p. 202).

Pentru a găsi răspuns la întrebările de mai sus, vom încerca să prezentăm câteva definiții ale varietății diamezice formulate de către adepții acestei noțiuni (Botnari 2019f).

„Prin **variație diamezică** înțelegem capacitatea unei limbi de a varia în funcție de mediul sau canalul utilizat, fie scris (grafic-vizual) sau vorbit (fono-acustic)” susține cercetătorul italian F. Rossi (2011). De fapt, lingviștii italieni sunt cei care, axându-se pe realitatea lingvistică din țara lor, au propus această noțiune. Termenul *diamezie* a fost introdus în circulație de către Al. Mioni în 1983 (Mioni 1983, p. 495-517), în conformitate cu taxonomia deja consolidată în lingvistica variațională, ale cărei baze au fost puse, după cum am menționat și anterior, de către L. Flydal (1951, p. 240-257), iar mai târziu, într-o formă reelaborată, de către E. Coșeriu (1995, p. 55-73), referindu-se la „diversele mijloace utilizate în comunicare”, prezentând opoziția *oral – scris* nu atât precum o opoziție binară între două coduri semiologice, ci ca pe „un continuum de diferențe graduale intermediare”. Urmând exemplul predecesorilor săi, A. Mioni s-a străduit să păstreze etimologia greacă a noțiunii, ca în cazul diacroniei, diatopiei, diastratiei lui L. Flydal și a diafaziei lui E. Coșeriu, construindu-și termenul în baza afixoidului grec *meso-* „mijloc”, pentru a reda dinamica schimbului dintre cele două moduri (oral/scris) interpretabile în relația cu funcțiile și evoluția normei, cu construirea sensului și, în final, cu suportul tehnic al transmiterii mesajului sau informației.

În baza conceptului creat și propus de A. Mioni, mai târziu, G. Berruto conturează și consolidează o nouă dimensiune a variației, numită *diamezică*, însă asupra autonomiei căreia avea el însuși ezitări: „distincția dintre vorbire și scris are o poziție specială în variația lingvistică,

deoarece nu este într-adevăr o dimensiune alăturată celorlalte, ci o opoziție care trece prin celelalte dimensiuni ale variației și, în același timp, este traversată (...). Diferențierea dintre vorbire și scris este preliminară și independentă de utilizator” (Gaetano 1993, p. 37).

Cercetând varietățile de limbă italiană, E. Pistolesi (2016, p. 442-458) a identificat o serie de diferențe între limba scrisă, literară a lui Alighieri și multitudinea de dialecte vorbite pe teritoriul Italiei, autoarea constatând, în acest sens, că „variația diamezică este constituită precum un *continuum* care se îndreaptă de la polul vorbit (...) spre cel al scrisului, reprezentând în sensul tradițional un spațiu de respect pentru normă” (ibidem, p. 443). Lingvistica italiană consideră că „diamezia este de fapt rezultatul confluenței mai multor linii de cercetare dominante la începutul anilor șaptezeci și optzeci ai secolului trecut” (Pistolesi 2015, p. 27), cum ar fi: dezbaterile despre eterogenitatea comunității lingvistice italiene, care poate fi urmărită și prin prisma studiilor referitoare la limba italiană regională; studii asupra limbii franceze contemporane, care, pe lângă insistența asupra decalajului dintre limbajul scris și limba vorbită, inspiră etichetele „neostandardului italian” și ale „popularului italian”, încurajând ancheta asupra continuității fenomenelor într-o cheie diacronică; cercetarea lexicului limbii italiene și a varietății acestuia de la un dialect la altul.

De fapt, noile criterii de cercetare a limbii se detașează tot mai mult de studiul teoriilor sau al conceptelor, concentrându-se pe aspectele funcționale, pe uzul limbii, pe forma actualizată a limbii standard, pe variația în funcție de locutori și variația în funcție de uz.

În altă ordine de idei, E. Coșeriu susține că „o limbă este o tehnică istorică a vorbirii: nu un produs static, un «lucru», ci un sistem dinamic de procedee, de moduri de a produce” (Coșeriu 1996, p. 20). Astfel, orice limbă dispune de o formă standard, care este „încorsetată” în gramatici, însă, funcțional, se produce sub diverse variante, diferențele dintre acestea fiind observabile, mai ales în forma vorbită. Prin urmare, variația diamezică vizează variația limbii în funcție de canalele de comunicare: oral sau scris, diamezia reprezentând distincția dintre canalele de transmitere a comunicării: codul scris și cel oral sau, altfel spus, codul fonetic și cel grafic.

Variația lingvistică la nivel oral este mai frecventă, or, la nivelul scrisului, limba a fost relativ stabilizată prin standardizare. În acest context, ne vom referi la cele două „forțe” care standardizează o limbă, cele două mijloace de înregistrare a variantelor unei limbi: gramaticile stabilesc limba standard, care este și ea o variantă a limbii istorice, în accepția lui E. Coșeriu, păstrând omogenitatea ei și asigurând comprehensiunea dintre diferite generații ale unei comunități lingvistice, iar dicționarele înglobează toate varietățile unei limbi, clasând și ordonând vocabularul în: regionalisme, arhaisme, neologisme, împrumuturi, argotisme etc. Dicționarele nu sunt atât de categorice ca gramaticile, admițând parțial abaterile de la normă sau infiltrarea unor

„intruși” lexicali din alte limbi, ce tind să facă parte din vocabularul „limbii-gazde”; ele sunt precum un birou de statistică, care observă, notează și „canonizează” uzul unor unități lexicale noi sau care au obținut semnificații noi.

Unitățile orale și cele scrise coincid doar parțial, atestându-se non-corespondența dintre grafem și fonem. Fr. Gadet (1996b, p. 13-27) constată o osmoză între scris și oral, depistând 3 diferențe majore între forma scrisă și cea vorbită a limbii: orice comunicare orală se prezintă sub aparența *eterogenității* care se opune *omogenității* scrisului; o comunicare scrisă este normată, bine structurată, fixă, pe când cea orală este mult mai variabilă, permițând interconexiunea dintre diversele tipuri de varietăți – diatopice, diastratice și diafazice; o comunicare orală se pretează mereu reformulării, restructurării și continuei elaborări; *enuțul oral* este caracterizat de o dimensiune specifică, *intonația* (și factorii prozodici), oralitatea permițând 2 tipuri de conectori gramaticali: segmentele explicite, comparabile cu cele ale scrisului și segmentele intonativ-sintactice. Lingvista observă că unele forme morfologice (perfectul simplu, mai mult ca perfectul, conjunctivul, imperfectul) sau sintactice (inversarea complexă a întrebărilor, inversiunile stilistice) sunt mai frecvente în scris, altele, dimpotrivă, apar, mai ales, în forma orală a limbii, cum ar fi detașarea, structura binară sau forma interogativă a intonației (Gadet 2007, p. 17).

Opoziția dintre oral și scris a fost cercetată și de către lingvistul M.-D. Glessgen care susține că orice situație de comunicare are la bază un proces de „planificare a discursului”: în plan oral – „structurare simplă și lineară a discursului și o sintaxă simplă (parataxă)”, în plan scris – „structurare ierarhizată și complexă, o puternică prezență a subordinii (hipotaxă)” (Glessgen 2014, p. 167). Totodată, autorul menționează și utilizarea unui lexic mai puțin variat în cazul unei comunicări imediate, frecvența repetițiilor și a cuvintelor introductive.

La P. Koch și W. Oesterreicher, nu mai observăm atât de insistent conturat *continuumul* dintre scris și vorbit, relevat de către A. Mioni și E. Pistolesi, ci, mai degrabă, o opoziție bine delimitată. Astfel, autorii germani (apud Guerin 2006, p. 36) au prezentat aspectul fundamental al variației comunicative, prin opoziția dintre „comunicarea imediată” și „distanța comunicativă”, identificând chiar și câțiva parametri comunicativi:

Tabelul 1.1. Parametrii comunicativi după Peter Koch și Wulf Oesterreicher

Comunicarea imediată	Distanța comunicativă
Comunicare privată	Comunicare publică
Interlocutor intim	Interlocutor necunoscut
Grad înalt de emotivitate	Grad scăzut de emotivitate
Context al acțiunii și situațional	Detașarea de acțiune și situație
Fixarea referentului de un context	Detașarea referentului de situație
Coprezenta spațio-temporală	Separarea spațio-temporală

Cooperare comunicativă intensă	Cooperare comunicativă minimă
Dialog	Monolog
Comunicare spontană	Comunicare pregătită
Libertate tematică	Fixare a tematicii
Etc.	Etc.

În același context, M.-D. Glessgen foarte bine punctează: „Comunicarea la distanță caracterizează schimburile publice (sau cu necunoscuți), ca și producția scrisă; comunicarea imediată ține de interacțiunile private, intime și spontane.” (Glessgen 2014, p. 166).

Prin prisma teoriilor lingviștilor sus-numiți, constatăm că locutorul, în funcție de context și situația de comunicare, alege strategia comunicativă adecvată – varianta lingvistică adecvată situației de comunicare. O comunicare imediată oferă un anumit grad de libertate, de posibilitate de a ignora norma, cuprinzând – mărci ale ezitării: *nu prea cred, s-ar putea, păi, îmi pare, nu știu etc.*; ale reluării vorbirii: *adică, am avut în vedere, ce voiam să spun etc.*; mărci fatice ale interacțiunii cu interlocutorul: *nu-i așa, mă auzi? ascultă, știi, cum să-ți explic etc.*; utilizarea interjecțiilor: *ah, of, hm, pf etc.*, predispoziția pentru parataxă (și nu pentru hipotaxă) și utilizarea unui lexic mai puțin variat.

Totodată, pe lângă libertatea pe care o oferă comunicarea orală, există posibilitatea de a ne face mai expliți, de a accentua mesajul transmis prin utilizarea reformulărilor, reprizelor, inversărilor sintactice, a completărilor sau a intonației; vorbitorul apelează și la comunicarea non-verbală – gestică și mimică. În scris, orice discurs sau mesaj devine unul elaborat cu mai multă precizie, or limba scrisă nu acceptă erorile și le dezaprobă vehement.

Rezumând cele expuse, admitem noua dimensiune variațională propusă de lingviștii moderni italieni, francezi, dar și ruși, însă precizând că, de fapt, opoziția oral/scris stă la baza tuturor celorlalte varietăți de limbă, or, în forma scrisă, acestea pot fi identificate arar, fiind mult mai prolifică în forma orală. Important e însă să conștientizăm aceste diferențe și să nu pretendem, în baza variațiilor orale, că vorbim o altă limbă.

1.3.5.2. Varietatea diegenică

Dacă am admis și în alte cazuri (Botnari 2019f) că diamezia generează varietăți de limbă, considerăm că *variația diegenică* este o dimensiune variațională incompletă sau, mai degrabă, neactuală, fiindcă aceasta este edificată pe criterii și argumente subiective sau istoric expirate. De fapt, diferențele masculin – feminin țin mai mult de discrepanțele rolului bărbat – femeie, de munca pe care aceștia o fac/prestează, de condițiile sociale, de domeniul profesional în care activează, de publicul care îi înconjoară etc., toți acești parametri incluzându-se destul de lesne în factorii care

generează stratificarea socială. Sociologul francez Cl. Dubar, referitor la poziția femeilor pe treapta socială și la ipoteza supremației „androgenului”, afirmă: „Pentru ca femeile care posedă privilegiul «natural», biologic, al procreării să nu îl poată traduce în putere socială, societățile comunitare (adică acelea în care bărbații exercită puterea) au inventat dispozitive (mitice, rituale și instituționale), atribuindu-le o poziție dominată și o identitate negativă. În toate comunitățile studiate de antropologi, diferențierea sexelor care justifică diviziunea sexuală a muncii îndepărtează femeile de la sfera puterii și le constituie în grup distinct afectat sferei domestice” (Dubar 2003, p. 60). De fapt, la baza opoziției bărbat/femeie stau însuși trăsăturile fizice ale corpului biologic: bărbatul, pe care dicționarele îl prezintă astfel: „I. s. m. 1. Persoană adultă de sex masculin. ♦ Om în toată firea. 2. Soț. II. adj. (rar) Curajos; voinic; harnic; activ” (DEX); „care este înzestrat cu forță fizică și curaj” (NODEX), viril, voinic, luptător și cuceritor, iar femeia: „s. f. 1. Persoană adultă de sex feminin; muiere. 2. Persoană de sex feminin căsătorită. ♦ (pop.; urmat de determinări în genitiv sau de un adjectiv posesiv) Soție, nevastă” (DEX); este „sexul slab și frumos”, sensibilă, fină, vulnerabilă, lipsită de forță fizică, inaptă de a lupta în războaie. Aceste caracteristici au stabilit că femeia trebuie să fie protejată, să fie supravegheată, inferioritatea ei fizică prevalând și plasând-o în umbra (atot)puternicului bărbat, excluzând-o din viața politică, științifică și culturală, transformând-o într-un appendix al bărbatului, responsabil de ordinea casnică și de activitățile domestice.

Odată cu accentuarea tendinței de emancipare a femeilor, de egalare cu bărbații, de eliberare de stereotipurile și prejudecățile de gen, de restricțiile convenționale impuse femeii, a apărut un interes sporit pentru cercetările lingvistice ale limbajelor „lui Venus și al lui Marte”. Astfel, la etapa actuală, s-ar părea că femeile sunt în mod clar mai preocupate de presiunea exercitată de normele și actualele cerințe ale societății, precum și de afirmarea statutului lor în cadrul structurii sociale, „limba fiind un mijloc important prin care femeile își afirmă autoritatea și poziția, o formă de capital simbolic pentru femei” (Holmes 1997, p. 135). În acest sens, atât bărbații, cât și femeile comunică, în prezent, prin limbaje îngrijite, raportate la situația comunicativă, la context și interlocutor, la nivelul de instruire: femeile, de obicei, au un discurs mai „cizelat”, evitând cuvintele injurioase sau argotismele cu un prestigiu scăzut, sunt mai emotive și mai democratice, utilizând formule de politețe și de concesie – *Vă deranjează dacă..., Aș fi recunoscătoare dacă..., Fii amabil(ă)...*; bărbații au un discurs mai organizat, fiind mai laconici și mai imperativi, apelând la registrele stilistice nonformale, la cuvinte grosiere etc. Suzanne Romaine ia în dezbateră problema diferențelor de sex în limbă și constată că „femeile, indiferent de alte caracteristici sociale precum clasă, vârstă etc., tind să utilizeze forme ale limbii standard mai frecvent decât bărbații.” (Romaine 2003, p. 101).

În acest context, S. Pușcariu menționează că „graiul femeilor se deosebește în unele privințe de al bărbaților”, „în general, graiul femeilor e mai conservativ” (Pușcariu 1976, p. 352). Distinsul lingvist menționează că femeile din spațiile rurale „păstrează mai bine formele dialectale cu caracter rustic, împotriva cărora orașul se arată refractar”. Totodată, autorul susține că „o mulțime de expresii vin de la îndeletniciri femeiești și anumite dezvoltări semantice ale unor cuvinte nu sunt explicabile decât ținând seama de întrebuințarea lor de către femei.” Drept exemplu, S. Pușcariu prezintă verbul „a descoase” utilizat atunci „când vrem să-l facem (pe cineva) să spună ceea ce ascunde”, semnificație generată de o activitate domestică a femeii: descoaserea căptușelii hainei în care s-au cusut lucruri de valoare. Exact pe aceeași cale au apărut noile semnificații ale expresiilor *depăn sau torc un gând, încurc ițele, urzesc ceva* împotriva altora, *a avea de furcă cu cineva, a toca verzi și uscate*, care au o „întrebuințare metaforică” evidentă, susține lingvistul (Pușcariu 1940, p. 345-346).

Femeile sunt cele care, într-un context informal, când discută despre copii sau alte subiecte emotive, recurg la formele diminutive ale unităților lexicale, pentru a-și reda dragostea, pentru intensificarea sau sublinierea unei idei sau reformulări, pentru o mai bună interacțiune cu interlocutorul sau pentru „a-și îndulci” discursul: *puișor, drăgălaș, copilaș, odoraș* sau diminutivarea numelor proprii: *Irinauța, Anișoara, Măriuța, Vasilică, Bogdănel* ș. a., fapt atestat și de către lingvistul rus V. A. Plungyan: „Femeile folosesc mai frecvent sufixele diminutive: „хорошенький, миленький, славненькая, сумочка”/*frumușel, drăgălaș, drăguță, gentuță* (Плунгян 2010, p. 217) sau adresarea impersonală: „Ce să-ți dea mama?”, „Ce vrea băiatul mamei?” etc.

Diferențele de limbaj în funcție de sex nu pot fi studiate în totalitate și în mod obiectiv, căci interacțiunile verbale sunt diverse și se pot desfășura în diferite contexte: acasă, la serviciu, la școală, în stradă etc. și între diferiți locutori: femeie – femeie, femeie – bărbat, bărbat – bărbat sau femeie – adolescent, bărbat – adolescent etc.

Prin urmare, considerăm că diferențe între limbajul femeilor și cel al bărbaților există, însă acestea sunt destul de subiective, subjugându-se în mare parte diferențelor sociale, or există deosebiri vădite între discursul unei femei/al unui bărbat din spațiul urban și al uneia/unuia dintr-o localitate rurală. Anumite trăsături lingvistice, dacă nu majoritatea, pot fi lesne incluse în diferențele sociolectale, care se referă la varietățile în funcție de clasa socială, de nivelul de cultură, stil etc. Considerăm că varietatea diegetică este, de fapt, o subvarietate a celei diastratice, căci, cu același succes, am putea cerceta și diferența limbajul copiilor de cel al bătrânilor sau limbajul tinerilor de cel al vârstnicilor.

1.4. Concluzii la capitolul 1

În baza celor expuse anterior, putem cu certitudine să menționăm că limba este un produs al omului, caracterizându-l atât ca identitate și apartenență socială la o anumită comunitate lingvistică, la un colectiv, cât și ca individualitate, care se servește de limbă, utilizând-o ca un instrument de comunicare, ca o „punte” între toți reprezentanții comunității din care face parte.

Bineînțeles, fiecare individ vorbitor dispune de propria varietate de limbă, care nu este similară altuia, precum și amprentele fiecăruia sunt absolut diferite și irepetabile. Există unele similitudini în ceea ce privește originea dintr-un anumit mediu social, studiile efectuate etc., dar, chiar și așa, diferențele prevalează. Însă norma limbii se impune pentru a unifica toate aceste varietăți, pentru a face integră comunitatea lingvistică, asigurând inteligibilitatea dintre indivizii vorbitori.

Având drept punct de reper concepțiile lingviștilor care au studiat acest aspect al limbii, am observat că există câteva tipuri de variante ale limbii (prin prisma direcției de cercetare internă), care, în mare parte, au fost stabilite în același număr de către toți, cu mici excepții.

Așadar, consemnând cele expuse mai sus, conchidem că limba reprezintă mijlocul de comunicare al tuturor oamenilor, fiind o parte a vieții și evoluției acestora. Multitudinea de varietăți ale limbii, care aveau tendința de multiplicare, a impus cărturarii să traseze anumite limite, să fixeze norma lingvistică.

Începând cu E. Coșeriu, urmat de lingviștii francezi, Fr. Gadet, T. Bulot, englezii – W. Labov, R. Penny etc. și lingviștii români, considerăm că o limbă necesită a fi studiată din două perspective simultan: studiul variabilității interne a limbii în funcție de factorii lingvistici – variații la diferitele niveluri ale limbii și în funcție de factorii extralingvistici, care generează cele 5 dimensiuni variaționale: diacronie, diatopie, diastratie, diafazie și diamezie, ce conturează, respectiv, varietățile limbii pe parcursul ei istoric, varietățile geografice: dialectele, graiurile, varietățile sociale – sociolectele –, varietățile stilistice, efect al interacțiunii dintre indivizii vorbitori, și diferențele oral – scris.

Descrierea varietăților unei limbi sau a dialectelor (diatopice, sociolectale etc.) limbii respective, precum și explorarea potențialului creativ al limbii vorbite (al limbajului) nu ar fi posibilă fără a apela la corelația diatopie – diastratie – diafazie – diamezie, iar diversitatea definițiilor, a clasificărilor factorilor de determinare a variației unei limbi sau a criteriilor de determinare a autonomiei unei limbi demonstrează actualitatea subiectelor cercetate și necesitatea studiului acestora și a aplicabilității lor la limba română.

2. VARIAȚIA LIMBII ROMÂNE PRIN PRISMA GRAMATICILOR DE LA EST DE PRUT

Scopul capitolului de față este să analizeze variația limbii române din Republica Moldova de-a lungul istoriei și anume de la apariția primelor gramatici relevante pe teritoriul basarabean până după perioada regimului sovietic. După cum am menționat și în partea introductivă a lucrării, atunci când ne referim la Republica Moldova, avem în vedere nu doar statul care și-a declarat independența la 27 august 1991, după destrămarea Uniunii Sovietice, ci întreg teritoriul basarabean dintre Prut și Nistru, incluzând și malul estic al fluviului Nistru. Astfel, vom cerceta funcționarea limbii române și varietățile acesteia în perioada 1827-1992, analizând gramaticile vechi, a lui Ștefan Margela, a lui Ioan Doncev etc., reflectare fidelă a situației lingvistice din acea perioadă, a confruntării inevitabile dintre glotonimele „limbă română” – „limbă moldovenească”.

Perioada pe care o avem în vizor este marcată, în mod firesc, de o multitudine de evenimente istorico-politice, care au exercitat o influență majoră asupra vieții socioculturale, și nu numai, a țării, având un impact decisiv și asupra procesului de predare a limbii române, dar și de funcționare a acesteia, cursul firesc fiind deviat prin cenzură politică, prin rigori impuse, care, inevitabil, au generat variația și discontinuitatea evoluției și dezvoltării limbii române de pe teritoriul basarabean.

După cum am menționat și mai sus, **metodele de cercetare** esențiale valorificate în procesul de analiză a variației limbii române prin prisma gramaticilor editate pe teritoriul basarabean sunt analiza descriptivă și comparativă, grație cărora am reușit să cercetăm variabilitatea limbii, reflectată prin particularitățile fonetice, lexicale și gramaticale identificate în unele gramatici editate în aceeași perioadă sau în alte gramatici apărute succesiv de-a lungul anilor, confruntându-le. Aplicarea analizei comparative și funcționale ne-a permis să identificăm similitudinile și diferențele normelor lingvistice de la o gramatică la alta, iar analiza lexico-semantică a corpusului de texte (articole, titluri, subtitluri) excerptate din presa cotidiană a perioadei regimului sovietic ne-a oferit posibilitatea să urmărim reflectarea acestor norme în realitatea funcțională a limbii, în textele destinate publicului larg. În acest context, menționăm că am selectat o serie de titluri și subtitluri din presa periodică sovietică de pe teritoriul Basarabiei, precum și din ziarele de după 1989 (perioada 1946-1992), care au fost excerptate, în special, de pe primele pagini ale ziarului, în funcție de relevanța acestora pentru studiul nostru. Titlurile, subtitlurile și articolele selectate au fost incluse în Anexe, fiind transcrise atât cu alfabet chirilic, ca în varianta originală, cât și cu alfabet latin, în vederea confruntării acestora și a identificării indicilor de variație de-a lungul timpului în cadrul capitolului 3 al lucrării de față.

În cele din urmă, vom menționa aplicarea metodei analizei contextuale, care ne-a permis să identificăm indicii de variație menționați mai sus, în funcție de cele 5 dimensiuni variaționale: diacronie, diatopie, diastratie, diafazie, diamezie. Prin intermediul metodei inductive, am formulat concluziile și recomandările de rigoare, am propus o periodizare a evoluției limbii române de pe teritoriul basarabean.

În continuare, vom proceda analiza practică a corpusului de texte anterior menționate, ilustrând modul în care a funcționat limba română în învățământul din școlile basarabene, or cea mai mare parte a gramaticilor analizate reprezintă, de fapt, manuale școlare, destinate procesului de instruire.

2.1. Criteriile de determinare a autonomiei unei limbi

În baza celor expuse în capitolul anterior, am constatat că o limbă capătă statut de limbă independentă atunci când întrunește anumite criterii, ce determină gradul de autonomie al acesteia. Identificarea acestor criterii și obiectivitatea pe care o au în recunoașterea și stabilirea autonomiei unei limbi va constitui subiectul nostru de cercetare în cele ce urmează.

În accepția lui A. Turculeț, dialectul reprezintă „prima subdiviziune teritorială a limbii comune, caracterizată printr-un sistem de particularități specifice (mai ales fonetice și lexicale), care îl deosebesc de alte unități învecinate și înrudite. Dialectul nu are o existență concretă, fiind o entitate abstractă; cineva nu vorbește «dialectul dacoromân» sau «dialectul aromân», ci, atunci când utilizează o variantă locală a limbii, vorbește o varietate concretă a unui dialect.” (Turculeț 2002, p. 5). Astfel, nu există nicio societate și niciun vorbitor care să utilizeze un dialect în formă pură, ci doar o varietate a respectivului, care diferă prin anumite particularități, trăsături de alt dialect sau subdiviziune inferioară, ca poziție, a limbii comune. Graiul constituie unitatea lingvistică minimală, care nu se mai divizează în alte componente regionale, dispunând de un ansamblu de trăsături specifice subordonate unui dialect.

Cercetând dedesubturile distincției dintre limbă și dialect și dialect versus grai, Julien Pons susține că: „distincția (care este geopolitică) dintre grai și dialect, în sincronie, este oarecum de același ordin ca cea dintre o celulă și un organ, iar distincția (la fel, geopolitică) dintre dialect și limbă este comparabilă cu cea care distinge un organ de o ființă vie (complexă)” (Pons 2007). În concepția autorului, graiul este o subunitate inclusă în altă subunitate mai largă – dialectul: mai multe graiuri formează un dialect, iar mai multe dialecte constituie un „organism” – o limbă. Dacă reflectăm din punct de vedere anatomic asupra afirmației lingvistului francez, autorul are dreptate, însă, din punct de vedere semasiologic, o limbă nu este „o ființă vie”: niciun membru al unei comunități lingvistice nu vorbește întotdeauna o unică varietate de limbă, mai ales cea standard,

care, cu toate rigorile și normele, nu apare decât în scris, după cum afirma și Eugen Coșeriu, raportându-se la marele dezavantaj al limbii funcționale, „orice vorbitor cunoaște mai multe limbi funcționale din propria limbă: cunoaște cel puțin un dialect în mod activ și alte dialecte ale aceleiași limbi, într-o formă mai mult sau mai puțin pasivă sau, uneori, chiar și în sens activ; cunoaște mai multe stiluri de limbă, căci acestea depind de circumstanțele vorbirii” (Coșeriu 1993, p. 57). Fiecare vorbitor cunoaște cel puțin un dialect sau un sociolect, aceasta fiind varietatea „vie”, funcțională.

În lucrarea „Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică”, E. Coșeriu, cercetând opoziția dintre „limbi” și „dialecte”, observă că, de fapt, între aceste două entități există „o diferență de statut istoric: un «dialect», fără a înceta de a fi în mod intrinsec o «limbă», este considerat ca subordonat altei «limbi» de rang superior. (...) Termenul de dialect, în măsura în care se opune celui de limbă, desemnează o limbă minoră care se distinge în cadrul (sau este inclusă) unei limbi majore, care este o limbă istorică (un «idiom»)” (Coșeriu 1994, p. 95). În accepția lingvistului, limba istorică este o familie mare, care include dialectele – familii mai mici, membri ai familiei mari, limba istorică nu este una funcțională, „vie”, ci poate funcționa, „ trăi” doar prin varietățile sale vorbite, care sunt varietăți ale aceleiași limbi istorice. Limba istorică reprezintă arhitectura limbii: variabilitatea acesteia în funcție de factorii geografici, sociali și contextuali, procesul de formare și de evoluție, pe când limba utilizată propriu-zis într-o comunicare, într-un anumit spațiu sau grup social este limba funcțională.

Atunci când această delimitare istorică nu este evidentă, dialectologii trebuie să găsească alte criterii valabile, în baza cărora ar putea să determine autonomia unei limbi sau relaționarea acesteia cu altă limbă.

Unul dintre criteriile extralingvistice propus de către E. Coșeriu este *criteriul inteligibilității reciproce*, denumirea propusă de autor fiind „criteriul înțelegerei”: „dacă îl înțeleg pe celălalt, dar înțeleg că nu e de aici, atuncia vorbim graiuri diferite; dacă îl înțeleg cu o anumită greutate, atunci înțeleg sensul unui discurs al lui în întregime, vorbim două dialecte; dacă nu îl înțeleg deloc, vorbim limbi cu totul diferite” (Coșeriu, 2001). Lingvistul menționează însă că acest criteriu nu se aplică de cele mai multe ori, fiindcă există limbi între care înțelegerea reciprocă este perfectă, de exemplu, între limbile scandinave, în general, și, dimpotrivă, există dialecte între care înțelegerea nu e deloc posibilă: de exemplu, între siciliană și piemonteză nu este niciun fel de înțelegere reciprocă, deși sunt dialecte ale limbii italiene. Pornind doar de la acest criteriu, încă nu putem afirma că avem 2 limbi diferite sau o limbă-sursă și un dialect/grai al acesteia.

E. Mayr afirmă că, precum speciile (plante, animale) sunt separate exclusiv la nivel spațial, astfel și limbile: atunci când o limbă este vorbită în „locuri distincte, fără vreo legătură strânsă

între cele două” (apud Glessgen 2014, p. 52), acea limbă se divizează, formând două limbi autonome. Considerăm că acest criteriu extralingvistic, pe care și în alte rânduri l-am numit *criteriul de distribuire teritorială a unei limbi* (Botnari 2019b), este unul iregular și incomplet, căci o comunitate lingvistică ce este scindată în două doar din punct de vedere teritorial, geopolitic, nu formează imediat două comunități lingvistice distincte, ci doar atunci când este demonstrată, prin cercetări lingvistice și probe concludente, devierea considerabilă a unei varietăți de la limba-sursă.

În aceeași cheie, lingvistul R. Penny observă, la rândul său, asimetria și iregularitatea criteriilor, dacă acestea sunt luate în mod singular drept bază de determinare a gradului de similitudine sau diferență dintre două idiomuri. Profesorul englez propune încă un criteriu care este de natură lingvistică: „Ceea ce adesea stă la baza clasicei păreri că o limbă A și o limbă B sunt entități separate este faptul că aceste două „limbi” au *sisteme ortografice distincte*, într-o concepție mai generală, o anumită varietate de limbă nu poate primi statutul de „limbă” decât dacă aceasta este o varietate care apare în *formă scrisă*” (Penny 2003, p. 30). Astfel, R. Penny consideră că orice limbă – idiom autonom – trebuie să aibă o formă scrisă, să fie standardizată. Nu poate fi considerată o limbă orice grai vorbit, care nu are o gramatică proprie, care nu este utilizat, normat și oficial, sub aceeași formă în scris, care nu are arii de extindere, de uz și prestigiu mai largi.

De aceeași părere este și lingvistul columbian J. J. Montes care, citat de către J. Pons, definește o limbă prin „autonomia sa normativă, având un sistem de norme independent de oricare altul, specific și propriu, și nu își ia normele din alt sistem lingvistic-idiomatic” (apud Pons 1988, p. 218). Lingvistul J. Pons completează cu alte criterii necesare pentru ca o limbă „să se desprindă” de o limbă-sursă: *independența națională*; în acest context, autorul francez aderă la părerea lui R. Penny referitoare la „impotența” funcțională a unui singur criteriu, reiterând că doar această condiție, fiind îndeplinită, nu este suficientă pentru a declara existența unei noi limbi, cu propriul epicentru geolingvistic – țara respectivă, care pretinde că vorbește o limbă, alta decât limba-sursă, trebuie să devină mai puternică, mai influentă pe arena națională și să aibă o normă și o standardizare diferită de limba-sursă.

Susținem, precum am făcut-o și anterior (Botnari 2016), că nici acest criteriu nu este unul solid, or Statele Unite ale Americii au independență națională, au o importanță politică impunătoare, însă americana rămâne încă a fi o varietate a limbii engleze, limbă vorbită, de altfel, sub diverse forme în Marea Britanie și Irlanda, Statele Unite, Canada engleză, Australia, Noua Zeelandă, în unele țări ale Africii de Sud, Bahamas, Jamaica, Trinidad, Guyana etc. Aceeași situație incertă se atestă și în cazul limbilor portugheză: vorbită în Portugalia și Brazilia, germană – Germania, Austria, Elveția etc., franceză – Franța, Elveția, Canada etc., spaniolă – Spania,

America spaniolă. Majoritatea statelor își au propriile lor limbi naționale, însă identificarea limbii și a națiunii nu este o lege universală. De aceeași părere este și lingvistul francez D. Baggioni care, cercetând distribuția limbilor pe arena internațională sub diverse variante, menționa: „Aceasta nu-i împiedică pe germanofonii din Germania, Austria, Belgia, Elveția, Luxembourg și Liechtenstein să recunoască unicitatea limbii germane, fără a nega existența diferitor dialecte locale” (Baggioni 1997, p. 148).

Un alt criteriu susținut de către lingvistul francez A. Meillet (apud Coșeriu 2001), este cel al *conștiinței vorbitorilor*, ce cred aceștia despre limba pe care o vorbesc (probabil, în baza acestuia se fac atâtea sondaje în Republica Moldova), criteriu diferențiat, de altfel, și de către Eugen Coșeriu – „criteriul sociocultural al comunităților, adică al convingerilor vorbitorilor”. Vorbitorii unei limbi sunt conștienți că vorbesc aceeași limbă, că sunt un popor, însă conștiința poate fi modificată, poate fi alterată, căci vorbitorul nu este un lingvist, consideră autorul român, sau poate fi un lingvist foarte prost. Conștiința vorbitorilor este foarte ușor influențabilă, mai ales printr-o glotopolitică bine pusă la punct, vorbitorii își pot pierde conștiința propriei identități istorice, fapt demonstrat de-a lungul timpului și al istoriei.

Dacă e să ne orientăm spre arealul rus de cercetare, opinii similare atestăm la V. A. Plunghian (Плунгян 2010) care, printr-un dialog imaginar cu cititorul, îi adresează acestuia un șir de întrebări-provocare, la care tot autorul rus oferă răspunsuri. Din acest „dialog” desprindem câteva criterii, pe care le-am depistat anterior și la alți lingviști, a căror valabilitate este refutată din start de către autorul rus: *criteriul inteligibilității reciproce*; drept argument, autorul menționează faptul că rușii îi înțeleg foarte bine pe bieloruși și chiar pe polonezi, aceștia având alte limbi de comunicare decât rusa, iar un locuitor din capitala Chinei, Beijing (Pekin), auzind limba vorbită de către un chinez din partea sudică a țării, ar putea să nu deslușească nici măcar un cuvânt, și totuși, în acest caz, este vorba despre dialecte ale aceleiași limbi. În acest context, vom menționa și concluzia destul de importantă a lingvistului: „În China, nimeni nu consideră că avem de a face cu o „limbă pekină” (= Плунгян 2010, p. 44). În continuare, Plunghian V. A. se referă la *criteriul de distribuire teritorială a unei limbi* și pentru a combate funcționalitatea acestuia, amintește că în Austria se vorbește un dialect al limbii germane, iar în Brazilia – un dialect al limbii portugheze sau, cum îl numește autorul, „variante braziliană a portughezei” (ibidem) și „cu atât mai mult nu există limbi australiană, canadiană, americană ș. a., ci doar varietăți ale limbii engleze în aceste țări” (ibidem), unele dintre ele, menționăm noi, aflându-se chiar pe continente diferite.

Pentru V. A. Plunghian, *criteriul* esențial de determinare a autonomiei unei limbi este cel al *conștiinței vorbitorilor*, care prelua și la A. Meillet, considerând că fiecare membru al unei

comunități este, susține autorul, conștient de identitatea sa. Cu toate acestea, lingvistul nu neagă influența pe care o poate avea statul ca putere politică în omogenizarea și uniformizarea unei limbi sau în diversificarea și dispersarea acesteia în dialecte, „limbi autonome în devenire”. Reflecții similare identificăm în afirmațiile romanistului R. G. Pietrowski: „în procesul de raportare a două realități lingvistice strâns înrudite (limbaje) la categoria limbilor distincte, la cea a variantelor naționale sau a dialectelor, facem apel nu atât la motivele lingvistice, cât la cele cultural-istorice, uneori politice, inclusiv la opinia evaluativă a vorbitorilor limbii respective, precum și la opiniile lingviștilor”, din care cauză aceste aprecieri „sunt deseori subiective și înșelătoare” (Bahнару 2017, p. 51).

Din cele expuse până aici, se observă lesne că nu poate fi stabilită decât parțial supremația unui criteriu asupra altuia, părerile lingviștilor coincidând uneori sau separându-se. Considerăm totuși că unicul criteriu care funcționează și este absolut obligatoriu în delimitarea unei limbi istorice cunoscute este *existența unei limbi comune*: „acolo unde există o limbă comună, pe deasupra diferențelor dialectale, atunci toate formele care seamănă mai mult cu această limbă comună decât cu orice altă limbă, împreună cu limba comună, (...) sunt atribuite aceleiași limbi istorice. Deci, nu e vorba de limbi care se aseamănă sau nu se aseamănă, ci de o anumită limbă comună [koine dialektos]” (Coșeriu 2001).

În concluzie, reiterăm că delimitarea unei limbi ca fiind autonomă este o sarcină destul de anevoioasă, care necesită a fi efectuată cu seriozitate de către specialiști, însumând toate criteriile enumerate mai sus, care, de sine stătătoare, sunt inconsistente și chiar pot induce în eroare. Constatăm, cu regret, că principiul repartiției naționalităților în funcție de idiomul vorbit devine o concepție politică dominantă a secolului al XXI-lea, o demență ce „hrănește” multilingvismul, o renunțare treptată la caracterul omogen și integral al limbilor deja existente și o încurajare a formării unor noi limbi, proces, de altfel, inevitabil, dar care, în mod firesc, numără ani și secole, limbi care nu întrunesc decât parțial și sporadic criteriile enumerate anterior, care nu sunt realmente altceva decât niște dialecte sau graiuri, printre acestea enumerându-se și așa-zisa „limbă moldovenească”.

2.2. Normă și limbă literară

Chiar dacă am reușit să identificăm criteriile de determinare a autonomiei unei limbi: criteriul inteligibilității reciproce, criteriul de distribuire teritorială a unei limbi, criteriul conștiinței vorbitorilor, criteriul existenței unei limbi comune etc., am observat însă că toate acestea în mod separat sunt inconsistente, fiind subiective: poate să nu existe inteligibilitate între doi vorbitori a două dialecte ale aceleiași limbi sau conștiința vorbitorilor, de asemenea, poate fi modificată. După

cum am menționat deja, o varietate de limbă nu poate obține statut de limbă autonomă, dacă nu are, în primul rând, o formă scrisă, normată, proprie, dacă nu e standardizată în gramatici. Doar atunci două limbi pot fi considerate entități separate.

În acest sens, S. Berejan susținea temerar că în lingvistică „orice enunț real poate fi determinat ca aparținând unei sau altei limbi nu după pronunție, nici după elementele de vocabular (...), nici după modelele de construcții sintactice (...), ci după gramatica pe care se bazează legăturile dintre părțile componente ale enunțului, după formele morfologice aplicate unităților de limbă (...)” (Berejan 2004, p. 51). Într-adevăr, toate rusismele împrumutate de limba română nu fac parte din vocabularul general, nu sunt introduse în dicționare drept componente ale lexicului român; același lucru se întâmplă și cu pronunția: trăsăturile fonetice distincte vizează limba vorbită și nu cea literară, scrisă.

Pentru început ne propunem să analizăm noțiunile de *normă* și *limbă literară*, varianta exemplară a limbii, care se regăsește în gramatici și care asigură inteligibilitatea dintre vorbitorii unei limbi de-a lungul timpului.

În concepția profesorului E. Coșeriu, *norma* „este un sistem de realizări obligatorii, acceptate în societatea și cultura dată; norma corespunde nu cu ceea ce se poate spune, dar cu ceea ce s-a spus deja și ce prin tradiție se spune în societatea examinată. Sistemul cuprinde formele ideale de realizare a unei anumite limbi, adică tehnica și etaloanele pentru activitatea corespunzătoare a limbii; norma însă încorporează modelele realizate de acum istoricește cu ajutorul acestei tehnici și după aceste etaloane” (Coșeriu 1995, p. 78). Norma se modifică, evoluează odată cu limba, fiind la rândul său influențată nu doar de factorii lingvistici, dar și de cei extralingvistici.

La cel de-al VIII-lea Congres de studii romanice din 1956, lingvistul italian B. Terracini a formulat definiția *limbii literare*, afirmând că aceasta este formă cultivată, scrisă a limbii unui popor, normele căreia sunt consolidate deja și bine determinate. Mai târziu, lingvistul sovietic R. A. Budagov (1967, p. 38) a susținut că este necesar să se sublinieze:

- caracterul istoric variabil al noțiunii de formă civilizată (în diferite epoci și la diferite popoare);
- caracterul relativ al noțiunii de consolidare a normelor limbii literare, care totuși sunt variabile în timp.

În lingvistica română, noțiunea de normă și limbă literară a fost analizată încă de adepții Școlii Ardelene, care doreau un instrument de comunicare unic pentru poporul român, o limbă română modernă, de cultură. Drept lucrări „de căpătâi” în formarea caracterului normat al limbii, I. Gheție (1982) consideră că merită a fi citate: *Dezvoltarea limbii literare române în prima*

jumătate a secolului al XIX-lea, scrisă în 1904 de P. V. Haneș, *Arta prozatorilor români*, de Tudor Vianu, în 1941, *Limba română actuală și O gramatică a „greșelilor”* de I. Iordan, scrise în 1943 și, nu în ultimul rând, *Problemele capitale ale vechii române literare* de G. Ivănescu, în 1947.

În concepția lui I. Iordan, **limba literară** reprezintă „un aspect al limbii naționale, aspectul ei cel mai corect, produs al unei prelucrări continui din partea scriitorilor, oamenilor de știință, publiciștilor etc., sinteză a posibilităților de exprimare pe care le are limba întregului popor. Ea este limba științei, literaturii, ideologiei, politicii, teatrului, administrației.” (Iordan 1954, p. 154).

Tot în aceeași ordine de idei, I. Gheție formulează, la rândul său, o definiție a limbii literare, „aspectul sau varianta cea mai îngrijită a limbii întregului popor, care servește ca instrument de exprimare a celor mai diverse manifestări ale culturii și se caracterizează prin respectarea unei norme impuse cu necesitate membrilor comunității căreia se adresează” (Gheție 1982, p. 21). Lingvistul insistă cu precădere asupra faptului că limba literară nu se manifestă doar în formă scrisă, dar și verbală. Totodată, autorul ne atenționează că limba literară și limba standard nu trebuie a fi confundate. Pentru a reda noțiunea de limbă standard, I. Gheție apelează la definiția propusă de I. Coteanu (1967, p. 215), conform căreia „limba standard este forma curentă a limbii, totalitatea elementelor lingvistice culte, nediferențiate în funcție de condițiile impuse exprimării de organizare artistică a mesajului sau de regulile existente în limbajele tehnico-științifice”. Astfel, pentru lingvistul citat, limbajul literar standard reprezintă vorbirea și scrierea cultă nespecializată, iar I. Gheție conchide că este limba literară curentă, lipsită de o variație stilistică precisă.

În concepția lui Cl. de Vaugelas (apud Bédard 1983), **norma** definește o formă de limbă, exprimată istoric „în mod eficient/corect” (axându-se pe criterii subiective, estetice și sociale). Norma tinde să „cizeleze” limba, să o facă mai pură, mai elocventă, să o „curețe” de vulgarități și de erorile cotidiene. Lingviștii francezi susțin că regulile normative sunt concomitent:

- *arbitrare* – motivul existenței normei este de ordin social. Astfel, norma prescriptivă efectuează o selecție între toate posibilitățile de uz ale limbii, pledând pentru un „bon usage” (utilizarea corectă și adecvată). Toți vorbitorii au tendința de a prelua forma de limbă a mediului, a clasei sociale sau a situației/contextului de comunicare, în care se află în momentul respectiv: într-un grup de prieteni poate fi utilizată o formă de limbă mai puțin normată, pe când la serviciu sau într-un mediu academic vorbitorii depun efortul de „a-și aminti” cea mai corectă formă de limbă pe care o cunosc, adoptând un registru mai elevat.

- *stabile* – sunt acele seturi de reguli bine stabilite, care sunt pecetluite în mintea vorbitorilor încă fiind copii – la școală, liceu, universitate sau alte instituții de învățământ. Anume acest ansamblu de reguli asigură inteligibilitatea mutuală dintre locutorii de diverse varietăți ale unei și aceleiași limbi, or norma este acel pilon care păstrează și formează unitatea limbii. În acest context,

L. Martinet (2011, p. 6) susține că „limba este un mijloc de comunicare, ce implică ca fiecare membru al societății, al populației să știe să decodifice „produsul” lingvistic al celorlalți.

În acest sens, Al. Zgardan-Crudu observă că normele „reglementează, în primul rând, utilizarea corectă a limbii atunci când ea devine vorbire” (Zgardan-Crudu 2001, p. 17). Lingvista susține că anume normele și obligațiile limbajului sunt cele care „facilitează comunicarea și o face să fie una dintre cele mai frecvente și productive relații în gama relațiilor existente între membrii unei comunități glotice” (ibidem).

În acest context, aderăm la opinia autoarei sus menționate și menționăm că orice limbă literară dispune de un set de norme, unanim selectate și respectate mai mult în forma scrisă a limbii, dar și în cea vorbită, care au drept scop impunerea unei forme de limbi „curate”, înțelese de toți. Așadar, întreaga comunitate lingvistică acceptă aceste norme, care se raportează la toate compartimentele limbii: nivelul fonetic vizează pronunțarea și scrierea corectă a sunetelor, gramatica impune respectarea regulilor flexiunii și sintaxei, iar nivelul lexical vizează un fond de cuvinte pe înțelesul tuturor, dar selectat cu grijă și corespunzător normelor.

În *Curs de lingvistică generală*, D. Irimia consideră că „norma este situată între sistem și vorbire de o anumită tradiție social-culturală, cu rolul de a limita libertățile pe care și le ia individul vorbitor în aplicarea sistemului” (Irimia 2011, p. 158). Prin prisma interpretării lingvistului, norma se impune sub două forme: *norma generală*, care reprezintă setul de reguli stabilite de către lingviști în gramatici, dicționare etc., adică limba literară, ce necesită a fi respectată în mod conștient, și *norma colectivă*, care se manifestă ca model condiționat de o anumită comunitate sociolingvistică, care este respectată, de obicei, în procesul activ al comunicării. Însă D. Irimia observă că individul vorbitor, chiar având deja de respectat acest set de reguli impus majorității, își „montează” propria normă – *norma individuală*. Anume această normă reliefează specificul fiecărui individ, „originalitatea indiferent de împrejurările comunicării”. Totuși, locutorii își permit să se abată și de la ele prin realizări ocazionale, raportate la contextul sau la situația comunicării. Astfel, autorul consideră că norma a fost creată pentru a organiza, în funcție de diverse criterii socioculturale, posibilitățile oferite de sistemul limbii, însă acest set de reguli este variabil în timp, fiind sensibil la modificările suferite de comunitatea lingvistică în diacronie, reprezentând imaginea sistemului la un moment dat.

T. Bulot (2013, p. 8) face apel la concepțiile lui W. Labov care susține că variația nu se manifestă în cadrul tuturor faptelor de limbă la fel. Astfel, lingvistul distinge trei tipuri de reguli:

1) *reguli categorice*, bine stabilite și însușite pe parcursul procesului de învățare a unei limbi (la grădiniță, în școală etc.), pe care niciun locutor nu trebuie să le neglijeze;

2) **reguli semi-categorice** („dites, mais ne dites pas” / *spuse, dar nespuse*). În acest context, T. Bulot prezintă un exemplu din limba franceză: spunem *aller chez le coiffeur / a merge la coafor* și nu *aller au coiffeur / a merge la coafor*; sunt genul de reguli-interacțiuni, utilizate frecvent și condamnate de norma lingvistică.

Referindu-ne la limba română, am putea exemplifica prin atât de cunoscuta și populara dilemă: *A se duce la Italia/Franța* etc. sau *A se duce în Italia/Franța* etc. Bineînțeles, varianta a doua este cea corectă, însă o mare parte dintre locutorii de limbă română de pe teritoriul Republicii Moldova utilizează prima variantă.

3) **reguli de variabilitate**, ce reprezintă concurența a două sau mai multe forme în cadrul aceluiași context. Anume aceste reguli, selecția de mijloace efectuată ilustrează efectiv discriminarea socială („formele elevate se opun formelor stigmatizate, provocând tensiuni sociale și raporturi de dominanță între grupurile sociale cărora le sunt atribuite formele lingvistice respective” (ibidem).

Norma lingvistică se reflectă în așa-numita **limbă standard**, formă de limbă care respectă anumite prescripții fonologice, lexicale, sintactice, stilistice. T. Bulot (2011) descrie limba standard drept o varietate a limbii care poate fi definită prin intermediul a patru criterii:

- 1) norma de referință (osificată în dicționare);
- 2) forma unificată pe un anumit teritoriu (continuu sau discontinuu), înglobând un ansamblu de domenii dialectale;
- 3) forma identificatoare, care conturează o separare identitară de societățile sau comunitățile lingvistice vecine;
- 4) forma de prestigiu, acordând locutorilor întâietate.

Astfel, lingvistul consideră că: „Limba așa-numită standard nu este limba în totalitate, dar o formă specifică într-un vast ansamblu (un continuum) în care diversitatea, pluralitatea sunt regulile practicilor lingvistice” (ibidem). Locutorii unei comunități vorbesc aceeași limbă, însă în diferite forme, forme ale aceluiași ansamblu de reguli lingvistice, care sunt mai mult sau mai puțin respectate în funcție de zona în care se află vorbitorul. Forma standard a limbii ocupă un loc de frunte printre celelalte varietăți, dispunând de prestigiu social, cultural și politic și având drept consecință coeziunea socială.

Concluzionând, considerăm că norma este un produs al scriitorilor, al cărturarilor, al savanților tuturor timpurilor, asupra căruia se lucrează continuu, fiind mereu modificat și totuși invariabil la un moment dat al limbii, adică, transformările normei se efectuează în timp, treptat și nu pot fi atestate într-un timp prezent anume. De fapt, necesitatea normei a fost impusă de diversitatea variantelor limbii, or acestea oferă prea multe mijloace de exprimare, fiind deschise

spre acceptarea elementelor noi, care trebuie sistematizate și selectate, restructurate și corelate normei și uzului corect, cunoscut de toți indivizii vorbitori ai unei limbi.

2.3. Conflictul lingvistic de pe teritoriul Republicii Moldova. Glotonimele „limbă moldovenească” – „limbă română”

După cum am menționat în partea introductivă a lucrării de față, unul dintre obiectivele de bază ale cercetării este să demonstrăm echivalența dintre normele „limbii moldovenești” și normele limbii române. Însă înainte de a analiza normele și evoluția acestora de-a lungul timpului, variația/non-variația lor, vom prezenta, în continuare, cauzele apariției glotonimului „limbă moldovenească”, precum și factorii care au generat conflictul lingvistic din Republica Moldova, or nu putem să trecem cu vederea faptul că sorginea problemei este de ordin sociopolitic.

Considerăm că acest aspect este necesar a fi elucidat, deoarece este un fapt demonstrat că funcționarea unei limbi în diacronie este influențată atât de factorii lingvistici, cât și de cei extralingvistici: dezvoltarea economică, tendința de globalizare, conjunctura politică ș. a.

În concepția lui E. Coșeriu, „limbajul e guvernat de două principii universale: creativitatea și alteritatea.” (2007a, p. 19-20). *Creativitatea* se referă la faptul că limbajul este în esența sa activitate creatoare sau energie, iar *alteritatea* – la faptul că limbajul este totdeauna „și pentru alții”, „și al altora”. Astfel, după E. Coșeriu, creativitatea duce pe plan istoric la diversitate; alteritatea, la omogenitate; datorită alterității se formează limbile comune și exemplare, situate deasupra varietății dialectale și regionale a limbilor, iar datorită creativității, limbile evoluează în dinamica lor, generând schimbarea lingvistică în diacronie și varietatea internă a oricărei limbi în sincronie. În același context, Al. Zgardan-Crudu menționează că alteritatea este „o dimensiune universală a limbii prin faptul că limba este nu doar a vorbitorului, ci și a altora, a întregii societăți care o vorbește, căci limba constituie un instrument absolut necesar, folosit în societate fără vreo intermitență” (Zgardan-Crudu 2001, p. 17) și are caracter static, iar creativitatea „este dinamică și rezultă din faptul că limbajul se prezintă și există în primul rând ca activitate” (ibidem, p. 18). Prin urmare, considerăm că aceste 2 principii universale ale limbajului asigură omogenitatea limbii și, în același timp, varietatea acesteia.

Referindu-ne la caracterul unitar al limbii române, trebuie să menționăm nivelul limbii pe care îl avem în vedere: limba română din perspectivă diacronică, limba română vorbită sau limba română exemplară, cum o numea lingvistul sus-menționat, sau standard. Nivelul istoric al limbii a prezentat, bineînțeles, diverse diferențe în funcție de evenimentele istorice care s-au perindat de-a lungul timpului pe teritoriul carpato-danubian și asupra cărora nu vom insista, fiind niște informații

arhicunoscute și intens cercetate. Limba română vorbită atestă indiscutabil și ea diferențe: dialectale, socioculturale sau stilistice, în funcție de apartenența vorbitorului la un anumit teritoriu, la o anumită clasă socială sau în funcție de contextele sau anturajele în care se găsește la un moment dat vorbitorul. Însă limba exemplară, în cazul nostru limba română, este una și aceeași atât între hotarele României, cât și între cele ale Republicii Moldova.

Atunci când un cetățean al Republicii Moldova susține că vorbește limba „moldovenească”, acesta fie se referă la graiul moldovenesc, conștient utilizând termenul dat, pentru a-și prezenta originile sau zona din care provine, fie este un om cu un nivel de cultură mai precar, care nu a avut posibilitate să cunoască realitatea istorică, fie e un cetățean care, cu bună știință, vrea să dezbătă un adevăr din interese politice.

Și ce e cu această „limbă moldovenească”?, ne întrebăm noi. De fapt, termenul „moldovenesc” se utilizează de foarte mult timp, încă de pe vremea cronicarilor noștri iluștri, însă sintagma dată nu a avut niciodată o semnificație terminologică (cu excepția anilor '30 din RASSM) și se referă la limba vorbită de poporul din Moldova, prin Moldova se înțelege nu doar actuala Republică Moldova, ci și teritoriul Moldovei românești, adică întreaga veche Țară a Moldovei, fără a denumi o altă realitate decât cea denumită de limba română. Bineînțeles, cronicarii și cărturarii medievali erau conștienți de apartenența graiului moldovenesc la limba română – o limbă unică pentru tot poporul român, ceea ce se neagă adesea cu vehemență de unii preinși lingviști, adepți ai glotonimului „limbă moldovenească”, calificată drept limbă distinctă în raport cu limba română, limbă a poporului din Republica Moldova, ca în cazul autorului Petre P. Moldovan (1993) care încearcă să argumenteze teza sa, aducând exemple din operele cronicarilor și interpretându-le distorsionat. Lingvistul face referire de fiecare dată la sintagma „limbă moldovenească”, cea menționată de cronicari, însă tălmăcind-o în felul său, prin utilizarea unor construcții lexicale grandioase și a figurilor de stil, prin sarcasm și insistență, urmărind să distragă cititorul de la lucrurile cu adevărat importante și veridice. Autorul opinează și asupra declarației lui Silviu Berejan, care a avut curajul să recunoască, în 1993, o realitate a necesității independenței Republicii Moldova din 1991: „... Vorba e că independența a fost concepută inițial ca lichidare a dependenței noastre de fosta Uniune, ca ieșire din metropolă, ca scăpare de sub tutela imperială ruso-sovietică, ca salvare de deznaționalizarea definitivă. Acum însă... ideea independenței în interpretarea anumitor cercuri începe să vizeze nu C.S.I.-ul, nu Rusia, ci România. Or independența statală, înțeleasă ca independență de România, generează în mod direct antiromânismul” (Moldovan 1993, p. 44). P. P. Moldovan susține că S. Berejan era un savant bine plătit din buzunarul Republicii Moldova, însă autorul face abstracție de cei mai bine de 100 de ani de ocupație țaristă, la care se adaugă încă 40 de ani de ocupație sovietică, de sub care, la acel

moment, se putea ieși prin declarația de independență, or URSS-ul ar fi acceptat mai degrabă o Republică Moldova nou formată, decât o recunoaștere a unei Români mai mari, care să cuprindă și teritoriul de peste Nistru. Și astăzi, independența Republicii Moldova este văzută de antiromâni/proruși drept o asigurare, o garanție a nerealizării unirii, iar de adepții unirii – drept o „dezrobire” de sub ocupația și influența rusă. În această ordine de idei, vom apela la spusele lui Eugen Coșeriu care argumentează foarte bine problema dată, oferindu-ne și răspunsul la întrebarea inițială: „Există două tipuri de moldovenism. Mai întâi, un moldovenism în cadrul românismului, un moldovenism care nu se opune românismului, ci este o formă a românismului. Și există un alt tip de moldovenism, un moldovenism opus românismului, cel care se afirmă pe o identitate arbitrară, moldovenească, la același nivel cu identitatea românească și opune identitatea moldovenească acestei identități românești” (Coșeriu, 2013). Lingvistul susține că cel din urmă moldovenism este, la rândul lui, de două tipuri: un moldovenism „naiv și nevinovat al celor care, orbiți de o propagandă îndelungată, orbiți de tot ce li s-a opus și de tot ceea ce li s-a ascuns timp de șaiszeci de ani, cred că nu sunt români, cred că vorbesc altă limbă și îți spun cu foarte multă inocență, vorbindu-ți așa cum vorbesc eu acuma, că ei nu știu românește, că vorbesc numai pe moldovenește” și un alt tip – cel „vinovat și mincinos”, care „în mod conștient cultivă dezbinarea, ura împotriva a tot ceea ce e românesc și care încearcă, cu argumentele cele mai absurde, să afirme o identitate moldovenească opusă identității românești” (ibidem). Crearea unei „limbi moldovenești”, cu noi reguli gramaticale și cu un lexic axat pe graiul popular, s-a produs în scopul delimitării identității moldovenești de cea română, insistându-se pe teoria că acestea sunt distincte și au evoluții separate. „Limba moldovenească” constituia, de fapt, o expresie a pretențiilor teritoriale sovietice față de România, o încercare de a îndreptăți viitoarea ocupație a Basarabiei. Autoritățile sovietice promovau ideea deosebirii fundamentale dintre băștinașii de la est de Prut și românii din România, lichidând orice izbucnire de identitate și conștiință românească în RSSM sau RASSM. Aderăm la opinia lingvistei I. Vintilă-Rădulescu, referitoare la motivele reale ale apariției acestui glotonim, „limbă moldovenească”, care susținea că: „Argumentele au fost însă în primul rând nu de ordin lingvistic intern – cum ar fi fost necesar din punct de vedere științific, dar nu era posibil, deoarece realitatea nu o permitea –, ci de ordin extralingvistic: evoluția în condiții specifice, de izolare față de restul comunității românești” (Vintilă-Rădulescu 2003, p. 114). Mai târziu, în baza argumentelor extralingvistice, au fost propuse și altele lingvistice, și anume diverse particularități/diferențe de ordin fonetic și, mai ales, lexical, toate acestea fiind însă artificial introduse.

Cu referire la momentul crucial de constituire a „teoriei celor două popoare”, V. Bahnaru (2015, p. 19) susține că generatorul acestei teorii l-au constituit niște premise false, „precum că

moldovenii și-ar trage originea de la *volohi*, populație formată din simbioza dacilor liberi de la est de Carpați cu slavii de est, iar românii ar proveni de la *valahi*, populație romanizată din cadrul Daciei istorice”, însă, susține autorul, ambele substantive desemnează același segment din realitate, termenul *valah* fiind folosit inițial în limba slavilor de sud și în limba germanicilor, iar *voloh* fiind echivalentul est-slav al aceluiași termen. Elucidarea acestei confuzii de glotonime o găsim încă în anii 1719-1722, când enciclopedistul D. Cantemir, domnitor al Moldovei istorice, nota despre termenii *voloh* și *valah*: „bolgarii întâi de romanii din Dachiia dând, pre hireș numele romanilor în limba slovenească lor știut, volohi, i-au chemat, adică români și țara Dachiia, în carea romanii lăcuia, voloscaia Zemle, adică țara sau pământul romanilor”, iar „neamurile a căroră limbă pre limba slovenească maică se cunosc (...) în limba lor, *volohi* ne dzic și noaă și romanilor din Italia (...), iar amentrele numele acesta, după tălmăcirea limbii slovenești căutându-să, nici mutat, nici schimbat iaste, precum am dzis, roman, și *Volscaia Zemle*, țara romanilor, precum noi singuri astăzi români ne dzicem.” (Cantemir 1717, p. 308). Într-o altă lucrare a sa, referindu-se deja la termenul de *români*, cărturarul afirmă că „(...) chiar dacă acest neam a fost împărțit în trei ținuturi de căpetenie, totuși, toți se cheamă cu același nume de români, disprețuind, adică, și dând de o parte numele de *valahi*, care le-a fost dat de către popoarele barbare.” (Cantemir 1983, p. 63-65). Ba mai mult, în „Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor”, D. Cantemir menționează „(...) romanii (...) sint moșii-strămoșii noștri ai moldovenilor, muntenilor, ardelenilor și a tuturor, oriunde se află, a romanilor, precum și singur numele cel de moșie ne arată (români chemându-ne) și limba cea părințască (care din româniască sau lătinească iaste), nebiruit martur ne iaste.” (Cantemir 1717, p. 98).

Tot în acest context este necesar să amintim că forma veche a substantivului *român* este cea de *rumân*, termen analizat și în alte rânduri (Botnari 2017b), care avea, până la finele secolului al XVIII-lea, semnificația „țăran dependent; iobag” și numai datorită reprezentanților Școlii Ardelene, la finele secolului al XVIII-lea, acest termen se reînobilează semantic și formal, obținând forma *român* (evident, prin apropiere de lat. *romanus*). Sub influența limbilor slave, în română a pătruns substantivul *valah/vlah/voloh* cu aceeași semnificație de român, însă acesta a fost acceptat imediat atât de boierimea moldovenească, cât și de cea muntenească. Mai mult, dacă boierii munteni au fost puși în situația de a spune că vorbesc limba valahă, boierii moldoveni nu au avut nevoie de a apela la un astfel de tertip verbal, întrucât aveau la dispoziție sintagma *limbă moldovenească*, adică limba boierilor, dar nu limba română, cea a țăranilor șerbi, săraci.

Prin urmare, încă la cronicarii moldoveni Gr. Ureche, M. Costin, N. Costin, I. Neculce, precum și la cărturarul enciclopedist D. Cantemir figurează sintagma *limbă valahă* ca limbă unică a poporului român. O altă probă în acest sens o constituie gramatica lui Șt. Margela și cea a lui I.

Doncev, pe care le vom analiza mai detaliat în următoarele subcapitole, dar, mai ales, gramatica lui I. Ghincolov editată la Sankt Petersburg și intitulată „Gramatica valaho-moldovenească”, autorul excluzând orice diferență între limba moldovenească și cea valahă. Sintagma limbă română era utilizată chiar și de către scriitorii basarabeni, conștienți de identitatea lor etnică, precum C. Stamati-Ciurea, care își numea limba maternă limbă română: „Ce s-atinge de scrierile mele în limba română, îmi era imposibil a le scoate la lumină. În toată Rusia nu exista o tipografie română, și eu, fiind lipsit de orice relațiuni cu regatul vecin, nu le puteam așa lesne publica în România.” (Stamati-Ciurea 2016, p. 14). Abia mai târziu, scriitorul va putea să publice în română, „după încuscrirea cu decedatul arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei și Dalmației, dr. Silvestru Morariu-Andrievici”, având „posibilitatea a tipări o parte din manuscrise în limba maternă”, „limba română rustică, precum o vorbește poporul nostru din Basarabia, a fost singurul izvor din care m-am adăpat” (Stamati-Ciurea 1957, p. 424).

În baza celor menționate, suntem în drept să afirmăm că „limba moldovenească” este o varietate a limbii române, care pe parcursul îndelungatei perioade de dominație rusească, sovietică, a suferit anumite alterații (aici ne referim la vorbirea populară) în lexic și sintaxă, numeroase calchieri din limba rusă, din cauza degradării voite și bine gestionate, din cauza diminuării importanței limbii române. Și totuși, așa-zisa „limbă moldovenească” rămâne a fi aceeași limbă română, renegată de unii, însă mereu aceeași. Or o limbă, pe lângă variabilitatea sa în timp (în diacronie), prin intermediul normelor, dă dovadă și de un caracter fix, fiind însoțită și de „un atribut al invariabilității”, care îi asigură continuitatea și posibilitatea de a rămâne mereu aceeași limbă, de a fi înțeleasă peste secole, de a-și conserva caracterul unitar. Anume aceste norme, care au fost reglementate și fixate pe parcursul evoluției istorice a limbii și care continuă să fie reglementate, permit ca limba să devină un instrument de comunicare unic (cu excepția situațiilor de bilingvism sau diglosie) al unei anumite comunități, pe un anumit teritoriu etc.

De fapt, atunci când ne referim la situația lingvistică dintr-o țară, în cazul nostru Republica Moldova, nu putem să amintim doar factorii lingvistici, or cei extralingvistici, de asemenea, au influențat funcționarea limbii române de-a lungul evoluției sale istorice, adică evenimentele istorico-politice succedate pe acest teritoriu, glotopolitica promovată de guvernarea țaristă, iar mai târziu, sovietică.

După anexarea teritoriului basarabean, în 1812, de către imperiul țarist, în 1818, prin *Regulamentul organizării administrative a Basarabiei*, limba moldovenească este declarată limbă oficială, alături de limba rusă. L. Colesnic-Codreanca (2003, p. 16-18) distinge 3 perioade:

1. **1812-1828** – *perioada bilingvismului neutru sau funcțional*, „când alături de limba română începe să funcționeze și limba rusă în sferile sociale principale: sfera administrației

publice, a învățământului și a cultului religios”. Este perioada în care limba română încă se mai păstrează în școli (Seminarul teologic, 1813, școlile lancasteriene, 1824), în tipăriri și traduceri (mai ales, prin activitatea tipografiei întemeiate de G. Bănulescu-Bodoni, 1812), dar capătă un statut de egalitate cu limba rusă, care, spre 1828, decade.

2. **1828-1843** – *perioada bilingvismului diglosic parțial*. Din 1828, odată cu abrogarea regulamentului *Așezământul obrazovaniei oblastiei Bassarabiei* din 1818 și cu substituirea acestuia prin *Așezământul pentru ocîrmuirea oblastiei Bessarabiei*, limba rusă este recunoscută limbă oficială, iar limba băștinașilor este scoasă treptat din uzul oficial, funcționând parțial în învățământ și fiind promovată/cunoscută doar prin intermediul manualelor bilingve. Astfel, în această perioadă, localnicii au dreptul să prezinte documente în limba română, autorii de cărți și manuale erau obligați să le dubleze, să efectueze traducere în limba rusă, de a cărei exactitate erau responsabili ei înșiși. De fapt, Gh. Negru menționează că această „favoare” le-a fost acordată băștinașilor nu atât din curtoazie și mărinimie, cât din nevoie, drept consecință a „imposibilității aplicării *de facto* a prevederilor legii din 1828, în condițiile în care populația nu cunoștea deloc limba.” (Negru 2012, p. 174).

3. **1843-1871** – *perioada bilingvismului de asimilare*, când continuă politica lingvistică inițiată în perioada precedentă, limba română pierzând tot mai mult teritoriu. Anume în această perioadă ia naștere obsesia politicii naționale a Imperiului rus de „pericolul românesc” și insistența îndârjită a tinerei intelectualități de a reveni la românitate (mai ales, în perioada Unirii Principatelor Române din 1859), în pofida tuturor acțiunilor neostenite de a depărta Basarabia de Principatele Române. Astfel, politica de rusificare continuă cu mai multă insistență, urmărind transplantarea noii identități, care se voia a fi rusă. În acest context, Basarabia devine o gubernie a imperiului țarist.

4. **1871-1905** – *perioada monolingvismului oficial*, „perioada de apogeu a politicii imperiale de asimilare lingvistică și culturală a românilor basarabeni” (Colesnic-Codreanca 2003, p. 18): utilizarea limbii române în sferele sociale este interzisă, însă în sferele colocviale, ale vieții cotidiene, continuă să funcționeze. Gh. Negru (2012, p. 178) amintește anul 1866, când guvernatorul general provizoriu al Odesei, H. Roop, după o vizită în Basarabia, raporta că moldovenii de la sate „aproape pretutindeni nu puteau cu desăvârșire sau poate că nici nu doreau, să răspundă rusește la întrebările care li se puneau, (...) nici nu conștientizau necesitatea învățării limbii ruse”, adică o neglijau totalmente.

5. **1905-1917** – *perioada acutizării conflictului lingvistic sau diglosic*, izbucnit din cauza faptului că limba rusă este impusă băștinașilor, devenind o limbă privilegiată, preluând toate funcțiile sociale și anihilând importanța limbii române, atât de injust desconsiderată. De fapt,

politica de rusificare prin constrângere promovată de Imperiul Țarist a adâncit și mai mult criza în care se afla, contribuind la prăbușirea lui iminentă.

Conflictul lingvistic, care, în cazul dat, era unul, mai ales, identitar, se acutizează în conjunctura evenimentelor enumerate mai sus, basarabienii cerând libertatea de studiere în limba maternă, adică română, iar la 27 martie 1918 are loc Unirea Basarabiei cu România. Limba română revine în drepturi, devenind din nou limba de comunicare interetnică, limba de studiu în școli, limba utilizată în sferele administrative, precum și în biserici. Însă N. Enciu menționează că deja din acea perioadă se conturează un „curent adversiv și categoric ostil ideii de unitate românească, întreținut și dirijat de structurile Internaționalei a III-a comuniste cu sediul la Moscova. „(...) preținșii «delegați ai populației Basarabiei», A. N. Krupensky și A. C. Șmidt, au editat la Paris o broșură, în care combăteau cu virulență nu numai drepturile istorice ale României asupra Basarabiei, ci și dreptul populației Basarabiei la autodeterminare, ca și aplicabilitatea principiului naționalităților în cazul Basarabiei” (Enciu 2015, p. 17). Încă de atunci Basarabia era sortită a deveni un teritoriu fără vatră, nefiind respectat acel principiu al naționalităților, ce a stat la baza lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920) și anume: fiecare popor să locuiască în statul său național.

Glotonimul de „limbă moldovenească” reapare în perioada sovietică, mai ales din 1940, când Basarabia, după scurta revenire la Patria-mamă (de 22 de ani), este anexată la U.R.S.S., sub denumirea de R.S.S.M., până în 1991, când, la 27 august, își declară independența. Anume în perioada 1940-1941 glotonimul „limba română” este substituit cu cel de „limbă moldovenească” cu grafie rusă sau chirilică. La finele celui de-al doilea Război mondial (1944), teritoriul basarabean, fiind o parte componentă a Imperiului Sovietic, suferă o reprimare a identității sale, o expulzare a limbii române, a alfabetului latin, precum și o distorsionare a istoriei neamului cunoscută până atunci.

Acești 50 de ani de ocupație rusească au reușit parțial să stopeze trezirea conștiinței naționale și identitare; glotopolitica adoptată a cauzat bifurcarea limbii române, și aici avem în vedere divizarea nu în 2 limbi diferite și de sine stătătoare: limba română și „limba moldovenească”, ci în două evoluții diferite, or limba română din România și-a urmat cursul firesc, dezvoltându-se, cizelându-se și fixându-și normele literare reglementate pe parcursul anilor, pe când în Republica Moldova, limba română, varianta literară, trece într-o etapă de stagnare. Însă această stagnare, considera E. Coșeriu (2007b, p. 28), a fost una mai mult cantitativă – privind numărul vorbitorilor care o cunoșteau și o cultivau – decât „calitativă” ori structurală, căci 2 limbi sunt diferite atunci când normele literare, gramaticile sunt diferite.

2.4. Norma literară și variantele ei în gramaticile de la est de Prut

Incursiunea istorică prezentată anterior este necesară, deoarece, analizând normele literare și variația acestora prin prisma gramaticilor elaborate de-a lungul timpului pe teritoriul Republicii Moldova, observăm că particularitățile și diferențele identificate sunt, în mare parte, generate de factorii sociopolitici. Înainte de a continua analiza propriu-zisă a gramaticilor și determinarea gradului de variație a limbii de la o gramatică la alta, trebuie să facem următoarea precizare: în capitolul de față, analizăm, cu precădere, metalimbajul utilizat în aceste gramatici, terminologia lingvistică a limbii române, aceasta, încă începând cu gramaticile lui Șt. Margela și a lui I. Doncev, fiind la etapa de constituire și atestând o variație explicabilă. Însă în perioada sovietică, această variație este mai puțin pronunțată, diferențele înregistrate fiind atestate în funcție de glotopolitica dusă în acel moment. De cele mai multe ori, am identificat un metalimbaj calchiat din rusă, care era preluat dintr-o ediție a gramaticii în alta, variind în limita libertăților permise de regim. Astfel, nivelul lexical este cel care a prezentat cele mai mari fluctuații, iar analiza metalimbajului ne permite să observăm că variația era uneori artificială, fiind indusă în mod conștient pentru a promova pronunțarea dialectală și distanțarea de limba română literară. În acest context, I. Vintilă-Rădulescu observă că „majoritatea diferențelor semnalate în domeniul lexical priveau aspectul modern și, în cadrul acestuia, terminologiile de specialitate, în care, în perioada sovietică, pătrunseseră numeroase împrumuturi și calcuri din limba rusă, devenită în R.S.S. Moldovenească principala limbă a învățământului, a cercetării și a activității profesionale. Se omitea deliberat, de dragul demonstrației, și faptul că, după 23 august 1944, asemenea elemente pătrunseseră în număr considerabil, chiar dacă mult mai mic, și în limba română din România” (Vintilă-Rădulescu 2003, p. 115).

Așadar, am încercat să demonstrăm identitatea limbii noastre atât în plan ontologic (ca limbă în funcțiune), cât și gnoseologic (ca obiect de studiu al lingvisticii, referindu-ne, în special, la terminologia lingvistică utilizată în diferite gramatici și lucrări).

În virtutea acestei idei, în studiul nostru am cercetat și analizat (Botnari 2018a, 2018b) norma literară și variantele ei în gramaticile unor lingviști elaborate atât pe teritoriul basarabean, cât și în unele din România, pentru a stabili evoluția, variațiile suferite de acestea de-a lungul timpului și prin prisma numeroaselor evenimente istorice, care, indiscutabil, au influențat și au „dictat” vectorul acestora. În baza materialului faptic analizat, am urmărit funcționarea limbii române în Basarabia, în perioada 1827-1992, în special în școli, distingând condițiile în care aceasta a fost predată, variația pe care a dovedit-o în funcție de factorii extralingvistici, particularitățile ei, în scopul demonstrării inconsistenței teoriei referitoare la cele 2 limbi distincte:

limba română și „limba moldovenească”. Studiul, mai ales, al metalimbajului ne-a permis să determinăm normele lingvistice recomandate profesorilor în procesul editării manualelor școlare și a dicționarelor bilingve ruso-române, elevilor în procesul învățării limbii române, „botezată” de cele mai multe ori în perioada respectivă „moldovenească”.

2.4.1. „Gramatica ruscă și rumâniască” a lui Ștefan Margela vs. „Gramatica românească” a lui Ion Heliade Rădulescu

În 1827, Șt. Margela tipărea „Gramatica ruscă și rumâniască”, la Sankt Petersburg, obiectivul autorului fiind prezentat chiar în prefață (Margela 1827, p. 5), în care lingvistul menționează că manualul său va fi util și chiar necesar pentru studierea limbii ruse de către cei 8 mii de Români care locuiesc în Basarabia, aflată sub stăpânirea Rusiei, care, la acel moment, nu aveau nici un fel de manuale pentru a o studia, dar și pentru cele câteva milioane de Români ce locuiau dincolo de Prut și Dunăre; de asemenea și Rușilor, care ar fi dorit să învețe limba Română. Totodată, chiar din prefață se reliefează ideea că această carte a fost tipărită cu „aprobarea și ajutorul stimatului șef al meu, Excelenței Sale domnului ministru al instrucțiunii publice, care a ordonat să se tipărească această carte în rând cu alte opere folositoare” (ibidem, p. 6). Prin urmare, în 1827 guvernarea rusească era de acord cu glotonimul limbă română, or gramatica lui Șt. Margela a fost elaborată cu acordul ministrului rus. În această perioadă, autoritățile țariste din Basarabia sunt nevoite să manifeste o anumită atenție față de interesele „naturale” ale autohtonilor, să respecte, fie și parțial, legislația în vigoare pentru acest teritoriu.

Lucrarea autorului, în volum de 702 de pagini, este alcătuită din 2 compartimente: „Adunare de cuvinte”, care nu e altceva decât un glosar de termeni structurat pe domenii sau un ghid de conversație bilingv rus-român, și „Gramatica ruscă”, care prezintă, de fapt, gramatica limbii ruse tradusă în românește.

2.4.1.1. Particularități fonetice și ortografice

Alfabetul chirilic notat de Șt. Margela, atunci când se referă la limba rusă, conține 35 de „buchii” (Figura 2.1.):

Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ее, Жж, Зз, Ии,
Іі Кк, Лл Мм, Нн, Оо, Пп, Рр, Сс,
Тт, Уу, Фф, Хх, Цц Чч, Шш, Щщ,
Ъъ, Ыы, Ъъ, Ьь, Ээ, Юю, Яя, Ѳѳ, Ѵѵ.

Fig. 2.1. Alfabetul chirilic notat în gramatica lui Ștefan Margela

Literele se împart în: **glasnâie** (vocale), acestea fiind *a, u, i, o, y, ə, v*; **doglasnâie** (diftongii) *oa, ea, eo* etc.; sub *oa, ea* de fiecare dată, Șt. Margela utilizează semnul _ [hifen]: „schimbătoarea”, „folositoare”, „cuvioasă” (ibidem p. 33), „deodată” (ibidem p. 159); **împreunăglasnâie** (consoanele) care sunt 21 la număr: *б, в, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ, ъ* și **neglasnâie** – *ь, ъ*.

Însă, cât privește alfabetul românesc, gramaticianul numără 24 de litere, pe care le prezentăm în Figura 2.2. de mai jos:

А а,	азь,	Н н,	нашь,
Б б,	буки,	О о,	онь,
В в,	вѣди,	П п,	покой,
Г г,	глаголь,	Р р,	рцы,
Д д,	добро,	С с,	слово,
Е е,	ещь,	Т т,	швердо,
Ж ж,	жувѣше,	У у,	уць,
З з,	земля,	Ф ф,	фѣршь,
И и,	и,	Х х,	хѣрь,
К к,	како,	Ш ш,	ша,
Л л,	люди,	Ъ ъ,	ѣрь,
М м,	мысльше,	Ѧ ѧ,	ы,

Fig. 2.2. Alfabetul românesc notat în gramatica lui Ștefan Margela

Șt. Margela se referă și la cele două variante ale limbii: **limba exemplară** – „glăsuirea înaltă (...) care se folosește la cuvântările în public, la propovăduiri și la citirea cărților bisericești, care nu se deosebește de dreptscriere” și **limba vorbită** – „glăsuirea obișnuită (...) care se întrebuițează la sfăturile obișnuite, așijderea și la citirea cărților scrise cu chip de mijloc sau prost”.

E de remarcat că Șt. Margela, pe lângă **и** al alfabetului chirilic, îl include și pe **і** al alfabetului latin, menționând: „Cu toate că buchiile **и** și **і** au tot o glăsuire, înse la dreptscriere se diosebesc: **і** se scrie înaintea glasnîcilor **а, и, о, у, ю, я** (...), iar **и** se pune înaintea neglasnicilor” (Margela 1827, p. 9).

Lingvistul Șt. Margela oferă o interpretare fonetică unor grupuri de litere care redau foneme ale limbii române (Figura 2.3.), precum și interpretarea echivalentelor diftongilor *ie, iu, ia* (Figura 2.4.):

ц	<i>шс</i>
ч	<i>шш</i>
ψ	<i>ѡз sau ѡж</i>
ψ̣	<i>шш</i>
ψ̣̣	<i>пс</i>

Fig. 2.3. Interpretarea fonetică a unor grupuri de litere care redau foneme ale limbii române după Ștefan Margela

ѡ ѡ̣ ю ia.	<i>ки</i>
	<i>ie</i>
	<i>iy</i>
	<i>ia</i>

Fig. 2.4. Interpretarea echivalentelor diftongilor *ie, iu, ia* după Ștefan Margela

În aceeași ordine de idei, Paul și Zamfira Mihail, în „Acte în limba română tipărite în Basarabia”, au remarcat că „Meritul său de reformator este acela că, înaintea lui Heliade, el publică la sfârșitul celui de al doilea volum al gramaticii sale o listă de: „Zece semne ‘de prisos’ pe care ei le socotesc cu totul inutile drept litere, adică pe *S dzealo, u ije* (= i), *oy unicu, w ot, ы ierí, ь ier, м iusul mic* (= ia), *Ѳ thita* (= ф sau τ), *ν, y ijița sau ypsilon* (= i), *Ѳ în* (= ж); din aceste litere *S dzealo, ы ierí, ь ier* nu sunt necesare, pentru că nu sunt folosite niciodată în locul literelor, iar alte șapte pentru că în pronunție le sunt corespondente alte litere cu același sunet (Figura 2.5)” (Mihail 1993, p. 465). Șt. Margela susține că aceste zece litere „de prisos” le-a redus pentru ca „să ușureze (să simplifice) scrierea și pronunțarea românească corectă (...), cât și pentru ca să le ușureze Rușilor citirea cărților românești.” (Margela 1827, p. 175).

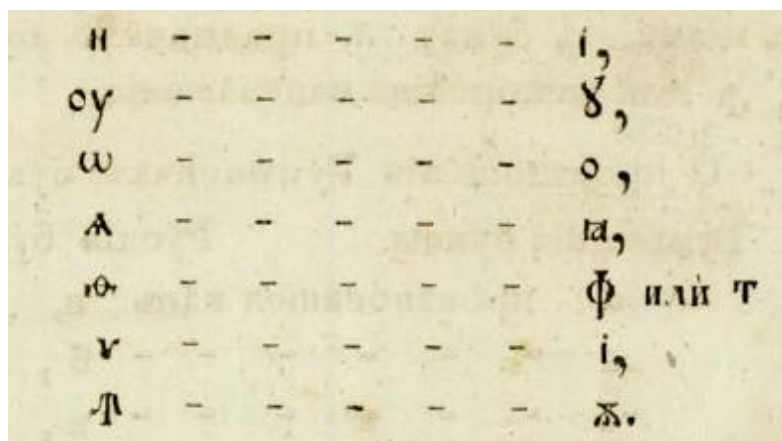

Fig. 2.5. Șapte litere care în pronunție aveau corespondente alte litere cu același sunet, după Ștefan Margela

L. Colesnic-Codreanca îl plasează pe Șt. Margela printre filologii importanți ai secolului al XIX-lea, enumerând, de asemenea, unele modificări propuse de lingvist, precum reducerea unor litere ale alfabetului chirilic românesc: „Printre literele comune cu cele propuse de Heliade Rădulescu sunt: и, ω, ѱ. Iar, spre deosebire de Rădulescu, el mai reduce litera Ѵ” (2011, p. 129), «pentru că în pronunție îi este corespondentă altă literă cu același sunet», în cazul de față **í**, și a literei **т**, care «a fost eliminată, fiind preferată **ж** pentru necesitățile de rapiditate ale tiparului». Pe **Ѡ** îl propune în loc de **ie** și pe **Ѧ** pentru **ia**” (Margela 1827, 3, p. XIX-XX). Astfel, Lidia Colesnic-Codreanca observă că Șt. Margela a făcut reforma alfabetului chirilic, aflat la St. Petersburg, în 1827, independent de I. Heliade Rădulescu, care, la București, prin gramatica sa din 1828 face același lucru, reducând numărul de litere ale alfabetului chirilic românesc.

E curios faptul că deși, la finalul lucrării sale, Șt. Margela menționează că „semnul «-» se utilizează când două cuvinte se unesc”, nu întotdeauna lingvistul își respectă regula: „viforând-u-se de vânturi și de valuri”, „întrebuințind-u-se spre dispărțirea părților”, autorul apelează și la apostrof: „într’o cădere” (Margela, 1827, p. 81), „s’au dus”, „asemini c’o corabie” (ibidem, p. 147), „ș-a urma” (ibidem, p. 127).

Dincolo de Prut, un an mai târziu, cu o gramatică reformatoare și binevenită, se afirmă I. Heliade-Rădulescu. În 1828, însă unii lingviști susțin că, de fapt, gramatica sa a apărut sub formă de manuscris încă din 1820-1823, devenind o lucrare de referință pentru mulți autori de gramatici. V. Guțu-Romalo, cea responsabilă de retipărirea ediției din 1828, în studiul său asupra cărții, menționează că „baza teoretică a proiectului o constituie principiul fonetic, pe care I. Heliade-Rădulescu îl opune grafiei tradiționale chiriliene, (...) propunând simplificarea inventarului de semne grafice utilizate în scrierea românească a epocii prin eliminarea elementelor superflue, a semnelor fără utilitate în notarea sunetelor limbii române.” (Heliade-Rădulescu 1980, p. 456).

I. Heliade-Rădulescu reușește să impună un alfabet alcătuit din 33 de slove (Figura 2.6.) în 1828, pe care tot el îl modifică în 1836 și 1844, urmărind insistent substituirea alfabetului chirilic cu cel latin.

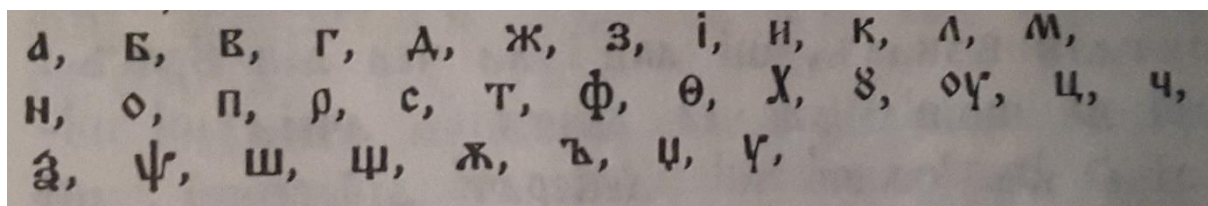

Fig. 2.6. Alfabetul chirilic fixat în gramatica lui Ion Heliade-Rădulescu

Dintre acestea, **vocalele** sau **glasnicele** sunt 10 la număr: а, е, і, и, о, ѡ, ѣ, ѡ, ѣ, ѡ, ѣ, iar autorul menționând că і, и (ije) și ѣ reprezintă același sunet, precum și о și ѡ, ѣ (ucu) și ѡѣ, iar ѡ și ѡѣ s-au exclus, „ca să nu facă greutate nevinovaților prunci”.

Consoanele (consunantele) sunt 24: б, в, г, а, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, ѳ, ѵ, ѿ, ц, ч, ѡ, ѣ, џ, ѡ, ѣ, ѡ, ѣ, iar diftongii sunt de două tipuri: cei care au accentul pe prima silabă: аї, аў, еў, иў, аў, иў, аї, еї, иї, ої, аї, уї, ў; și **diftongii adevărați**, care au accentul (tonul) pe a doua vocală: ea, ia, oa, ua, ie, io, iu; **triftongii**: eaў, iaў, aiў, euї, eaї, iaї, ieї, oaў, uaў, ieў, oaї, uaї și **tetraftongul** ioaї.

Un fenomen atestat în lucrarea lui I. Heliade-Rădulescu este substituirea desinenței de plural -e prin -i în cazul unor substantive feminine, de exemplu: *jărtfîle Idoleștї* (43), *luminătorul Rusii* (XXII), *științîle* (XXVI), *numirile* (XXVI), *literile* (1/73), *sunetile* (1/73), *pietrile* (89), dar și *faptele* (4/79), *substantivele* (9/89).

Litera е reprezintă de regulă diftongul /je/ la început de cuvânt: *erї, ese, eșit', ertatã, nevoe, trebue, voesc* etc., însă I. Heliade-Rădulescu, în capitolul consacrat ortografiei, susține: „е, demulțoři se-pronunțiazã și ca diftongul' ie; cum: *eў, ea, epure*” (ibidem 152/375), Valeria Guțu-Romalo însă, în prefața cărții lingvistului (Heliade Rădulescu 1980, p. 466), menționează că în cazul lui ea, lingvistul a comis o eroare, or pronunțarea /iea/ este neverosimilă.

O largă utilizare în gramatica sa îl are apostroful pentru a nota eliziunea unei vocale, precum în: *un'i, (azi – unii), alț'i (azi – alții), n'are, n'a-zis* (XX, p. 43), *d'aproape* (79/14), *mї a-înplinit'* (76/15).

De asemenea, I. Heliade-Rădulescu încă îl mai notează pe „u” final: *cânt-ў, veї-fi-fostў, cristalў, portretў* etc. Însă deseori, după consoana finală, lingvistul îl substituie pe u mut prin apostrof: *pã nici unul' nu vãz', cel' al alt', n'a așãzat'* (XXII, 47) etc.

Astfel, **raportul o literă – un sunet**, pe care I. Heliade-Rădulescu voia să-l respecte, în cazul vocalelor cunoaște deseori anumite concesii. Mai consecvent realizat era acest raport în cazul consoanelor. Fiindcă autorul încerca să imite limba italiană, în grafia sa deseori întâlnim dublarea consoanelor, mai ales în cazul neologismelor recent împrumutate: *grammatică*, *ommoare* (43), *adducerea* (45), *syllabe* (2/75), *correspondere* (153/3), *suppus* (42/23). O altă regulă este utilizarea cratimei în scrierea infinitivului, dar și în cazul perfectului compus: *a-ales*, *n'a-zis* (XX/43), *a-scrie* (42/12), *a-zice* (41/5), dar și formele *a fost*, *a înțelege* (60/7), *a rămas* (5/12) etc.

În același timp, observăm ezitări și în cazul utilizării grupărilor cu valoare adverbială, conjuncțională sau prepozițională, particularități analizate și anterior (Botnari 2018b): *din protivă* (azi – dimpotrivă), *din preună* (43) – *d'inpreună* (4/73), *din tâiū* (45) – *dintâiū* (138/5), *cele 'lalte* (XXVI) – *cele- 'l-alte* (38/13), *prinurmare* (XXI/45) etc.

Conchidem că atât gramatica lui Șt. Margela, tipărită la Sankt-Petersburg, cât și cea a lui I. Heliade-Rădulescu, apărută la București, au un punct comun, pe care ambii îl susțin cu obstinație, primul, mai ales la finele volumului al II-lea, intitulat *De buchile rumânești*, altul – în compartimentul dedicat foneticii: propunerile de a reduce alfabetul chirilic românesc. Bineînțeles, reformele propuse de ei diferă, căci realitatea lingvistică de la care pornește Șt. Margela este limba rusă, autorul prezentând particularitățile fonetice în baza acesteia. Ideile de reformare ale alfabetului susținute de Șt. Margela au fost revoluționare la vremea aceea, plasându-l pe lingvistul basarabean printre gramaticienii importanți ai epocii, fapt ce ne demonstrează că norma literară din Basarabia în acea perioadă urma un curs de reglementare și fixare analog celui din Țările Românești, o evoluție similară, care nicidecum nu ar fi putut da naștere unei noi limbi, diferită de limba română, mai ales că Șt. Margela nici măcar nu utilizează în gramatica sa glotonimul de „limbă moldovenească”.

2.4.1.2. Particularități morfologice

Șt. Margela se lasă influențat de limba rusă și în cazul analizei nivelului morfologic al limbii, încercând să găsească echivalente în română pentru terminologia rusească utilizată.

Lingvistul diferențiază 8 părți de vorbire: *numele*, *denumele*, *graiul (verbul)*, *împărtășirea*, *asupragraiul*, *înaintepunerea*, *unitoarea* și *întrepunerea*, acestea fiind schimbătoare, adică acele părți de vorbire (substantiv, adjectiv, verb etc.) care își modifică forma în funcție de număr – „*singuratic* sau *multoratic*” sau gen – „*bărbătesc*, *femeiesc* sau *nicideunul*” sau *obștească*, timp sau mod, grad de comparație etc.

Numele poate fi **înfîințătoriu** (substantivul), lingvistul exemplificând prin cuvintele: *fiară, masă, carte, pană* etc., **numărătoriu** (numeralul): *doi, patru, o mie, întâi, al doile* și **alăturat** sau **asupranumelui** (adjectivul): *mintios, cuvios, folositoare, grabnică*.

Analizând categoria gramaticală a numărului, Șt. Margela aduce drept exemple atât substantive, cât și verbe conjugate:

la singular („singuratic”): eu *citesc, pământul se mișcă*;

la plural („multoratic”): *noi citim, planetele se mișcă*.

Ștefan Margela distinge 7 cazuri pe care le numește „căderi”, enumerând următoarele caracteristici, pe care le-am inclus în Tabelul 2.1. ce urmează:

Tabelul 2.1. Cazurile gramaticii lui Ștefan Margela și caracteristicile acestora

Cazul	Întrebarea cauzală	Exemplu
1. Numitoare	Cine? Ce?	Ce face pre om fericit? Cuvioșia
2. Însușitoare	A cărui? A cărei? A cui?	A cui sfat este folositor? A omului cuminte
3. Dătătoare	Cui? Cărui?	Cui s-au gătit în viața viitoare fericirea? Dreptilor
4. Îmvinovățuitoare	Pe cine sau ce?	Ce-au zidit întru început Dumnezeu? Ceriul și pământul
5. Chemătoare	Cine? Ce?	O Dumnezeule!
6. Pricinuitoare	De cine? Prin cine?	Prin ce se deosebește omul de celelalte viețuitoare? Prin înțelejire
7. Înaintepuitoare	În cine? În ce? Asupra cui? Pe ce? De care? De ce? Unde?	În ce se cuprinde adevărata fericire? În liniștirea minții

O altă regulă pe care Șt. Margela o utilizează este separarea articolului hotărât de corpul cuvântului – „disfătare a și nelucrare a” (Margela 1827, p. 71), „curgătoare a, viitoare a” (ibidem, p. 85), „a un’ei feți” (ibidem, p. 87), „a trei a” (p. 89), „period ului” (307) etc. Prepoziția *de la* se scrie separat (spre deosebire de gramatica lui I. Heliade-Rădulescu pe care o vom analiza în continuare), dar și *de cât*.

Analizând categoriile gramaticale ale adjectivului, Șt. Margela, referindu-se la gradele de comparație ale acestuia, însă fără a utiliza acest termen, enumeră: *maimic, maiînțelept, maislab, maijos*, formele-tip ale adjectivelor fiind scrise împreună cu adverbul „mai”.

În gramatica lui I. Heliade-Rădulescu, spre deosebire de cea a lui Șt. Margela, substantivul, care denumește „zicerile de ființă care se pot vedea și pipăi” (însuflețite), de exemplu: *maică, fiică, lume, faptă* și „zicerile de ființe gândite” – *dreptate, fericire, voe* etc., este tratat ca parte de vorbire de sine stătătoare și nu ca o varietate a clasei „numelui”. La I. Heliade-Rădulescu (Heliade-Rădulescu 1980, p. 77) identificăm clasificarea substantivelor în: **materiale** (concrete) și **ideale**

(abstracte), **comune** sau **de obște**, de exemplu: *piatră, cală, munte, râu*, „care se cuvin la un felă întreg”; **proprii** – „care se cuvin’ numai la un’ singur individă” și **colective** – care „arată o adunare saă o culegere de mai multe lucruri (*pietriș, oaste*).

Categoriile gramaticale ale substantivului înregistrate de I. Heliade-Rădulescu sunt: numărul, genul și cazul. Categoria gramaticală a numărului prezintă două „forme”: *singurit*, la Șt. Margela – *singuratic*, și *îmmulțit*, la lingvistul basarabean – *multoratic*.

Categoria de gen este numită de către I. Heliade-Rădulescu „neamuri”, fiind de asemenea 3 la număr: *bărbătesc, femeesc* și *neutru*; ultima formă este „acela care arată o ființă nică bărbătească, nică femeiască, și la singurit’ are formă bărbătească, iar la îmmulțit’ femeiască”.

Categoria gramaticală a cazului a fost înregistrată în gramatica lui Heliade în felul următor:

1. *Numinativ* (de numire)
2. *Ghenetiv* (de neam)
3. *Dativ* (de dare)
4. *Acuzativ* (de cauză)
5. *Vocativ* (de chemare)
6. *Ablativ* (de-luare).

Exemplificarea flexiunii substantivului este realizată prin declinarea substantivelor *socru, boă, lupă, câine* și *tată* (ibidem, p. 13-16) pentru genul masculin, *femeie, lună* și *stea* (ibidem, p. 15-16) pentru genul feminin și *lemnă, pământă* și *bine* (ibidem, p. 16) pentru neutru. Heliade-Rădulescu observă particularitatea substantivelor feminine de a avea la singular o formă de genitiv-dativ diferită de cea de nominativ-acuzativ, aducând drept exemplu: „înțeleapta femeie”, „a înțeleptă femeie”.

Pronumele, ca și în gramaticile actuale, cunoaște trei persoane: „întâia, ado’ a, și atriia”, declinându-se în funcție de gen și număr. Pronumele personal însoțit de pronumele de „întărire” este considerat a fi „pronume personal compus”, acordul dintre ele fiind respectat, cu excepția paradigmei de persoana a III-a masculin plural: „însuși” în loc de *înșiși*, iar la dativ și acuzativ observăm și alte forme: *mie’ mi, sine’ și*.

Referitor la adjectiv, după cum am menționat și anterior (Botnari 2018b), acesta se conturează deja ca o parte de vorbire de sine stătătoare, nefiind inclus în categoria substantivelor, ca în gramatica lui Șt. Margela, însă I. Heliade-Rădulescu include ca varietăți de adjective „superlativul” și „comparativul”, acestea fiind astăzi grade de comparație ale adjectivului. De fapt, în capitolul 3 (22/115), când prezintă tipologia adjectivelor, Ion Heliade-Rădulescu amintește doar adjectivele *posesive, demonstrative, relative, interogative, nedefinite, numerale, comparative* și *superlative*, însă atunci când le caracterizează pe fiecare în parte, lingvistul menționează că

adjectivele care „arată calitatea singură fără comparație se-zic’ *pozitive*”. Dacă la Margela forma-tip a adjectivului și adverbul de formare a gradului de comparație se scrie împreună: „*maimintios, mairău, maîslăvit*”, la Rădulescu deja se scriu separat: „*mai înțelept, mai învățat*”. Din aceeași clasificare, observăm că I. Heliade Rădulescu include în clasa adjectivului și numeralul care apare sub denumirea de *adjectiv numeral*, divizat în *cardinal* și *ordinal*. La Șt. Margela, numeralul apare, ca și adjectivul, în clasa „numelui”: *nume de numărătoare*.

Sub aspectul formelor flexionare înregistrate, gramatica lui I. Heliade-Rădulescu este mai apropiată de limba contemporană, de exemplu, în cazul demonstrativelor, găsim formele *acestă/această* și *ăstă/astă, acelu/acea*, iar la Șt. Margela – *acest/această, acest/asta*.

Articolul este o „mică zicere care se-pune în urm’a și înaintea Substantivelor și Adjectivelor ca să le defineze” (ibidem, p. 32/135): *lă (omu-lă, lemnu-lă), le (mare-le, bine-le), a (femea-a, bun’a), i (oamenii, buni)*, dar și *celă (omulă celă înțeleptă), ălă, cea (femea cea înțeleptă)* și *a*, care sunt catalogate de I. Heliade-Rădulescu ca „adjective demonstrative mai mult”. Despre articolul „femeiesc” *a*, lingvistul menționează că „însoțește și substantive bărbătești care se-termină în *ă* și *e*; precum: *pap’a, slug’a (...)* *tată* face și *tatăl*”. În același context, observăm că gramaticianul român utilizează unele cuvinte cu articole diferite decât cele de astăzi: *elementurile unei limbi, verbură (4/79), adverburi (5/81)*.

I. Heliade-Rădulescu propune să se formeze superlativul cu adverbele *foarte* sau *prea*, la Șt. Margela *gradul de covârșitoriu a asupranumilor* se formează, de asemenea, cu adverbele *prea* și *foarte*: *preales, prelăudat, foarte înțelept*, dar și *cel mai mintios* (Margela 1827, p. 115; v. II).

2.4.1.3. Particularități lexicale

Referindu-ne la particularitățile lexicale ale gramaticii lui Șt. Margela, trebuie să recunoaștem că aceasta este intens influențată de metalimbajul gramatical rusesc, or, până la urmă, gramatica sa este cea a limbii ruse, cu traducere în română, fiind elaborată pentru a „înlesni” însușirea limbii române de către vorbitorii de limbă rusă de pe teritoriul basarabean și viceversa. Astfel, Șt. Margela utilizează termenul „sloguri” pentru *silabe*, grupează literele în „glasnice (vocale), douăglasnice (diftongii), împreunăglasnice (consoane) și neglasnice (Ъ și ъ)”, iar părțile de vorbire în „nume, denume, grai, împărțășire, asupragrai, înaintepunere, unitoare și întrepunere”.

I. Heliade-Rădulescu susține că un mijloc de îmbogățire a lexicului îl constituie împrumuturile din alte limbi, „dar trebuie foarte bine să băgăm’ seamă să nu pătimim’ (...), să luăm’ numai acelea ce ne trebuie și de acolo de unde trebuie, și cum trebuie”. În acest context, I. Heliade-Rădulescu exemplifică prin cuvinte pe care unii le compun: *Cuvintelnic’* (Dicșioner’), *Cuvintelnică* (Loghică), *acsușitapăsat’* (ocsiton’), *asuprăgrăit’* (predicat), *amiazăiesc’*

(meridian), în paranteze lingvistul dă echivalentele acestora existente în alte limbi și care ar fi putut foarte bine să fie împrumutate. Totodată, autorul menționează că acele cuvinte care sunt împrumutate „trebuie să se-mfătoșeze în haîne Rumânești și cu mască de Rumân' înaintea noastră”, adică trebuie să fie adaptate normelor gramaticale române. De exemplu „patriotismos”, „enthusiasmos”, „cliros” din greacă devin *patriotismû*, *entusiasmu*, *clerû*, iar „privilegium, coleghium, centrum, punctum” devin *privileghiû*, *coleghiû*, *centru*, *punt'* sau *privilegiû*, *colegiû*.

Lingvistul român era conștient și de **atributul varietății limbii**, astfel autorul susține că „fiește-care loc' și țară are câte o stravanță după vecin'i și conlucăitor'i săi”, preluând de la aceștia anumite trăsături fonetice sau termeni lexicali.

Ion Heliade-Rădulescu admite mai-mult-ca-perfectul perifrastic (*am fost avut*), precum și formele diferențiate după persoane ale auxiliarului la conjunctiv perfect: *să fiu fost*, *să fii fost*, *să fie fost* etc.

În concluzie, efectuând o comparație între gramatica lui Șt. Margela din 1827 și gramatica lui I. Heliade Rădulescu, rezultatele cercetării cărora au fost prezentate și anterior (Botnari 2018b), observăm că acestea sunt destul de apropiate, în ceea ce privește principiul reducerii fonetice promovată și urmărit, precum și în cazul clasificărilor categoriilor gramaticale, cu unele excepții. Bineînțeles, metalimbajul folosit de Șt. Margela diferă de cel al lui Ion Heliade-Rădulescu, căci lingvistul basarabean a adoptat un metalimbaj calchiat din rusă. Totodată, amintim că terminologia lingvistică, inclusiv terminologia în genere, era la etapa de constituire, motiv pentru care variațiile terminologice din gramaticile studiate sunt perfect explicabile. Ceea ce este important să conchidem din compararea acestor două gramatici este coincidența claselor și a categoriilor gramaticale identificate de către Șt. Margela și de către I. Heliade Rădulescu.

2.4.2. „Cursul I. Abecedă Rumână” a lui Ioan Doncev

În 1865, la Chișinău, apare „Cursul primitiv de limba rumână: compus pentru școlile elementare și IV clase gimnasiale” al lui I. Doncev, tipărit cu caractere chirilice, rusești și latine. Încă din „Procurvântare”, care este în limba rusă, autorul menționează că „limba română (valahomoldovenească)” se predă în toate cele șapte clase ale Liceului Regional din Chișinău, dar și în unele școli ținutale din Chișinău, Orhei, Bălți, Soroca și Hotin etc., iar manualul său vine să faciliteze studiul limbii române atât pentru învățători în procesul predării, cât și pentru elevi. I. Doncev pledează pentru scrierea cu alfabet latin, insistând asupra evitării și eliminării scrierii cu litere slavone, or acestea, susține el, contravin regulilor gramaticale ale limbii române, „Limba Neo-Rumână a Principatelor Unite păstrează intact fontul vechi (slavono-latin) în cărțile bisericești și liturgice”.

L. Colesnic-Codreanca menționează că „manualul lui Ioan Donceev este unica gramatică a limbii române editată în Basarabia cu litere latine în perioada secolului al XIX-lea, cu text paralel rusesc. Metalimbajul gramatical utilizat de autor este cel românesc modern: articol, gen, nume substantiv, adjectiv, declinare, nominativ, genitiv etc.” (Colesnic-Codreanca 2011, p. 132). Astfel, autoarea susține că meritul lui I. Donceev constă în faptul că el a eliminat din lingvistica basarabească terminologia gramaticală calchiată din rusește, care era vehiculată în gramaticile de până la 1865, introducând alfabetul de tranziție și alfabetul latin. De fapt, din lucrarea lui Gheorghe Negru (2012, p. 177) deducem că manualul lui I. Donceev a fost permis inițial de cenzura imperială, contribuind la sincronizarea etnoculturală a românilor din Basarabia cu cei din România. Mai târziu însă, autoritățile țariste, alarmate de efectul pe care l-ar putea avea acest manual și conștientizând „riscul românizării elevilor basarabeni”, și-au schimbat tactica și direcțiile implementate anterior. Lingvistul publică manualul pe cont propriu, trecând peste ezitățile țariste. În acest sens, Imperiul rus, din 1871, exclude predarea limbii române în școlile din Basarabia.

Menționând contextul istoric în care Ioan Donceev și-a elaborat manualul, e lesne de înțeles de ce autorul are o atitudine atât de serioasă față de scrierea cărții sale, acesta enumerând conștiincios „țelurile” și obiectivele propuse. Conținutul cărții este bine organizat pe lecții, filologul dând dovadă de o bună pregătire didactică. Astfel, autorul pornește cu prezentarea alfabetului slavo-rumân (Figura 2.7.):

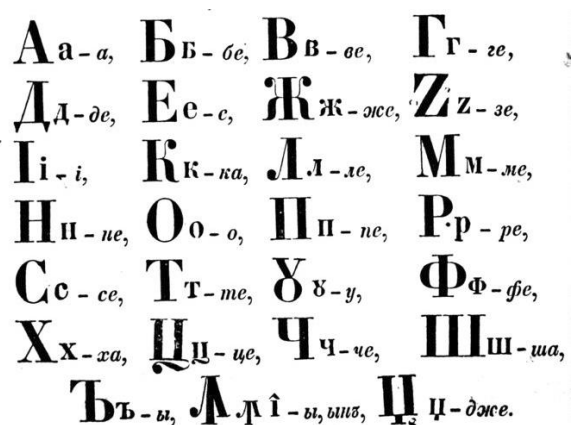

Fig. 2.7. Alfabetul slavo-rumân după Ioan Donceev

Apoi continuă cu „Unele litere chirilice, slavo-rumâne, ce se-ntâmplă în cărțile bisericesti” prezentate în Figura 2.8.:

С с, З з = Z z.	И и = I i, i.	Ѳ ѳ = Ț ț.
Ѡ ѡ = Ot ot.	Ил ил = Ил ил.	Ил ил = Ил ил.
И и' = Ț ț.	Ѳ ѳ = EΛ ea, e.	Ю ю = IȘ iș.
Ж ж = I i.	О о = O o.	Ѡ ѡ = IA ia.
Л л = IA ia.	Ѡ ѡ = O o.	Ѣ ѣ = KC kc.
Ѳ ѳ = ПС nc.	Ѳ ѳ = Ф ф, Т t.	Ѳ ѳ = I i, B b.

Fig. 2.8. „Unele litere chirilice, slavo-rumâne, ce se-ntâmplă în cărțile bisericești” după Ioan Doncev

Pe lângă redarea propriu-zisă a particularităților limbii române, I. Doncev își atribuie și rolul de diriginte, de duhovnic, oferind elevilor sfaturi, citându-le drepturile, dar și responsabilitățile, prezentându-le spre lectură „Sentenții morale”, „Nește anectode”, „Câte-va fabule”, „Cimilituri”, „Câte-va proverbe” și, la pagina 63, Doncev începe să prezinte alfabetul de tranziție, prezentând „Schimbaré unorū litere în alfavitulū rumânū” (Figura 2.9.), completând și cu unele exemplificări.

А а = D d.	А а = IA ia, ea
И и = I i. (finale.)	Ю ю = IȘ iș (finale)
Г г = S s.	Ж ж = I i.
Ѳ ѳ, ε = EΛ ea, e.	И и = I i.
и ' = Ț ț (finale)	И и = N n.
З з = Z z.	Ил ил = Ил ил.
М м = M m.	Ю ю = IȘ iș.
Т т = T t.	Ѡ ѡ = IA ia, ea

Fig. 2.9. „Schimbaré unorū litere în alfavitulū rumânū” după Ioan Doncev

În partea a treia a lucrării, intitulată „Cursulū III. Limba Neo-Rumână”, prin elaborarea manualului său, prin modul în care și-a expus viziunile, I. Doncev demonstrează că a conștientizat importanța promovării limbii române în acele condiții nefavorabile.

Lingvistul basarabean numără 27 de litere ale alfabetului român, susținând că acestea „se scriū și se ’ntrebuințézâ feliuritū în doūe șrifte principale: în celū veche (slavo-lătinū) și în celū nou (modernū) (latinū)” (Doncev 1865, p. 262). Filologul distinge 10 părți de vorbire, pe care le numește „cuvinte etimologice”: *articulū, numele substantivū, numele adjectivū, numele numeralū,*

pronumele, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția. Observăm că I. Doncev se distanțează și elimină metalimbajul gramatical influențat de limba rusă, introducând în manualul său un inventar de termeni românești, apropiați celor de astăzi. Referindu-se la particularitățile morfologice, lingvistul diferențiază 3 genuri: *măsculină, feminină și eterogenă (micstă)*, precum și „articulă indefinită” pentru genul masculin sing. – *unū* și plural – *uniī, niște*, pentru genul feminin – *unâ* la sing. și *unele, nește* la plural –, și „articulă definită”: genul masculin la numărul sing. – *l* urmat de *-ū* sau *-e* și plural – *-iī, -ele, -rele*, genul feminin sing. – *-é, -a* și *-le* la plural. Remarcăm că româna lui I. Doncev încă mai este influențată de „limbile frumoase” – franceza, italiana, care aveau o gramatică deja relativ statornică la acea vreme, or *definit/indefinit* este un împrumut din limba franceză, româna de astăzi utilizând termenii *hotărât/nehotărât*. Ca și la I. Heliade-Rădulescu, mai persistă scrierea dublă a consoanelor în unele cuvinte: *regulelorū grammaticale* (266/7), *accuzativū, adresa* (275/16), în substantivele proprii *Ioannū, Iassi (Iași)* (273/14), precum și scrierea lui *ū* la finalul substantivelor masculine articulate, al adjectivelor, dar și al unor verbe: *podulū, mărulū, bradulū* (272/13), *numerulū singularū, genulū măsculinū, cuvintele lui sîntū sincere, celū mulțemitū, se potū învăța multū* (273/14). Referitor la formele cauzale ale substantivului, la I. Doncev distingem 5 cazuri:

1. *nominativū – (cine? ce?)*
2. *genetivū – (de cine? de ce?)*
3. *dativū – (cuī?)*
4. *accuzativū – (cine? ce?)*
5. *vocativū – (la adresa către subiectū).*

Remarcăm că lingvistul basarabean nominalizează 5 cazuri ale limbii române, cele ale românei de astăzi, care sunt denumite la fel. Chiar autorul face o referire la cazurile *ablativulū* și *prepozitivulū*, care până acum erau incluse drept cazuri ale limbii române, imitând gramatica rusească, afirmând: „Cađurele russești: *ablativulū* și *prepozitivulū* se esplică în limba rumână cu cađulū *accuzativū*, ocârmuit cu felūrite prepoziții: *cu, de, despre* ș. a.” (ibidem p. 275/16).

De fapt, I. Doncev, în gramatica sa, depășește prezentarea și explicarea propriu-zisă a gramaticii limbii române, lingvistul fiind preocupat și de anumite fenomene-problemă ale limbii, care rămân actuale și în prezent. Astfel, lingvistul abordează fenomenul cacofoniei, care „preste măsură vatâmă auđulū”, însă Doncev are în vedere prin acest fenomen **palatalizarea**, enumerând o serie de exemple de litere care sunt substituite în vorbire (și nu numai) prin altele:

- **b** **gh** : bine – ghine;
- **ç** **ș** : çapă (ceapă) – șapă;
- **z** **dz** : frunză – frundză;

- e i : eî – îî;
- f § : a fi – a și;
- g j : geme – jeme;
- m n : mie – nie;
- p ch : peptû – cheptû;
- v g : vinû – gin;
- v [se lasâ, опускается] : voî – oî; va – a;
- aũ o : aũ đisũ – o đisũ.

Observăm că toate „incorectitudinile” care sunt „încontra regulelor gramaticale și filologice”, cum afirmă I. Doncev (ibidem p. 18/277), reprezintă, de fapt, particularitățile dialectale ale graiului moldovenesc de atunci și de astăzi, aici ne referim la limba vorbită și nicidecum la cea literară.

Urmărind particularitățile morfologice ale adjectivului, observăm preluarea terminologiei românești și în cazul gradelor de comparație ale acestuia: **gradul pozitiv**, **gradul comparativ** – care se formează prin alipirea la forma pozitivă a adjectivului a adverbului *mai* (*mai isteț*, *mai frumos*), **gradul superlativ**, care se formează cu ajutorul adverbelor: *pré*, *fôrte*, *detotũ*, *cutotũ* (*pré acru*, *fôrte amarũ*, *detotũ putredũ*, *cutotũ bine*) sau superlativ relativul de superioritate de astăzi, termen care încă lipsește la Doncev, dar ale cărui particularități sunt menționate: format cu ajutorul pronumelor *celũ*, *cé*, *ceĩ*, *cele*, exemple: *celũ mai tĩnerũ*, *cé mai umedã*, *ceĩ mai scumpi*, *cele mai nobile* (ibidem p. 28/ 287).

În cazul pronumelor posesive, Doncev recomandă ca „prepozițiile *alã*, *ai* (masculine) și *a*, *ale* (feminine) (...) de se postpunũ substantivelor”: în loc de *alũ meũ frate* – *frate-meũ*, *ale mele surori* – *suorele-mele* etc. (ibidem, p. 38/297), substantivul și pronumele fiind legate prin cratimă. Pronumele demonstrative apar la I. Doncev sub denumirea de *arãtãtive*, cele relative – *reducãtive*, interogative – se scriu cu dublu **r** *interrogãtive*, pronumele de întãrire este inclus în categoria pronumelui *definit*.

Modurile categoriei gramaticale ale verbului sunt 5 în manualul lui I. Doncev: *indefinitũ* (infinitiv), *indicãtivũ* (indicativ), *conjunctivũ* (conjunctiv), *condicionalũ* (condițional-optativ), *imperativũ* (imperativ). Modurile nepersonale ale verbului sunt numite de autor „modificații conjugale”: *participié*, *gerundié*, *supina*, infinitivul fiind inclus în categoria modurilor personale enumerate mai sus.

Referitor la timpuri, filologul I. Doncev diferențiază: *timpulũ prezentũ*, *trecutũ simplu (indefinitũ)*, *trecutũ compusũ 1 (imperfectũ)*, *trecutũ compusũ 2 (perfectũ)*, *timpulũ mai multũ-ca-perfectũ* și *fiutorũ*. Termenul de *trecutũ simplu (indefinitũ)* substituie imperfectul de astăzi, fapt

dedus din exemplele de conjugări oferite: *Eū lāudamū, tu lāudaī, elū/é lāuda, noi lāudamū, voi lāudați, ei/ele lāuda* (ibidem, p. 55/313), iar celelalte timpuri coincid practic totalmente cu terminologia de astăzi.

În capitolul patru al lucrării sale, I. Doncev, spre deosebire de Șt. Margela, nu insistă doar asupra diferențierii limbii vorbite de cea scrisă, ci, argumentând prin „deosebita pronunsație unelor litere rum. vocale și consune și dupre întrebuițare unor cuvinte rumâne” (ibidem, p. 125/383), diferențiază **două dialecte ale limbii române**: „dialectul celū valahū (limba bucureștēnā, muntenescā)” și „dialectulū moldavū (limba Iassiēnā, moldovenescā)”. În continuare, autorul enumeră diferențele fonetice dintre aceste două dialecte, în virtutea pronunțării diverse a unor cuvinte, unele litere fiind substituite prin altele, dar și diferențele lexicale: *curechīu* (dialectul moldovenesc) – *varđā* (dialectul valah), *moșu* – *unchiu*, *bunelū* – *moșu*, *omētū* – *zāpadā*, *pepene* – *crastavețe*, *zāmosū* – *pepene galbīnū*, *ghimpū* – *ghimpe* etc. (ibidem, p. 127/385). După cum observăm, drept puncte de reper pentru I. Doncev au fost orașele București – ca „leagăn” al dialectului valah – și Iași – pentru dialectul moldovenesc, lingvistul încercând să identifice cele mai importante deosebiri ale dialectelor limbii neo-române. De altfel, încă din prefață lingvistul basarabean explică: „Rumânii, vorbind între sine, nu zic nici-odată: știi limba vlahică? ci: știi limba rumână? Și vorbind în general despre toată nația sa, se numesc Rumâni, iar, de vorbesc despre un cetățean rumân, în deosebi, atunce zic: Moldovan, Muntean, Bănățan etc.”.

Manualul se încheie cu un ultim compartiment, intitulat *Vocabulariū rumāno-russescū*, care este, de fapt, un dicționar bilingv român-rus.

Sintetizând cele spuse, considerăm că I. Doncev a elaborat o gramatică care egala gramaticile de peste Prut, în care, prin experiența sa de predare, dar și prin spiritul românesc pe care îl avea, a încercat să promoveze limba română, acesta fiind glotonimul utilizat pe parcursul întregii sale lucrări. Unica concesie, dacă putem să o numim așa, a fost scrierea gramaticii în limba română și limba rusă, adaptată, anume din acest punct de vedere, realității din Basarabia de la acea vreme, însă, cum observă și O. Ghibu, în lucrarea sa găsim „istorie românească, literatură românească curentă și orientări românești generale. Printre multe alte lucrări de această natură identificăm bucăți patriotice românești ca: *Imn închinat domnului Moldovei Grigore Ghica*, *Adio Moldovei* de V. Alecsandri, *Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul* de D. Bolintineanu și chiar *Imnul român în cinstea lui Alexandru I. Cuza*, de G. Tăutu” (Ghibu 1926, p. XLV). În baza cercetării efectuate, putem afirma că în 1865, când apare gramatica lui I. Doncev, limba română de pe teritoriul dintre Prut și Nistru încă mai urmează un curs similar celui din Principatele Române, gramatica de aici fiind practic identică cu cea de peste Prut, fapt ce ne permite să susținem că variația era prezentă, însă fără a scinda limba română în două limbi de sine stătătoare, or I.

Doncev cunoștea, bineînțeles, gramaticile filologilor români, inclusiv pe cea a lui I. Heliade-Rădulescu, dar și pe cea a lui Șt. Margela, autorul perfecționând actul de predare a limbii române în școli, creând un „instrument” de învățare mai complet, mai aproape de gramatica limbii române de astăzi.

2.4.3. Gramaticile lui Leonid A. Madan

În subcapitolul ce urmează vom cerceta și contrapune cele două gramatici ale lui L. A. Madan, lingvist cunoscut al acelor timpuri, promotor înflăcărat al „limbii moldovenești”. Autorul este cel care a prezentat „noile norme ale limbii” într-o gramatică a limbii poporului, cercetând, în special, limba vorbită de către moldovenii transnistreni – un grai popular și „nevertebrat”, lipsit de fond și neevoluat, ridicându-l la rang de limbă literară –, iar lexicul acestuia alcătuind, în 1930, un „Cuvântelnic academicesc al limbii moldovenești”, prin care L. Madan urmărea să „înlesnească înțelegerea limbii moldovenești” de către „masili largi”.

Astfel, „limba moldovenească”, drept limbă diferită de cea română, autonomă, a fost concepută și elaborată anume în stânga Nistrului, în regiunea transnistreană, de către un grup de ideologi sovietici, în frunte cu sus-numitul L. A. Madan. Încă în 1910, I. Lahovary, chiar dacă milita contra neologismelor și cuvintelor noi împrumutate din franceză sau reactualizate din latină, insistând asupra conservării vocabularului „de altădată” în limba română, recunoaște rolul primordial al scriitorilor, poezilor, filosofilor etc., cei care dezvoltă limba, o fac mai bogată și mai complexă, însă care nu au îndrăznit să edifice o limbă nouă, „nici unuia din scriitorii geniali: Lucrețiu, Virgiliu Horațiu, la Latini; Petrarca și Dante la Italieni; Malherbe, Corneille, Moliere și alți atâția la Francezi; Goethe și Schiller la Germani, care au dat forma desăvârșită și literară limbei populare a națiunii lor, nu le-a trecut vre-o dată prin minte ideia caraghioasă d’ a se pune să fabrice în cabinetul lor de lucru o limbă nouă, artificială, după un sistem preconcept și fără a ține socoteală de trecutul, de geniul, de istoria poporului lor” (Lahovary 1910, p. 8). Leonid Madan însă a reușit să elaboreze „limba moldovenească”, bineînțeles, coordonând cu organele de partid, și să o fixeze în gramatica sa.

În acest context al dezvoltării așa-zisei „limbi moldovenești”, lingvistul basarabean V. Bahnaru (2015, p. 23-24) constată existența a câteva etape distincte:

1. **1924 – 1928**, perioadă în care încă se mai admitea limba română literară, scrisă cu alfabet latin, inclusiv denumirea ei – limbă română;
2. **1928 – 1932**, perioadă în care se atestă intensificarea activității „curentului românofob”, după cum îl numește V. Bahnaru; se urmărește deznaționalizarea moldovenilor transnistreni, prin crearea unei limbi artificiale, „diosăghitî di limba românească” (Madan 1929);

3. **1932 – 1938**, perioadă marcată de Hotărârea din 2 februarie 1932 de trecere la alfabetul latin a conducerii Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (Transnistria), aflată în componența Ucrainei sovietice; se mai publică unele opere din literatura română clasică, „tot din considerente politice”, consideră V. Bahnaru. Astfel, trecerea la grafia latină în RASSM era o acțiune politică planificată, care urmărea expansiunea sovietică, crearea condițiilor necesare pentru „pătrunderea” în Basarabia și, eventual, în România și transformarea acestora în state sovietice.

4. **1938 – 1951**, reintroducerea alfabetului chirilic și continuarea vectorului românofob inițiat în 1928, însă într-un mod mult mai dur și rigid – aplicând „epurarea ideologică”, „deromânizarea limbii moldovenești”, arestări, concedieri și executări.

Prin prisma glotopoliticii duse la acea vreme de autoritățile țariste, L. A. Madan elaborează gramatica sa în 1929, la Tiraspol, intitulată „Gramatica limbii moldovenești”, scrisă cu alfabet chirilic, iar în 1932, odată cu modificările hotărârilor organelor administrative, elaborează „Gramatica limbii moldovenești. Fonetica, morfologia și sintaxa”, cu alfabet latin, împreună cu alți adepți ai „limbii moldovenești” – S. D. Dumitrașco, G. C. Gordinschi ș. a.

Analizându-le minuțios și în alte rânduri (Botnari 2018a), am observat că gramaticile respective par a fi scrise în 2 „limbi moldovenești” diferite, fapt care atestă parțialitatea lingvistului, or Leonid Madan a cercetat în ambele cazuri mereu aceeași limbă.

În gramatica din 1929, Madan menționează că până în momentul de față nu fusese scrisă nicio gramatică a limbii moldovenești, doar cea a lui G. Buciușcanu din 1925, însă și aceea total inutilă și inadecvată, căci autorul s-a axat pe terminologia și gramatica românească. Drept argument al afirmației sale, Leonid Madan evocă acceptarea automată, „mehanică” de către poporul moldovenesc a limbii române – „a linghii tradiționali moldovnești, lasați noui, ca moșteniri, (...)” sau „frica ‘nnaintea greutăților di disfășurarea șă oformarea linghii «săraci» moldovnești” (Madan 1929). Totodată, referindu-se la „limba moldovenească”, Madan încearcă să ne ofere un scurt istoric al apariției și evoluției acesteia: „Limba moldovenească, trăgândî-sî în trecutu dipărtat din mesticătura linghii Dacilor (Ghețâlor) cu limba norodnicî latineascî, în curjirea multor vacuri s’o schimbat sub înrâurârea linghilor a multor noroadi (...), cu cari o avut atinjiri norodu moldovnesc, și s’o prifăcut într’o limbî, diosăghitî di celilanti linghi romani și di alti linghi a noradilor mijieșî, în cari limbî amu mulțâmea cuvintilor îi din rădăcini latinești și slavinești” (ibidem). Astfel, autorul decide să predea „limba moldovenească” conform propriului manual, în care fixase normele gramaticale ce corespundeau glotopoliticii partidului și care, de altfel, a fost editat la solicitarea organelor administrative, reprezentând o primă tentativă de a valida „limba moldovenească” drept limbă deosebită de limba română:

„Limba moldovenească, în care grăiești amu norodu moldovenesc, este limbă sănistătătoare, diosăghitî di limba românească, și sî diosăghești și de limba tuturor cărțelor moldovenești tipărite pînă la organizarea RASSM” (Bahnaru 2016, p. 14) susținea autorul.

În gramatica din 1932, L. A. Madan este mult mai laconic în argumentarea motivației elaborării manualului, renunțând la explicațiile superflue, prezentate în prefața primei lucrări, limitându-se doar a menționa că aceasta reprezintă „un curs prescurtat al limbii moldovenești pe baza alfabetului latinizat, fiind alcătuită după însărcinarea Sectorului Metodic al Comisariatului Norodnic pe Luminare din RASSM pentru învățătorii școlilor moldovenești, pentru studenții din tehnicume și institute și pentru tot activul cultural (...)” (Madan 1932, p. 3), iar, la final, enumeră autorii implicați în elaborarea gramaticii.

2.4.3.1. Particularități fonetice

„Gramatica limbii moldovenești” din 1929 enumeră 30 de litere ale alfabetului: **Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ее, Жж, Зз, Ии, Йй, Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч, Шш, Ыы, Ээ, Юю, Яя, Ъ**. L. Madan explică „buchili” **я** și **ю**, afirmând că acestea sunt alcătuite respectiv din **и-а**, **й-а** sau **ь-а**, drept exemplu oferindu-ne cuvintele *cartea – картя* în loc de *карти-а*, *луня – лунь-а*, iar **ю** substituie grupul de litere **и-у**, **й-у** sau **ь-у**: *aiurea – аюря* în loc de *айу-ря* ș. a. Sunetele „limbii moldovenești”, la lingvistul tiraspolean, se împart în 8 *glasnice* – **а, е, и, о, у, ы, э, ю, я**, *jiumătatiglasnica* – **й**, *niglasnicele* – **б, в, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш**. Remarcăm că terminologia gramaticală utilizată de L. Madan este similară celei utilizate încă de Șt. Margela în „Gramatica ruscă și rumâniască” din 1827, însă filologul basarabean se referă la limba rusă, căci, după cum am menționat, manualul său prezintă gramatica limbii ruse, or, mai târziu, prin I. Doncev și alți lingviști, se trece la alfabetul latin și la terminologia românească. Gramatica lui L. Madan „șterge” acest secol de evoluție și muncă asiduă a lingviștilor predecesori sie, care au reglementat normele și au încercat fixarea acestora, reinventând o nouă terminologie sau elaborând o imitație a celei din gramaticile românești scrise cu un secol în urmă, cu un metalimbaj a cărui formare se axa pe terminologia rusească, aprobat de autoritățile sovietice, care pledau pentru ideea „reformatoare” de moldovenizare. E. Bojoga, analizând fonetica gramaticii lui L. Madan, precum și principiile fonetice elaborate de acesta, observă că lingvistul propune în calitate de normă literară „pronunțarea dialectală: închiderea vocalelor atone, trecerea vocalelor prepalatale la mediopalatale, inclusiv palatalizarea unor consoane (ca de exemplu, *ghine* în loc de *bine*, *chișior* în loc de *picior*)” (Bojoga 2014). Astfel, vocala finală neaccentuată **ă** trece în **î**, iar **е** în **и** sau **î**, drept rezultat al pronunției dure a consoanei ce o precedă: sunare > *sunari*,

toate > *toati*, răsunătoare > *răsunători*, se rostește > *sî rostești*, deosebită > *deosăghită*, de > *di*, aproape > *aproapi*, bunăoară > *bunăoară*, nucă > *nucî* (9), vacă > *vacî* (13) etc.; **e** neaccentuat final și medial se închide în **i** sau **î**: dânsule < *dânsâli* (19), frunzele > *frunzâli*; **e** în **ă**, în urma pronunției dure a consoanelor **ș, s, z, ț, j**: zece > *zăci*, semnul > *sămmu* (7) (în cazul dat observăm și reducerea articolului hotărât -l), **a** accentuat, plasat după prepalatalele rostite dur **j, ș**, trece în seria lui **ă**: șase > *șăsî* (7), jale > *jăli* (8); diftongul **ea** final accentuat se monoftonghează la **e**: avea > *ave*, a mea > *me*; aflat în poziție medială, diftongul **ea** își pierde elementul palatal și se monoftonghează în **a**: zeamă > *zamî*, rusească > *rusascî*; prefixele **dez-** și **des-** apar sub forma *diz-* și *dis-*: dezrădăcina > *dizrădăcina*, dezbrac > *dizbrac*, dezleg > *dizleg*, destăinuire > *distăinuiri*, desfac > *disfac*. L. A. Madan, urmărind redarea fidelă a limbii vorbite, „acreditează” palatalizarea labialelor **b, p, m, f, v** în poziție inițială, medială sau finală – picior > *chicior*, bine > *ghini*, miez > *nez*, miere > *neri*, mire > *nire*, amiază > *aneazî* (9), vorbesc > *vorghesc* (p. 7), potrivire > *potrijire*, limbii > *linghii*, plop > *ploki* (18), aripi > *ariki* (18), împodobesc > *împodoghesc* (18); consoanele **g** și **v**, înaintea de vocală, trec în **j**: geană > *jeanî*, ger > *jer*, vin > *jin*, fugi > *fuji* (9), lovitura > *lojitura* (20), a învia > *a înjie* (123).

Interesant este faptul că în 1932, în „Gramatica limbii moldovenești. Fonetica, morfologia și sintaxa”, L. Madan renunță la construcțiile lexicale incompatibile cu limba română, adoptate în 1929, optând pentru o nouă variantă a „limbii moldovenești”, renunțând la normele elaborate anterior. Astfel, alfabetul moldovenesc „alcătuit pe temelia alfabetului latin” (și nu a *alfavitului*) cuprinde 26 de litere latine: **Aa, ă, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Îî, Jj, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Rr, Ss, Șș, Tt, Țț, Uu, Vv, Xx, Zz**, însă autorul menționează că „în cuvintele străine se mai întâlnesc și alte litere” – **â, Kk, Qq, Ww, Yy**. Prin urmare, luând în considerare mențiunile autorului, obținem cele 31 de litere ale alfabetului limbii române de astăzi. Referindu-se la tipurile de sunete, L. Madan enumeră: **7 vocale** – **a, ă, e, i, î, o, u**; **diftongii ea, oa, ai** ș. a. – *deal, neam, școală, moară*; **triftongii eai, eau** – *ceai, mergeai, întreceau*; **19 consonante** – **b, c, d, f, g, j, l, m, n, p, r, s, t, ț, v, x, z** (Figura 2.10).

FONETICA ȘI ORTOGRAFIA

§. 1 Alfabetul moldovenesc

Alfabetul moldovenesc este alcătuit pe temelia alfabetului latin, modificat în corespundere cu complexul de sunete al limbii moldovenești, și se compune din următoarele 26 de litere:

№	Tipărite	Scrise	Numirea cu literele—		№	Tipărite	Scrise	Numirea cu literele	
			vechi	latine				vechi	latine
1	A a	Аа	a	a	14	M m	Мм	em	em
2	ă	ă	э	ă	15	N n	Нн	en	en
3	B b	Вв	бе	be	16	O o	Оо	o	o
4	C c	Сс	че	ce	17	P p	Рр	pe	pe
5	D d	Дд	де	de	18	R r	Рр	er	er
6	E e	Ее	e	e	19	S s	Сс	es	es
7	F f	Фф	еф	ef	20	Ș ș	Шш	ша	ша
8	G g	Гг	дже	ge	21	T t	Тт	te	te
9	H h	Нн	ха	ha	22	Ț ț	Тт	țe	țe
10	I i	Ии	и	i	23	U u	Уу	у	у
11	Î î	Ии	ы	î	24	V v	Вв	ve	ve
12	J j	Жж	же	je	25	X x	Хх	икс	ics
13	L l	Лл	ел	el	26	Z z	Зз	ze	ze

5

În literatură se mai întilnesc și alte litere, anume:

1	â	А	ы				
2	K k	Кк	ка	4	W w	Ww	ве
3	Q q	Qq	ку	5	У у	Уу	игрек

NOTA. — Literele — k, q, w, y se întilnesc numai în cuvinte străine.

Fig. 2.10. Alfabetul moldovenesc după gramatica lui Leonid Madan din 1933

Tot în acest context, L. Madan introduce termeni ca: sunete *africate*, *explozive*, *sonore*, *labiale*, *dentale*, *palatale*, *nazale* etc., adică autorul utilizează terminologia limbii române de astăzi și nu doar o utilizează, ci, prin aceasta, pune semnul echivalenței între „limba moldovenească” și limba română, or fonetica acestora este identică. Autorul transnistrean renunță la palatalizările aplicate și promovate intens în gramatica din 1929, la particularitățile fonetice care, de fapt, nu-și aveau locul în limba literară scrisă. Considerăm că, prin elaborarea gramaticii din 1932, L. Madan

și-a anulat gramatica din 1929, pentru noi acesta fiind, de fapt, un act de autorecunoaștere a stupidității aberațiilor elaborate atât de meticolos anterior, o abdicare în fața limbii române, cu toate că încă nu se încumetă a renunța la glotonimul de „limbă moldovenească”. Din altă perspectivă, situația nu e deloc mai bună, dacă totuși L. Madan mai crede în gramatica creată de el în 1929, apariția gramaticii din 1932 nu este decât un act de identificare a sa cu un angajat politic al puterii bolșevice, urmărind prin inventarea acestei noi limbi, ștergerea memoriei românești, a conștiinței naționale.

2.4.3.2. Particularități morfologice

Bineînțeles, în cazul morfologiei limbii, L. A. Madan adoptă, în gramatica din 1929, terminologia rusă, „adaptând-o”, dacă e să utilizăm cuvântul autorului. Astfel, cazurile limbii devin la lingvistul transnistrean *căderi*, fiind 5 la număr, ca și în româna de astăzi, însă având alte denumiri: **numitoari** pentru Nominativ – *cini?*, *ci?*; **născătoari** pentru Genitiv – *a cui?*; **dătătoari** pentru Dativ – *cui?*; **pricinuitoari** pentru Acuzativ – *pi cini? ci?*; **chemătoari** pentru Vocativ – *cini? ci?*. Bineînțeles, remarcăm similitudinea cu terminologia gramaticală utilizată cu un secol în urmă de către Șt. Margela: numerele *sânguratic* și *multuratic*, *neamurile/aplecările – bărbătesc*, *fimeesc* și *mesticat* etc., pe care le-am analizat și anterior (Botnari 2018a). În „Gramatica limbii moldovenești” din 1932, L. A. Madan diferențiază tot 5 cazuri, care însă sunt denumite precum în limba română de astăzi, cu o mică diferență fonetică în cazul genitivului: *Nominativ*, *Genetiv*, *Dativ*, *Acuzativ* și *Vocativ*. Numerele *sânguratic* și *multuratic* devin *singular* și *plural*, iar *neamurile/aplecările bărbătesc* și *fimeesc* – *genurile masculin* și *feminin*.

În „limba moldovenească” a lui L. Madan din 1929, articolul nehotărât **un** apare sub forma *on*: un om > *on om* (28), un cal > *on cal* (29), un colț > *on colț* (32), însă în 1932 – *un popor*, *o armă*.

Articolul hotărât de genul masculin **-l** se reduce: omul nostru > *omu nostru* (29), calul meu > *calu meu* (29), numărul > *număru* (29). De fapt, lingvistul susține că articolul hotărât al *neamului bărbătesc* este **u**, iar în gramatica cu alfabet latin articolul hotărât al masculinului **-l** este prezent: *comisarul*. La plural, substantivele care au finala în **e** trec în **î**: izvoare > *izvoari*, ogoare > *ogoi*, covoare > *covoi*, pahare > *păhari* (46).

Pentru pluralul substantivelor *tractor*, *basma*, *iarmaroc*, *câmp*, *drob*, în gramatica din 1929, au fost atestate pluralele: *tractori*, *băsmăli* (44), *iarmarocaci/iarmarocuri* (48), *cânki/câmpuri* (48), norma literară de astăzi enumerând variantele *tractoare*, *basmale*,

iarmaroace, câmpuri, normă pe care o găsim implementată corect în gramatica lui L. Madan din 1932.

În gramatica din 1929, părțile de vorbire apar sub denumiri calchiate din rusă, pe când în gramatica din 1932, L. A. Madan utilizează un metalimbaj identic cu cel al limbii române de astăzi. Drept exemplu, prezentăm în continuare denumirile cazurilor „limbii moldovenești” din *Gramatica* din 1929 și echivalentele acestora din *Gramatica* din 1932 (Tabelul 2.2.):

Tabelul 2.2. Denumirea cazurilor limbii române în gramaticile lui Leonid Madan

1929	1932
1. Numili starnic	Substantivul
2. Numili alăturalnic	Adjectivul
3. Numărătoriu	Numeralul
4. Locdinumili	Pronumele
5. Graiu	Verbul
6. Sprigraiu	Adverbul
7. Sprinumili	Prepoziția
8. Legătoriu	Conjuncția
9. Strigātu	Interjecția

Confruntând, prin intermediul analizei comparative, gramatica din 1929 și gramatica din 1932, elaborate de L. Madan, identificăm diferențe esențiale la toate nivelurile limbii, dar, mai ales, la nivelul fonetic și lexical, fapt ce ne permite să susținem că până și adepții „moldovenismului” din perioada regimului sovietic erau conștienți de echivalența „limbii moldovenești” cu limba română.

2.4.3.3. Particularități lexicale

Pe lângă particularitățile fonetice și morfologice elaborate și prezentate a fi drept norme ale „limbii moldovenești”, lingviștii pro-„moldovenism” au încercat să inventeze un nou lexic, un nou metalimbaj, altul decât cel al limbii române. În acest context, tiraspoleanul L. Madan a argumentat crearea noului inventar de cuvinte în felul următor: „Noi formăm cuvinte în primul rând de la rădăcini moldovenești. Luăm sufixele cele mai caracteristice pe care le folosim în limba moldovenească deosebit de limba română. Apoi luăm cuvinte rusești și ucrainești sau care s-au încetățenit la noi și pe care le folosim ca pe ale noastre. Acceptăm și cuvinte internaționale. Cuvintele care-s acceptate în toate limbile noi le introducem treptat, în dependență spre cine ne orientăm” (Madan 1929, p. 5).

E. Bojoga menționează că L. Madan, pledând pentru o „revoluție” în limbă, „elimină din uz neologismele și construcțiile „străine” plugarului moldovean, substituindu-le prin

autohtonisme, prin cuvinte băștinașe. Bunăoară, *apo-născător* trebuia să substituie rom. „hidrogen”, *dreaptoscriere* – rom. „ortografie”, *alăturalnic* – rom. „adjectiv”, *sângurcârmui* – rom. „autoadministrare”, *amuvremnic* – rom. „contemporan”, *unofelnic* – rom. „monoton”, *zâlnictrebur* – rom. „obicei” etc. Această codificare lingvistică a fost însoțită, firește, de introducerea alfabetului rusesc” (Bojoga 2014).

În acest sens, considerăm că este utilă confruntarea unităților lexicale ale terminologiei gramaticale din 1929 cu cele din 1932, subiect atins tangențial și în subcapitolul precedent. Dacă e să ne referim la denumirea părților de vorbire, vom remarca, bineînțeles, diferențe incontestabile, de parcă aceste două gramatici ar fi fost scrise de două persoane distincte, care au elaborat și implementat norme diferite. Astfel, dacă în 1929 L. A. Madan distinge 9 părți de vorbire și anume: 1. *Numili starnic*; 2. *Numele alăturalnic*; 3. *Numărătoriu*; 4. *Locdinumili*; 5. *Grai*; 6. *Sprigrai*; 7. *Sprinumili*; 8. *Legătoriu*; 9. *Strigātu*, în 1932, aceleași părți de vorbire devin: 1. *Substantiv*; 2. *Adjectiv*; 3. *Numeral*; 4. *Pronume*; 5. *Verb*; 6. *Adverb*; 7. *Prepoziție*; 8. *Conjunție* și 9. *Interjecție*. Denominațiile părților de vorbire ale gramaticii din 1929 sunt, evident, calchiate din limba rusă: 1. *Имя существительное*; 2. *Имя прилагательное*; 3. *Имя числительное*; 4. *Местоимение*; 5. *Глагол*; 6. *Наречие*; 7. *Предлог*; 8. *Союз*; 9. *Междометие*. L. A. Madan a făcut o traducere directă din rusă, formând noi termeni, însă „moldovenizându-i” prin păstrarea formei interne calchiată din rusă și prin atașarea unor desinențe „moldovenești”, prin derivarea cu sufixe sau prefixe inventate de către autor sau prin compunere.

Cât privește **gradele de comparație** ale adjectivului, acestea, în 1929, sunt „trepte de potrijire”, *treapta temeinicî* pentru gradul pozitiv, *treapta potrijitoare* pentru gradul comparativ, *treapta covârșitoare* pentru gradul superlativ, anume în cazul ultimului grad menționat, explicând formarea acestuia, lexicul lui L. A. Madan abundă în diverse „sprigraiuri” caraghioase: *pisti samî*, *pisti măsurî*, *ninunat di*, *cu disăvârșare di*, *ditot*, *cu totu*, *tari*, *amarnic*, *pre grozav* etc. (64).

În partea a treia a gramaticii sale din 1929, L. A. Madan include un mic dicționar rus-moldovenesc al „terminologiei elementare gramaticești”, din al cărui corpus vom extrage câteva unități mai semnificative: *unaltic* care substituia rom. „reciproc”, *unoneamnic* sau *unofelnic* – rom. „de același gen”, *unornic* – rom. „singular”, *fațnic* – rom. „personal”, *unoslognic* – rom. „monosilabic”, *urmatic* – rom. „consecutiv” sau „succesiv”, *fărăformnic* – rom. „amorf”, *prisufători* – rom. „aspirate”, *gâtnic*, *gâtlejnic* – rom. „ocluzive”, *sunarnici* – rom. „sonore”, *dinaintnici* – rom. „precedente”, *buznici* – rom. „labiale”, *jiumătatițglasnică* – rom. „semivocală”, *napoiucernici* – rom. „velare” etc.

Analizând unitățile lexicale din exemplele propuse de L. Madan, observăm că, de fapt, „invențiile” autorului se referă, în special, la metalimbajul gramatical, autorul tiraspolean voind să

se distanțeze cât mai mult de terminologia românească, în intenția de a crea o nouă gramatică pentru o nouă limbă – cea „moldovenească”, însă cercetând vocabularul de bază, am remarcat că nu conține atât de multe „plăsmuiri”, ci este, mai degrabă, o adaptare fonetică, o imitare a limbii ruse, o traducere stângace, ajustată prin „moldovenizare”, o transcriere fidelă a limbii vorbite, precum și o „adopție” a arhaismelor și a regionalismelor demult uitate: *ramci gramaticești* – rom. „parametri ai gramaticii”, *prințâpiali* – rom. „principii”, *sfădnicie* – rom. „divergență” sau „animozitate”, *oformare* – rom. „formare”, *parte dinapoinică* – rom. „parte posterioară”. De altfel, L. A. Madan nu s-a dovedit a fi original nici în domeniul invențiilor sale lexicale, întrucât multe dintre acestea au fost create încă în Transilvania din prima jumătate a sec. al XIX-lea (conf. *mâneștergură* „prosop”).

Cele de mai sus fiind spuse, constatăm că gramaticile lui L. A. Madan sunt total diferite, atât din punct de vedere al normelor gramaticale predate, precum și al modului de prezentare a concepțiilor sale, de parcă s-ar referi la două „limbi moldovenești” distincte, ceea ce ne face, bineînțeles, să conchidem că în anii 1928-1951 se „moldoveniza” în masă, impunându-se o limbă artificială, elaborată din ordine politice de către ideologii transnistreni, printr-o „copiere” fidelă a normelor limbii ruse. Odată elaborată și reglementată prin manualele proaspăt tipărite, instrumente de predare și răspândire teritorială a moldovenizării, normele „limbii moldovenești” sunt treptat implementate în procesul de instruire în școli, inițiindu-se procesul de distanțare de sorginea română, de experimentare a noului proiect politic ce urma, ulterior, să capete amploare. Gramaticile răzlețe precum cea a lui L. A. Madan din 1932 ne servesc drept probă a falsității celorlalte gramatici ale așa-zisei „limbi moldovenești”, or este cert faptul că aceiași autori cunoșteau adevărata identitate a poporului nostru și limba pe care au moștenit-o cu adevărat, chiar dacă o supranumeau „moldovenească”, din considerente ideologice și geopolitice. Chiar atunci când se scria cu caractere latine (1932-1938), deși limba se numea „moldovenească”, acceptarea limbii, ortografiei, gramaticii și alfabetului român s-a făcut în vederea extinderii puterii sovietice asupra României și asupra țărilor din Balcani, adică această RASSM urma să servească drept cap de pod pentru sovietici în drumul lor de dominație asupra Europei.

2.4.4. Alte gramatici și diferențele dintre acestea în funcție de glotopolitică

Reocuparea Basarabiei în 1940 a adus și dincoace de Nistru ideologia comunistă și armele deznaționalizării: conceptul de „limbă moldovenească” și „popor moldovenesc”, alfabetul rusesc și doctrina moldovenismului. Ideologii și lingviști transnistreni, cu pretenții de specialiști în lingvistica sovietică, au trecut peste Nistru în scopul difuzării limbii artificiale normată în

gramaticile fabricate în laboratoarele de la Tiraspol. RASSM constituia, de fapt, un obiect de experimentare, un punct strategic, prin care se urmărea extinderea obiectivelor de dez-românizare a Basarabiei prin promovarea unei politici rigide, a culturii limbii și identității eronate, a „reunirii poporului moldovenesc”.

După anexarea Basarabiei de către URSS și, mai ales, în perioada postbelică, România, de asemenea, se vede asediată de către sovietici, prin numirea guvernului prosovietic în frunte cu Petru Groza și instaurarea regimului comunist în 1946, independența acesteia fiind subminată. Astfel, observăm că asuprirea politică, culturală și ideologică se desfășurau nu doar pe teritoriul RSSM, dar și peste Prut, prin persecuții de amploare, prin represii și epurări masive, prin deportări în masă a populației, mai ales a intelectualității, în lagăre de muncă, or sovieticii aveau intenții de expansiune evidente cu privire la România și la toată Europa de Est.

În tumultul acestor evenimente istorico-politice, istoria, limba, precum și celelalte științe socioumane constituiau un instrument politic. Bineînțeles, limba română continuă să fie pe teritoriul moldovenesc un subiect tabu, deformarea sistemului fonetic, lexical și gramatical al acesteia fiind dictate de politica lingvistică de sorginte sovietică: substituția lingvistică, negarea conștiinței lingvistice, promovarea unei noi limbi normate (în mare parte artificial), dar și denaturarea trecutului istoric, reproducerea adevărurilor istorice prin scrieri, gramatici și istorii de așa-zise „argumente și probe” care „demonstrau” necesitatea reprofilării poporului moldovenesc, căruia i se aduceau dovezi ale bunelor intenții ale organelor de partid, ale statorniciei „prieteniei” istorice dintre poporul rus și cel moldovenesc. În această perioadă istorică, populația Basarabiei era „reeducată” în forța spiritului *homo sovieticus*.

Totuși, nu putem susține că Basarabia, din 1944, are un parcurs al culturii, educației și științei, o evoluție absolut diferită de cea din Republica Populară Română de pe vremea lui Gh. Gheorghiu-Dej, căci și acolo exista un control riguros, o strictă supraveghere a celor scrise, dar și a celor spuse de către poporul indigen, după cum menționează istoricul Ion Țurcanu: „comuniștii au stabilit restricții draconice pentru publicațiile periodice, edituri, radiodifuziune, pentru difuzarea cărților, prin intermediul librăriilor și al bibliotecilor” (Țurcanu 2007). Astfel, au fost interzise publicațiile care aveau un caracter „prea naționalist”, au fost excluse, din librării și biblioteci, cărțile semnate de aproape toți scriitorii clasici români și de unii contemporani, dar și cele ale unor scriitori, oameni de știință occidentali, a fost introdusă limba și istoria rusă ca obiect obligatoriu de studiu și în România, în 1945. Procesul de stopare a dezvoltării culturale, științifice era specific nu doar pentru RSSM, dar și românilor de peste Prut, bineînțeles, nu în aceeași măsură drastică. Mai ales, a avut de suferit domeniul științelor umaniste, majoritatea lingviștilor distinși din România și, neîndoielnic, din Basarabia, au fost excluși, fiind substituiți cu alte personalități

obediente și fidele regimului sovietic, dar și viața religioasă, aceasta fiind supusă intereselor conducerii comuniste. Ion Țurcanu, analizând situația generală a României după cel de-al doilea război mondial, menționează că lumea era împărțită „în două tabere: cea liberă și cea stăpânită de o minoritate politică ce «se sprijină pe teroare și persecuții». Spațiul locuit de români era cuprins în cea de-a doua tabără” (ibidem). Istoricul menționează în aceeași lucrare că în perioada respectivă se urmărea ținerea „sub strictă supraveghere a cuvântului scris și vorbit, destinat publicului larg, (...), întreaga activitate culturală, artistică, educativă și științifică a fost așezată pe temeliile materialismului dialectic și istoric și ale experienței culturale sovietice” (ibidem), Academia Română a fost lichidată, fiind înlocuită cu alta fidelă regimului sovietic, iar limba și istoria rusă au fost introduse ca obiecte obligatorii de studiu din 1945, odată cu înființarea Institutului de limbă rusă și de istorie a Rusiei. A.-V. Tuluș (2017, p. 661-671) notează că în acea perioadă începuse o așa-zisă „revoluție culturală”, bibliotecile erau transformate în focare de răspândire a noii culturi socialiste, iar posturile din viața culturală și artistică erau ocupate de funcționarii de partid, care, în frunte cu Mihail Roller, au elaborat o nouă (anti)istorie a românilor, prin care se dezrădăcina conștiința românească și care constituia un obiect de propagandă și de legitimizare a acțiunilor Uniunii Sovietice de anexare a Basarabiei. Scrierile lui Nicolae Iorga, Vasile Pârvan și Titu Maiorescu erau interzise sau arse, iar operele lui Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Costache Negruzzi, Liviu Rebreanu, Mihai Eminescu etc. erau cenzurate.

Pentru Basarabia, ca parte a imperiului sovietic, a fost și mai vitregă schimbarea, cel mai injust fapt fiind marginalizarea limbii naționale, izgonirea acesteia și substituirea cu limba rusă, pentru o mai eficientă rusificare a poporului autohton. Totuși, Ion Țurcanu consideră că această „creație a sovieticilor” a avut și „o anumită doză de bine” (...); „Cu toate că a fost creată în mod expres în dauna României și împotriva interesului vital al românilor basarabeni, Republica Sovietică Moldovenească a contribuit totuși la păstrarea spiritului național românesc în spațiul pe care l-a cuprins la răsărit de Prut.” (Țurcanu 2007). Acest lucru s-a întâmplat prin incitarea spiritului naționalist și răzvrătit al unei bune părți a populației rezistentă la rusificare, dar și prin cedările pe care au fost constrânși să le facă reprezentanții puterii sovietice: admiterea susținerii și promovării limbii române/„moldovenești” fiind una dintre ele.

Abia din 1964, odată cu „revoluția culturală” din România, cu îndepărtarea de modelele rusești, de ideologiile sovietice și, mai ales, după publicarea însemnărilor lui Karl Marx despre români și odată cu „demitizarea” unirii din 1918 și a raptului Basarabiei, putem vorbi de o bifurcare a evoluției culturale a Basarabiei și României, căci Basarabia continua să aibă o evoluție sub egida sovietică, departe de cultura românească și occidentală, într-un regres cultural bine controlat de

imperiul sovietic, într-un spațiu închis aproape ermetic, până în 1989, când se revine la grafia latină și la „limba moldovenească” ca limbă de stat.

Această mică incursiune socioistorică a fost necesară pentru a explica modificările gramaticilor limbii „moldovenești”, care au apărut evolutiv de la 1940 până în 1989, fiind scrise cu alfabet chirilic, pentru a demonstra că variația limbii române din Basarabia după 1940, diferențele identificate erau un rezultat al unor rigori și principii politice, fiind generate, mai mult, de factorii extralingvistici. În același sens, paralela istorică a evoluției politice din Basarabia cu cea din România ne permite să identificăm punctul din care limba română de pe teritoriul basarabean cade în declin și stagnează în dezvoltarea firească.

2.4.4.1. „Gramatica limbii moldovenești” de Ion D. Ciobanu

„Gramatica limbii moldovenești” de I. D. Ciobanu (1945), tipărită la Chișinău în 1945, preia parțial metalimbajul gramatical al „limbii moldovenești” a lui L. Madan, al limbii „stângomaloriișnice” (Ungureanu 2009, p. 26-29). Într-o prefață de 6 rânduri, I. Ciobanu menționează că „Manualul de față este alcătuit pe baza programei limbii moldovenești pe anul de învățământ 1945-‘46”, iar „la alcătuirea” acestuia „autorul a folosit manualul de limbă rusă sub redacția acad. L. V. Șcerba”. I. Ciobanu recunoaște că a preluat „unele reguli de gramatică și lucrări practice, potrivite regulilor limbii moldovenești” (Ciobanu 1945, p. 3). Astfel, autorul susține că „alfabetul moldovenesc este format în baza alfabetului rusesc, numărând 32 de litere (Figura 2.11.).

Алфаветул молдовенеск ши нумиря литерелор.

А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	Й	К	Л	М	Н	О
а	бе	ве	ге	де	е	же	зе	и	йог	ка	ел	ем	ен	о
П	Р	С	Т	У	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Щ	Ы			
пе	ер	ес	те	у	еф	ха	це	че	ша	ща	ы			
Ъ				Ь			Э	Ю	Я					
сэмн	диспэрцитор	сэмн			моале	э		ю	я					

Fig. 2.11. Alfabetul moldovenesc după Ion Ciobanu

Autorul identifică 9 vocale – *a*, *o*, *u* (*i*), *e*, *y* (*u*), *ы* (*î*), *э* (*ă*), *ю* (*iu*), *я* (*ia*) (ibidem, p. 17), însă *й*, *ь*, *ъ* „nu însemnă sunete” (ibidem, p. 18), iar consonante sunt 20 – *б*, *в*, *г*, *д*, *ж*, *з*, *к*, *л*, *м*, *н*, *п*, *р*, *с*, *т*, *ф*, *х*, *ц*, *ч*, *ш* și *щ* „care n’are sunet deosăbit” (ibidem, p. 21). Spre deosebire de gramatica lui L. Madan, acestea rămân a fi diferențiate unele în *labiale*, *linguale*, altele – *împreunate*, *nasale*, *tremurătoare* etc.

Explicând **diferențele dintre forma scrisă și cea vorbită a limbii**, autorul susține că în cuvintele *лучафэр* = luceafăr, *чанэ* = ceapă, *чарэ* = ceară, *шагэ* = șagă, *шединцэ* = ședință, *шарг* = șarg „scriem în cele dintâi trii cuvinte **ч**, iar în celelalte trii – **ш**, însă într’ amândouă întâmplările rostim **ш** ori mai tare ori mai moale”; în cazul cuvintelor *зык* = zâc și *зыдире* = zădire, lingvistul afirmă că se va scrie litera *з*, însă în cazul primului cuvânt se va rosti **dz**, iar în al doilea cuvânt – **z** fără de **d**.

Gramaticianul abordează și problema **originii limbii moldovenești**, susținând că „la baza limbii moldovenești sunt, mai cu samă, limbile slavă și latină” și, drept exemplu, propune câteva „prefaceri” din limba rusă: *peceată* – unitate lexicală care are etimologia în cuvântul slav *печать*; *ciobote* – de la sl. *чоботы*; *ceas* – din sl. *час*; *cireșe* – din sl. *черешни*, ultimul cuvânt având, conform „Dicționarului explicativ al limbii române”, etimologie latină < lat. *ceresia*, și altele de etimologie latină: *ceară* < lat. *cera*, *ceapă* < lat. *cepa*, *cerc* < lat. *circulus*, *zici* < lat. *dico-dicis*, *fer* < lat. *ferrum* etc. (ibidem, p. 25).

I. Ciobanu distinge 11 părți de vorbire: articolul (*lui, lor, a cel, un, o*), substantivul (*cal, masă, lucrare*), adjectivul (*tânăr, roșu*), numeralul (*două, trii, patru, a patra*), pronumele (*eu, tu, său, cine*), verbul (*cânt, scriu*), adverbul (*încet, az*), prepoziția (*la, dela, în, de*), conjuncția (*și, iar, dacă*), particula (*oare, psăne, nu, va, chiar*) și interjecția (*oi, măi, bre, văleu*) (ibidem, p. 51). De fapt, în categoria particulelor, autorul include adverbele *oare*, forma arhaică a locuțiunii adverbiale *pesemne*, adverbele *nu, chiar* și elementul de compunere a unor adverbe *va*. Observăm că, de fapt, categoriile gramaticale analizate de către autor se identifică în mare parte cu cele ale limbii române din gramaticile actuale, cu unele diferențe neînsemnate, vizând terminologia lexicală utilizată sau anumite particularități ale clasificărilor: de gen – *masculin, feminin* și *ambijen*, de număr – *singular* și *plural*, de caz – *nominativ, genitiv, dativ* și *acuzativ*, grad de comparație – *comparativ, superlativ*, de mod – *indicativ, condițional, conjunctiv, prepunător* pentru prezumtiv, *imperativ* și *infinitiv, participiu, jerundiu* și *supin*.

Analizând **principiile fonetice** și normele de scriere fixate de I. Ciobanu, mai identificăm încă închiderea în *i* a lui **e neaccentuat** în poziție medială: „însămna”, „deosăbită”, „păreche”, „însămnătate”, „dizvoltarea culturii” sau în **ă**: „zăce cuvinte”, „întălejeți însămnătatea cuvintelor” (ibidem, p. 37), calcul din rusă „merje vorba” (ibidem p. 63), dar și „jele” (ibidem, p. 23); monoftongarea diftongului **ea** în **a**: „cu samă”, „sara”, „visază”; forma „sângur faptul ista” substituind pronumele de întărire *însuși*; **g** în silabă deschisă trece în **j**: „lejile limbii”, „se întăleje dece subiectul” (ibidem, p. 9); formele învechite: „întăiaș dată”, „s’au scoborât”, „Pușkin îi scriitor” sau scrierea unor cuvinte împreună: „pedeplin” = pe deplin, „deobicei” = de obicei, „dece” = de ce ș. a. m. d., lexeme formate în baza cuvintelor rusești: „trudozâle”. Totuși, remarcăm o

ușoară variație de la unele norme promovate cu insistență în gramatica lui L. Madan și anume, dispariția unor palatalizări ale labialelor **b, p, m**: „bine”, „visază”.

Ediția a 5-a a „Gramaticii limbii moldovenești. Partea I. Fonetica și morfologia. Manual pentru școala de șapte ani și cei mijlocie” (Ciobanu 1949), editată în 1949 de către același autor, I. D. Ciobanu, nu atestă mari diferențe, decât în paradigma cazurilor, care sunt în continuare 4 la număr: *nominativ, genitiv, dativ, acuzativ* (ibidem, p. 69), dar și o nouă formă – *vocativă* (ibidem, p. 97). Totodată, în prefața manualului, autorul completează cu scopul studierii „limbii moldovenești”: „învățarea limbii moldovenești ne pregătește pentru a învăța limba rusă și limbi străine” (ibidem, p. 3).

Normele gramaticale, „promovate” de către Ion Ciobanu în ambele ediții ale gramaticii sale, nu atestă mari diferențe față de gramatica limbii române de astăzi, decât unele abateri fonetice sau lexicale, prin care se urmărește scopul accentuării deosebirilor dintre limba română și cea „moldovenească”, ca două limbi diferite. Nu putem trece cu vederea și un mic text inclus în *Lucrarea 81* a manualului (ibidem, p. 63), o sarcină practică elaborată pentru consolidarea cunoștințelor elevilor, care „redă” cu mult zel unele aspecte ale istoriei neamului basarabean: „Țăranul moldovan din veacuri a dus o viață amară și posomorâtă. (...) În anul 1918 boierii români, folosindu-se de situația gre, în care se afla tânărul stat Sovietic, au cotoplit Basarabia. Viața țăranilor a devenit încă mai gre. (...) În anul 1940 moldovenii dintre Nistru și Prut au fost eliberați de sub jugul românesc și întruniți în marea familie frățască a noroadelor Patriei noastre. (...) țăranii au primit iar drepturile lor”. Acest fragment este o demonstrație a faptului că denaturarea realității și distorsionarea identității vorbitorilor de limbă română de pe teritoriul Basarabiei se efectua în amploare, manualele școlare fiind un instrument excelent în acest scop.

2.4.4.2. Alte gramatici, aceleași norme

Consultând o altă gramatică, care era predată în școli, „Gramatica limbii moldovenești” de V. A. Comarnițchii și S. G. Melnițcaia (Comarnițchii 1946), editată în 1946, un an mai târziu decât gramatica lui I. Ciobanu, observăm o degradare a limbii române, o mai mare moldovenizare. Se revine la pronunțarea dialectală, la reducerea lui *e* în poziție medială la *i*: *dischis* < deschis, *al triilea* < al treilea; trecerea lui *i* accentuat în *î*: *sângur* < singur, *conțânut* < conținut; reducerea lui *e* la *ă*, în urma pronunției dure a consoanelor **ș, s, z, ț, j**: *înțăles* < înțeles, *sămne* < semne, *deosăbită* < deosebită; monoftongarea diftongului *ea* în *a*: *cranga* < creanga (ibidem, p. 19), trecerea vocalei finale *i* în *î*, în urma pronunției dure a consoanei ce o precedă: *zî* < zi; absența sunetului **g** după vocale, acesta fiind mereu substituit cu rusescul **j**: *frânjeau* (ibidem, p. 19) < frângeau, *fără a aleje*

(ibidem, p. 19) < fără a alege, *jeografică* (ibidem, p. 20) < geografică, *jenitiv* (ibidem, p. 20) < genitiv, *dejete* (ibidem, p. 33) < degete, *omojene* (ibidem, p. 37) < omogene, *jemea* (ibidem, p. 54) < gema; utilizarea formelor arhaice: *câșligă* (ibidem, p. 11) < câștigă, *întrau* < intrau (ibidem, p. 19). Totuși, clasificarea părților de vorbire, a tipurilor de propoziție și alte aspecte morfologice coincid, în mare parte, cu cele din limba română literară, diferențele identificate fiind mai mult de ordin fonetic sau lexical, adică observăm, în special, variația metalimbajului: *subiect, predicat, substantiv, adjectiv, conjuncție, interjecție, adverb, verb*, dar și *complemente drepte* < directe, *nedrepte* < indirecte, *împrejurări de mod* < circumstanțialele de mod, *de loc, de timp, de pricină* < cauzale, *propoziții povestitoare* < enunțiative, *întrebătoare* < interogative, *de strigare* < exclamative etc.

În „Gramatica limbii moldovenești. Partea a II-a. Sintaxa” (Comarnițchii 1951), V. A. Comarnițchii și S. G. Melnițcaia promovează aceleași legi fonetice și norme gramaticale ca în lucrarea anterioară, însă atestăm deja un „upgrade” al metalimbajului gramatical: *complement direct* și *indirect* și *propoziții povestitoare, întrebătoare, exclamative* și *imperative*. Bineînțeles, scrierea dialectală nu a fost abolită nici în manualul dat, înregistrând următoarele grafii: *Vasâle* < Vasile, *tristeță* < tristețe, *frumusață* < frumusețe, *țăgară* < țigară (ibidem, p. 55), *sănin* < senin, *cânticul* < cântecul, *cincisprezăce* < cincisprezece (ibidem, p. 68), însă atestăm și scrierea corectă, poate accidentală, a unor cuvinte, ce în ediția anterioară apăreau sub alte forme: *asfințit* (ibidem, p. 55) și nu *asfințât*, *demonstrațiile* (ibidem, p. 3), *compozițiile* (ibidem, p. 68).

Urmărind evoluția și variația limbii române prin prisma gramaticilor de pe teritoriul basarabean, am cercetat normele unei gramatici editate în 1959 – „Limba moldovenească. Manual pentru clasa a III” de F. D. Lazariuc (1959). Chiar și după un deceniu, în manualul școlar analizat nu depistăm o variație esențială sau o detașare de normele „moldovenești” anterioare: mai persistă utilizarea apostrofului în loc de cratimă, dar alternând uneori cu aceasta, găsim același metalimbaj, aceleași categorii gramaticale. Îmbucurător este faptul că mai atestăm câte un neologism, precum: *dezarmarea* (ibidem, p. 39), *alternarea*, explicația căroră sau, mai degrabă, „sinonimul moldovenesc” fiind oferit între paranteze de către însuși autorul – *rânduirea* (ibidem, p. 36). O altă particularitate distinctivă o constituie faptul că reducerea lui *e* la *ă*, în urma pronunției dure a consoanelor *ș, s, z, ț, j*, nu mai este valabilă: *semn* (ibidem, p. 6), *fetele, secetoase* (ibidem, p. 154), *deosebit* (ibidem, p. 144), *încălzește*.

Considerăm că această ușoară variație și renunțare la unele trăsături ale vorbirii dialectale este o consecință a sesiunii științifice din 1951, desfășurată la Chișinău, la care participă lingviști din toată URSS și în cadrul căreia s-a discutat și problema originii „limbii moldovenești”. Lingviștii participanți la această întrunire, prin intermediul pledoariilor lor, renunță la teoria

descendenței slave a limbii române din Republica Moldova și recunosc oficial originea romanică și, parțial, identitatea lingvistică și culturală „româno-moldovenească”. Drept urmare, filologii prind curaj și încearcă cu pași sfioși să realizeze reforma ortografiei, renunțându-se treptat la unele norme ortografice și lexicale fixate în gramaticile anilor 1940-1946, drept dovadă servind și manualul de gramatică menționat mai sus, care, modest, dar prezintă unele „abateri” de la vechile norme. Lingviștii urmăresc și o reformare a alfabetului, însă identificarea sunetului „g” cu „j” se mai atestă: *minje* < minge (ibidem, p. 6), *nemărjinit* < nemărginit (ibidem, p. 155), *întreji* < întregi (ibidem, p. 155), *jenul* < genul etc.

Am constatat că de-a lungul anilor 1945-1957 diferențe majore în manualele școlare de gramatică nu s-au produs, ci observăm similitudini în formularea definițiilor, a clasificărilor, a exemplelor pline de patos sovietic, dar și conservarea aceleiași metalimbaj gramatical.

În cele ce urmează, ne deplasăm cu o decadă mai târziu, cercetând „Gramatica limbii moldovenești” din 1967, autorii acesteia fiind I. P. Ciornâi, L. I. Eșan ș. a. (1967). Am comparat conținutul manualului cu cel al gramaticilor anterioare și am atestat practic aceeași structură, aceleași clasificări, cu mici diferențe de denumire terminologică: *complemente direct, indirect, circumstanțial de loc, de timp, de mod, cauzal și final* (de scop); propozițiile deja se compun prin *coordonare* (ibidem, p. 94) (și nu „coordinare”, ca în gramaticile anterioare) și *subordonare*. Autorii gramaticii de față iau în discuție **cuvintele incidente**, definindu-le și prezentând funcționalitatea acestora în propoziție. În lucrare, observăm grafiile: *pe semne, înțeles, curățenie, dezvoltare, însemnătate, deschisă* (ibidem, p. 158), dar și slavonismele: *slobodă* pentru „libertate”, *sistemă* pentru subst. m. „sistem” ș. a.

Dacă grafiile utilizate în textul propriu-zis al gramaticii sunt mai corecte decât în manualele anterioare, exemplele propuse de către autori au o vădită tentă ideologică, politică și orientare pro-sovietică: „Puterea noastră-i ca o stâncă, căci de partid suntem conduși” (ibidem, p. 114), „Moldoveneasca o cunosc, fiindcă ea îmi este limba maternă” (ibidem), „Să-ți ei comuniștii ca pildă în viață dând țării ale tale puteri.”, „Trăiască slăvitul Partid Comunist nădejdea și sovestea lumii!” (ibidem, p. 133), „Oamenii sovietici demult și-au dat sama, că nici un dumnezeu nu determină dezvoltarea științei și tehnicii (...)” (ibidem, p. 138) ș. a.

2.4.4.3. „Normele ortografice și de punctuație ale limbii moldovenești” din 1967

În anii '60 s-a intensificat mișcarea națională din Basarabia, solicitându-se un alfabet care să redea toate sunetele limbii române, extinderea utilizării limbii materne – în grădinițe, școli etc., precum și sărbătorirea unor personalități istorice: Ștefan cel Mare, Mihai Eminescu etc.

Unul dintre evenimentele cu rezonanță istorică în acest sens a fost Congresul al III-lea al scriitorilor, desfășurat în zilele de 14-15 octombrie 1965 la Chișinău, care a fost ca un manifest pentru adevăr, abordând problemele culturii naționale, ale funcționării limbii materne și ale revenirii la alfabetul latin. V. Bahnaru, cercetând comunicările prezentate în cadrul congresului (Bahnaru 2018), menționează că prin acest eveniment de amploare „scara valorică se reconfigurează, se supune unor noi criterii de apreciere” (ibidem), se ia în dezbatere problema valorificării clasicii, se analizează situația lingvistică dezastruoasă, chiar dacă majoritatea autorilor s-au supus autocenzurii și interdicțiilor de exprimare. Soluția salvatoare propusă, susține V. Bahnaru, a fost trecerea la grafia latină, la „veșmântul firesc” al limbii. Evident că post-factum Congresul a fost aspru criticat și considerat un act diversionist, ce demonstra ineficiența propagandei ideologice comuniste. Chiar dacă desfășurarea acestui eveniment a declanșat războiul propagandistic antiromânesc din RSSM, putem considera că, involuntar, tot respectivul congres a servit drept suport pentru actualizarea normelor ortografice și ortoepice din 1967.

În gramatica intitulată „Normele ortografice și de punctuație ale limbii moldovenești” din 1967, editată la Chișinău, alfabetul este compus din 31 de litere, 7 vocale: *a, э, u, o, y, ъ, э*; 2 vocale iotate: *ю, я*; 1 semivocală: *й*; 20 de consonante: *б, в, г, д, ж, ѝ, з, к, л, м, н, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш*; semnul moale: *ь*. Astfel, notăm că este redus numărul vocalelor – „sămnul dispărțitor” *ь* dispare, precum și consoana *ц*, însă observăm prezența unei noi consoane – *ѝ*. Este un rezultat al implementării **Hotărâri nr. 201** (1967), semnată de către „A. Diordița, Președintele Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești și L. Diacenco, Cărmuitorul Treburilor Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești”, **despre introducerea literei „ѝ” (gi) în alfabetul limbii moldovenești**, pentru „redarea mai exactă a sunetului «dj»” din 17 mai 1967, care, pe lângă noile norme ortografice și ortoepice, urma „să asigure până la 1 ianuarie 1968 toate tipografiile ziarelor și revistelor cu șrifțul necesar, precum și să rezolve toate problemele tehnice legate de trecerea la noile norme ortografice”, să introducă în claviatura mașinilor de dactilografiat noua literă și să „oblige ministerele și instituțiile de stat” să se conformeze noilor norme. Elaborarea acestei hotărâri, precum și introducerea semnului grafic nou este o repercusiune a Congresului al III-lea al Uniunii Scriitorilor din octombrie 1965, când s-a cerut revenirea la grafia latină, solicitare de drept, care, din păcate, avea să mai aștepte până în 1989.

„Gramatica limbii moldovenești. Fonetica. Morfologia” (Berejan 1970), editată în 1970 de către S. Berejan, A. Dîrul și alții, implementează noua regulă, litera **ѝ** găsindu-se, chiar din prefață, în lexemele: *логикэ* = logică, *морфолоѝия* = morfologia, precum și în textul propriu-zis al gramaticii: *ѝсингаше* = gingașe (6), *раѝсет* = rașet (7), formă învechită a cuvântului „rășet”, *ѝям* = geam (14), *драѝци* = dragi (36) ș. a. Analizând metalimbajul lingvistic al manualului,

constatăm identitatea perfectă a acestuia cu cel din limba română de peste Prut, ale cărei norme le găsim fixate în „Morfoloogia structurală a limbii române” de V. Guțu Romalo din 1968 (Guțu Romalo 1968), precum clasificarea părților de vorbire în *flexibile* și *neflexibile*, coincidența denominației părților de vorbire: *substantiv, adjectiv, articol, pronume, numeral, verb, adverb, prepoziție, conjuncție* și *interjecție*, cu excepția *particulei* care încă se mai păstrează în gramaticile de la Chișinău, identitatea sistemelor fonetice, lexicale și gramaticale. Astfel, noțiunile de bază ale morfologiei, prezentarea claselor lexico-gramaticale, a flexionării și a funcțiilor sintactice a acestora, organizarea paradigmatică a categoriilor gramaticale, precum și mijloacele de realizare a flexiunii sunt identice cu cele ale limbii române, cu unele mici excepții. Prin urmare, gramatica limbii române de astăzi, care, în cazul nostru, va fi reprezentată de manualul „Gramatica limbii române”, autori Ion Bărbuță, Elena Constantinovici ș. a., apărut în 2019, distinge 5 moduri ale verbului: *indicativ (învață), conjunctiv (să învețe), condițional-optativ (ar învăța), prezumtiv (va fi învățând)* și *imperativ (învață!)* (Bărbuță 2019), care se regăsesc și în gramatica limbii moldovenești din 1970: *indicativ, conjunctiv, condițional, potențial* și *imperativ*. Astfel, doar modul prezumtiv apare cu alt termen – *potențial*, însă exprimând în ambele gramatici o acțiune simultană cu momentul vorbirii sau o acțiune posterioară momentului vorbirii și formându-se de la viitorul indicativ al verbului auxiliar „a fi” și gerunziul verbului de conjugat. Drept model de conjugare, autorii gramaticii din 1970, propun: *vei fi așteptând, va fi zis* ș. a. (Berejan 1970, p. 179), particularitățile de conjugare fiind identice cu cele ale gramaticii din 2019. Formele nepredicative ale verbului sunt identice: infinitivul, participiul, supinul și gerunziu, cu o mică diferență fonetică în cazul gerunziului – *жсерундиул* = gerundiul, sunetul „gi” fiind grafic reprezentat prin noua literă *ж*.

Analizând corpusul de texte propuse drept exemple sau ca material de lucru, menționăm că deja nu lecturăm doar scriitori sovietici sau fraze clișeizate, ideologice, ci găsim secvențe sau versuri excerptate din unele lucrări ale scriitorilor clasici și nu numai: M. Eminescu, A. Mateevici, I. Creangă, A. Russo, G. Meniuc, A. Lupan, care demonstrează că cenzura și controlul riguros al textului conform „idealurilor” sovietice se atenuază treptat.

„Limba moldovenească. Gramatica, ortografia, dezvoltarea vorbirii. Manual pentru clasa 1” (Guțan 1983) continuă să-i învețe pe micii elevi normele gramaticale din 1967, prin același alfabet chirilic de 31 de litere, însă continuând propagarea ideologiei sovietice prin versuri cu patos: „Cu Moscova-i Kievu’n mare frăție, / Demult el frăție a legat. / În numele țării credință Rusiei / Hmelnițhii pe veci a jurat” (ibidem, p. 53), prin texte ce ridicau în slăvi curajul pionerului „Валя Котик” = Valea Cotic („cotic” din rusă însemnând pisoiaș) (ibidem, p. 63) sau superioritatea artileriei Armatei Roșii care iubește pacea: „Armata Sovietică este mare și puternică.

Ea are cele mai bune mașini, tancuri, rachete, avioane, vapoare, submarine. Dar Armata Sovietică iubește pacea.” (ibidem, p. 69). Dincolo de aceste înflăcărâte declarații, care aveau menirea să „înaripeze” sufletele copiilor și să le demonstreze măreția și bunăvoința U.R.S.S.-istă, gramatica și normele ei rămâneau a fi exact aceleași, prezentate și adaptate vârstei școlarelor.

N. G. Corlăteanu, în „Limba moldovenească literară contemporană. Lexicologia” din 1982 (1982), abordează **etimologia** unor termeni, demonstrând proveniența latină sau greacă a acestora: *lexic* > gr. „lexikon”, *vocabular* > lat. „vocabulary” (ibidem, p. 3); sau lat. „verso” > mold. *vers*, lat. „verus” > mold. *văr*, lat. „rees” > mold. *rău*, lat. „veteranus” > betranu > mold. *bătrân* (ibidem, p. 78), lat. „in” > mold. *în*, lat. „in-ab-ante” > mold. *înainte*, lat. „impleo” > mold. *împlu*, lat. „sinus” > mold. *sân*, lat. „horrire” > mold. *urî* ș. a. (ibidem, p. 72). *Dicționarul explicativ al limbii române* ne prezintă următoarea etimologie pentru aceleași unități lexicale: *lexic* > fr. „lexique”, iar dicționarul francez *Larousse* indică „lexique” > „grec lexikon, de lexis, mot” (adică „lexique” este un cuvânt de etimologie greacă), respectiv, N. G. Corlăteanu a dedus etimologia „de la origini” a cuvântului, nu cea obținută prin filieră franceză; *vocabular* > fr. *vocabulaire*, dar și lat. *vocabulary*; *vers* > fr. *vers*, lat. *versus*; *văr* > lat. *verus*; *rău* > lat. *reus*, *bătrân* > lat. *betranus* (= *veteranus*); *în* > lat. *in*; *înainte* > lat. *in ab ante*; *împlu* – forma învechită și populară a cuvântului „umple” > lat. *implere*; *sân* > lat. *sinus*; *urî* > lat. *horrire*. Confruntând varianta etimologică a cuvintelor „moldovenești” propusă de N. Corlăteanu și etimologia cuvintelor românești indicată în DEX, remarcăm coincidența perfectă a acestora, unica diferență constând în scrierea chirilică și, ca printr-o ecuație matematică: dacă *a* („moldovenească”) = cu *b* (latină) și *c* (română) = cu *b*, atunci *a* = *c*, deducem că limba „moldovenească” este aceeași limbă română, chiar și la nivel lexical, care este cel mai vulnerabil la schimbări și variație.

Autorul distinge ca limbi romanice răsăritene (ibidem, p. 21): limbile nord-dunărene – limba moldovenească și limba română, limbile sud-dunărene – aromâna sau macedoromâna, meglenita sau meglena, istriana sau istiota și dalmata sau veliota, ultima menționând că este o limbă moartă. De fapt, toate limbile sud-dunărene nu sunt altceva decât dialectele limbii române istorice, diferențierea în limbi nord-dunărene și sud-dunărene fiind doar în funcție de dialectul sau graiul vorbit în acea zonă, însă limba literară fiind unică – limba română.

În altă ordine de idei, N. Corlăteanu (ibidem, p. 22) afirmă că limba vorbită de un popor sub toate aspectele sau variantele sale se prezintă ca **limbă națională** a acelui popor. În cadrul limbii, autorul diferențiază dialectele, graiurile, argourile, jargoanele, însă „cel mai însemnat dintre aspectele sau variantele funcționale ale unei limbi naționale este limba literară” (ibidem, p. 23), care are un caracter supradialectal, multifuncțional și polivalent. Prin urmare, N. Corlăteanu consideră că **limba literară** este o variantă funcțională a limbii naționale, dar care are totuși un

caracter supradialectal, fiind unica variantă care dispune de norme literare – „totalitate de mijloace fonetice, gramaticale și lexicale folosite în mod regulat în limba dată, recomandate de gramatici, dicționare și confirmate de autoritatea scriitorilor de vază” (ibidem, p. 25).

O constatare a autorului ține de faptul că limba literară nu dispune de particularitățile fonetice specifice graiurilor „moldovenești”: consonantele labiale *p*, *b*, *m* nu se palatalizează, literare considerându-se formele: *picior*, *copil*, *bine*, *vrabie*, *miere*, *nimic*, iar formele *chișior*, *tișior*, *cior*; *copchil*; *ghine*, *bîine*; *vraghie*; *n'ere*; *n'ică* sunt forme dialectale, locale. Astfel, eliminând fonetismele și grafia cu alfabet chirilic, nu găsim nicio diferență între unitățile lexicale ale limbii literare de pe teritoriul basarabean din 1982 și limba literară română de peste Prut. Totuși, am remarcat că N. Corlăteanu uneori se contrazice prin afirmațiile sale, susținând că prin normele ortografice aprobate de Sovietul Miniștrilor al RSSM, prin hotărârea de la 2 august 1957 și cea de la 17 mai 1967 „s'a căutat a realiza o apropiere de principiile de ortografiere, de modul cum scriau clasicii, în special V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă și alții” (ibidem, p. 227), dar „nici la clasici nu se poate constata o consecvență deplină în privința formei grafice a operelor literare”. Iar în continuare, autorul menționează că trăsăturile specifice pronunțării moldovenești trebuie păstrate și în scris, or, în alt capitol, autorul prezenta diferențele dintre limba literară și cea vorbită anume prin prisma particularităților fonetice, care nu se regăseau în forma „îngrijită și cultivată” a limbii literare.

În acest context, vom face o paralelă cu o lucrare a aceluiași autor, ceva mai veche, „Limba moldovenească. Partea I” (Corlăteanu 1959) din 1959, în care descoperim un lingvist înflăcărat de ideile marxiste, care afirmă că limba literară a RSSM este limba literară moldovenească, „limba națională a norodului moldovenesc” (ibidem, p. 3), care se deosebește de limba „cea norodnică” numai prin faptul că „avem, pe de o parte, așa numita limbă „crudă”, iar pe de alta, limba prelucrată de maeștri” (ibidem, p. 4). Însă, drept exemple, găsim aceleași unități lexicale ale limbii literare versus formele diferite ale limbii vorbite. De fapt, aceste două lucrări ale autorului ilustrează realitatea glotopoliticii anilor postbelici, contextul istoric și social-politic în care a activat savantul lingvist. Astfel, în anii '40-'60, când limba rusă devenea forțat limba oficială și de prestigiu pe teritoriul basarabean, lingviștii, precum N. Corlăteanu sau S. Berejan, militau măcar pentru promovarea așa-zisei „limbi moldovenești”, care totuși avea un vocabular mai mult latin, fapt pe care nu pregetă să-l susțină nici în manualul din 1959, nici în cel din 1982, fiind conștienți de adevărul științific și istoric despre limba română, însă fiind impuși să se racordeze la posibilitățile de a scrie de atunci, printr-o cenzură riguroasă. Dar în 1982, N. Corlăteanu își permite să recunoască etimologia latină a cuvintelor, nu mai evocă ideile socialiste și nici nu dă vreo denumire limbii literare din RSSM – totuși, încă nu poate recunoaște tranșant identitatea română a acesteia.

Este unul dintre lingviștii români din Basarabia care era constrâns de regimul sovietic să denatureze adevărul, însă numind o limbă cu alt nume, aceasta nu devine alta: limba literară „moldovenească” a gramaticilor de după al doilea război mondial se identifică cu limba literară română, printr-o identitate perfectă a metalimbajului lingvistic și a coincidenței deloc accidentale a sistemelor fonetice, lexicale și gramaticale.

Odată cu inițiativa din 1988 a unui grup de intelectuali din Basarabia de a adresa o scrisoare deschisă Comisiei interparlamentare pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii moldovenești, cerând revenirea la alfabetul latin, se intensifică mișcarea de renaștere națională românească, iar în 1989 se reintroduce alfabetul latin.

În concluzie, gramaticile elaborate în urma anexării Basarabiei la Uniunea Sovietică, chiar dacă erau scrise cu alfabet chirilic și abundau în grafii dialectale, fixau aceleași norme gramaticale, aceleași reguli ortoepice ale limbii române. „Limba moldovenească”, oricât de multe elemente de vocabular inventate sau împrumutate din limba rusă a avut pe parcursul perioadei sale de evoluție, oricare pronunție, migălos șlefuită de către lingviștii pro-sovietici, oricare construcții sintactice ambigue și eronate, fixate în manualele „de specialitate”, i-au fost impuse, și-a păstrat aceeași gramatică a limbii române, aceleași forme morfologice aplicate unităților de limbă, conservându-și esența românească, chiar dacă alfabetul latin era înlocuit cu cel chirilic. Distanțarea bine organizată a vorbirii limbii corecte în spațiul basarabean, denaturarea pronunțării limbii române rămâne a fi astăzi doar la nivel de comunicare orală, și aceasta evidențiindu-se între membrii comunităților rurale, în viața cotidiană sau în sferele neinstituționale. Limba română din Basarabia a trecut prin aceeași evoluție ca și limba română din România, doar că în pași mai lenți, stagnând din cauza unui bilingvism nesănătos, dar obligatoriu, unei amnezii temporare a conștiinței vorbitorilor, derutați de conglomerarea evenimentelor și a schimbărilor politice, administrative și culturale. Ba mai mult, identitatea limbii române, și la nivel gnoseologic, prin combaterea teoriei existenței unei limbi autonome, „moldovenești”, a fost recunoscută de „câtre mai mulți lingviști din România încă din 1953, printre aceștia fiind: Elena Lungu (Carabulea), Ion Moise, Valeria Guțu (Romalo), Alexandru Ionașcu, Iorgu Iordan, Dimitrie Macrea, Victor Vascenco, Gheorghe Mihăilă sau Elena Slave” (Vintilă-Rădulescu 2003, p. 117).

Actualmente însă atestăm o „trezire” națională, reprezentată, mai ales, de noua generație, care învață în școli limba română și istoria românilor. În pofida faptului că acest petec de pământ românesc al basarabenilor nu a avut atâta timp acces la sursele de cultură și civilizație românească, ci doar la cele rusești, toate golurile din vocabular fiind completate cu denumiri din limba rusă, limba sa nu a devenit alta, ci, într-un ritm mai lent, continuă să se dezvolte și „să se adape” din sursele românești de care a fost privată atâta timp.

2.5. Concluzii la capitolul 2

Limba literară din Basarabia, de rând cu româna literară de pe teritoriul României, a trecut prin etape istorice similare de evoluție și normare, de fixare, unificare și modernizare continuă. De un așa-zis proces de izolare și stagnare a variantei limbii române de pe teritoriul Republicii Moldova putem vorbi odată cu anexarea Basarabiei de către Imperiul Rusiei, în 1812, amplificat prin demararea politicii de deznaționalizare și „sovietizare”, promovată de-a lungul unui secol de guvernarea țaristă, iar, mai târziu, de cea sovietică.

Evoluția limbii române de pe teritoriul basarabean între finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea atestă abateri insignifiante în structura internă față de româna de pe teritoriul țării-mamă, vizând unele regrupări în categoria părților de vorbire, în modul de formare și denumire a categoriilor de gen, număr, de declinare a substantivelor și de conjugare a verbelor, fără a afecta structura standardizată a categoriilor gramaticale. Cele mai accentuate modificări au fost identificate în cadrul sistemului lexical, acesta fiind saturat, de multe ori în mod forțat, cu unități lexicale împrumutate sau calchiate după modelul limbii ruse. Astfel, coincidența claselor și categoriilor gramaticale identificate de către Șt. Margela cu cele prezentate de către I. Heliade Rădulescu demonstrează că limba română din Basarabia încă mai avea același parcurs istoric ca cel al românei literare, iar gramatica lui I. Doncev din 1867 confirmă faptul că lingviștii din Basarabia cunoșteau normele gramaticale ale limbii române și urmăreau apariția gramaticilor de pe teritoriul de dincolo de Prut.

În 1929, s-a creat „limba moldovenească”, aceasta fiind normată și fixată de către L. Madan, și „implementată” pe un material experimental perfect – populația moldovenească din Transnistria, semirusificată, semiucrainizată, cu o masivă masă rurală și confuză din punct de vedere politic și cultural, care urma să reprezinte, conform obiectivelor sovietice, un model al moldovenismului, o cale de transmitere a acestuia pe teritoriul întregii Basarabii. Însă gramatica lui filologul tiraspolean din 1930 ne servește drept probă a servitudinii acestor autori sistemului sovietic și intereselor politice. Totuși, metalimbajul lingvistic al gramaticii lui L. Madan din 1929 nu era o invenție absolută a sa, ci o continuare a celui din gramatica lui Șt. Margela și a lui I. Heliade-Rădulescu.

Crearea și promovarea termenului de „limbă moldovenească” a fost efectuată în scopul separării teritoriale, politice și culturale a Republicii Moldova de România. Interzicerea limbii române pe teritoriul basarabean s-a produs în mod forțat, prin dialectizarea acesteia, prin ridicarea la rang de limbă literară a formei vorbite a limbii și, mai ales, prin substituirea alfabetului latin cu

cel chirilic, care nici măcar nu dispunea de toate semnele grafice necesare pentru a reda sunetele limbii române.

Limba literară „moldovenească” de după al doilea război mondial, fixată în gramaticile lui Ion D. Ciobanu, V. A. Comarnițchii etc., a fost practic identică cu limba literară română, cu excepția utilizării alfabetului chirilic și acceptarea unor unități lexicale artificial create sau împrumutate din rusă. În afară de particularitățile fonetice, clasificările și categoriile gramaticale ale „limbii moldovenești” din perioada istorică 1932-1967 aproape coincid cu cele ale limbii române literare de atunci. Variația limbii române din Basarabia după 1940 era, în mare parte, un produs al ordinilor și al rigorilor politice impuse, generat, în special, de factorii extralingvistici, istorico-politici. Prin urmare, diferențele neesențiale de ordin fonetic, lexical și gramatical nu au condus la constituirea unei limbi noi – în Basarabia postbelică se vorbea și se scria românește, cu alfabet chirilic.

În 1967, prin hotărârea nr. 201, se introduce o nouă literă – **ж (g)**, căci alfabetul de până atunci nu dispunea de semnul grafic respectiv, necesar pentru redarea unor cuvinte ale limbii române. Considerăm că acesta a constituit un pas spre recunoașterea originii latine a limbii „moldovenești” de care se îndoiau sovieticii.

Scrierea dialectală nu a generat formarea unei limbi autonome, oricât de insistente au fost eforturile, limba de cultură de astăzi din Republica Moldova, în toate sferele oficiale și nu numai, rămâne a fi limba română, care, în scris, în manuale, gramatici și dicționare, acte oficiale și legi nu reflectă specificul varietății locale moldovenești a dialectului dacoromân, fiind identică cu româna de peste Prut. Cât privește forma vorbită a limbii, prin asigurarea unor condiții favorabile, prin încetarea politizării lingvistice, prin încurajarea și recomandarea debarasării de lexicul impropriu și denaturat de abundența rusismelor utilizate fără noimă, de fonetismele dialectale, prin asigurarea unei bune predări a limbii în instituțiile de învățământ, ar reveni, cu siguranță, la forma literară, ar renaște, depășind etapa de stagnare și „întârziere”.

Implementarea limbii „moldovenești” ca un proiect etno-lingvistic ideologizat a dat greș, însă astăzi reminiscențe ale acestuia mai persistă, moldovenismul devenind deja un instrument politic de păstrare a influenței ruse asupra teritoriului basarabean.

3. FENOMENUL VARIABILITĂȚII ÎN LIMBA PRESEI PERIODICE A ANILOR 1946-1992

3.1. Cadrul sociopolitic al funcționării „limbii moldovenești” în Republica Moldova în perioada postbelică

În secțiunea anterioară a lucrării de față, am urmărit evoluția limbii „moldovenești” prin prisma gramaticilor elaborate pe teritoriul basarabean de-a lungul timpului, adică în diacronie, și corelând variațiile acesteia cu factorii extralingvistici – istorici, politici, culturali etc., care au influențat procesul de normare și fixare a limbii. În acest context, considerăm ca fiind concludentă constatarea lui Nicolae Mătcaș conform căruia: „limba literară moldovenească și limba literară română, deși sunt denumite în mod diferit, fapt istoricește explicabil, e una și aceeași limbă, creată prin eforturile oamenilor de cultură și ale scriitorilor din Moldova și Muntenia.” (Mătcaș 2011, p. 62).

Drept argumente pro, autorul enumeră: imposibilitatea alcătuirii dicționarelor moldovenesc-român sau român-moldovenesc, dacă facem abstracție de așa-zisul dicționar al lui Vasile Stati, *Dicționar moldovenesc-românesc*, care nu este altceva decât o încercare absurdă de a justifica glotonimul de „limbă moldovenească”, o „parodie lexicografică” (Dumistrăcel 2018, p. 17); comunitatea fondului lexical de bază, a foneticii și, mai ales, a gramaticii; comunicarea fără traducători; editarea fără niciun fel de schimbări a operelor scriitorilor moldoveni în România și ale scriitorilor români în Moldova. Unica deosebire, susține Nicolae Mătcaș, „după cum au menționat, pe bună dreptate, încă în anii '50 eminentii savanți sovietici R. A. Budagov și S. B. Bernstein, este grafia, alfabetul” (Mătcaș 2011, p. 62). Actualmente, și acest aspect este abolit, în Republica Moldova scriindu-se cu alfabet latin.

În aceeași arenă conceptuală de idei se situează și lingvista A. Ștefănescu (2016, p. 35-36) care interpretează relația dintre limba română și „limba moldovenească” sub câteva aspecte:

1) ca o **relație dintre un hiperonim** – limba română **și un hiponim** – așa-numita „limbă moldovenească”, „graiul local”, deci unul dintre dialectele dacoromânei.

2) ca o **relație de sinonimie**, interpretare prezentă în cultura basarabeană la începutul secolului al XIX-lea, care nu era deloc pe placul regimului țarist, or, în cazul respectiv, nu ar mai fi nevoie de glotonimul „limbă moldovenească”, dat fiind faptul că ar putea fi înlocuit cu cel de limbă română/rumână.

3) ca „o falsă relație semantică de diferență netă”. Astfel, „limba moldovenească” ar fi „o altă limbă romanică, diferită de limba română”. Susținerea acestei interpretări nu a făcut altceva decât să „accentueze în societatea basarabeană problemele identitare, cât și problemele de normare a limbii”, consideră A. Ștefănescu (ibidem).

Anume acest ultim aspect constituie punctul disensiunii, de la care au pornit toate ipotezele referitoare la funcționarea a două limbi diferite: română și „moldovenească”. De fapt, aceste două teritorii românofone, România și Republica Moldova, sunt opuse unul altuia în baza contactului istoric al limbii române de pe teritoriul moldovenesc cu limba rusă, o diglosie nefastă, care a dus la distribuția inegală a funcțiilor limbii române și a celor ale limbii ruse pe teritoriul basarabean în perioada 1940-1941 și 1941-1989, ceea ce a generat stagnarea și „amortirea” limbii române [moldovenești] din Basarabia.

Fiind preocupat de funcționarea limbii române pe teritoriul Moldovei istorice, care cuprindea nu doar teritoriul basarabean, Kl. Bochmann afirmă că „cele două teritorii românofone (Republica Moldova și partea moldovenească a României) se disting în primul rând prin situația macro-socio-lingvistică: monolingvismul părții moldovenești a României se opune bi- sau multilingvismului basarabean; diglosiei – deocamdată mai mult ipotetică – dintre limba literară și varietatea românei ieșene i se contrapune distribuția inegală și controversat discutată a funcțiilor socioculturale ale românei, rusei și câteodată ale altor limbi din Republica Moldova.” (Bochmann 2002, p. 9). Astfel, sfera utilizării limbii moldovenești în perioada anilor postbelici a fost redusă „în numele internaționalismului”, al prieteniei și al colaborării de succes cu poporul rus, al conlucrării în edificarea unui viitor luminos, similar prezentului din Uniunea Sovietică.

O definiție a „limbii moldovenești” ne-o propune Eugenia Bojoga în *Limba română – „între paranteze”*, afirmând că „limba moldovenească este un construct stalinist, care are la bază ideea vehiculată de Proletcult a unei limbi simple/simpliste, proletare. Ea nu este altceva decât o română cu un vocabular extrem de redus și rusificat, cu o sintaxă rudimentară (...) și scrisă cu grafie chirilică” (Bojoga 2013, p. 18). Toate aceste particularități enumerate de către autoare au fost induse în mod artificial și conștient, pentru a legaliza existența a două limbi diferite, pentru a lichida conștiința lingvistică a cetățenilor basarabeni.

Lingvistul E. Coșeriu pune în evidență natura istorică a limbii, proprietatea ei de a varia: „considerată în două momente succesive ale istoriei sale, o limbă nu este «ni tout à fait une autre, ni tout à fait la même». Însă faptul că se menține parțial identică cu ea însăși și că încorporează tradiții noi este, tocmai, ceea ce asigură funcționalitatea ei ca limbă și caracterul ei de obiect istoric. Un obiect istoric există ca atare numai dacă este, în același timp, permanență și succesiune.” (Coșeriu 1997, p. 247). În acest context, este lesne de înțeles că limba română actuală diferă într-

o anumită măsură de cea din perioada inter- și postbelică. Astăzi avem o limbă română care în anii '40-'80, prin presiunea cenzurii politice, prin controlul riguros al textelor publicate, a fost „moldovenizată”, suprimată, uniformizată și „înlemnită” în stil totalitar, dogmatic, însă care, în momentul de față, încearcă să se racordeze la normele literare valabile și pe celălalt mal al Prutului, ne referim aici, mai ales, la aspectul informal al limbii, adică la cel vorbit. Prin urmare, limba română a cunoscut din plin fenomenul variabilității atât în plan diacronic, cât și sub aspect diastratic, diafazic, diatopic etc., în funcție de factorii lingvistici și, mai ales, extralingvistici. Dinamicitatea și permeabilitatea limbii vizează, de obicei, vocabularul, care este cel mai vulnerabil la influența condițiilor extralingvistice, în special atunci când acestea sunt create și conservate în mod artificial. „Extinderea” inventarului de unități lexicale noi, precum și a sensurilor acestora și împrumutarea lor în vocabularul fundamental al limbii a constituit scopul primordial al puterii sovietice, care a avut sorți de izbândă nu doar prin gramaticile elaborate sub controlul riguros al ideologiei, dar și prin propaganda dusă prin intermediul presei periodice, al anumitor ziare, care deveniseră practic unica sursă de informare a populației.

În aceste circumstanțe istorice vitrege și imprevizibile, perioada regimului sovietic de după al doilea război mondial se caracterizează printr-o activitate asiduă a unui „creier” propagandistic centralizat atât în instituțiile administrative, cât și în cele culturale, de învățământ și religioase. Informarea în masă, moldovenizarea și sovietizarea se efectuau pe diferite filiere, un rol catalizator avându-l presa, care nu mai deținea o funcție exclusiv mediatică, ci căpătă și una politică, devenind un instrument de manipulare și de realizare a obiectivelor forțelor politice. Anume prin intermediul presei periodice, poporul basarabean era pus la curent cu noile principii de organizare socială, cu identitatea, istoria și limba ce urmau să-l reprezinte în continuare, cu bunele intenții ale poporului rus și cu beneficiul comunismului asupra vieții lor sociale.

3.2. Limba moldovenească din perioada comunistă postbelică – exemplu perfect de transpunere în practică a limbii de lemn

În cele ce urmează, ne propunem să analizăm, atât sub aspect formal, cât și sub aspect semantic și stilistic, un corpus de texte excerptate din presa periodică a anilor 1940-1992, pentru a ilustra variabilitatea limbii în perioada menționată, implementarea fidelă sau mai puțin fidelă a normelor gramaticale „moldovenești” în principala sursă de informare a populației, presa, și propagarea unei variante de limbă formată artificial, în condiții politice, despre care am vorbit și anterior (Botnari 2019c, 2019d). Investigațiile efectuate pe baza titlurilor, dar și a articolelor și discursurilor politizate selectate din anumite ziare „de căpătâi” apărute în acea perioadă ne

conturează starea generală a limbii române de pe teritoriul Republicii Moldova și ne permit să deducem cauzele stagnării în dezvoltare ale acesteia față de limba română din România.

De fapt, în acea perioadă de stagnare a limbii române, textul publicistic era unul îndochinat, limitat de stereotipuri și cu o singură orientare, cu o unică realitate, de cele mai multe ori falsă. Articolele ziarelor din perioada postbelică reprezentau un soi de programe politice și ideologice, cu un înalt grad de intenționalitate, diseminând, printr-un limbaj sărac, clișeizat, dedicat publicului larg, interesele politice și de expansiune ale autorităților sovietice.

Limba epocii comuniste, limba presei și a discursurilor difuzate la radio și Tv în perioada postbelică a fost numită **limbă de lemn**, fenomenul respectiv conturându-se pentru prima dată în romanele scriitorului englez George Orwell (Orwell 2014). Treptat, acesta capătă popularitate, fiind preluat sub diverse denumiri calchiate: *langue de bois* – care pentru lingviștii francezii J. Nowicki și M. Oustinoff reprezintă un limbaj „ce impune o anumită viziune asupra lumii, o decriptare a realității formate, care adesea este chiar inversată în slujba unei puteri care astfel își găsește legitimarea și urmărește scopul nu de a comunica, ci de a împiedica comunicarea adevărată, de a bloca controversa din spațiul public fără puteri compensatorii autentice” (Nowicki 2015 p. 201-207), *wooden language*, *newspeak*, *noulimba* sau *limbaj de lemn*. În spațiul românesc, fenomenul apare după 1989, pentru a desemna limbajul regimului politic comunist din perioada postbelică. Însă această limbă de lemn a regimului sovietic se extinde dincolo de spațiul politic, devenind limba unică a presei, a televiziunii și a radioului, a relațiilor administrative și chiar o limbă clișeizată a tuturor. Prin utilizarea acestei limbi, se urmărea propaganda și monopolizarea gândirii comunității basarabene, cenzura și realizarea obiectivelor politice, îngustarea orizontului de percepție a realității, manipularea și uniformizarea poporului derutat de schimbări, menținerea acestuia în obediență și ne-știință.

Limba de lemn este cercetată de către T. Slama-Cazacu care o definește drept un „sistem al unei limbi, desemnând mai ales elementele lexicale, dar și unități frazeologice, cu caracter de expresii fixe, de clișee încremenite, cu sens determinat în contextul unei anumite «autorități», în mare măsură utilizate stereotip-dogmatic” (Slama-Cazacu XXIV, p. 4). Specificul limbii de lemn se caracterizează prin unele particularități fonetice, morfo-sintactice și lexicale specifice, dar de cele mai multe ori și prin lipsa unui autor: articolele, discursurile scrise ale presei periodice comuniste, sub amprenta limbii de lemn, mai ales cele de pe primele pagini, nu erau întotdeauna semnate de către vreun autor sau jurnalist, fiind minuțios redactate în prealabil și șlefuite să corespundă standardelor programului ideologic și strategic.

În lucrarea „Limbaj și politică”, R. Zafiu (2007) distinge două ipostaze principale în care poate să apară limba de lemn: ca desemnare denotativă, fiind specifică limbajului politic al

regimurilor totalitare comuniste și ca desemnare calificativă, evaluativă a limbajelor politice considerate ca excesiv birocratizate, clișeizate etc. Mai mult, lingvista remarcă proprietatea limbii de lemn de a varia în funcție de perioada istorică – „de la un limbaj mai violent și mai influențat de rusă, în faza de impunere a regimului – la unul conservator, ceremonios, euforic, cu accente mistic-naționaliste, în faza de stabilitate” (ibidem, p. 47). Aderăm la părerea lingvistei și completăm că, de fapt, noțiunea *limbă de lemn* reprezintă limba regimului comunist și doctrinar din perioada de după al doilea război mondial, care, în timp, s-a resemantizat, extinzându-și aria semantică și vizând nu doar acea limbă de lemn, ci și limbajul ideologic al partidelor de stânga din prezent, care abundă în clișee și construcții lexicale ce se repetă în toate discursurile, devenind o nouă limbă de lemn, cu conotații deloc pozitive.

Pentru arealul rus, limba de lemn [деревянный язык] este caracterizată prin „stereotip, secundaritate, pseudosciență, eufemizare, demagogie” (Шульц 2015), elemente care o transformă cu ușurință în „instrumentul verbal pentru manipularea conștiinței publice”, consideră V. L. Șulț și T. M. Liubimova.

În opinia noastră, **limba de lemn** apare ca un produs al unor schimbări sociopolitice iminente, fiind o limbă rigidă, clișeizată și ideologizată, care servește drept instrument de manipulare și distorsionare a realității, în serviciul obiectivelor politice ale unui regim totalitar instaurat. În cele ce urmează, identificând particularitățile limbajului presei comuniste sovietice, subiectele promovate de cele mai dese ori și (non-)stilul de a scrie al autorilor, conchidem că limba presei periodice din Basarabia postbelică este un exemplu clasic al „limbii de lemn”.

Corpusul de referință pe baza căruia s-a constituit cercetarea noastră în secțiunea de față a lucrării este alcătuit din articole și discursuri politice selectate din câteva numere ale revistei *Moldova socialistă* editată în anul 1946, exact după reocuparea Basarabiei în 1944, atunci când discursurile ideologice, sloganurile politice și informațiile difuzate erau cele mai „aprigi și stringente”, unele din 1965, perioada de până la reforma ortografică din 1967, și altele – din 1976. Paralel, am consultat și unele numere ale revistelor *Tineretul Moldovei* și *Scânteia leninistă*, care aveau același caracter comunist și reformator. Acestea au fost selectate în urma unei evaluări cantitative a titlurilor din diverse numere ale ziarelor din perioadele respective, axându-ne pe unele particularități ale limbii conturate cu precădere în textele excerptate, dar și pe conținutul și mesajul transmis, în vederea conștientizării grandorii mecanismului de manipulare al acelor timpuri și a evaluării impactului pe care l-a avut limbajul sovietic asupra individului, respectiv asupra maselor „moldovenești”, fapt ce explică, în mare măsură, moldovenismul primitiv din conștiința multor moldoveni basarabeni.

În anii 1944-1960, presa periodică este una care promovează agresiv ideologia comunistă, valorile sovietice și care militează cu înverșunare pentru adevăr – adevărul comunist, pentru asigurarea ordinii interne și pentru „hărnicirea obștii”.

Efectuând o analiză strict lingvistică sau, mai larg, semiotică a titlurilor din presa periodică a anilor 1944-1960 (Botnari 2019d), observăm că acestea, prin formele și strategiile de intitulare, reprezintă intențiile și obiectivele de partid, promovând teme de ordin cotidian, care ar trebui să constituie sfera de interes a publicului larg.

Nu putem afirma că din 1960 situația se schimbă considerabil. Elena Negru și Gheorghe Negru notează că „în preambulul hotărârii CC al PCM *Despre literatura care vine în republică din străinătate* din 1 februarie 1966 se arăta, printre altele, că în multe dintre publicațiile ce intrau în RSSM era falsificată realitatea, iar acest fapt „dezorienta oamenii muncii din republică”, influența „negativ asupra formării unei concepții veridice despre lume în rândul populației republicii, mai cu seamă în rândul tinerilor”, crea „confuzie în mințile lor”, „dădea naștere dispozițiilor nesănătoase” (Negru 2019). În acest context, menționăm că limbajul presei periodice din 1944-1960 este un limbaj clișeizat, stereotip, care se precipită în jurul unor probleme ce vizau mai ales populația rurală și clasa muncitoare, iar din 1965, apar tot mai des discursuri ale liderilor de partid și de stat, precum și diverse rapoarte ale congreselor, prin care autorii se arată îngrijorați și critică intensificarea problemei naționale de pe teritoriul basarabean. Pe lângă capacitatea de influențare a maselor, presa avea și o arie de răspândire mai mare decât oricare alt mijloc de difuzare a informației, promovând cu asiduitate valorile și ideile socialiste.

În Anexele 3, 4, 5, 7 și 8 am selectat mai multe titluri și subtitluri pe care le-am considerat ilustrative și asupra analizei cărora ne vom opri în continuare, fără a nutri ambițiile unui studiu sistematic. În mare parte, titlurile extrase sunt formate din mai mulți termeni, reprezentând, de obicei, enunțuri și fiind însoțite de subtitluri. Cele două componente, titlul și subtitlul, se completează reciproc, prezentarea temei abordate în articol fiind completată, prin subtitlu, care oferă detalii asupra aspectului ce urmează a fi abordat în textul respectiv. Chiar din formularea acestor titluri și subtitluri desprindem esența știrilor ce urmează a fi abordate, un set de informații social-politice adresate maselor, informații în care utilizarea stereotipică a unor termeni redă „bunăstarea”, „dezvoltarea” și „înflorirea” societății socialiste din acea perioadă.

F. Thom, în lucrarea „Limba de lemn” (Thom 1993), prezintă o analiză detaliată a caracteristicilor esențiale prin care putem califica un anumit discurs ca fiind „docil” limbii de lemn a presei sovietice. Autoarea menționează non-stilul limbii de lemn, apelând la cele câteva calități „indispensabile stilului bun” enumerate de către Aristotel: **claritatea** – or discursurile politice și articolele bine lustruite din *Moldova socialistă, Scânteia leninistă* a anilor 1946-1976 sunt clare

doar pentru omul sovietic, care trăiește și respiră ideologia comunistă; **adecvarea** – textul trebuie să fie adecvat cititorului, însă textele cercetate (Anexele 9, 10, 11) sunt plate, scrise în aceeași cheie, cu utilizarea aceluiași vocabular sec și repetitiv; **invenția** – „discursul trebuie să surprindă, să cuprindă ceva neașteptat pentru a menține atenția auditoriului” (ibidem, p. 72); textele ideologice nu lasă loc imaginației individuale, realitățile sovietice sunt redată în mod rigid, printr-un inventar de cuvinte arhicunoscute, apelându-se, de cele mai multe ori, la serii sinonimice sau, pur și simplu, la repetiții, tautologii ale acelorași construcții-clîșeu pline de emfază și incongruență. În acest context, este lesne de înțeles că indicii varietății diafaze și ai celei diamezice practic nu pot fi identificați în discursurile de lemn, în care stilul scris și cel oral devin unul singur, însă indicii ai diastratiei, ai diatopiei sau ai diacroniei vom enumera în cele ce urmează.

3.3. Variabilitatea lingvistică a presei periodice postbelice

3.3.1. Particularități fonetice și ortografice

Cercetând laborios repercusiunile „bilingvismului armonios”, Silviu Berejan (2007 p. 100) consemnează degradarea atât calitativă, cât și funcțională a limbii române de pe teritoriul basarabean, precum și a nivelului de cunoaștere a acesteia. Lingvistul basarabean consideră că acest fapt a fost posibil prin presiunea sistemului unei limbi dominante, în cazul de față, al limbii ruse, asupra limbii dominate – limba română, care devine „limbă a ocupanților fasciști”. Această presiune se exercită din două direcții, fapt demonstrat și în alte cazuri (Botnari 2019c):

- 1) din exterior – prin „constrângerea” băștinașilor de a deveni bilingvi, drept rezultat al promovării agresive a limbii ruse, al infiltrării acesteia în instituțiile de cultură și de stat;
- 2) din interior – „datorită amestecului, în conștiința vorbitorilor, a două sisteme glotice diferite: cel al limbii materne și cel al limbii ruse”.

În contextul celor menționate mai sus, considerăm că cele două direcții de exercitare a presiunii asupra unui popor dominat se află în relații de complementaritate: prima direcție generând-o pe a doua, căci bilingvismul dă naștere interferențelor. Termenul „interferență”, atestat în lingvistică pentru prima dată în prima jumătate a secolului al XX-lea, reprezintă, în opinia lui U. Weinreich, „acele instanțe ale devierii de la normele fiecărei limbi care apar în vorbirea bilingvilor ca un rezultat al familiarității lor cu mai multe limbi” (apud Jianu 2012, p. 48). Fenomene de interferență între limba română sau „moldovenească” a perioadei postbelice și limba rusă se observă la toate nivelurile lingvare: gramatical, fonetic și, mai ales, lexical, prin atestarea diverselor particularități fonetice, morfo-sintactice și lexicale, pe care vom încerca să le reperăm în continuare în baza unui corpus de materiale selectate din presa periodică postbelică.

În gramaticile pe care le-am analizat în capitolul 2 al lucrării de față, am depistat o serie de particularități ale limbii „moldovenești” creată de către Leonid Madan la Tiraspol, limbă care în 1940, odată cu anexarea teritoriului basarabean la „conglomeratul” frățesc al Uniunii Sovietice, devine limba poporului din RSS Moldovenească. În Anexa 3, am enumerat o serie de titluri și subtitluri selectate din ziarul *Moldova socialistă* din anul 1946, ziar care, inițial, se numea *Plugarul Roșu*, fiind editat la Tiraspol, iar din 1940 și 1944 – la Chișinău, devenind nucleul presei sovietice, instrumentul de bază al Partidului comunist al RSSM, recompensat, ceva mai târziu, cu ordinul sovietic, pentru sânguința și fidelitatea sa ideologiei comuniste și staliniste, iar în Anexa 4 și 5 – din ziarul *Tineretul Moldovei* și, respectiv, din *Scânteia leninistă*. Pentru a anula influența limbii române, ca și în cazul gramaticilor editate în aceeași perioadă istorică, presa națională a început să fie editată în limba „moldovenească”, cu alfabet chirilic, devenind o transpunere a limbii vorbite în scris.

În limba presei periodice din 1946, reprezentată de ziarul *Moldova socialistă*, spre deosebire de gramatica lui Leonid Madan, întemeietorul „moldovenismului”, nu atestăm trecerea vocalei finale neaccentuate **ă** în **î** sau a lui **e** în **i** sau **î**, ci observăm ortografia corectă a cuvintelor evidențiate, ce cad sub incidența regulii lui Madan: *Țara așteaptă dela lucrătorii **întreprinderilor** de hrană mărirea în tot chipul a **producerii** și rădicarea calității **productelor**; Au mântuit prășitul **răsăritei**; Schimb de adresări între **Președintele** Sovietului Miniștrilor al Uniunii RSS I. V. Stalin și **Prezidentul Statelor** Unite ale Americii d-l Truman; În familia **mamei-eroine**; Fericirea **mamei**; Pe **ogoarele** republicii se disfășură treeratul pânii; De reorganizat radical lucrul **industriiei materialelor** de zădire etc.*

Doar accidental atestăm câte o abatere de la norma limbii române, care, tindem să credem, e mai mult o eroare a jurnalistului care a editat articolul, de exemplu, în N° 9 al revistei „Tineretul Moldovei” tipărit la 31 ianuarie 1946, observăm în titlul: *Acordarea premiilor staliniste pe anul 1943-44 celor mai de frunte activiști ai **științii**, industriei, gospodăriei sătești și artei*. Substantivele *industrie*, *gospodărie*, *artă* își păstrează **e** în poziție finală și după declinare, pe când în cazul substantivului *știință*, atestăm forma *științii*, **ă final** trecând în **i**. Totuși scrierea de cele mai multe ori corectă a lui **e** aton atât în silaba finală, cât și în penultima silabă, demonstrează că nu toate normele „madaniene” au intrat în uz și au fost implementate. O altă regulă de scriere, fixată în gramatica lui Leonid Madan, care nu este valabilă pentru presa periodică a anilor comunismului este: pierderea articolului hotărât **-l**, ca urmare a slăbirii intensității de rostire de la sfârșitul cuvântului, or, în titlurile analizate de noi, observăm: *planul*, *lucrul*, termenul rus *remontul*, *prășitul*, *ernatul*, scris fără diftongul inițial **ie**, *treeratul*, în care, de asemenea, nu este

prezent diftongul **ie**, *scârțuitul*, substantivizare a verbului „a scârțui” – a clădi în scârte (NODEX) ș. a.

În 1946, atestăm scrierea împreună a unor prepoziții sau prepoziții și adverbe: **de + la**, **de + pe**, **pe + deplin**, **din + nou** ș. a., particularitate grafică arhaică, întâlnită încă în gramatica românească a lui Ion Heliade Rădulescu sau în gramatica lui Ioan Doncev, ca în titlurile: *Procesul dela Niurnberg al principalilor criminali de război nemți*; *Țara așteaptă dela lucrătorii întreprinderilor de hrană mărirea în tot chipul a producerii și rădicarea calității produselor*; *Dela locul din urmă – la locul întâi*; *La Conferința de Pace dela Parij*; *Cuvântarea lui V. M. Molotov dela 14 septembrie la ședința comisiei pentru problemele politice și teritoriale ale tratatului de pace cu Italia*; *Adresarea fruntașilor vităritului colhoznic din raioanele depe malul stâng al Nistrului către toți colhoznicii, colhoznicele, lucrătorii vităritului colhoznic din RSS Moldovenească*; *De lichidat pedeplin neștiința de carte*; *Toate puterile – la împlinirea planului de predarea pâinii pânla sărbătoarea Revoluției din Octombrie!*; *Dela întuneric la lumină*; *Dinnou a înflori unul din centrele noastre industriale (Moldova socialistă)*; *Despre pregătirea către Zâua Fizculturnicilor din toată Uniunea dela 21 iulie 1946*; *Comsomoliști și tineret! Să ducem lupta pentru pâne pânla deplina împlinire a planului de către fiecare gospodărie!*; *Cronica dinnainte de alejeri (Tineretul Moldovei)*.

Însă din 1965, în *Moldova socialistă* observăm deja scrierea corectă a prepozițiilor: *20 de ani de la eliberarea Ungariei de sub cotoropitorii fasciști*; *Mai poftim pe la noi!*; *Congresul constructorilor de la sate*; *Întâlnirea de la comitetul central al Partidului Comunist al Azerbaidjanului*; *Vești de pe câmpuri și de la ferme*.

O altă particularitate fonetică a presei din 1946 este conservarea lui **ă** din **a** sau a lui **î** din **i**, fenomen dialectal arhaic păstrat și astăzi în graiurile din Basarabia: *Să grăbim tempurile sămănatului tuturor culturilor*; *Sarcinile gazetelor de părete în campania sămănatului de primăvară*; *Lupta împotriva țăstarilor*; *Zădirea unui zavod de oloi la Atachi*; *Puterile norodului sovetic sunt nesăcate*; *Să pregătim îndeajuns nătreț pentru ernatul vitelor*; *De reorganizat radical lucrul industriei materialelor de zădire*; *Mulțămim puterii sovietice!*; *Să zădim răpede, eftin și frumos (Moldova socialistă)*; *Tineri agricultori, grăbiți tempurile sămănatului!*; *Despre pregătirea către Zâua Fizculturnicilor din toată Uniunea dela 21 iulie 1946 (Moldova socialistă)*; *Sămnul pioneresc (Scânteia leninistă)*. Astfel, în titlurile excerptate, atestăm variantele *sămănat* pentru „semănat”, *țăstari* – „țiștari”, *zădire* – „zidire”, dar și *zădire* – „zidire”, *nătreț* – „nutreț”, *mulțămim* – „mulțumim”, *răpede* – „repede”, *zâua* – „ziua”, *sămnul* – „semmul” etc.

Prefixele **dez-** și **des-**, dar și **dez-**, **des-**, ca grupuri de litere ale unor cuvinte, apar sub forma **diz-** și **dis-** în presa periodică a anilor 1946-1970: *Școlarii ajută la dizgroparea viilor*; *Despre*

planul de cinci ani al restabilirii și **diz**voltării gospodăriei norodnice a RSS Moldovenești pe anii 1946-1950; Pe ogoarele republicii se **dis**fășură treeratul pâinii; Lejea despre planul de cinci ani al restabilirii și **diz**voltării gospodăriei norodnice a RSS Moldovenești pe anii 1946-1950; Să **diz**voltăm și să întărim cât mai mult tovărășiile viticole – pepineriste; **Diz**voltarea industriei de spirt și rachiu; Să **dis**fășurăm întrecerea socialistă în cinstea aniversării XXIX a marei revoluții socialiste din octombrie; **Diz**mințirea agenției TASS (Moldova socialistă); Scrisoarea **dis**chisă către comisiile de alejeri de ocrug (Tineretul Moldovei) – „dezgropare” > dizgropare, „dezvoltare” > dizvoltare, „desfășoară” > disfășură, diftongul -oa fiind substituit prin vocala -u, iar accentul trecând de pe a treia silabă pe silaba a doua, „dezmințirea” > dizmințirea, „deschisă” > dischisă. Din 1976, în Moldova socialistă deja reperăm formele: **Dez**armarea – sarcină primordială; Declarația cu privire la **dez**voltarea în continuare a colaborării și prieteniei frățești dintre PCUS și PCR, dintre Uniunea Sovietică și România;

Ar mai fi de menționat și fonetismul etimologic din unele cuvinte ca pâne, mâne, mâni – Pe ogoarele republicii se **dis**fășură treeratul **pâinii**; Îi vremea de mântuit strânsul roadei și de grăbit treeratul și predarea **pâinii** la stat!; Folosind pilda frunțașilor, să organizăm împlinirea graficului predării **pâinii** la stat (Moldova socialistă, 1946); Între cosit, treerat și vânzarea **pâinii** către stat – nici o întrerupere! (Moldova socialistă, 1965); Prețul **pâinii**; Talentul de a crește **pâne**; (Moldova socialistă, 1976); **Mâne** e Ziua cosmonauticii; Azi la ecpoziție – **mâne** în producție; Strămoșești inele, **mânile** mamei; Cinste și slavă vouă, **mâni** de aur!; Soarta recoltei viitoare este în **mânile** mecanizatorilor (Moldova socialistă, 1965).

Efectuând transcrierea din grafia chirilică în cea latină a textelor selectate, încă o dată observăm că alfabetul chirilic nu poate reda grafic toate sunetele limbii române, mai ales **x** sau **g**, care este redat abia din 1976 prin grafemul **ж**. Firește că în aceste condiții, este lesne de înțeles că vom atesta formele: *eczamene* < „examene” – *Nemulțămitor se petrece pregătirea către **eczamene***; *marcsistă* < „marxistă” – *Învață teoria **marcsistă-leninistă***; *rejiuni* < „regiuni” – *Despre totalurile Întrecerii Socialiste Totunionale a **rejiunilor**, țanuturilor, republicilor și raioanelor pentru împlinirea planului lucrărilor agricole de primăvară în anul 1946*; *Despre faptele călcării Statutului artelului agricol în **rejiunile** Cuibășev și Iaroslavli și despre pedepsirea persoanelor, vinovate de călcările estea*; *leje* < „lege” – *Lejea* despre planul de cinci ani al restabilirii și **diz**voltării gospodăriei norodnice a RSS Moldovenești pe anii 1946-1950; *Lejea* despre Bujetul de Stat al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești pe anul 1946; *ajitatori* < „agitatori” – *Să conducem zâlnic lucrul **ajitatorilor***; *ajitație* < „agitație” – *Ajitația* de masă se **dis**fășură în tot bunul; *agenție* < „agenție” – *Diz*mințirea **ajenției** TASS; *jeografie* < „geografie” – *Să îmbunătățim predarea istoriei și **jeografiei*** (Moldova socialistă, 1946); *alejeri* < „alegeri”; a

înregistrat < „a înregistrat” – Comisia de **alejeri** de ocrug a **înregistrat** candidat în deputați ai Sovietului Uniunii pe Iosif Vissarionovici Stalin; **Alejerea** comitetelor comsomoliste în școală (Tineretul Moldovei, 1946); **macsimum** < „maximum” – Fiecare rublă să de **macsimum** de efect!; **jenerale** < „general” – Împotriva agresiunii imperialiste, în sprijinul independenței naționale a popoarelor, pentru întărirea păcii **jenerale** și pentru dezarmare; **complex** < „complex” – În două faze, în grup și în **complex**; a strânje < „a strânge” – Repede și bine să **strânjem** spicoasele!; **ecspoziție** < „expoziție” – Azi la **ecspoziție** – mâne în producție; **jigant** < „gigant” – Un nou automobil **jigant**; **metalurjist** < „metalurgist” – Azi e ziua **metalurjistului**; **jerman** < „german” – Miting al prieteniei soveto-**jermane** (Moldova socialistă, 1965), iar variantele: energie – Cincinalului – **energia** brațelor. Rodul cutezanței!; **tehnologie** – Să se respecte **tehnologia**; **agitație** – În câmp – rampe de **agitație**; **ecsigență** < „exigență” – **Ecsigență** și responsabilitate, identificate în ziarul *Moldova socialistă* din 1976, demonstrează că noile norme ortografice și de punctuație ale limbii moldovenești din 1967 au fost implementate, iar presa periodică s-a conformat acestora cu fidelitate.

L. A. Madan, în gramatica sa din 1929 (Madan 1929), milita pentru redarea fidelă a variantei orale a limbii în scris, pentru palatalizarea labialelor **b, p, m, f, v** în poziție inițială, medială sau finală, ca în exemplele: picior > *chișior*, bine > *ghini*, miez > *nez*, miere > *neri*, totuși limba „moldovenească” a anilor 1946-1976 nu atestă în scris aceste particularități.

În numărul 3 al revistei *Scânțea leninistă*, tipărit în septembrie 1946, într-un articol intitulat „Reguli pentru școlari” (Anexa 6), atestăm formele iotacizate ale unor verbe: *să devie* pentru „să devină”, *să vie* – „să vină”, *să se supue* – „să se supună”, *să țâe* – „să țină”, variante care astăzi mai pot fi semnalate în forma orală, colocvială a limbii din spațiile rurale.

Pe parcursul investigațiilor noastre am depistat și alte fonetisme (Botnari 2019c), care apar sporadic în unele cuvinte, fără a respecta vreo regulă fixă: scrierea cu dublu „n” a cuvintelor: *înnainte* „înainte” – **Înnainte** de sroc (Moldova socialistă, 1946); a *înnainta* „a înainta” – Muncitorii sovhozului Țâganca **înnaintează** candidaturile tovarășilor Stalin I. V., Molotov V. M., Calinin M. I. și tov. Mordoveț I. L. (Tineretul Moldovei, 1946); *înnaintaș* „înaintaș” – Brigada **înnaintașă** (Tineretul Moldovei, 1946); a *înnapoia* „a înapoia” – Tovarășul V. M. Molotov **s’a înnapoet** la Moscova; *înnalt* „înalt” – Pentru calitatea **înnaltă** ideinico-artistică a literaturii noastre (Moldova socialistă, 1946); Toate puterile noastre pentru o roadă **înnaltă** (Tineretul Moldovei, 1946); fonetismul calchiat din rusă jubileu „jubileu” de la „юбилей” – **Iubileul** de 100 de ani al școlii de viticultură și vinărit din Chișinău; *vac* „veac” – Pe calea de un **vac**; forma arhaică *osăbită* „deosebită” – Părerea **osăbită** a membrului Tribunalului Militar Internațional din

partea Uniunii RSS tov. Nichitenco cu privire la hotărârea Tribunalului; varianta regională a gâci „a ghici” – *Gâcește!* (*Scânteia leninistă*, 1946) ș. a.

Astfel, în baza exemplurilor analizate mai sus, am consemnat o serie de particularități fonetice specifice limbii presei periodice a anilor 1946-1989, care s-au manifestat prin scrierea incorectă a unor cuvinte, prin transferul variantelor colocviale în forma scrisă a limbii, variante care persistă și astăzi în limbajul unor vorbitori cu un nivel de instruire mai precar sau al celor de vârstă înaintată, care anume atunci au receptat acele forme corupte și le-au conservat pe parcursul întregii vieți. Totuși, atestăm că nu toate normele gramaticale fixate de manualele de specialitate elaborate în acea perioadă au fost implementate și că în pofida tuturor acestor elemente specifice, limba română din Basarabia, care s-a aflat într-un regres indus artificial, rămâne a fi mereu aceeași limbă română.

3.3.2. *Particularități morfosintactice*

Discursurile și articolele politizate ale presei comuniste a anilor 1944-1989 sunt elaborate prin respectarea unor tehnici de scriere într-un mod ambiguu, imprecis, prin oferirea unei informații inutile, care prezenta doar acele „unghiuri”, pe care voia să le reflecte Partidul (Botnari 2019d). Textul politic evita informația care ar fi putut să pericliteze ordinea internă impusă de stat sau să contravină ideologiei staliniste. El urmărea formarea unei păreri unice, colective, prin excluderea oricărei potențiale gândiri independente, care ar fi pus la îndoială veridicitatea informației.

În acest sens, este explicabilă caracteristica de tip manipulator a autorilor comuniști și și anume – reducerea adresării directe și preferința pentru formulările indirecte, pentru folosirea construcțiilor impersonale; exemple, în acest sens, vom excerpta din unele titluri și subtitluri incluse în Anexele 3-8. Persoana I și a II singular lipsesc cu desăvârșire, acestea fiind substituite prin pronumele colective „noi” sau „voi”. Pronumele „noi” are funcția de incluziune a poporului în unitatea fericită și „prietenoasă” comunistă: *Norocul nostru* (*Moldova socialistă*, 11 iulie 1946, N° 131); *Cum noi luptăm pentru întâetate* (*Moldova socialistă*, 24 octombrie 1946, N° 209); *Dinnou a înflori unul din centrele noastre industriale* (*Moldova socialistă*, 27 august 1946, N° 168); *Mai poftim pe la noi!* (*Moldova socialistă*, 6 iulie 1965, N° 157); *Organizația primară – sprijinul nostru* (*Moldova socialistă*, 16 iulie 1965, N° 167); *Unde sânt cărțile noastre?* (*Moldova socialistă*, 29 iulie 1965, N° 1176); *Satul nostru de mâne* (*Moldova socialistă*, 12 august 1965, N° 188); *Cerințele sătenilor noștri* (*Moldova socialistă*, 26 august 1965, N° 200); *Ne luminează flacăra marelui octombrie!* (*Moldova socialistă*, 4 decembrie 1965, N° 290). Firește, în acest

context, pronumele „ei” devine un element de opoziție, reprezentând „dușmanul” care poate fi atât burghezimea și moșierimea română sau fascistă, cât și unii „intruși” ai maselor, care nu acceptă să fie agregați Partidului comunist sau care, pur și simplu, nu sunt atât de harnici, „nu îndeplinesc planul”, întunecă panorama luminoasă a comunității sovietice. Astfel, discursurile politice, chiar din titluri, abundă în opozițiile dintre „noi” – cei ce reprezintă adepții ideologiei comuniste, cei ce vor „binele” țării – și ei – cei ce generează „răul”, cei care tulbură pacea instaurată, care tergiversează procesul de „iluminare” a maselor.

În aceeași cheie sunt utilizate modurile impersonale, precum formele de conjunctiv ale verbelor la persoana I plural: **Să împlinim și să supraîmplinim** planul anului întâi al peatiletcei noi; **Să grăbim** tempurile sămănatului tuturor culturilor (Moldova socialistă, 6 aprilie 1946, N°69); **Să lichidăm** neajunsurile, care mai au loc în lucrările de primăvară (Moldova socialistă, 13 aprilie 1946); **Să arăm** cu fiecare tractor 1000 hectare (Moldova socialistă, 16 aprilie 1946); **Să pregătim** îndeajuns nătreț pentru ernatul vitelor (Moldova socialistă, 14 iulie 1946, N° 137); **Să grăbim** pregătirea școlilor către anul nou de învățământ (Moldova socialistă, 18 iulie 1946, N° 139); **Să pregătim** îndeajuns nătreț (Moldova socialistă, 14 iulie 1946, N° 137); **Folosind pilda frunțașilor, să organizăm** împlinirea graficului predării pâinii la stat (Moldova socialistă, 20 iulie 1946, N° 141); **Să conducem** zâlnic lucrul ajitatorilor (Moldova socialistă, 27 iulie 1946, N° 146); **Dostoinic să întâlnim** aniversarea a II-a a slobozării Moldovei (Moldova socialistă, 16 august 1946, N° 160); **Să dăm** țării mai multe fructe (Moldova socialistă, 8 octombrie 1946, N° 198) ș. a.

Prin frecvența excesivă a conjunctivului persoanei I plural, poporul este îndemnat să muncească, să depună tot efortul pentru „împlinirea planului”, pentru creșterea bunăstării tuturor oamenilor. Cetățeanul nu mai este o individualitate, ci doar o celulă a unui organism al cărui creier este Partidul, cel care controlează toate acțiunile colectivității de celule. Individul nu are alte posibilități de dezvoltare sau de acumulare de capital, el este uniformizat ca și ceilalți, muncind pentru socialism și gândind în stil comunist – devenind un *homo soveticus* perfect.

Însă nu doar conjunctivul este atât de bine exploatat de către autorii comuniști, construcțiile impersonale formate din prepoziția *de* + *participiul* verbului se atestă destul de frecvent: **De grăbit** predarea pâinii la stat (Moldova socialistă, 18 iulie 1946, N° 139); **De reorganizat** radical lucrul industriei materialelor de zâdire (Moldova socialistă, 23 iulie 1946, N° 143); **De lichidat** pedepplin neștiința de carte (Moldova socialistă, 10 octombrie 1946, N° 199); **De condus** lucrul primirii în partid (Moldova socialistă, 18 octombrie 1946, N° 205); **De împlinit** planul predărilor de pâne în zălele apropiete (Moldova socialistă, 31 octombrie 1946, N° 214); **De împlinit** planul anual (Moldova socialistă, 20 decembrie 1946, N° 247). De asemenea, în unele titluri pot fi observate și construcții infinitivale: **A econimisi** materialele de zâdire deficitare (Moldova socialistă, 31

octombrie 1946, N° 214). Toate aceste ocurențe induc o anumită doză de imperativitate și solicită în mod exigent obediență din partea maselor care trebuie să execute planul și activitățile bine organizate de puterea de stat. Structurile impersonale au rolul de a omite agentul, Partidul comunist înaintea planului și cerințele, însă evită adresarea directă celor care ar trebui să înfăptuiască acțiunile.

Exprimarea caracterului generic al persoanei se realizează și prin construcțiile impersonal-pasive compuse din „se” impersonal și un verb tranzitiv: *Se cer măsuri grabnice* (Moldova socialistă, 14 iulie 1946, N° 137); *Se mărește producția de vinuri* (Moldova socialistă, 23 iulie 1946, N° 143); *Să nu se peardă nici un bob!* (Moldova socialistă, 6 iulie 1965, N° 157); *Se cere simț gospodăresc în toate* (Moldova socialistă, 13 iulie 1965, N° 164); *Munca se răsplătește* (Moldova socialistă, 10 august 1965, N° 186); *Se cere un ritm mai cadențat* (Moldova socialistă, 5 septembrie 1965, N° 198); prin **pasivul perifrastic**: *La zavod s'a discutat planul lucrărilor mari* (Moldova socialistă, 6 aprilie 1946, N°69); *Îs sămănate 1500 hectare de popușoi* (Moldova socialistă, 13 aprilie 1946, N° 74); *Sămănatul de primăvară îi lăsat în voia soartei* (Moldova socialistă, 13 aprilie 1946, N° 74); *Nemulțămitor se petrece pregătirea către eczamenе* (Moldova socialistă, 6 aprilie 1946, N°69); *Pe ogoarele republicii se disfășură treeratul pâinii* (Moldova socialistă, 13 iulie 1946, N° 136); *Sarcina va fi împlinită* (Moldova socialistă, 25 iulie 1946, N° 144); *Zavodul se restabilește* (Moldova socialistă, 5 octombrie 1946, N° 196); *Ajitația de masă se disfășură în tot bunul* (Moldova socialistă, 19 decembrie 1946, N° 246); *Comanda statului e îndeplinită* (Moldova socialistă, 11 iulie 1965, N° 162); prin **absența agentului** sau prin **evitarea adresării unui agent referențial anume**; chiar dacă acesta apare în unele titluri, este unul general, colectiv, neidentificat cu o persoană anume: *Au mântuit prășitul răsăritei* (Moldova socialistă, 21 mai 1946, N° 98); *Când organizația de partid nu-și cunoaște funcția sa* (Moldova socialistă, 6 aprilie 1946, N°69); *Când lucrul îi lăsat în voia soartei* (Moldova socialistă, 25 iulie 1946, N° 144); *Mai mult ajutor tovarășilor* (Moldova socialistă, 25 iulie 1946, N° 144); *Toate puterile la împlinirea planului de predarea pâinii și înfăptuirea semănatului de toamnă* (Moldova socialistă, 19 septembrie 1946, N° 184); *Au supraîmplinit planul anual de producere* (Moldova socialistă, 5 octombrie 1946, N° 196); *Îs gata de lucru* (Moldova socialistă, 5 octombrie 1946, N° 196); *La Bălți repetă greșelile anului trecut* (Moldova socialistă, 6 octombrie 1946, N° 197); *Cu arma în mâni la apărarea Constituției Staliniste* (Moldova socialistă, 5 decembrie 1946, N° 237); *Începutul bun să fie continuat* (Moldova socialistă, 6 iulie 1965, N° 157); *Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului* (Moldova socialistă, 18 decembrie 1965, N° 303); *A rămas tablou* (Moldova socialistă, 1 iunie 1976, N° 126); *Sânt trași la răspundere* (Moldova socialistă, 13 iunie 1976, N° 137); *O preocupare a tuturor* (Moldova socialistă, 17 iunie 1976, N° 141) ș. a.

În seria de titluri enumerate anterior fie avem subiectul zero, fie sunt folosite construcții nominale generice: *organizația de partid*, sintagmă nominală ce substituie o anumită persoană, care nu a respectat indicațiile partidului; *tovarășilor* – nume generic larg, care poate include atât masele muncitoare, cât și liderii de partid; *la Bălți* – toponimul substituie agentul, locuitorii din orașul Bălți; *oamenii* – substantivul generic care se referă, de fapt, la acea parte a populației care mai are conștiință națională și pentru care ideologia comunistă încă nu a devenit unicul adevăr.

Majoritatea ocurențelor timpului prezent au valoare deontică, de necesitate, care este amplificată prin verbele „trebuie”: *Neajunsurile trebuie lichidate (Moldova socialistă, 13 aprilie 1946, N° 74)*; *Planul altoirii viței de vie trebuie să fie împlinit (Moldova socialistă, 16 aprilie 1946)*; „Mărunțișuri” ce *trebuesc lichidate (Moldova socialistă, 17 iunie 1976, N° 140)*; „cere”: *Recoltarea cere organizare (Moldova socialistă, 22 iulie 1965, N° 170)*; *Se cere un ritm mai cadențat (Moldova socialistă, 5 septembrie 1965, N° 198)* sau „îndeamnă”: *Roada îndeamnă: grăbiți-vă plugari! (Moldova socialistă, 28 iulie 1975, N° 167)*.

Prin formele verbale de viitor, autorii, „peniță” a partidului, descriu viitorul luminos și planurile grandioase, pe care le vor pune în aplicare: *Sarcina va fi împlinită (Moldova socialistă, 25 iulie 1946, N° 144)*; *Va înflori știința (Tineretul Moldovei, 22 februarie 1946, N° 15)*; *Vom restabili orașul nostru drag – Chișinău! (Tineretul Moldovei, 4 aprilie 1946, N° 27)*; *Vom restabili capitala Moldovei / Va înflori orașul nostru drag (Tineretul Moldovei, 10 aprilie 1946, N° 31)*; *Vom realiza două planuri (Moldova socialistă, 22 iulie 1965, N° 170)*; *Vom munci și mai bine (Moldova socialistă, 14 noiembrie 1976, N° 266)*, precum și prin unele construcții formate cu auxiliarul *om* la persoana I plural sau cu *a* la persoana III singular: *Om pregăti cadre pentru viticultura și vinăritul Moldovei (Moldova socialistă, 21 iulie 1946, N° 141)*; *Dinnou a înflori unul din centrele noastre industriale (Moldova socialistă, 27 august 1946, N° 168)*; *S'a mări producerea cotelețului (Moldova socialistă, 27 august 1946, N° 168)*; *Om garanta vitelor o iarnă sătulă și călduroasă (Moldova socialistă, 19 septembrie 1946, N° 184)*; *Om întâlne iarna bine pregătiți (Moldova socialistă, 24 octombrie 1946, N° 209)*.

Se atestă, de asemenea, folosirea modului imperativ în unele titluri: *Tractoriștii Moldovei! Întrați în întrecerea socialistă! (Moldova socialistă, 16 aprilie 1946, N° 77)*; *Tineri agricultori, grăbiți timpurile sămănatului! (Tineretul Moldovei, 28 martie 1946, N° 26)*; *Ajută invalizilor de război (Tineretul Moldovei, 28 martie 1946, N° 26)*; *Gâcește! (Scânteia leninistă, septembrie 1946, N° 3)*; *Școlari ai școlii sovietice! Însușiți științele, gătiți-vă să deveniți luptători statornici pentru cauza lui Lenin-Stalin! (Scânteia leninistă, octombrie-noiembrie 1946, N° 4-5)*; *Roada îndeamnă: grăbiți-vă plugari! (Moldova socialistă, 28 iulie 1975, N° 167)*; *Urmați eczemplul frunțașilor! (Moldova socialistă, 3 iunie 1976, N° 128)*.

Pe de altă parte, titlurile de tip manipulator pot fi identificate și prin prezența unui inventar de adjective și adverbe, mai ales la gradul comparativ de superioritate sau la superlativ: *Să dezvoltăm și să întărim cât mai mult* tovărășiile viticole – pepineriste (*Moldova socialistă*, 25 iulie 1946, N° 144); *Mai mult* ajutor tovarășilor (*Moldova socialistă*, 25 iulie 1946, N° 144); *Mai multă* cultură la sate (*Moldova socialistă*, 16 august 1946, N° 160); *Să dăm țării mai multe* fructe (*Moldova socialistă*, 8 octombrie 1946, N° 198); *După pilda raioanelor de frunte să împlinim mai răpede* planul predării pâinii la stat, să mântuim sămănatul de toamnă (*Moldova socialistă*, 18 octombrie 1946, N° 205); *Mai multă* răspundere la organizarea predării pâinii (*Moldova socialistă*, 31 octombrie 1946, N° 214); *Mai multă* atenție sectoarelor de alejere (*Tineretul Moldovei*, 17 ianuarie 1946, N° 5); *Uniunea RSS – cea mai mare* țară din lume (*Tineretul Moldovei*, 20 noiembrie 1946, N° 94); *Mai multă* rânduială în uciot (*Tineretul Moldovei*, 20 noiembrie 1946, N° 94); *Mai multă* inițiativă (*Tineretul Moldovei*, 20 noiembrie 1946, N° 94); *Țara celei mai înaintate* agriculturi din lume (*Scânteia leninistă*, decembrie 1946, N°6); *Tutun mai mult și de calitate mai bună!* (*Moldova socialistă*, 31 iulie 1965, N° 168); *Se cere un ritm mai cadentat* (*Moldova socialistă*, 5 septembrie 1965, N° 198); *Prietenia a devenit și mai strânsă* (*Moldova socialistă*, 21 septembrie 1965, N° 222); *Vom munci și mai bine* (*Moldova socialistă*, 14 noiembrie 1976, N° 266); *Mai bine* înseamnă și *mai mult* (*Moldova socialistă*, 5 iunie 1976, N° 130); *Cel mai valoros* capital (*Moldova socialistă*, 9 iunie 1976, N° 134).

Analizând seria de titluri de mai sus, deducem că epoca comunistă, prin prisma presei periodice, era una înfloritoare, în care totul trebuia să fie mai mult și mai bine: *mai mult* ajutor, *mai multă* cultură, *mai multe* fructe, *mai multă* răspundere, *mai multă* rânduială, *tutun mai mult* etc. Elementul *mult* apare în diferite ipostaze, marcând gradul superlativ și funcționând atât ca adjectiv, cât și ca adverb.

Presa periodică comunistă se evidențiază și prin preferința pentru concatenarea mai multor genitive, ca în articolul politic *Puterile norodului sovetic sunt nesăcate*, tipărit în *Moldova socialistă* N° 130, la 5 iulie 1946 (Anexa 9): „planul restabilirii și dezvoltării gospodăriei norodnice”, „războiul al tuturor ramurilor gospodăriei norodnice”, „încordarea tuturor puterilor materiale și sufletești ale țării”, „puterea mare și de nebiruit a orânduelii sovietice, a norodului sovetic”, „apărarea slobodei și neatârnării Patriei noastre”, prin crearea unor fraze extinse prin coordonare și subordonare sau, din contra, simplificate, denaturate prin tautologii sau prin cuvinte parțial sinonime, prin suprimarea articolului hotărât, în unele cazuri, sau prin omiterea, poate accidentală, a articolului genitival „a” sau a alipirii acestuia la termenul regent în unele construcții genitivale, ori prin acordul greșit dintre articolul genitival și termenul regent: *Cum lucrează SMT și punctele de închirierea* cailor din Bulboaca (*Moldova socialistă*, 16 aprilie 1946, N° 77);

Telegrama lui D. Z. Manuilschii trimisă secretarului jeneral a organizației Națiilor Unite Triugve Li (Moldova socialistă, 27 august 1946, N° 168); Ministerul de Agricultură nu conduce lucrările de restabilirea viticulturii și pomiculturii (Moldova socialistă, 6 octombrie 1946, N° 197).

Extinzând cercetarea asupra titlurilor, dar și asupra unor articole selectate din ziarele sus-numite, semnalăm o altă particularitate și anume – substantivizarea exagerată. Chiar dacă o bună parte a titlurilor selectate de noi sunt formulate în baza unui verb, reprezentând niște enunțuri care au ca scop redarea ideii de mobilizare, de progres și de operativitate, termenii creați prin substantivizare sunt destul de numeroși, ca în exemplele ce urmează: **Zădirea** unui zavod de oloi la Atachi (Moldova socialistă, 13 aprilie 1946, N° 74); **Să folosim mai bine vremea pentru mântuirea** treeratului și **grăbirea** predării pâinii (Moldova socialistă, 25 iulie 1946, N° 144); **Pricinile rămânerii în urmă** (Moldova socialistă, 16 august 1946, N° 160); **Dizmințirea** agenției TASS (Moldova socialistă, 8 octombrie 1946, N° 198); **Împărțirea** veniturilor colhoznice pe trudozâle (Moldova socialistă, 20 decembrie 1946, N° 247); **Ritm înalt și calitate la strânsul roadei** (Moldova socialistă, iulie 1965, N° 15); **Ritm și calitate – la cosit, treerat și vânzarea pâinii!** (Moldova socialistă, 15 iulie 1965, N° 166); **Recoltarea** cere organizare (Moldova socialistă, 22 iulie 1965, N° 170); **Înterupere** periculoasă (Moldova socialistă, 28 iulie 1975, N° 167); **Semnarea** comunicatului soveto-român (Moldova socialistă, 11 septembrie 1965, N° 214); **Cu privire la rezultatele îndeplinirii planului de stat de către industria RSS Moldovenești pe primele 9 luni ale anului 1965** (Moldova socialistă, 22 octombrie 1965, N° 249); **Educarea** patriotică (Moldova socialistă, 27 octombrie 1965, N° 253); **Răspunderea** părinților (Moldova socialistă, 4 decembrie 1965, N° 243) ș. a.

Pentru a sublinia frecvența termenilor creați prin substantivizare, vom efectua o analiză statistică (Botnari 2019d) a prezenței masive a acestora în unele articole din anii 1946, 1965 și 1976: **Puterile norodului sovetic sunt nesăcate** (Anexa 9), articol publicat în cotidianul *Moldova socialistă*, numărul 130, din 5 iulie 1946, **Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului** (Anexa 10), din *Moldova Socialistă*, N° 242, 18 decembrie 1965 și **Omul și legea. Minorul de alături** (Anexa 11) publicat în *Moldova Socialistă*, N° 258 din 3 noiembrie 1976. Verbele substantivizate, excerptate din articolele menționate, au fost incluse în Tabelul 3.1. de mai jos, pentru a putea efectua o comparație a datelor obținute.

Tabelul 3.1. Frecvența verbelor substantivizate în cotidianul Moldova socialistă din perioada regimului sovietic

<i>Puterile norodului sovietic sunt nesăcate.</i> <i>Moldova socialistă, 5 iulie 1946, N° 130</i>		<i>Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului.</i> <i>Moldova Socialistă, 18 decembrie 1965, N° 303</i>		<i>Omul și legea. Minorul de alături.</i> <i>Moldova Socialistă, 3 noiembrie 1976, N° 258</i>	
<i>Total cuvinte per articol</i>	1117	1824		1473	
<i>Total substantive</i>	321	509		495	
Termeni	Frecv. /ori	Termeni	Frecv. /ori	Termeni	Frecv. /ori
restabilire	1	orânduire	1	creștere	2
dizvoltare	1	slăbire	1	construire	1
ruinare	1	intensificare	1	educare	1
încordare	1	deprindere	1	respectare	1
dizlegare	1	răspândire	1	încălcare	5
năvălire	1	acordare	1	manifestare	1
cuvântare	2	sărbătorire	1	preîntâmpinare	1
apărare	4	creare	1	lichidare	1
neatârnare	1	propagare	1	răspândire	1
organizare	1	trezire	1	colaborare	1
sforțare	1	manifestare	1	reducere	1
împlinire	1	menținere	1	trezire	1
distrujere	1	cunoaștere	2	vânzare	2
lichidare	1	întâlnire	1	organizare	1
ajutorare	1	întemeiere	1	producere	1
chemare	2	dezvoltare	1	îndeplinire	1
industrializare	2	ferbere	1	dezvoltare	1
colectivizare	2	apărare	1	înzestrare	1
dobândire	2	negare	1	eczekutare	1
colaborare	2			purtare	1
zâdire	2			îmbunătățire	1
întrecere	1			răspundere	1
producere	4	naștere	1	ecsploatare	2
				mișcare	1
				creare	1
				consolidare	1
TOTAL	36		21		33

Analizând datele din tabel, constatăm că în articolul din 1946, din 1117 de cuvinte, 321 sunt substantive, reprezentând 29 % din totalul de lexeme, iar 36 sunt termeni substantivizați, reprezentând 12 % din totalul de substantive, prevalând termenii substantivizați: *apărare* atestat de 4 ori, *producere* – cu aceeași frecvență, *cuvântare*, *chemare*, *industrializare*, *colectivizare*, *dobândire*, *colaborare* și *zâdire*, fiind repetați de către autor de câte două ori fiecare. Prin verbele substantivizate enumerate, se transmite ideea de progres, de evoluție și de construire a unei realități

mărețe, colective, a implementării ideologiei socialiste. În anul 1965, termenii-cheie devin *cunoaștere, apărare, educare*, căci articolul analizat vizează educarea tinerei generații și detașarea de valorile promovate de „capitaliști”. Din totalul de 509 de substantive, adică 28 % din totalitatea de cuvinte, doar 4 % sunt infinitive lungi, în număr de 20 de unități. Articolul *Omul și legea. Minorul de alături*, tipărit în 1976, numără verbe substantivizate, de tipul: *încălcare*, termen pe care autorul îl repetă de 5 ori, *creștere, organizare și ecsplotare*, insistând asupra ideii de construire a unui prezent luminos, în care minorii să fie educați și respectuoși cu ceilalți. Astfel, numărul substantivelor este de 495, 33 % din numărul total al cuvintelor, iar deverbalele constituie 7 %.

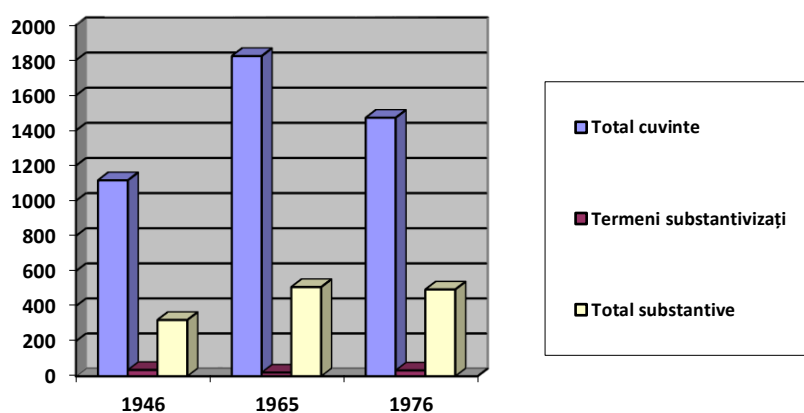

Fig. 3.1. *Frecvența verbelor substantivizate în cotidianul Moldova socialistă din perioada regimului sovietic*

În baza diagramei din Figura 3.1. de mai sus, elaborată în conformitate cu datele incluse în Tabelul 3.1., conchidem că pe parcursul acestor ani limbajul presei cunoaște din plin procesul variației, însă nu într-un mod foarte pronunțat, aceleași particularități fiind valabile pentru toate articolele politizate, care erau scrise pentru întreaga colectivitate, însă având un registru de teme și probleme abordate îngust, pentru a limita masele doar la principiile socialiste: organizare, disciplină, egalitate și muncă asiduă. Dacă numărul de substantive utilizate în cele trei articole este, din punct de vedere proporțional, aproape egal, frecvența substantivelor din infinitiv scade, anul 1946 constituind „vârful” ocurențelor acestora.

3.3.3. *Particularități lexico-semantice*

Nivelul lexico-semantic al limbii este cel mai mobil compartiment, cel mai vulnerabil în ceea ce privește influența factorilor externi asupra sa, cel mai receptiv și deschis spre variație,

fiind, de cele mai multe ori, polarizat în jurul unor axe ideologice, caracterizate printr-un vocabular special, prin unități și structuri lexicale clișeizate, prin anumite mărci stilistice variabile în funcție de factorii extralingvistici enumerați anterior, precum circumstanțele sociopolitice, culturale sau economice.

În literatura de specialitate (Baharu 2013a), lexicul unei limbi sau vocabularul este organizat în funcție de câteva criterii. Din perspectiva frecvenței, lexicul se divizează în **fondul lexical de bază** sau **vocabularul de bază** – parte a lexicului care cuprinde unități lexicale cunoscute, indispensabile în comunicarea zilnică și care asigură stabilitatea vocabularului, și **masa vocabularului** care include toate celelalte unități lexicale. Anume masa vocabularului este cea mai receptivă la mutațiile din viața unei comunități lingvistice, acceptând sau eliminând unități lexicale, „subordonându-se” variației.

Propaganda socialistă în perioada 1944-1976 era evidentă, or majoritatea discursurilor și articolelor politizate promovau aceleași valori ideale: importanța muncii și a hărniciei, menținerea păcii, sporirea populației prin prezentarea drept model a „mamei-eroine” și a fericirii depline din familiile de „colhoznici exemplari”, înfăptuirea planului cincinal și depășirea acestuia pentru asigurarea bunăstării colective. E firesc că toate aceste condiții socioculturale au contribuit la variația lexicală a limbii din presa comunistă, perspectivele istorică, geografică și sociolingvistică transpunându-se din plin în vocabularul limbii române de atunci, chiar dacă aceasta avea denumirea de „limbă moldovenească”.

Prin analiza varietății lexicale a titlurilor și a unor discursuri selectate din cotidienele *Moldova socialistă* și *Tineretul Moldovei*, ne propunem să prezentăm panorama lingvistică din acea perioadă, precum și originea confuziei denumirii limbii care persistă și astăzi, oricât am încerca să negăm acest fapt.

Cercetând vocabularul din perspectiva criteriului lexico-funcțional, variația lexicală poate fi cercetată prin prisma dimensiunii diacronice: lexicul arhaic versus cel neologic; din perspectiva dimensiunii diatopice: lexicul literar și lexicul regional; pe axa socială: lexicul literar versus limbajele specializate/jargon/argou; din punctul de vedere al dimensiunii diafazice: lexicul marcat stilistic.

3.3.3.1. Variația lexicală din perspectiva dimensiunii diacronice și a dimensiunii diatopice

Perioada interbelică a fost ca un suflu de aer proaspăt pentru limba română din Basarabia, însă aceste noi contexte cultural-istorice, prielnice dezvoltării și normării corecte a limbii, nu au durat mult. Eugenia Bojoga menționează că „politica lingvistică din anii 1945-1989 – când limbă

a administrației, a științei și a învățământului superior a fost rusa – , aceasta nu a stimulat deloc dezvoltarea unei conștiințe lingvistice a populației majoritare din RSS Moldovenească” (Bojoga 2013, p. 18). Dimpotrivă, considerăm că „limba moldovenească”, făurită în partea stângă a Nistrului, devine treptat, poate nu în măsura scontată de oficialități, o limbă a tuturor, fiind masiv promovată prin presă, în învățământ, în instituțiile administrative etc., iar limba română devine un subiect tabu, o limbă străină, inutilă, care trebuia să fie expulzată de pe teritoriul basarabean, întrucât le distorsiona adevărata identitate și valorile socialiste, atât de „benefice” populației nou-prime în „prietenoasa” Uniune sovietică.

Prin articolele și discursurile politice destinate maselor se simulează reflectarea obiectivă a realității, a trecutului, precum și a prezentului. Pe un teren propice, locuit de mase care nu aveau acces la cultură și la o altă realitate decât cea sovietică, au fost sădite tehnicile de manipulare a populației, instrumentarul de „transbordare” a locuitorilor basarabeni într-o altă realitate, într-o dimensiune sovietică a hărniciei și a „luptei pentru pace”. Vocabularul discursurilor presei de partid a anilor 1946-1989 denotă un șir de particularități specifice, incluzând un inventar considerabil de arhaisme lexicale, de împrumuturi din rusă, cu conservarea formei de origine sau cu adaptarea acesteia la „limba moldovenească”, de calchieri lexicale, gramaticale sau semantice, în diverse construcții tautologice și pleonastice, în comparații și metafore, în hiperbolizări și formațiuni antitetice etc. Varietatea lexicală (Botnari 2019a) a presei cotidianelor *Moldova socialistă* și *Tineretul Moldovei* cuprinde termeni care corespund unor concepte social-politice ale vremii, un lexic specific perioadei sovietice: arhaisme și forme învechite ale unor cuvinte, precum și împrumuturi din rusă.

Din titlurile selectate de noi din cotidienele *Moldova socialistă*, *Tineretul Moldovei* și *Scânteia leninistă* din 1946 (Anexele 3, 4, 5), am notat exemple de cuvinte arhaice sau învechite, precum și lexeme împrumutate din rusă, cu păstrarea categoriei lexico-gramaticale din rusă sau oarecum adaptate morfologic, unele dintre ele denaturând și astăzi forma vorbită a limbii pe teritoriul basarabean. Am organizat materialul lingvistic selectat urmărind, mai ales, proveniența termenilor selectați, evoluția acestora de atunci până în prezent și statutul actual în limba română, aceștia fiind niște **indici diacronici** sau **diatopici**. De asemenea, am exemplificat prin unele contexte/titluri selectate din cotidienele menționate anterior, în care a fost semnalată prezența termenului în discuție:

- *peatiletcă* – s. f. („пятилетка”) cuvântul dat se referă la planul de cinci ani elaborat de către I. V. Stalin în perioada comunistă care, de cele mai multe ori, „trebuia să fie îndeplinit” în 4 ani. Este un cuvânt împrumutat din rusă, provenit din aceeași formă flexionară a etimonului, adaptat morfologic, astfel conservându-și categoria lexico-gramaticală; este un termen învechit,

care nu s-a păstrat în uz decât în lucrările de specialitate. Iată câteva exemple extrase din titlurile cotidianelor *Moldova socialistă* și *Tineretul Moldovei*: *Să împlinim și să supraîmplinim planul anului întâi al peatiletcei noi*; *Planul peatiletnicii noi al Republicii Moldovenești*; *Lupta pentru economică îi lupta pentru peatiletcă*;

- **combainer** – s. m. („combiner”) termen atestat în dicționarele basarabene vechi, astăzi fiind înregistrat ca variantă a substantivului „combiner”, o formă învechită sau regionalism pentru a desemna persoana care muncește calificat sau care manevrează o combină: *Îndatorirea brigadirilor brigăzilor de tractoriști și a combainerilor P. Anghelina, R. Bagautdinova ș. a.*;

- **brigadă** – s. f. apare în DEX cu câteva semnificații: 1. Unitate militară superioară regimentului și inferioară diviziei. 2. Formație (stabilă) de lucru, compusă din muncitori organizați adesea pe echipe și pe schimburi sau pe faze de operație, în vederea îndeplinirii unei sarcini de producție; lexemul **brigadă** apare astăzi doar ca termen militar, semnificația a doua fiind învechită sau atestată ocazional, ca termen specializat; exemple: *Brigada de tractoare a lui Fiodor Corotenco*;

- **zavod** – s. m. („fabrică”, „uzină”) împrumut din rusă „завод”, care a păstrat categoria lexico-gramaticală pe care o avea în limba de origine; formă învechită, care în prezent poate să apară în substandardul limbii române din Basarabia, mai ales, în mediul rural; exemple: *La zavod s'a discutat planul lucrărilor mari*; *Zavodul se restabilește*;

- **voczal** – s. m. („gară”) împrumut din rusă „вокзал”; termen rusesc învechit, care astăzi poate fi atestat doar cu sens ironic, mai ales în expresia: *Cemodan, voczal, Rusia!*, prin care este evocată perioada comunistă și care este adresată celor care mai trăiesc astăzi cu nostalgia după trecutul glorios al comunismului; am consemnat prezența termenului respectiv în cotidianul *Moldova socialistă*: *Când va fi zădit voczalul din Chișinău?*;

- **temp** – s. m. („tempou”) termen rusesc „темп”; astăzi, în româna din Basarabia, în vorbirea adolescenților, apare utilizat argotic, de exemplu: *Ține tempul!*; din titlurile cotidianului *Moldova socialistă* am identificat următoarele ocurențe: *Să grăbim tempurile sămănatului tuturor culturilor*; *Să nu scădem tempurile predărilor de pâne*;

- **oloi** – s. m. („ulei”) regionalism; formă populară a cuvântului „ulei”, înregistrat și de Lazăr Șăineanu în 1939, în ediția a opta a dicționarului său (Șăineanu 1939, p. 443) sub forma *oloiu*; astăzi se utilizează în registrul popular al limbii române; ocurențe în *Moldova socialistă*: *Zădirea unui zavod de oloi la Atachi*;

- **remont** – s. m. („reparație”) rusism învechit „ремонт”; *La ce duce remontul necalitativ al tractoarelor*;

- **prezident** – s. m. („președinte”), termen împrumutat, însă nu putem afirma că e un rusism, deoarece am consemnat următorul context – *Președintele Sovietului Miniștrilor al Uniunii RSS I. V. Stalin și **Prezidentul** Statelor Unite ale Americii d-l Truman*, în care termenul **prezident** se referă la președintele Statelor Unite ale Americii, iar I. V. Stalin este președintele Sovietului Miniștrilor al Uniunii RSS; în cazul dat considerăm că forma **prezident** apare ca un fonetism al lexemului din engleză;

- **norodnic** – adj. „al oamenilor”, „al poporului”; rusism adaptat morfologic prin adăugarea sufixului adjectival **-nic** la substantivul rus „народ” – „popor”, desemnând apartenența; C. Popușoi (2013 p.74) atestă varianta „atotnorodnic”, considerând că este un calc morfematic; am atestat și utilizarea lexemului **norod** care a stat la baza formării adjectivului **norodnic**, dar și a adjectivului **totnorodnic**; astăzi cuvântul **norodnic** este un termen învechit și regional, atestat doar în forma vorbită a limbii, iar **norod** poate fi întâlnit în registrul popular al limbii sau ca termen bisericesc, cu referire la o totalitate de credincioși; exemple: *Despre planul de cinci ani al restabilirii și dezvoltării gospodăriei norodnice a RSS Moldovenești pe anii 1946-1950; Dostoinic să întâlnim sărbătoarea **norodului** moldovenesc; Marea sărbătoare a **norodului** moldovenesc; Să întâlnim dostoinic sărbătoarea **totnorodnică**; În familia frățască a **noroadelor** sovetice;*

- **tovarăș** – s. m. utilizat în timpul regimului comunist ca termen (oficial) de adresare, indicând atitudinea politică a locutorului sau respectul acestuia față de ideologia sovietică; se atestă și derivatul său **tovărășie**; astăzi sensul menționat mai sus al termenului **tovarăș** a ieșit din uz sau a căpătat o altă conotație, de evocare a acelei epoci, fiind puternic marcat de uzul politic din perioada sovietică, devenind o marcă atribuită celor „nostalgici” după trecutul glorios și fericit; în standardul românei este întâlnit cu sensuri noi: 1) Fiecare dintre persoanele legate prin activitatea sau viața dusă în comun, privite în raport una față de alta. 2) Persoană asociată cu alta într-o acțiune sau într-o activitate (NODEX); exemple: ***Tovarășului** Stalin; **Tovarășul** V. M. Molotov s'a înapoet la Moscova; Lucrările **tovarășului** I. V. Stalin editate în limba osetină; Să dezvoltăm și să întărim cât mai mult **tovărășiile** viticole – pepineriste; Mai mult ajutor **tovarășilor**;*

- **totunional** – adj. („a întregii Uniuni sovietice”) compus adjectival morfematic calchiat după rusescul *всенародный*, care, spre deosebire de cuvintele compuse tradiționale, ce sunt „unități rezultate din îmbinarea și sudarea definitivă a două sau mai multe cuvinte simple, care și-au pierdut total individualitatea formală și semantică” (Bahnaru 2013a, p. 258), însumează sensurile cuvintelor componente „tot” – *care este cuprins în întregime* și „unional” – *care aparține unei uniuni, care cuprinde o uniune*; a dispărut din uz odată cu schimbarea regimului politic; exemple: *Despre totalurile Întrecerii Socialiste **Totunionale** a rejiunilor, țânuturilor, republicilor*

și raioanelor pentru împlinirea planului lucrărilor agricole de primăvară în anul 1946; *Parada totunională a fizculturnicilor la Moscova*;

- **paradă** – s. f. cuvânt german sau francez la origine, atestat în dicționarele românești de până în 1940, care în perioada sovietică capătă conotații mult mai puternice, de glorie și slăvire a conducerii socialiste, pentru a demonstra succesele obținute în orice domeniu: **Parada Colhoznică**; astăzi lexemul a căpătat și alte sensuri, circulând mai des ca termen militar.

- **sroc** – s. m. („termen”) cuvânt rusesc care continuă să apară în limbajul colocvial; în varianta literară a limbii, poate fi semnalat sub forma *soroc*, precum în expresia „A i se împlini (cuiva sau la ceva) *sorocul*” a înceta să mai existe; *Înainte de sroc*;

- **iubileu** – s. m. („jubileu”) rusism dispărut din standardul și uzul actual al limbii; **Iubileul de 100 de ani al școlii de viticultură și vinărit din Chișinău**;

- **fizculturnic** – s. m. („gimnast”, „sportiv”) barbarism rus, adaptat morfologic prin sufixare; astăzi nu este atestat în uzul limbii române din Basarabia; *Parada totunională a fizculturnicilor la Moscova*;

- **pionier** – s. m. („pionier”) termen utilizat în perioada comunistă în limba română din Republica Moldova, dar și din România, cu sensul de „membru al unei organizații de masă a elevilor între 7 și 14 ani”, însă este înregistrat și de dicționarele românești de până în 1944; în dicționarul lui L. Șăineanu din 1939 este înregistrat în varianta *pionier* – „lucrător întrebuințat într’o armată spre a aplana drumuri, a săpa șanțuri etc.” (Șăineanu 1939, p. 482); astăzi lexemul este fecund pentru registrul literar al limbii, având o altă conotație – „deschizător de drumuri într-un domeniu de activitate umană” (NODEX); exemple din presa sovietică: *Lagărul județan pentru pioneri*;

- **comsomolist** – s. m. „membru al Comsomolului”; termen al perioadei sovietice, care, spre deosebire de lexemul *pionier*, nu mai este prezent în limba română, decât cu funcție evocativă; **Comsomoliștii au remontat școala**;

- **colhoz** – s. m. termen învechit, utilizat pentru a desemna o realitate a perioadei comuniste – „formă de cooperativă agricolă de producție în fosta URSS”, funcționând concomitent cu derivatele sale: **colhoznic, colhoznică**; astăzi este utilizat numai în contexte marcate stilistic în limbajul colocvial, ca în expresiile „a munci ca la colhoz” – a munci fără râvnă, necalitativ; „a face colhoz” – a vorbi mai mulți odată, a face gălăgie etc.; exemple: *Sarcina de neamănat a colhozurilor*; *Vlagă pentru lanurile colhoznice*; *Adresarea frunțașilor vităritului colhoznic din raioanele depe malul stâng al Nistrului către toți colhoznicii, colhoznicele, lucrării vităritului colhoznic din RSS Moldovenească*;

- **slobozâre** – s. f. („eliberare”) termen format de la verbul din registrul popular al limbii române *a slobози*, derivat al adjectivului *slobod*, în limbile slava veche și rusă existând verbul *svoboditi* „a libera”. Infinitivul lung *slobozire* este atestat și până la perioada comunistă; după 1940, lexemul **slobozâre** desemna, mai ales, eliberarea poporului basarabean de sub jugul „burghezimei fascist-române”; pentru româna standard de astăzi este un termen învechit și popular; exemple: *Dostoinic să întâlnim aniversarea a II-a a slobozârii Moldovei*;

- **trudozi** – s. f. („zi de muncă”) calc morfematic din rusă „трудодень”, care desemna o unitate de evaluare și de măsură a cantității și a calității muncii colectivelor din „colhoz” sau a fiecărui muncitor în parte în perioada Uniunii sovietice în anii 1930-1966; astăzi a dispărut din uzul actual al limbii române; exemple: *Șapte kilograme pâne pe trudozi*; *Împărțirea veniturilor colhoznice pe trudozâle*;

- **teh** – s. m. rusism utilizat cu referire la un departament sau o secție a unei uzini/fabrici; termen ieșit din uzul actual al limbii române; *Sporul tehului*;

- **Parij** – s. m. („Paris”) calc fonetic din rusă „Париж”; formă ieșită din uzul actual al limbii române; *La Conferința de Pace dela Parij*;

- **deobște** – adj. („comun”, „general”) cuvânt format din prepoziția *de* și substantivul de origine slavă *obște*, învechit și popular, care a apărut până la perioada regimului comunist, referindu-se la o colectivitate de oameni sau fiind utilizat în varianta **obște** – substantiv care desemna o formă de cooperare economică pentru producerea de bunuri agricole; în dicționarul lui L. Șăineanu din 1939 atestăm verbul *a obști* – „a divulga, a face cunoscut”, care împrumută trăsătura semantică a cuvântului-rădăcină **obște** – acțiunea fiind direcționată spre o colectivitate; în standardul actual al limbii române atestăm funcționarea locuțiunii adjectivale și adverbiale **de obște** – 1. loc. adj. care privește sau interesează pe toți, care aparține tuturor; comun, general, public. 2. loc. adv. a) împreună, fără excepție, deopotrivă; b) în mod obișnuit, de obicei; c) pretutindeni, peste tot (DEX); *Să împlinim legea despre învățământul deobște*;

- **economică** – s. f. („economie”) calc morfematic din rusă *экономика* „economie”; astăzi cuvântul **economică** nu este atestat de niciun dicționar și este dispărut din uzul actual al limbii române; *Lupta pentru economică îi lupta pentru peatiletică*;

- **Sovet** – s. m. („soviet”) termen de origine slavă, care a trecut din limbajul administrativ din perioada regimului țarist în cel sovietic, desemnând organul puterii de stat centrale și locale din perioada URSS-ului; astăzi este ieșit din uz; *În Sovietul Miniștrilor al Uniunii RSS*;

- **călcare** – s. f. („încălcare”, „nerespectare”) formă arhaică, învechită a cuvântului *încălcare*, atestată în uzul limbii române de pe ambele maluri ale Prutului, până la regimul comunist; astăzi și-a păstrat acest sens în uzul actual al limbii române, ca sens figurat, desemnând

o neglijanță sau o abatere a unor dispoziții legale etc.; *Despre faptele călcării Statutului artelului agricol în rejiunile Cuibășev și Iaroslavli și despre pedepsirea persoanelor, vinovate de călcările estea;*

- **artel** – s. n. termen rusesc *артель*, care desemna o formă socialistă de organizare a lucrătorilor și meseriașilor în asociații cooperatiste; este un termen ieșit din uzul actual; *Despre faptele călcării Statutului artelului agricol în rejiunile Cuibășev și Iaroslavli și despre pedepsirea persoanelor, vinovate de călcările estea;*

- **zablă** – s. f. termen învechit sau regionalism al graiului moldovenesc, care desemna lucrările de pregătire a solului pentru cultivare – „arat de zăble”; astăzi se atestă în uzul limbii române, ca regionalism, dar și în lucrările de specialitate, de exemplu, într-un articol al revistei *Studia Universitatis Moldaviae* din 2013 (Tcaci 2013, p. 97), în unele Hotărâri de guvern din Republica Moldova (Hotărâre Nr. 550 din 15.05.2003 cu privire la aprobarea Programului lucrărilor statistice în anul 2003), dar și în revista românească *Revista română* nr. 1 (87) din 2017, într-un articol al scriitorului basarabean Nicolae Leahu (2017, p. 35); *Județul Soroca rămâne în urmă cu aratul de zăble;*

- **svodcă** – s. f. („bârfă”) rusism din *сводка*, lexem care este resemantizat în româna din 1946: dacă în rusă are sensul de 1. totalizare, rezumat și 2. buletin, comunicat, situație centralizatoare, în „limba moldovenească” împrumută sensul verbului *сводимъ* din rusă „a duce și a aduce îndărăt”, desemnând flecăreala fără rost sau a declara ceva fără cunoștință de cauză, a pălăvrăgi; *Când cred svodcelor;*

- **osăbit** – adj. („deosebit,, „diferit”) formă arhaică a cuvântului „deosebit” atestată și înainte de perioada sovietică; în dicționarul lui Lazăr Șăineanu este înregistrat verbul *a osebi* ca variantă lexicală a verbului *a deosebi*; lexemul este semnalat încă în lucrările din secolul al XVI-lea, atât pe teritoriul basarabean, cât și pe cel de dincolo de Prut, de exemplu, în biblia românească din 1688 [Biblia adecă dumnezeiasca scriptură: Vechiului și Noului Testament tipărită întâia oară la 1688 în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino, Domnul Tarii Românești: retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere cu aprobarea Sfintului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988, 1866 pagini] sau în letopisețele cronicarilor Ion Neculce, Miron Costin etc.; *Părerea osăbită a membrului Tribunalului Militar Internațional din partea Uniunii RSS tov. Nichitenco cu privire la hotărârea Tribunalului;*

- **vosresnic** – s. m. termen rusesc (*воскресник*), care se referea anume la perioada socialistă, când oamenii, în mod organizat, erau invitați „benevol” să muncească duminica în folosul întregii comunități; lexemul ieșit din uzul actual desemna munca „voluntară” a maselor

organizate în colectiv în zilele de duminică, dar și de sâmbătă (*суботник*); *Comsomoliștii la voscresnic*;

- *sabotajnic* – s. m. („sabotor”) astăzi este dispărut din uzul limbii române, fiind atestat doar cu funcție evocativă în unele texte din mediul electronic; *La ce aduce purtarea liberală cu sabotajnicii*; *În județul Bender nu se grăbesc*; *Acolo, unde sabotajnicii se sânt în pace*.

În titlurile și subtitlurile excerptate din cotidianul *Tineretul Moldovei* din 1946 semnalăm prezența aceluiași inventar de cuvinte învechite, arhaisme sau rusisme, cu numeroase ocurențe, fapt ce atestă că majoritatea presei periodice a vremii trata aceleași probleme „stringente” din societate, care vizau organizarea maselor și ideologizarea acestora. Nu vom stăruii asupra descrierii lexicografice a acelor lexeme care au fost atestate și în ziarul *Moldova socialistă*, ci vom prezenta doar unele exemple: **Sovet** – *Țăranii satului Hârtopul Mare au înaintat candidați în deputați ai Sovietului Suprem al Uniunii RSS pe tovarășul I. V. Stalin, tovarășul V. M. Molotov și tov. S. V. Țaranov*; *În ajunul alegerilor în sovetul suprem al RSS Moldovenești*; **tovarăș** – *Muncitorii sovhozului Țăganca înaintează candidaturile tovarășilor Stalin I. V., Molotov V. M., Calinin M. I. și tov. Mordoveț I. L.*; *Truditorii Moldovei își arată dragostea lor conducătorului forțelor înarmate ale țării, tovarășului Stalin*; **sovhoz** – *Sovhozul îi gata pentru iarnă*; **comsomolist** – *Despre înveșnicirea amintirii comsomolistului Boris Glavan*; *Eroizmul de muncă al comsomolului*; **Comsomoliști** și *tineret! Să ducem lupta pentru pâne până la deplină împlinire a planului de către fiecare gospodărie!*; **obște** – *Puterea mare a obștii sovietice, întemeată de Lenin și Stalin*; **temp** – *Tineri agricultori, grăbiți timpurile sămănatului!*; **peatiletcă** – *Peatileticile staliniste și industrializarea țării noastre*; *Tinerele cadre ale peatileticii staliniste*; *Fruntașii peatileticii staliniste*; **fizculturnic** – *Despre pregătirea către Zâua Fizculturnicilor din toată Uniunea dela 21 iulie 1946*; **Parij** – *La conferința de pace din Parij*; **sabotajnic** – *Duc lupta împotriva sabotajnicilor*.

Totuși, am atestat și unele lexeme care nu au fost semnalate în titlurile *Moldovei socialiste* din 1946, precum:

- **zvenie** – rusism, „formație de lucru, compusă din tineri muncitori organizați în echipă, de obicei, comsomoliști, care munceau în colhoz, pentru a îndeplini o anumită sarcină de producție”; lexemul **zvenie** nu este atestat în niciun dicționar și nici în mediul online; exemple: **Zvenia** lui *Alecsei Novac* (MS, 28 martie 1946); *Stegulețul zveniei* (SL, decembrie 1946);

- **ocrug** – s. m. („circumscripție”) termen rusesc atestat încă în perioada țaristă, care este preluat în limbajul administrativ sovietic; actualmente este ieșit din uzul limbii române; *Comisia de alejери de ocrug a înregistrat candidat în deputați ai Sovietului Uniunii pe Iosif Vissarionovici Stalin*; *Scrisoarea dischisă către comisiile de alejери de ocrug*;

- **calificație** – s. f. („calificare”) cuvânt rusesc și învechit; în uzul actual al limbii române poate fi semnalat în limbajul colocvial; *Învățătorii își ridică calificația*;

- **activ** – s. m. („Totalitatea bunurilor aparținând unei persoane fizice sau juridice”) cuvânt învechit, care desemna totalitatea persoanelor implicate intens în domeniul vieții politice și sociale; astăzi acest sens este dispărut din uzul limbii române. *Acolo unde lipsește activul*;

- **propagandare** – s. f. („propagare”) calc morfematic din rusă *пропагандирование*; cuvântul nu are atestări în dicționarele românești, fiind ieșit din uzul actual; *Să îmbunătățim propagandarea planului de cinci ani*;

- **spartachiadă** – s. f. termen împrumutat din rusă, cu sensul de competiție sportivă desfășurată în mai multe etape, organizată periodic; astăzi este un cuvânt învechit, dar care se mai atestă în spațiul mediatic din Republica Moldova și din România, în titlurile unor știri cu tematică sportivă; *Spartachiada republicană a școlărilor*;

- **puđ** – s. n. cuvânt rusesc învechit; în perioada regimului comunist reprezenta o unitate de măsură a greutateii; nu este atestat în uzul actual al limbii; *2000 puduri de pâne peste plan*;

- **oboz** – s. m. în perioada regimului comunist, **oboz** semnifica un lanț de căruțe care transportau produsele cerealiere la punctele de predare instituite de administrația comunistă; termenul **oboz** nu este atestat în dicționarele românești, fiind un arhaism dispărut din uzul actual al limbii române. *Obozul roșu*;

- **uciot** – s. m. („evidență”) este un cuvânt rusesc, care a aparținut graiului moldovenesc în perioada sovietică; uzul actual al limbii literare române de pe teritoriul basarabean nu atestă termenul respectiv. *Mai multă rânduială în uciot*;

- **hidroelectrostanția** – s. f. („centrală hidroelectrică”) cuvânt rusesc adaptat morfologic; nu sunt atestări în uzul actual al limbii; *Hidroelectrostanția din Volhov are 20 ani*.

În *Moldova socialistă* din 1965, numărul cuvintelor învechite, precum și al rusismelor, este în continuare destul de mare, însă unii dintre termenii atestați în *Moldova socialistă* din 1946 dispar, iar altele au o frecvență mult mai redusă. În continuare, vom excerpta câteva contexte în care semnalăm ocurențele acestora, fără a insista asupra analizei lexico-semantice a termenilor analizați anterior: **prezident** – *Bine ați venit, prezident Aiiub Han!*; **colhoz** – *Colhozul „Nistru” în urcuș*; **ucaz** – s. m. („ordin”, „decret”) cuvânt învechit și popular împrumutat din rusă, care astăzi este atestat în mai multe dicționare românești și cu sensul figurat de „hotărâre care nu admite nici o contradicere” – *Ucazul Prezidiului sovietului suprem al Uniunii RSS. Cu privire la impozitul pe veniturile colhozurilor*; **sovet** – *La sovetul miniștrilor al Uniunii RSS*; *Prieten al câmpului*; **misia** – s. f. („misiune”) rusism care astăzi este dispărut din uz – *Misia eliberatoare a forțelor armate sovietice*; **obștime** – *Declarația conferinței unionale a obștimii sovietice pentru*

pace, independență națională și dezarmare; agresie – s. f. („agresiune”) cuvânt împrumutat din rusă, care a ieșit din uzul actual – *Împotriva agresiei imperialiste, în sprijinul independenței naționale a popoarelor, pentru întărirea păcii jenerale și pentru dezarmare; complex* – s. m. („în ansamblu”) termen utilizat mai ales în locuțiunea adverbială *în complex*; calc morfematic și semantic din rusă „в комплексе”, care a dispărut din uzul actual al limbii române – *În două faze, în grup și în complex; Toate muncile agricole – în complex: rezultate bune și învățăminte folositoare; norodnic, norod* – *Controlul norodnic la seceriș; Norodul veghează, norodul controlează; Aurul negru și albastru în folosul norodului; centner* – s. m. este un cuvânt de origine germană, care circula în perioada regimului comunist, pentru a desemna o unitate de măsură a greutateii; este un termen învechit, care a dispărut din româna literară basarabeană; *Repede și bine să strângem spicoasele! 42 centnere la hectar; tovarăș* – Cuvântarea *tovarășului L. I. Brejnev*.

Afluxul de cuvinte derivate sau împrumutate din limba rusă ilustrează perfect procesul de moldovenizare demarat de puterea sovietică, rezultat direct al contextului politico-istoric din perioada de după 1944. Însă analizând inventarul de termeni arhaici sau al celor împrumutați din rusă, depistați în cotidianul din 1965, observăm că acesta este mult mai redus decât cel din 1946, fapt ce denotă că „limba moldovenească” cunoștea totuși o evoluție, o dezvoltare, chiar dacă insignifiantă, o încercare subtilă de „a se debarasa” de unele unități lexicale total inutile, inventate de organele de partid și de „creierul” rusificator. În acest context, drept probă a celor susținute mai sus, prezentăm scrierea corectă a unor unități lexicale atestate în *Moldova socialistă* din 1965, care în 1946 apăreau ca termeni rusești, inadaptați morfologic și fonetic: **destoinic** – *Să oglindim destoinic măreția faptelor constructorilor comunizmului*, în 1946 termenul **destoinic** apărea în varianta **dostoinic**; **jubileu** – *Fabrica își sărbătorește jubileul*, în 1946 se utiliza cuvântul rusesc **iubileu**. Totodată, autorii articolelor din ziarele anilor 1965 apelează la unele cuvinte neologice pentru acea perioadă: **rentabil** – *E rentabil? Da!*; **asolament** – *Sămânța și asolamentul. Câteva sugestii*; **șoc** – *Secerișul – front de șoc!*; **transfigurare** – *Transfigurare*; **miting** – *Mitingul soveto-vietnamez; Mitingul prieteniei soveto-române; Miting al prieteniei soveto-jermane*; **anatomopatolog** – *S’a încheiat congresul anatomopatolojilor*; **eșalon** – *Eșaloane tiraspolene*.

Bineînțeles, inventarul de cuvinte neologice, precum și frecvența acestora, sunt neînsemnate, totuși faptul că în articolele presei periodice „se strecoară” unele neologisme sau sunt publicate unele poezii de Grigore Vieru ori unele texte semnate de către Vladimir Beșleagă demonstrează că cenzura socialistă mai slăbise, pregătind premisele pentru o trezire a conștiinței naționale a poporului basarabean.

În *Moldova socialistă* din 1976 tot mai mult își fac loc neologismele, autorii articolelor renunțând la arhaisme și la unele rusisme învechite. E firesc să mai atestăm unii termeni care redau realitățile din acea perioadă, precum: *comsomol*, *sovet*, *sovhoz*, *colhoz*, *tovarăș* etc., însă o incidență mai mare o au termenii neologici ai limbii române literare: **principialitate** – *Principialitate și spirit obiectiv*; „peatiletca” este substituită în toate ocurențele cu **cincinal** – *Cincinalului* – *energia brațelor. Rodul cutezanței!*; *Cadența cincinalului*; **modelor** – *Sântem modelorii scânteii mărețe*; **multinațional** – *Din comoara artistică multinațională*; **mobilizator** – *Misiunea mobilizatoare a gazetelor* etc.

În baza argumentelor prezentate mai sus, conchidem că sub aspectul diferențierii temporale, vocabularul presei periodice a anilor 1946-1976 include o serie de lexeme arhaice, de istorisme, astăzi – regionalisme sau cuvinte total ori parțial ieșite din uzul limbii odată cu schimbarea regimului politic și cu depășirea contextelor politico-istorice, unii termeni trecând în fondul pasiv, alții conservându-se în limbajul colocvial sau neîngrijit al limbii. Analiza lexicosemantică a titlurilor și a subtitlurilor din presa sovietică ne-a permis să reperăm atât arhaisme lexicale, cât și arhaisme semantice sau cuvinte rusești, care în uzul actual al limbii au fost substituite corespunzător cu echivalentele românești. În acest context, relevante ni s-au părut constatările lingvistei Carolina Popușoi, care precizează că în condiții lingvistice firești calcul semantic și împrumutul lexical sunt mijloace de îmbogățire a unei limbi, însă nu în cazul când „imitarea semantică a unui model străin sau preluarea *ad litteram* a unui lexem dintr-o altă limbă duce la denaturarea sistemului limbii materne” (Popușoi 2013), or, în Republica Moldova, chiar și astăzi, atribuirea de sensuri noi cuvintelor existente, conform modelelor limbii ruse, în pofida faptului că limba română are deja un echivalent pentru desemnarea realității respective, este un procedeu pe larg răspândit și deloc favorabil.

Rațiunile împrumutului și ale calcurilor morfologice structurale parțiale sau totale din perioada regimului comunist sunt, în fapt, de natură politică, urmărind „incluziunea norodului” basarabean în uniunea sovietică frățească. Unitățile lexicale precum: *soviet*, *colhoz*, *pionier*, *ocrug*, *comsomol* etc., termeni ce se refereau la realități cu specific istorico-politic, la administrația de stat sau la cea economică a uniunii sovietice, au căpătat funcții evocative, devenind niște indici diacronici sau diatopici, care ne permit să identificăm un text sau un context semantic aparținând limbii române din perioada regimului socialist sau graiului moldovenesc de pe teritoriul Republicii Moldova. Evident, unitățile lexicale livrești sau savante, dar și cuvintele neologice aproape lipsesc în presa periodică din 1946, iar în cotidienele din 1965-1976 sunt atestate cu o frecvență extrem de redusă. În baza analizei lexicosemantice a titlurilor din 1976 constatăm că frecvența cuvintelor rusești, de asemenea, e mai mică, autorii articolelor preferând termenii românești.

Trasând o paralelă cu limba română de astăzi de pe teritoriul basarabean, sub aspect lexical, am observat că termenii împrumutați sau derivați din rusă, utilizați în perioada regimului comunist, au devenit, cu unele excepții, cuvinte fără atestări în dicționare și în uzul actual al limbii. S-au conservat unele lexeme de etimologie rusă, atestarea cărora a fost înregistrată și în perioada țaristă, precum: *brigadă, oloi, norod, tovarăș, pionier, slobozâre, obște, călcare, osăbit* ș. a., termeni care, de altfel, sunt atestați și de dicționarele românești, ca variante regionale sau populare. Această constatare ne impulsionează să susținem că, de fapt, cauza degradării sau stagnării limbii române din Basarabia, a populării și a poluării acesteia cu barbarisme rusești, cu dublete lexicale inutile (ne referim aici la varianta vorbită a limbii) nu poate fi atribuită doar celor 100 de ani de ocupație țaristă sau celor 45 de ani de sovietism, ci, mai degrabă, considerării limbii ruse ca limbă de prestigiu, fapt care a determinat recurgerea la limbajul argotic și la jargonisme menite să „ridice” prestigiul „limbii moldovenești”.

În această ordine de idei, Ariadna Ștefănescu menționează că „rusismele intrate în secolul al XIX-lea (...) nu reprezintă o îmbogățire a limbii, ci o înlocuire a cuvintelor autohtone, o relexicalizare” (Ștefănescu 2016, p. 38). Drept rezultat, limba română din Basarabia suferă o „degradare”, o „stricare”, consideră autoarea sus-numită, și nu o „stagnare”, după cum consideră L. Colesnic-Codreanca (2003), or, în baza analizei lexico-semantice a titlurilor presei periodice din perioada regimului comunist, am constat că limba română/„moldovenească” a cunoscut o ușoară evoluție și dezvoltare. Asupra diferențelor dintre limba română de pe teritoriul României și româna din Republica Moldova, A. Ștefănescu susține că româna literară din Basarabia este caracterizată printr-o „prezență masivă a lexicului popular și a moldovenismelor în textele basarabene în detrimentul împrumuturilor recente de origine romanică”, că româna din Basarabia „parcă ar fi pierdut ritmul firesc de modernizare în raport cu româna din Principate și din Ardeal”, ceea ce a dus inevitabil la promovarea fondului lexical regional, popular și arhaic, prin atitudinea lingvistică a unor scriitori precum: C. Stamati, Al. Mateevici, I. Druță, Gr. Vieru, I. Negruzzi etc.

Într-adevăr, româna din Basarabia conține în uzul actual cuvinte populare sau învechite, precum și construcții gramaticale populare, care în România nu au o frecvență atât de mare, dar toate se referă la forma vorbită a limbii, standardul excluzând acești termeni sau construcții. Dincolo de aceste aspecte ale limbii române vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, limba literară este aceeași cu standardul din România, cu o coincidență totală a gramaticii, care constituie unul dintre criteriile esențiale de stabilire a autonomiei unei limbi, precum și a vocabularului fundamental.

3.3.3.2. *Variația lexicală din perspectiva dimensiunii diastratice*

Evoluția societală și particularitatea acesteia de a varia, de a devia de la traiectoria firească în funcție de condițiile istorice, sociopolitice sau culturale este reflectată fidel și în limba comunității lingvistice, or aceasta este o parte a ființei fiecăruia dintre noi. Toate schimbările transpuse și în limbă, mai ales în lexic, produc variația, limba modelându-se, funcționând și servind necesităților comunicative ale comunității. Studiind inovațiile lexico-semantice din limbă, V. Păcuraru observă că „reflectarea în limbă a fluctuațiilor sociale se realizează, de obicei, prin intermediul unor elemente de vocabular noi, diferite ca origine, în speță: cuvinte împrumutate din alte limbi, cuvinte nou create și cuvinte vechi resemantizate, toate în esență niște unități verbale ce vin să completeze vidurile noționale și terminologice care apar ca urmare a transformărilor actuale din societate” (Păcuraru 2015, p. 271). Referindu-ne la variația lexicală a vocabularului limbii de lemn din perioada regimului comunist prin prisma dimensiunii diastratice sau sociale (Botnari 2018c), vom apela la o teză a lingvistului basarabean V. Bahnaru, care susține că „este necesar să facem o distincție netă între vocabularul științific și tehnic, care este de origine savantă sau străină, și cel al meseriilor, de cele mai multe ori popular, care face parte din fondul vechi al limbii” (Bahnaru 2013a, p. 192), or limbajul funcțional al cotidianelor anilor 1946-1976 este plin de unități lexicale învechite și populare, care nu pot fi considerate drept termeni tehnici și științifici, deoarece nu au o circulație internațională, fiind „valabili” doar pentru spațiul sovietic din acea perioadă.

Limbajul presei periodice comuniste este conștient modificat și adaptat pentru a transmite anumite idei, prin manipulare lingvistică, printr-un lexic ce abundă în clișee ale cantității, ale colectivității, ale progresului sau, pur și simplu, în clișee ale fidelității față de ideologia comunistă. Din multiplele mostre selectate, în acest studiu ne vom axa doar pe articolele excerptate din cotidianul *Moldova socialistă* din 1946, 1965 și, respectiv, 1976.

Articolul *Puterile norodului sovetic sânt nesăcate*, publicat în *Moldova socialistă* din 5 iulie 1946 (Anexa 9), este un discurs al presei comuniste, cu un mesaj ideologic redat chiar din titlu, din care desprindem „grandoarea” regimului sovietic și forța sa de nebiruit. Din punct de vedere cantitativ și calitativ, clasa substantivului este cea mai reprezentativă, fiind urmată de cea a adjectivului, căci majoritatea substantivelor sunt însoțite de adjectiv, care are funcția de a intensifica mesajul și încărcătura semantică transmisă. Din frazele pompoase, dar atât de sărace în mijloace de exprimare, deducem că societatea basarabeană de atunci, ca parte integrantă a uniunii sovietice „prietenose”, trecea printr-un proces de regenerare, de restabilire, de dezvoltare continuă, alături de celelalte țări sovietizate.

Inventarul de substantive numără 321 de unități care se referă la diverse domenii din viața cotidiană și materială a omului sovietic, dar și la activitățile partidului și puterii sovietice. Efectuând o clasificare tematică, substantivele din discursul analizat, care, de cele mai multe ori, sunt substantive abstracte, se referă la: relații și acțiuni umane, realități sociale și ideologice, ocupații umane și de partid, planuri și realizări etc.: *plan, restabilire, dezvoltare, gospodărie, țară, sarcini, peatiletică, cotropitori, industrie, transport, oraș, sat, puteri, încredere, practică de veață, orânduială, norod, slobodă, biruință, chemare, muncă, voință, gând, năzuință, iubire, recunoștință* ș. a. Totodată, autorul, „îndrăgostit” în puterea de conducere a marelui Stalin, insistă asupra importanței acestuia, cultul personalității sale fiind conturat prin recurgera la diverse substantive-calificative: *izbăvitorul, însuflețitorul, organizatorul, creatorul, conducător, comandant de oștiri, tovarăș*. Esența grandorii lui I. V. Stalin și a Uniunii sovietice poate fi conturată prin prisma a câteva grupuri lexicale formate din lexeme nominale clișeizate: **progres** = *restabilire, dezvoltare, biruință, dizlegare, spor*; **arta militară** = *armată, război, militar, armament, comandir, comandant de oștiri, biruință, năvălire, dușman, cotropitor, front, tanc, snaread, drapel*; **prietenie** = *colaborare, popor, țară, patriotism, obște, încredere*; **organizare politică și socială** = *gospodărie, transport, orașe, sate, orânduială, industrializare, colectivizare, frontul muncii, partid, slobodă, politică, stat, practică de veață*; **produse ale industriei** = *schijă, oțal, cărbune, naftă, grâne de marfă, bumbac* etc.

De asemenea, am atestat 160 de adjective acoperind o gamă destul de săracă de calități, iar unele dintre ele repetându-se în mod abuziv și excesiv: adjectivul *sovetic* – 25 de ocurențe; adjectivul posesiv *nostru/noastră/noastre* – 27 de ocurențe; adj. *norodnic/totnorodnic* – 5 ocurențe; *sângur* – 4 ocurențe; *mare* – 11 ocurențe; *nou/nouă/noi* – 5 repetări; *stalinist* – 5 ocurențe; *nenumărat* – 3 ocurențe; adjectivul demonstrativ *estea* – 3 ocurențe. Astfel, 9 adjective apar de 87 de ori pe parcursul întregului articol, fapt ce denotă lipsa de imaginație și de creativitate din partea autorului sau intenția acestuia de a amplifica intensitatea mesajului transmis și de a înrădăcina ideile fixe în conștiința maselor.

Analizând textul din perspectiva nivelului lexical, observăm că, de fapt, cea mai semnificativă frecvență o au unitățile lexicale ale „progresului și dezvoltării”, autorul discursului recurgând la diverse sinonimii parțiale sau totale sau chiar la tautologii și repetiții inopinate: „restabilire și dezvoltare”, „să ajungem la nivelul”, „puterile sale creatoare”, „a reconstrui toată munca lor în chip nou”; sintagma „industrializării țării și a colectivizării gospodăriei sătești” se repetă de două ori, „zădirea pașnică”; „puterile de nesăcat ale norodului sovetic (...) cresc, se desfășură, se întăresc amu” și în aceeași frază continuă: „se lărjesc zădirile peatileticii noi”; „Roadele strălucite, care cresc din zî în zî”. Tot în scopul diseminării ideologiei sovietice, este

conturat **efortul** prin care uniunea sovietică „reechilibrează” starea lucrurilor și lichidează consecințele „domniei fasciste”: „sarcinile îs grandioase”, „să lichidăm ruinările urieșe”, „Sarcinile îs grele”, „cer încordarea tuturor puterilor materiale și sufletești”, „dizlegarea sarcinilor” ș. a. **Lexicul „creșterii și progresului”** abundă în enumerări ale meritelor partidului, ale acțiunilor întreprinse, care sunt prezentate într-o poziție antitetă eșecurilor și „relelor” comise de burghezimea fascistă: „să lichidăm ruinările urieșe, pricinuite de cotropitorii jermano-fașiști industriei noastre, gospodăriei satești, transportului, orașelor și satelor noastre”, „să ajungem la nivelul dinnaintea războiului al tuturor ramurilor gospodăriei norodnice, dar și să-l întrecem cu mult”, „ajutorarea tuturor noroadelor Europei, care jem sub jugul fașizmului jerman”, „a reconstrui toată munca lor în chip nou”, „politica stalinistă a industrializării țării și a colectivizării gospodăriei satești”, „producerea schijeii întrecea nivelul din anul 1913 de patru ori, producerea oțălului – de 4,5 ori, dobândirea cărbunilor – de 5,5 ori, dobândirea naftei – de 3,5 ori, producerea grânelor de marfă era mai mare cu 17 milioane tone, producerea bumbacului întrecea nivelul din anul 1913 de 3,5 ori”, „a dizlegat problema națională”, „a mobilizat puterile estea nenumărate și a însuflețit pe tăți oamenii sovietici la isprăvi de muncă și de luptă”, „Puterile de nesăcat ale norodului sovetic cresc, se disfășură”, „se lărjesc zădirile peatiletcii noi”, „Roadele strălucite, care cresc din zî în zî” etc.

În contextul exemplilor prezentate, deducem că, în 1946, uniunea sovietică avea intenții de metamorfozare și reconfigurare a societății, a gândirii, a istoriei și, în final, a identității poporului basarabean, presa periodică conținând din abundență clișee ale cantității, ale colectivității, ale tranziției spre bine, utilizând în mod repetat un lexic tehnic sărac al domeniului industriei și al progresului. Utilizarea în exces și repetată a termenilor tehnico-științifici constituie o consecință a insistării asupra etapei de „evoluție și progres”, urmărind și scopul de a diminua vigilența receptorului în procesul de analiză obiectivă a realității. Cuvinte ca *dezvoltare*, *progres*, *zădire*, *creștere* formează o paradigmă lexicală, termenii respectivi repetându-se periodic în text, în aceleași circumstanțe semantice, redând aceeași idee, cu o variație lexicală ușoară și redundantă.

Articolul *Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului* din *Moldova Socialistă*, N° 303, 18 decembrie 1965 (Anexa 10) este o dovadă a faptului că *Moldova Socialistă* continuă să funcționeze ca un reper ideologic, prin care sunt transmise valorile și ideile politice ale Partidului, în încercarea de a canaliza atitudinile preexistente ale maselor și de a le substitui cu informații noi, transmise prin presa periodică monopolizată de partid. Cotidianul continuă să furnizeze știri de publicare exclusivă a informațiilor bine filtrate de „ciurul” oficialităților comuniste.

Clasa muncitoare, care deținea întâietatea în sistemul socialist, era, de cele mai multe ori, în vizorul „producției intelectuale” a *Moldovei socialiste*, or ea era cea care trebuia să transpună în realitate lozincile și „sfaturile”, recomandările partidului, ea recepționa, credea în informațiile primite și acționa conform indicațiilor oficialităților. În acest context, Léon Dion consideră că „regimul sovietic se baza pe o stare de echilibru între constrângere și convingere, iar persuasiunea nu a fost altceva decât un efort sistematic de a influența atitudinile și comportamentul, constrângerea și folosirea forței fiind aplicate doar în ultimă instanță” (apud Șercan 2015).

Articolul ce urmează să-l analizăm este un produs veritabil al creierului propagandistic socialist, care urmărește remodelarea întregii societăți și crearea omului socialist, care are alte reguli și valori decât cel „capitalist”, care își știe locul distribuit în colectivitate și se conformează tuturor directivelor partidului.

În *Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului*, autorul prezintă în opoziție „lumea veche”, cea a capitalismului, și „lumea nouă” – „lumea adevăratei fericiri umane – comunismul”. Pentru a influența cât mai eficient conștiința cititorilor, autorul își asumă rolul de predicator, care, prin pilde, parabole și maxime ale oamenilor de știință, încearcă să „trezească” emoțiile receptorului, să-l sensibilizeze, vorbind „pe limba lui” și exemplificând argumentele aduse prin cazuri excerptate din realitatea cotidiană a maselor. De fapt, caracterul propagandistic al conținutului nu este deloc camuflat, autorul susținând în repetate rânduri că „se cere desfășurată o mare muncă de propagandă științifico-ateistă”, pentru a ieși din „mocirla filisterizmului și altor rămășițe capitaliste”, pentru crearea unei societăți socialiste înfloritoare, în care toți sunt egali, iar partidul devine forța politică călăuzitoare, care propagă „lejea vieții: fiecare pentru toți și toți pentru unul” și principiul comunismului: „De la fiecare – după capacități, fiecăruia – după cerințe”. Referindu-se la formarea reprezentărilor sociale datorate ideologiei, Eugenia Bogatu susține că realizarea unei intenții este posibilă prin „transpunerea unei semnificații dintr-un plan în altul, astfel fiind creat un dublu al realului perceput” (Bogatu 2005, p. 93), transpunere care devine posibilă prin propagandă. În cheia celor menționate, considerăm că autorii discursurilor politice ale presei cotidiene din perioada regimului sovietic-socialist „jonglau” cu aceleași instrumente de exprimare, insistând asupra acelorași idei, acelorași „trebuie” și mascând realitatea sau substituind-o, în plan conceptual, prin alta falsă, dar în concordanță cu intențiile și prioritățile de partid.

Din perspectiva variației lexicale, articolul de referință numără 509 substantive, prin prisma cărora putem deduce două caracteristici esențiale ale societății socialiste: *renașterea economică* și *detașarea de religie, excluderea valorilor preexistente*. Anume aceste linii de gândire structurează lexicul textului și, prin urmare, distingem indicii diastatici reprezentați de enumerarea mai multor meserii populare sau a termenilor/sintagmelor populare și învechite din

domeniul muncii: *udarnic al muncii comuniste* – cuvânt împrumutat din rusă „fruntaș al muncii”, *colhoznic, artel, brigadă, viticultor, mecanizator, crescător de vite*; unități lexicale din **domeniul religiei:** *biserică, ateist, religie, rituri religioase, sfinte, sărbători religioase, hram, veața obștească, a prăznui, credincioși*; lexeme/sintagme ale „**capitalismului**” versus lexeme/sintagme ale **ideologiei comuniste:** *prejudecăți capitaliste, moșier, filisterizm, individualist, individualism, burghezie, revizionist, scizionist, clase ecspluatatoare – orânduire socialistă, marcsizm-leninizm, colectiv, comsomolist, om sovetic, Octombrie.*

Productiv și variat este vocabularul sărbătorilor comuniste, care sunt distanțate de cele ce existau în „lumea veche”, de cele religioase, fiind substituite cu „sărbătorile norodnice”: „sărbători și obiceiuri legate de nașterea copiilor, căsătorie, acordarea titlului de udarnic al muncii comuniste, sărbătorirea veteranilor ș. a. m. d.”, „sărbătoarea întemeerii colhozului”, „ziua roadei, ziua brigăzii, a tânărului specialist, a viticultorului, a mecanizatorului, a crescătorului de vite”, „nunta comsomolistă”.

O serie de repetiții abundente și ridicole reperăm în cazul adjectivelor, care sunt 161 la număr. În acest sens, redundantă este prezența următoarelor adjective: **nostru/noastră** – 9 ocurențe, *republica noastră, tineretul nostru, calea noastră, țara noastră, societatea noastră*; **socialist** – 8 ocurențe, *societatea socialistă* – construcție lexicală care se repetă de 3 ori, *orânduire socialistă, conștiință socialistă, ideologie socialistă, țară socialistă, construcție socialistă*; **nou** – 6 ocurențe, *obicei nou, nouă generație, lume nouă*; **vechi** – 5 ocurențe, *societate veche, lume veche, generație veche* ș. a.; **religios/religioasă** – 5 repetări, *obiceiuri religioase, rituri religioase, prejudecăți religioase*; **comunist** – 4 ocurențe, *idei comuniste, a muncii comuniste, partid comunist*; **capitalist** – 3 ocurențe, *prejudecăți capitaliste, rămășițe capitaliste*; **comun** – 3 ocurențe, *eforturi comune, bun comun, succes comun*; **burghez** – 2 ocurențe, *ideologie burgheză, societate burgheză*; **sovetic** – 2 ocurențe, *Putere Sovietică, om sovetic*. Astfel, majoritatea adjectivelor pot fi divizate în binoame antonimice, care au menirea de a reliefa lumea nouă în opoziție cu lumea veche: **nou – vechi, socialist/comunist – capitalist/burghez**.

În contextul celor menționate, RSSM apare ca un pacient în convalescență, guvernarea socialistă atribuindu-și rolul de doctor, de tămăduitor, având rețetele corecte și medicamentele cu efect miraculos de însănătoșire. Unitățile lexicale specifice domeniului muncii, agriculturii, ocupațiilor populare permit identificarea receptorului căruia îi este destinată „pledoaria” scrisă cu atâta vervă. Indicii diastratici identificați sunt, mai degrabă, niște indici sociolingvistici, care ilustrează un limbaj „pe înțelesul” unui anumit grup social, în cazul de față acesta fiind întreaga comunitate basarabeană sau, mai ales, clasa muncitoare, dar fiind completat cu „informații

științifice”, cu descrieri detaliate, menite să sensibilizeze cititorul și să-l motiveze să reacționeze în modul scontat de gazetar.

Articolul ***Omul și legea. Minorul de alături***, publicat în *Moldova Socialistă*, N° 258 din 3 noiembrie 1976 (Anexa 11), continuă educația noii generații, implantarea noii ideologii și propaganda „calităților morale și politice mature”, în vederea apropierii de „fratele de la Răsărit” și împrumutarea de la acesta a noilor practici sociale, a termenilor ideologici precum: *avangardă, drujine populare, judecăți tovarășești, proprietate socialistă, organizații comsomoliste, colejiul ministerului, activ obștesc, miliție, om sovetic/tineret sovetic/norod sovetic/organe de partid sovetic, educație ateistă, comsomol, secretar general, colhoz*. De fapt, o mare parte din termenii enumerați reprezintă ierarhia de organizare socială, fiind niște construcții nominale, care reliefează ideile ideologice emblematice: *om sovetic, drujine populare, educație ateistă* etc. Seria de mai sus poate fi completată cu împrumutul *tovarăș*: *tovarășul L. I. Brejnev, Secretar Jeneral al CCE al PCUS; stima față de tovarășii săi*, cu unele calcuri frazeologice: *construcție comunistă, construcție economică și culturală, organe administrative, organe de partid, colective de muncă, colective de truditori, comitete de stradă și de imobil, biroul CCE al ULCT, birou de ecsplatare a locuințelor, stimă tovarășască, atitudine gospodărească, proprietate socialistă, colejiul ministerului, activ obștesc, măsuri profilactice, în vremea de la urmă*.

Analizând inventarul lexical al articolului de referință, conchidem că acesta în mare parte coincide sau, mai degrabă, completează liniile de gândire conturate în articolul *Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului* din 1965, relevând aceeași ideologie și tratând aceleași probleme. Cu un număr de 495 de substantive și 153 de adjective, articolul din cotidianul *Moldova socialistă* continuă procesul de educare a maselor, mai ales a generației tinere, care ar fi putut să „construiască frumos” viitorul socialist. Cea mai mare incidență o au unitățile lexicele „**ale colectivității**”: *nostru/noastră/noștri* – 6 ocurențe, *guvernul nostru, ministerul nostru, țara noastră*; *tovarășesc/tovarăș* – 7 ocurențe, *tovarășul L. I. Brejnev, judecăți tovarășești, stimă tovarășască*; *norod* – 2 ocurențe, *norodul sovetic*; *obștesc* – 3 ocurențe, *activul obștesc, organizații obștești*; *organizație/organizare/organizatoric* – 12 ocurențe, *organizațiile comsomoliste, măsuri organizatorice, organizații obștești*; lexemele „**progresului**”: *construcția* – 3 ocurențe, *construcția comunistă, avangarda construcției economice și culturale*; *construire* – 1 ocurență, *construirea comunizmului*; *creștere* – 3 ocurențe, *educația generației în creștere, creșterea unor tineri și tinere*; *revoluționar* – 2 ocurențe, *ordine publică revoluționară, tradiții revoluționare*; *dezvoltare* – 1 ocurență, *dezvoltare a producției*; lexicul „**educației**”: *educație* – 5 ocurențe, *problema educației, educația etică, morală și culturală, educația juridică, educația omului nou*; *tineret* – 14 ocurențe, *tineretul sovetic, rândurile tineretului* (construcție nominală care se repetă

de 6 ori), *munca individuală cu tineretul*; **învățământ** – 5 ocurențe, *organele învățământului public, instituțiile de învățământ superior, organele învățământului*; *profilaxie* (cu sensul de „prevenire”) – 3 ocurențe, în sintagma nominală *profilaxie a infracțiunilor*.

O altă particularitate a textului analizat este utilizarea unui inventar de termeni toponimici, care au rolul de a accentua importanța concepțiilor și a ideologiei transmise, de a le oferi credibilitate: *afacerile interne din raioanele Glodeni, Edineț, Telenești, Fălești ș. a., minorii din orașele Bălți, Tiraspol și Chișinău, din raioanele Călărași și Rezina, căminele școlilor profesionale-tehnice N° 3 și N° 37 și cel al școlii tehnice N° 1 din Chișinău*. Enumerarea toponimică cu motivare ideologică este un indiciu al faptului că discursul era orientat spre masele largi, spre clasa socială muncitoare, care locuia în toate raioanele țării, spre tineretul și „minorii” de acolo, care aveau nevoie de „măsuri profilactorice contra infracțiunilor”, de „măsuri de luptă contra beției și hulihanizmului”.

Rezultatele studiului lexicometric efectuat demonstrează că limbajul periodicelor din anii ‘40 este unul al comunismului și al socialismului ideologic, din anii ‘60 devenind ceva mai temperat, reprezentând esența programului politic al acelor perioade, noțiunile-cheie și doctrina cu care operau organele de conducere. Totodată, constatăm că variația nu este atât de radicală, or o serie de suprapuneri ale unităților lexicale, care sunt caracteristice ambelor perioade, ne confirmă acest fapt, precum realitățile mereu valabile pentru acele decenii ale regimului sovietic: *tovarăș, comunism, socialism, comsomol, activ obștesc, capitalism* ș. a. Autorii discursurilor politice menționate mai sus își recrutează inventarul lexical din sfera socialului: *clasă, egalitate, colectivitate*; din sfera economică: *industrializare, progres, gospodărie obștească, construcție socialistă*; din sfera agrară: *muncă, cincinal, colhoz, brigadă, truditor* etc. Sunt termeni „universali”, de parcă ar fi selectați cu precizie dintr-o bază de cuvinte comune, menită să desemneze aceeași realitate „înfloritoare”: prin **vocabularul repertoriului lexical al socialului și al organizării muncii**, muncitorii/truditorii sunt îndemnați să fie productivi, „să împlinescă planul”, să acționeze ca o colectivitate unită; prin **vocabularul religios**, masele sunt ghidate spre crearea unor noi tradiții, spre sărbătorirea etapelor și a evenimentelor importante din viața socială a comunității, renunțând la „rămășițele trecutului”. Atestăm o rigiditate a limbajului, o tendință de conservare a aceluiași inventar stabil de termeni, o variație limitată, încorsetată de repetiții abundente și de reprize prin sinonimie sau antonimie, prin reformulări și insistări asupra aceluiași concepții și ideologii, prin privilegierea anumitor unități sau construcții lexicale-clîșeu.

Conchidem că textele excerptate din presa periodică a anilor 1940-1980 conțin indici ai diastratiei, însă aceștia conturează o variație destul de săracă, cu o îngustă arie de acoperire a domeniilor de activitate, înregistrând termeni ai meseriilor populare, ai activităților și practicilor

cotidiene ale populației antrenată în „construcția socialismului”, dar și termeni noi intrați în limbă, ai ierarhiei administrative a organelor de conducere din acea perioadă, lexeme împrumutate sau calchiate din limba spațiului sovietic rusesc, infiltrate pe teritoriul basarabean drept rezultat al traducerilor ad-litteram ale unor lucrări ideologice sau ale unor texte, discursuri politice ale liderilor comuniști, ce erau, de cele mai multe ori, fixate pe paginile presei periodice, promovând un „limbaj științific de popularizare” (Diaconescu 1975), prin care se simula reflectarea realității și care, prin utilizarea formelor verbale pasiv-impersonale, a unui vocabular tehnico-științific adaptat socialismului și sovietismului, elabora grila de activități și de rezultate pe care trebuiau să le obțină populația locală prin muncă și dedicație.

3.3.3.3. Indici ai variației diafazice

Variația prin prisma dimensiunii diafazice, despre care am discutat și în alte rânduri (Botnari 2018c; 2020a; 2020b), se axează pe raportul **emițător**, în cazul nostru autorul articolelor analizate și **receptor** (cel cărui îi este destinată informația). Emițătorul își elaborează discursul, astfel încât mesajul pe care vrea să îl transmită să fie interpretat corect, corectitudinea vizând anume „**interpretantul final**”, dacă e să apelăm la noțiunea cu care operează lingvista Lilia Răciulă (termen preluat, la rândul său, de la Ch. Pierce), care include atât „**interpretantul imediat**” (sensul denotativ sau invarianta semantică), cât și pe cel **dinamic** (sensul contextual). De fapt, suntem în acord cu afirmația lui Umberto Eco care susținea că libertatea interpretativă a receptorului este ghidată de către autor, acesta urmărind „a ne insera în mod liber într-un univers care totuși este întotdeauna cel voit de autor” (Eco 1969, p. 44), unul elaborat în funcție de **factorii motivaționali** ai emițătorului. Astfel, orice **text** al emițătorului este elaborat printr-o **manipulare** dibace a **expresiei**, solicitând o anumită atitudine sau un anumit **feedback din partea receptorului**. Anume acest aspect diferențiază stilurile individuale ale autorilor, construind corelația dintre expresie și conținut, motivând alegerea unor variante combinatorii sintactice sau lexico-semantice în funcție de competențele lingvistice, psihologice și de creativitate ale autorului, dar, mai ales, de competențele de percepție și de interpretare ale receptorului, cel care devine „manipulat”.

Din această perspectivă, referindu-ne la limba de lemn a presei comuniste și la autorii articolelor de factură politică, destinate publicului larg, nu putem vorbi tocmai de un stil individual al acestora sau de variabilitate individuală, căci factorii motivaționali ai emițătorului sunt, de fapt, niște ordine politice, cu caracter colectiv și ideologic, care „modelează” discursul scris, astfel încât să corespundă acestor ordine și să trezească o anumită atitudine sau interpretare din partea receptorului. În aceeași ordine de idei, Eugenia Bogatu consideră că „discursul ideologic trebuie

să aibă o forță de seducție fundată nu numai pe elemente de ordin afectiv, ci și pe argumente logic-plauzibile”, devenind astfel nu atât un instrument de informare sau instruire a cetățenilor, cât un mijloc de exercitare a puterii politice. În acest context, autoarea promovează termenul de **reprezentare socială**, care este „un «corpus organizat de cunoștințe», compus din noțiuni, valori și practici relative la obiecte, aspecte sau dimensiuni ale mediului social” (Bogatu 2005). Cercetătoarea insistă asupra faptului că reprezentările sociale se răsfrâng în comportarea oamenilor, dobândind o valoare funcțională, iar reprezentările sociale datorate ideologiei urmăresc realizarea unei intenții, „prin transpunerea unei semnificații dintr-un plan în altul, astfel fiind creat un dublu al realului perceput” (ibidem).

În secvențele de text anterioare, am identificat deja termenii și noțiunile-cliseu ale limbajului comunist sovietic: *egalitate, colectivitate, industrializare, progres, gospodărie obștească, construcție socialistă, activ de trudituri etc.* Ideologia comunistă, prin intermediul autorului-emițător, care devine un instrument politic, este propagată maselor largi, insistându-se, în special, pe latura sensibilă a acestora, pe cea psihologică, discursurile reprezentând o combinație de argumente și de pilde emoționante. În această ordine de idei, cercetătorul Ioan Milică (2013, p. 38), referindu-se la limbajul presei din perioada regimului comunist de pe teritoriul României, atestă mecanismul de **tabuizare** a unor teme și concepții ideologice și de **totemizare** a unor semne, simboluri sau sloganuri cu mare încărcătură propagandistică. Astfel, conceptualizări precum munca și colectivitatea sunt dublate de aspectul revoluționar al comunismului, prin simbolul „armatei atotputernice” și al „progresului prin construcție”. Iar autorii care aveau ceva de spus, mai mult decât permiteau limitele și rigorile impuse de partid, apelau la unele tertipururi, cum ar fi: inițial aduceau omagii și ridicau în slăvi sistemul socialist sau unele simboluri-toteme, iar în continuare mai „strecurau” câte un adevăr ce voia cu tot dinadinsul să fie spus, însă și acesta era voalat, astfel încât să fie acceptat pe paginile ziarului. De exemplu, în *Moldova socialistă* N° 242 din 14 octombrie 1965, am analizat un articol al scriitorului basarabean Vladimir Beșleagă, scris în pragul Congresului Scriitorilor și intitulat *Odă cuvântului* (Anexa 12). Autorul definește noțiunea *cuvânt* și evocă puterea acestuia și perpetuarea sfântă în timp. La final de articol, Vladimir Beșleagă insistă însă asupra naturii cuvântului – „Dar sunt cuvinte între cuvinte. Unele ușoare, sunătoare, iar pe dinăuntru goale... Cuvintele minciunii. Altele colțuroase, grele, dar pline de dorul, bucuriile și durerile veștii noastre – cuvintele înțelepciunii.”, asupra efemerității unor „cărți de-o zi”, scrise cu cuvinte „sunătoare, dar ușoare” și asupra dăinuirii „cărților peste vremi”, atenționându-ne „să știm a alege cuvântul, care să înconjoare pământul”. Astfel, autorul este conștient de starea lucrurilor de facto, însă pornirile volitive îi sunt restricționate de ideologia comunistă, de mecanismul de tabuizare a unor teme, de cenzură, or noțiunea de „tabuizare” a lui

Ioan Milică este o reflecție a cenzurii comuniste, definită de către Emilia Șercan în felul următor: „acțiunea de eradicare a tuturor elementelor antitetice ideologiei comuniste, iar demersurile propagandei – ca un proces de cosmetizare a realității prin prezentarea versiunilor acceptate de către conducerea partidului comunist. (...) Scopurile propagandei și ale cenzurii erau identice, și anume obținerea și menținerea controlului social.” (Șercan 2015).

Referindu-ne la limba de lemn a presei comuniste, suntem în tandem cu opinia autoarei Françoise Thom care susține că „trebuie deci să insistăm mai puțin pe sărăcirea vocabularului, cât pe extrema sărăcie a universului conceptual” (Thom 1993, p. 67), căci anume panopia săracă a conceptelor permise determină utilizarea unui anumit inventar de unități lexicale și excluderea altora ce se referă la universul conceptual-tabu. Astfel, cenzura trasează granițele limbajului, dirijează cu selecția anumitor mijloace de exprimare, autorii discursurilor politice și ai articolelor politizate se autocenzurau, impunându-și limite, suprimându-și opiniile sau ideile referitoare la realitate, la conducere, în virtutea rigorilor impuse de politica partidului. Despre acest aspect al scriiturii specifice presei comuniste ne aduce mărturie Emilia Șercan, prin intermediul unui fost ziarist al ziarului *Scânteia* din România anilor regimului comunist:

„Știai că nu ai voie să scrii despre dragoste, ci numai despre dragostea dintre mamă și fiică, nu despre Eros, erotică. Să eviți cuvântul «cimitir» – că pe tovarășul îl deranjează –, să eviți cuvântul «cruce», să eviți să lauzi prea mult o femeie – că naște invidia tovarășei. Adică lumea știa că erau niște tabuuri. Erau tabuuri de tematică, un întreg vocabular de cuvinte care nu plăceau, fără neologisme, împrumuturile astea străine. Există o grilă, pe care se puneă foarte răspicat accentul” (Șercan 2015).

În conjunctura sociopolitică creionată mai sus, limbajul presei din perioada regimului sovietic este un limbaj oficial, impus de sistemul de propagandă comunistă, un limbaj care gravitează în jurul cultului personalității liderului comunist. Acesta poate fi desprins atât din titlurile evocatoare ale ziarelor, cât și din articolele politizate, unele dintre ele, în număr destul de mare, fiind dedicate în totalitate portretizării liderilor comuniști, astfel fiindu-le legitimate acțiunile și deciziile. Ioan Milică identifică o caracteristică dominantă a portretizării personalităților comuniste și anume, **maniheismul** – „pe cât de luminoasă și aurorală este figura tutelară a fondatorului, pe atât de întunecată și violentă este raportarea la părinții ideologiilor adverse” (Milică 2013, p. 42).

În articolul *Puterile norodului sovetic sânt nesăcate* din Anexa 3, articol selectat din *Moldova socialistă* a anilor 1946, liderul comunist I. V. Stalin este portretizat printr-o serie de metafore conceptuale clișeizate: **conducătorul** – *marele nostru conducător și comandant de oștiri, tovarășul Stalin; marele conducător și comandant de oștiri Iosif Vissarionovici Stalin;*

liderul înțelept – *Cuvântarea istorică a tovarășului Stalin dela 3 iulie 1941 a rădicat puterile* estea nenumărate ale norodului sovetic; **Arătând** toată **adâncimea primejdiei**, care amenința ființarea însăși a Patriei noastre; **Datorită** **politicii înțelepte și prevăzătoare** a partidului lui Lenin – Stalin; **revoluționarul-geniu** – chemarea conducătorului de a **reconstrui** toată munca lor în **chip nou**, așa cum cere vremea de război; **creatorul** jenial; marele Stalin – **creatorul jenial** al tuturor biruințelor norodului sovetic; **eroul** – Pe dânșii îi însuflețea și-i **ducea la biruință** marele Stalin; izbăvitorul Patriei, însuflețitorul și **organizatorul biruinții** noastre istorice. Din contextele enumerate, liderul comunist apare ca un zeu atotputernic, ce întrunește toate calitățile unui adevărat conducător, de cele mai multe ori numele său fiind însoțit de adjectivul „mare”. Astfel, constantele semiotice ale portretizării liderului de partid sunt metaforizarea și hiperbolizarea excesivă, acestea fiind figurile stilistice predilecte ale presei comuniste. În acest sens, Rodica Zafiu menționa că „varietatea stilistică e căutată, minimal, doar în substitutele (cvasi)sinonimice. Tiparele rigide ale unor «cuvântări» trebuiau să atingă obligatoriu și în ordinea prestabilită câteva teme – pentru a încheia invariabil discursul autorității cu secțiuni privind organizarea, ideologia și apoi politica externă, sau pentru a respecta, în «luări de cuvânt», succesiunea omagiu – adeziune – raport – angajament.” (Zafiu 2007). În aceeași ordine de idei, menționăm că articolul consultat întrunește în totalitate temele sus-amintite, organizarea, ideologia și politica externă, toate fiind ilustrate prin asocierea obligatorie cu personalitatea marcantă a liderului, ca rezultate ale acțiunilor înțelepte ale acestuia. Limbajul utilizat de către autor este unul variat, însă doar în limitele repetițiilor redundante și ale substitutelor sinonimice cu care jonglează stângaci. Uneori cultul personalității conducătorului se contopește cu întregul partid comunist: *Uniunea Sovietică a biruit deatâta, că sforțările ei militare erau îndrumate de mâna puternică și încercată a partidului comunist, a partidului lui Lenin – Stalin*; sau măreția sa este reflectată prin Armata puternică și victorioasă: *armata noastră Roșie îi o armată contimporană de clasa întâi, care are armament pedepplin contimporan, comandiri cu practică și calități înnalte morale și de luptă.*

Urmărind succesiunea propusă de Rodica Zafiu, **omagiu – adeziune – raport – angajament**, ca o constantă a discursului politizat, conchidem că textul analizat conține indubitabil aceste semne specifice, omagiul adus liderului de partid generând adeziunea poporului, raportarea la situația ante- și postbelică, din perspectiva autorului, și angajamentul maselor în realizarea visurilor „însuflețitoare” ale conducătorului – *Cu iubire și recunoștință adâncă norodul nostru îl numește pe tovarășul Stalin izbăvitorul Patriei, însuflețitorul și organizatorul biruinții noastre istorice, creatorul ei jenial; pentru norodul nostru erou, norod truditor nu-s cetății, pe care să nu le poată lua, nu-s greutății, pe care să nu le poată birui, el îi gata să margă la orice lipsuri, la orice jertfe, el nu va lăsa niciodată din mâinile sale drapelul de luptă.*

Registrul metaforic specific limbajului presei sovieto-comuniste cuprinde nu doar portretizarea conducătorului, ci și unele serii metaforice sau metonimice care pot fi grupate în:

- metafore și metonimii „**anatomice**”: *a crescut din sânul norodului; îndrumate de mâna puternică și încercată a partidului comunist; în fruntea armatei noastre; fără a-și cruța sânjele lor; din spatele frontului (Puterile norodului sovetic sânt nesăcate); amprenta societății vechi, din sânul căreia a ieșit (Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului); autoritatea pumnului (Omul și legea. Minorul de alături);*

- metafore „**militare**”: *țara s'a prefăcut într'un lagăr unic (Puterile norodului sovetic sânt nesăcate); pășesc pe prima linie a construcției comuniste în țara noastră; în avangarda construcției economice și culturale (Omul și legea. Minorul de alături);*

- metafore „**surse de alimentare**” sau „**ale adăpării**”, așa cum le denumește R. Zafiu (2007): *Patriotizmul sovetic dătător de veață; izvoarele puterilor nesăcate ale norodului nostru (Puterile norodului sovetic sânt nesăcate); uriașele bogății ale pământului să se transforme într'o cupă a belșugului (Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului); Să folosim toate izvoarele de acumulare a nutrețurilor (Moldova socialistă, 30 iulie 1965, N° 177);*

- metafore „**evolutive**” sau „**ale căii**”: *Pe calea de un vac (Moldova socialistă, 23 iulie 1946, N° 143); greutatea care stau în calea lui (Puterile norodului sovetic sunt nesăcate); Pe calea socializmului (Moldova socialistă, 4 aprilie 1965, N° 79); Pe glorioasa cale a comunizmului (Moldova socialistă, 16 iulie 1965, N° 167); Concluzii... la început de cale (Moldova socialistă, 16 iulie 1965, N° 167); Drumul Cărții (Moldova socialistă, 14 octombrie 1965, N° 242); Drum spre inimi (Moldova socialistă, 16 iulie 1965, N° 167); Un pas spre belșug (Moldova socialistă, 30 octombrie 1965, N° 256); să pășască azi în pas cu veața societății (Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului); calea noastră spre o frumusețe profundă și cu adevărat umană (Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului); n'au pășit pe calea criminalității (Omul și legea. Minorul de alături); Ținem calea spre comunizm! (Moldova socialistă, 28 iulie 1975, N° 167);*

- metafore și metonimii „**octombriste**”, luna octombrie fiind un simbol-clîșeu, cu referință la acel octombrie din 1944, la evenimentele de după Acordul Churchill-Stalin, la demararea procesului de sovietizare și de formare a „omului nou”: *cei educați de Octombrie (Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului); În cinstea marelui octombrie (Moldova socialistă, 15 octombrie 1965, N° 243); Ne luminează flacăra marelui octombrie! (Moldova socialistă, 4 decembrie 1965, N° 290) ș. a.*

Variația lexicală prin prisma dimensiunii diafazice pendulează între diverse paralelisme lexicale, ce au la bază o concepție maniheistă, de exemplu, *progres – regres, lume nouă – lume veche, om nou – om vechi, socialism – capitalism* etc. Unitățile lexicale ce conturează aceste

antagonisme maniheiste distribuie indivizii-subiecți într-o anumită tabără, fie în cea fidelă ideologiei sovietice – *societatea socialistă*, fie devin dușmani, adepți ai *burghezimii capitaliste*. De cele mai multe ori, discursurile politice care redau realitatea sovietică și planificarea socială înfloritoare sunt elaborate în baza acestor opoziții, asumându-și funcția descriptivă, prin contrapunerea particularităților distincte ale acestor două realități contradictorii:

„Ca o cauză a lor vitală au primit oamenii sovietici planul stalinist de cinci ani al **restabilirii și dezvoltării gospodăriei norodnice** a țării noastre. Sarcinile, puse de peatiletca nouă, îs grandioase. În cinci ani om trebui nu numai să lichidăm **ruinările urieșe, pricinuite de cotropitorii germano-fașiști** industriei noastre, gospodăriei satești, transportului, orașelor și satelor noastre, nu numai să ajungem la nivelul dinnaintea războiului al tuturor ramurilor gospodăriei norodnice, dar și să-l întrecem cu mult” (*Puterile norodului sovetic sânt nesăcate*) – orânduirea socialistă reprezintă „restabilirea și dezvoltarea gospodăriei norodnice a țării”, care și-a stabilit drept scop lichidarea „ruinărilor uriașe, pricinuite de cotropitorii germano-fașiști”;

„În virtutea faptului, că societatea socialistă eczistă relativ nu demult, în ea se mai mențin **rămășițe ale lumii vechi**. (...) Dar se întâmplă și așa, că vre-un tânăr, care n’a văzut nici odată un capitalist sau un moșier, se afundă în **mocirla filisterizmului** și altor **rămășițe capitaliste** și nu se poate descotorosi cu una, cu două de ele. (...) Primejdia, ce o prezintă **rămășițele capitalismului** din conștiința oamenilor, constă anume în faptul, că ele sunt foarte viabile”; „Noi, cei educați de Octombrie, căliți în munca construcției socialiste, reconstruim lumea, dezrădăcinăm ticăloșia și murdăria **societății vechi**, traducem în fapt cele mai luminoase vise ale omenirii, făurim **lumea nouă**, lumea adevăratei fericiri umane – comunizmul” (*Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului*) – societatea socialistă este lumea nouă, care trebuie construită conform noilor standarde ale ideologiei sovietice, eliminând „rămășițele lumii vechi”, „rămășițele capitaliste”, evadând din „mocirla filisterizmului” și renunțând la „rămășițele capitalismului din conștiința oamenilor”.

În contextele amintite mai sus, termeni precum „burghezime”, „capitalism” sunt resemantizați, căpătând conotații negative și ilustrând „răul cel mare”. În același sens sunt utilizate și unele expresii frazeologice, proverbe sau maxime: „Dar să nu uităm că «*într’o livadă părăjinită buruenile cresc în voe*». Deci, și slăbirea influenței ideologiei socialiste poate duce la intensificarea influenței ideologiei burgheze”; „luptând împotriva răului, deseori rupem doar crengile, lăsând intacte rădăcinile” sau „În lumea capitalului libertatea personală a omului se măsoară prin suma profiturilor. O astfel de «filozofie» îndreptățește orice crimă” ș. a.

Ca o concluzie la cele discutate, menționăm că inventarul lexical utilizat de către autorii sovietici este foarte redus, aceștia jonglând, de obicei, cu aceleași lexeme-clișeu, ceea ce generează în mod inevitabil repetițiile banale și plictisitoare: „rămășițele” fiind fie „ale lumii vechi”, „ale

capitalizmului”, „capitaliste”, fie, pur și simplu, „ale trecutului”. Monotonia stilistică este evidentă, or autorii sovietici sunt încorsetați de dogma ideologică și nu pot „accesa” unele teme sau probleme, deoarece acestea contravin principiilor socialiste propagate, devenind niște prizonieri ai conținutului ideologic și ai mecanismului de manipulare impus de partid.

3.3.4. De la o „Moldovă socialistă” la o „Moldovă suverană”

În cele de mai sus am identificat particularitățile esențiale ale limbii de lemn din perioada regimului comunist, depistând indicii de variație în funcție de dimensiunile variaționale și determinând gradul de alterare a limbii de pe teritoriul R.S.S.M., presiunile la care a fost supusă „săraca limbă română” pentru a se moldoveniza, pentru a deveni o altă limbă. Însă, din 1989, se revine la grafia latină și la limba română, unificându-se normele standardului limbii române vorbite pe teritoriul Republicii Moldova și în România.

În continuare, ne propunem să analizăm limba presei aceluiași cotidian, însă după 1989, pentru a determina diferențele și trăsăturile acesteia, comparând două realități lingvistice: limba regimului socialist și limba „renașterii naționale”, selectând unele titluri și subtitluri din aceleași ziare tipărite după 1990 (Anexele 13, 14). O primă și cea mai vizibilă diferență sau metamorfoză o distingem în denumirea propriu-zisă a ziarului, astfel, din 1990 *Moldova socialistă*, organ de presă al Partidului Comunist, devine *Moldova suverană*, cotidianul trecând printr-o suită de transformări, printr-o tranziție lentă la noile realități sociale și politice. Prin tranziții similare au trecut și cotidienele *Scânteia leninistă*, redenumit în *Noi și Tineretul Moldovei* – în *Florile Dalbe*.

Dacă până acum presa se afla sub patentul doctrinar al regimului sovieto-comunist, din 1990, aceasta ia un nou vector, clișeele comuniste și sovietice dispar treptat, fiind substituie cu alte expresii lexicale, inovații pe atunci, care, în timp, devin dogmatizate: *Numai de pe pozițiile adevărului*. În numărul de azi oferim cuvântul cititorului (*Moldova Suverană*, 5 mai 1990, Nr. 104); *Să urmăm adevărul și marele legi pe care le-a întocmit prin veacuri omenirea* (*Moldova Suverană*, 24 octombrie 1992, Nr. 155); *Conștiința națională: căutări și tentații* (*Moldova Suverană*, 16 iunie 1990, Nr. 138); *Demoldovenizare sau... mancurtizare?* (*Moldova Suverană*, 13 octombrie 1992, Nr. 148); „*În zona rublei nu vom fi stat suveran*” (*Moldova Suverană*, 10 noiembrie 1992, Nr. 164); *Din zona copeicii – în zona... leului* (*Moldova Suverană*, 3 decembrie 1992, Nr. 178); *Prin pauperizare spre privatizare* (*Moldova Suverană*, 21 noiembrie 1992, Nr. 171); *Programul privatizării* (*Moldova Suverană*, 3 decembrie 1992, Nr. 178).

Astfel, problemele și conceptele care până acum erau tabuizate se descătușează de restricțiile impuse, invadând presa și ilustrând preocupările esențiale ale noii perioade, prin transformări, prin alte binoame antitetice: *zona rublei/zona copeicii versus stat suveran/zona*

leului, prin redarea altei realități sociale, ce se axa pe *adevăr, renaștere a conștiinței, independență*.

Totuși, la începutul anilor '90, chiar și în 1992, unele structuri-clîșeu ale perioadei sovietice încă mai persistă, operatorul modal *trebuie* se mai regăsește în titlurile și articolele ziarelor: *Datoriile trebuie achitate mai ales că au fost făcute în detrimentul unui sat întreg (Moldova Suverană, 24 octombrie 1992, Nr. 155)*; structurile impersonale: *Prin fapte concrete se asigură belșugul (Moldova Suverană, 24 iunie 1990, Nr. 145)*; *Se impune perfecționarea legislației (Moldova Suverană, 1 octombrie 1992, Nr. 142)*; pronumele colectiv „noi”, prin care autorul se identifică cu masele: *Să fim ascultați și noi; Epicentrul restructurării e-n rațiunea noastră (Moldova Suverană, 15 mai 1990, Nr. 113)*; *Ce ne doare, ce ne frământă. Tricolorului – loc de cinste (Moldova Suverană, 12 iunie 1990, Nr. 135)*; *Să trăim mai demn, mai bine. Prin fapte concrete se asigură belșugul (Moldova Suverană, 24 iunie 1990, Nr. 145)*; utilizarea superlativului: *Mai multă bunătate sufletească (Moldova Suverană, 8 mai 1990, Nr. 106)*.

Dacă în cotidienele presei sovieto-comuniste, coeziunea textului era în mare parte afectată de utilizarea incorectă a semnelor de punctuație, mai ales a virgulelor, limba presei anilor '90 devine mai mult normată, semnele de punctuație fiind plasate, de cele mai multe ori, corect, conform normelor ortografice și ortoepice ale limbii române actuale.

Spre deosebire de limba de lemn a anilor '44-'89, în care societatea comunistă și socialistă era ideală, reprezentând autoritatea superioară, exemplară, demagogică, în textele din 1992 analizate, autorii semnează și pun la îndoială corectitudinea unor decizii de stat, o mare parte a articolelor fiind adresate mai mult organelor de conducere, decât maselor, șocând prin prezentarea realității dure, prin adresarea unor întrebări „colțuroase”, printr-o catenă de titluri satirice sau eufemisme intenționate, utilizate în mod conștient, pentru a reliefa semnificația urmărită: *Vremuri care ne mai dor. Pîine multă tuturor! (Moldova Suverană, 24 iunie 1990, Nr. 145)* – autorul se referă exact la acele titluri care îndemneau spre „mai mult”, spre muncă asiduă și continuă, spre împlinirea planului de cinci ani etc.; *Destinul cărei broaște ni-l alegem? Apa noastră cea de toate zilele (Moldova Suverană, 4 iunie 1992, Nr. 75)*; *„Îngeri” cu colții de fiară (Moldova Suverană, 25 iunie 1992, Nr. 88)*; *În fruntea cozii (Moldova Suverană, 20 mai 1992, Nr. 66)*; *Moravuri vechi, năravuri noi... (Moldova Suverană, 14 ianuarie 1992, Nr. 6)*, *Programe noi pentru... atitudini vechi (Moldova Suverană, 12 noiembrie 1992, Nr. 166)*, prin care se evocă trecutul sovietic și opoziția dintre acea „lume nouă” versus „lume veche”; *Contracte cu șmecherii (Moldova Suverană, 30 iunie 1990, Nr. 150)* – autorii V. Rusu și L. Voitov, prin unitatea lexicală argotică „șmecherie”, critică faptul că organizațiile de colhoz mai au drept principiu de bază vechile ideologii: „Ne-am convins că în acest colhoz retribuirea muncii se face pe vechi: la toți sume egale.

Chiar dacă lucrează diferențiat.”, mințind populația și întocmind unele contracte care prejudiciază gospodarii și oamenii muncitori; *Sărbătoarea dogmelor răsuflate (Moldova Suverană, 30 iunie 1990, Nr. 150)* – prin adjectivul „răsuflat”, ce apare în DEX cu mențiunea stilistică *fam.*, autorul Ion Sofronie se referă la un miting ce a avut loc în data de 28 februarie 1992 la Tighina, unde „s-a repetat dogma stalinistă”, adică s-a sărbătorit „jubileul de 50 ani din ziua reunirii Basarabiei... cu Patria Sovietică”; jurnalistul, prin intermediul unui lexic variat, prin comparații – „adevăr ca un os în gît”, prin unele elemente de factură populară sau prin utilizarea ghilimelelor, mărci suprasedgmentale ale ironiei, prin care se face aluzie la inversul termenului: *au vorbit în limba „oficială” a uniunii R.S.S., aviz calificat ca o „comandă socială” a F.P.M., „Internaționaliștii” nu pot să nu ponegrească pe vreunul din liderii poporului nostru., scopul final al „eliberatorilor”* blamează crimele comise de fostul regim și anume: „omoruri în masă, deportări, foamete organizată”, spunând lucrurilor pe nume și renunțând la cenzură.

Din perspectiva celor menționate mai sus, remarcăm că „limba moldovenească” se descătușează de limitele impuse până acum, nivelul lexical cuprinzând un spectru larg de cuvinte, atât marcate stilistic: cuvinte populare, arhaice, argotisme sau familiare, cât și unele neologisme pentru acea perioadă, mai ales substantive abstracte și adjective: *epicentru* – *Epicentrul restructurării e-n rațiunea noastră (Moldova Suverană, 15 mai 1990, Nr. 113)*, *deficit* – *Deficitul e la cota critică (Moldova Suverană, 3 octombrie 1992, Nr. 143)*, *invincibil* – *Forța invincibilă a națiunii (Moldova Suverană, 10 octombrie 1992, Nr. 147)*, *mancurtizare* – *Demoldovenizare sau... mancurtizare? (Moldova Suverană, 13 octombrie 1992, Nr. 148)*, *panaceu* – *Atestarea: panaceu sau tentativă de supunere a cadrelor didactice? (Moldova Suverană, 14 octombrie 1992, Nr. 149)*, *detriment* – *Datoriile trebuie achitate mai ales că au fost făcute în detrimentul unui sat întreg (Moldova Suverană, 24 octombrie 1992, Nr. 155)*, *criobiologie* – *Criobiologia – o nouă direcție în știință (Moldova Suverană, 27 octombrie 1992, Nr. 156)*, *pauperizare* – *Prin pauperizare spre privatizare (Moldova Suverană, 21 noiembrie 1992, Nr. 171)*, *monopolism* – *Monopolismul ecologic este inadmisibil (Moldova Suverană, 4 iunie 1992, Nr. 75)*. Astfel, autorii *Moldovei suverane* renunță la o bună parte a construcțiilor lexicale-stereotip și la ideologia partidului, ce reprezenta „crezul” societății sau le utilizează doar cu intenția de a le evoca, de a ironiza acele principii.

La nivelul sintactic, remarcăm predilecția pentru fraze complexe, care cuprind mai multe subordonate, în special, complete, circumstanțiale și atributive: „Într-adevăr, după cum a menționat în cuvântul său de deschidere dl Andrei Andrieș, președintele Academiei de Științe a Moldovei, academician, în procesul de renaștere națională pe care îl trăim noi astăzi, o deosebită importanță revine problemelor ce țin de unitatea spirituală a poporului român de pe ambele

maluri ale Prutului. Înțelegerea mai profundă a corelației dintre procesul istoric și conștiința artistică națională ne va permite să procedăm la completarea multiplelor spații albe ale fenomenului basarabean, să revenim la condiția autenticității tradițiilor spirituale, să ne regăsim locul firesc în tezaurul comun al culturii românești.”

Din suita titlurilor excerptate din *Moldova suverană*, dar și din unele articole răsfoite pe parcursul cercetării de față, am stabilit un inventar de unități frazeologice, de expresii sau proverbe specifice registrului popular, unele dintre acestea fiind parafrazate într-un mod haios sau intenționat aluziv: *Cum e bățul, așa e și umbra lui* (*Moldova Suverană*, 26 noiembrie 1992, Nr. 174), *Graba... drege treaba* (*Moldova Suverană*, 12 noiembrie 1992, Nr. 166); *Borta covrigului pentru... frunțași* (*Moldova Suverană*, 17 noiembrie 1992, Nr. 168), *Școala arde..., iar cuiva îi arde de atestare* (*Moldova Suverană*, 18 noiembrie 1992, Nr. 169), *Vrabia mălai visează* (*Moldova Suverană*, 13 iunie 1992, Nr. 80), *Scopul scuză mijloacele? „Luptători „ideologici”* (*Moldova Suverană*, 3 aprilie 1992, Nr. 47). Prin urmare, reperăm un vocabular colorat stilistic, pe alocuri „sfătos” ca la I. Creangă (Botnari 2019a), prin care autorii discursurilor urmăresc fie să „gâdile” umorul cititorilor, fie să șocheze prin construcțiile eufemistice, ilustrând unele realități mai „colțuroase”.

O altă trăsătură specifică a limbajului presei anilor '90 este caracterul permeabil al acestuia: accesul facil al unor termeni din diverse registre ale limbii, astfel vocabularul familiar sau popular poate împrumuta unele lexeme limbajului presei sau unele elemente de jargon pot să se manifeste cu ușurință în varianta scrisă a mass-mediei. Acest fenomen poate fi explicat prin tendința spre deschidere a autorilor articolelor și materialelor tipărite, spre debarasarea de „ce a fost”, de interdicțiile impuse și de compromisurile acceptate și intervenirea cu „nou”, cu inovații lexicale, utilizate în funcție de sferele de interes specifice perioadei.

În fine, limba presei periodice și a mass-mediei în genere nu este alta decât limba română literară practică în toate orașele din România, specificul ei ca variantă teritorială a limbii române constând în utilizarea, uneori ironică, a unor rusisme sau calcuri din rusă din cunoașterea proastă a limbii literare, în rest variațiile lexicale sunt atât de frecvente și justificate ca și în limba mass-mediei de la Iași, Cluj, Suceava, Craiova sau Timișoara, în care se strecoară în mod voit unele regionalisme, explicabile atât din punctul de vedere al normei literare, cât și din punctul de vedere al stilisticii limbii române.

3. 4. Concluzii la capitolul 3

Evoluția limbii române *alias* „moldovenească” prin prisma gramaticilor elaborate pe teritoriul basarabean în perioada regimului sovietic și prin prisma presei cotidiene tipărite în

aceeași perioadă ne permite să deducem gradul de variație al acesteia, de supușenie față de dogmele ideologice și consecințele influenței factorilor sociopolitici.

Considerăm că limba română a anilor 1940-1976, adică „limba moldovenească”, se pretează perfect noțiunii de *limbă de lemn* – limbă a regimurilor totalitare –, cercetată de către J. Nowicki, T. Slama-Cazacu, T. Thom, R. Zafiu ș. a., numărând marea majoritate a trăsăturilor specifice prin care se identifică cu cea din urmă.

„Limba moldovenească”, produs al situației diglosice din RSSM, este o creație artificială, ce constă în contopirea a două sisteme glotice: cel al limbii române cu cel al limbii ruse, în condiții glotopolitice impuse. Anume acest bilingvism generează interferențele – devierea de la normele literare ale limbii române la toate nivelurile lingvare.

Pe parcursul anilor 1944-1976, fenomenul variabilității este reflectat din plin în „limba moldovenească” a presei periodice, însă având un caracter liniar, nu foarte pronunțat, indus de glotopolitica sovietică. Variația în limitele unui registru restrâns de teme și probleme abordate în presă, stabilit prin cenzură și manipulare ideologică, se manifestă printr-o serie de particularități specifice fonetice, morfo-sintactice și, mai ales, lexicale. În mare parte, acestea sunt valabile pentru întreaga perioadă a regimului sovietic, totuși atestăm o ușoară evoluție, un „microprogres”, prin renunțarea la unele dintre aceste particularități. Astfel, dacă în 1946 atestăm scrierea împreună a unor prepoziții în titlurile din presa cotidiană (**de + la, de + pe, din + nou** ș. a.), din 1965, această particularitate dispare, iar scrierea grupurilor de litere **dez-, dez** sub forma **diz-, dis-** nu mai este valabilă pentru anul 1976.

La nivel lexical, am înregistrat un inventar considerabil de arhaisme lexicale, de rusisme sau construcții calchiate din rusă, astăzi fiind total ori parțial ieșite din uzul limbii, unele dintre ele sedimentându-se în fondul pasiv al limbii sau funcționând în varianta colocvială a limbii. Apogeul frecvenței acestora îl constituie anii 1944-1960, însă din 1965 o parte dintre termenii atestați dispare sau are o frecvență mai redusă, unitățile respective fiind substituie prin echivalente „moldovenești” sau prin unele neologisme „sfioase” românești.

Studiul lexicometric al surselor cercetate ne-a permis să distingem indicii de variație în funcție de dimensiunile variaționale: **diacronie** – arhaisme, istorisme, unele neologisme; **diatopie** – regionalisme, rusisme; **diastratie** – termeni ai meseriilor populare, ai activităților și practicilor cotidiene ale populației basarabene, ai ierarhiei administrative din acea perioadă; și **diafazie** – paralelisme lexicale maniheiste, unități lexicale resemantizate; să remarcăm că „limba moldovenească”, din 1989, treptat, se descătușează de rigorile impuse, respectând normele ortografice și ortoepice ale limbii române, iar nivelul lexical cuprinzând un spectru larg de cuvinte, atât marcate stilistic: cuvinte populare, arhaice, argotisme sau familiare, cât și unele neologisme.

Prin identificarea diferențelor esențiale ale limbajului din presa periodică „moldovenească” pe parcursul perioadei regimului sovietic comunist, putem distinge câteva etape ale evoluției limbii române în spațiul RSSM-ist:

1. **perioada 1944 – 1960**, limba „moldovenizată” agresiv prin infiltrarea împrumuturilor rusești, a arhaismelor și a cuvintelor specifice limbajului popular, prin implementarea în practică a principiilor și structurării sociale sovietice.

2. **1960 – 1967**, limba „dezmoțită”, perioadă în care unele dintre „inovațiile” lexicale sovietice dispar treptat, odată cu unele realități care pierd din însemnătate sau care cedează locul altora, denumirile acestora fiind înlocuite cu echivalente românești. Este o perioadă nu atât de dezvoltare a limbii, cât de „inițiere în revenirea ușoară” la starea firească a lucrurilor de până la regimul sovietic. De acum și până în 1989, limba scrisă în Basarabia nu era altceva decât limba română scrisă cu alfabet chirilic, adică o variantă a limbii române literare, cu unele particularități specifice în fonetică (respectiv în ortografie) și în lexic (abuzul de rusisme).

3. **1967 – 1989**, limba „renașterii”, perioadă în care se revine la grafia latină și la normele adevărate ale limbii române, etapa de trezire a conștiinței naționale, de acces deschis spre sursele românești de care a fost privată „limba moldovenească” până atunci. În 1992, lexicul limbii române din Basarabia devine mult mai larg, identificându-se cu cel al limbii române de peste Prut, iar autorii capătă dreptul de a scrie fără a fi cenzurați sau fără a se autocenzura.

Astfel, spre sfârșitul perioadei de sovietism, nu s-a reușit formarea altei limbi, în pofida tuturor fonetismelor și construcțiilor lexicale împrumutate sau calchiate din rusă, aceasta fiind mereu limba română standard, scrisă cu alfabet chirilic, iar astăzi – o limbă română exemplară.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetând fenomenul variabilității limbii sub toate aspectele sale, mecanismul de funcționare a acestuia în limba română, remarcăm interesul sporit al lingviștilor, al istoricilor pentru subiectul abordat și diversitatea studiilor referitoare la evoluția limbii române, la transformările suferite de aceasta și la consecințele modificărilor și ale variației asupra structurii interne a limbii române, prin prisma dinamicii diacronice și sincronice. Corpusurile lingvistice utilizate în lucrare au validat ipoteza de plecare a studiului nostru, referitoare la caracterul prolific al fenomenului variabilității în limba română și la corelația dintre tipurile de varietăți de limbă și factorii extralingvistici de influență. În acest context, pentru a rezuma rezultatele cercetării noastre, formulăm următoarele **concluzii**:

1. O limbă, de-a lungul evoluției sale, cunoaște un proces continuu de transformare, de substituire a unor particularități ale sale cu altele, de diferențiere în mai multe varietăți. Variabilitatea limbii reprezintă o proprietate a oricărei limbi naturale de a varia prin prisma dimensiunilor diacronică și sincronică, materializându-se prin mai multe varietăți lingvistice.

2. Varietatea lingvistică este un produs al fenomenului variabilității în limbă, funcționând prin diverse utilizări ale aceleiași limbi în funcție de factorii lingvistici și extralingvistici, diferențiate între ele printr-o serie de variante lingvistice, care se manifestă la toate nivelurile lingvare.

3. Orice unitate lingvistică se manifestă prin dihotomia variantă/invariantă, invarianta fiind unitatea virtuală a limbii, inutilizabilă, care devine funcțională sau se materializează în vorbire sub diferite forme selectate în funcție de diverși factori (cronologici, geografici, sociali, culturali, stilistici sau ideologico-politici etc.), iar varianta reprezentând una dintre formele prin care funcționează, se realizează acea unitate a limbii.

4. Constatăm că descrierea variațiilor unei limbi nu este posibilă fără a apela la corelația diacronie – diatopie – diastratie – diafazie – diamezie. Anume în funcție de aceste dimensiuni variaționale a fost efectuată clasificarea varietăților unei limbi naturale și cea a varietăților limbii române în special: varietăți **diacronice** – diferențe ale limbii în plan diacronic și sincron, temporale; **diatopice** – diferențe în spațiul geografic, teritoriale; **diastratice** – diferențe între straturile socioculturale ale unei comunități lingvistice; **diafazice** – diferențe între tipuri de

modalități expresive, stilistice, în funcție de uz și locutor; **diamezice** – diferențe între forma scrisă și cea vorbită a limbii. În lingvistica modernă o limbă necesită a fi studiată din două perspective simultan: studiul variabilității interne a limbii în funcție de factorii lingvistici – variații la diferitele niveluri ale limbii – și în funcție de factorii extralingvistici, care generează tipurile de varietăți menționate anterior.

5. Ca urmare a examinării procesului de evoluție a limbii române literare, constatăm că aceasta are un caracter unitar și omogen, necunoscând o fragmentare masivă în dialecte și graiuri, iar „limba moldovenească” este un grai, normele ei literare identificându-se în totalitate cu normele limbii române, fiind, de fapt, varianta națională a limbii din Republica Moldova, chiar dacă atestăm o reticență față de acceptarea acestui adevăr.

6. Limba română, prin prisma criteriilor sociolingvistice, înregistrează un vocabular dinamic, în plină evoluție și cu hotare permeabile, golurile lexicale fiind umplute fie prin împrumuturi din alte limbi, fie prin denumirea acestor noi realități cu unele cuvinte deja existente în limbă, însă polisemantizându-le, adică atribuindu-le sensuri noi. Astfel, limbajele specializate ale limbii române, drept rezultat al globalizării, al emigrării populației și al interferențelor socioculturale, sunt în plin proces de dezvoltare, unii termeni fiind înlocuiți prin alții mai „populari”, care, treptat, devin accesibili nu doar unui grup specializat, ci maselor în ansamblu. Totodată, limba română din Basarabia are acces la limba română standard de la București, vocabularul acesteia devenind, practic, identic în toate domeniile de activitate umană.

7. Considerăm că nu există varietăți diatopice, diastratice, diafazice sau diamezice pure, ci, mai degrabă, indici variaționali în funcție de diatopie, diastratie, diafazie și diamezie, care funcționează concomitent și se diferențiază doar sub aspect teoretic. Varietatea diamezică, adică opoziția oral/scris, reprezintă suportul în baza căruia se reliefează celelalte tipuri de varietăți, or, în forma scrisă a limbii, acestea pot fi identificate mai puțin, fiind mult mai prolifică în varianta vorbită a limbii.

8. Susținem că variația diegenică nu este o dimensiune variațională de sine stătătoare, diferențele de limbaj în funcție de sex fiind destul de subiective, căci interacțiunile verbale sunt diverse și se pot desfășura în variate contexte sociale, fapt ce permite includerea acestor diferențe în ansamblul varietății diastratice.

9. Limba, pe lângă proprietatea sa de a varia în timp, dă dovadă și de un caracter stabil, fixat de normele reglementate și aprobate pe parcursul evoluției istorice a limbii, care continuă să fie reglementate și în prezent. Anume normele literare constituie „un atribut al invariabilității” limbii, care îi asigură continuitatea și posibilitatea de a rămâne mereu aceeași limbă, de a fi înțeleasă peste secole, devenind instrumentul de comunicare al unei comunități lingvistice.

10. Evoluția limbii române s-a desfășurat permanent sub steaua unei încercări absurde de a ridica „limba moldovenească” la rangul de limbă literară, autonomă, încercare care își avea sorgintea în substratul politico-ideologic al problemei „limbii moldovenești”. Încă în 1818 existau tentative de a contura o nouă limbă, cea „moldovenească”. De fapt, susținerea ideii că „limba moldovenească” este alta decât limba română literară s-a axat pe încercările de a „literaliza” o bază dialectală îngustă a graiului moldovenesc, care cuprindea unele creații neoașiste, pe tentativa de a o „boteza” drept „limbă moldovenească”, o primă tentativă fiind în 1924, în RASSM, prin elaborarea *Gramaticii* lui L. Madan. Terminologia manualului de gramatică a lui Leonid Madan includea o multitudine de calcuri lexicale și sintactice, după limba rusă, intenționat utilizate pentru a diferenția „limba moldovenească” de limba română.

A doua tentativă e în 1940, în nou anexata Basarabie, limba română de aici fiind, de asemenea, suplimentată cu termeni noi, de etimologie rusă, cu calcuri excesive sau cu arhaisme introduse artificial, în același scop: pentru a separa limba literară din Basarabia de cea din România.

11. După 1960, atât în gramaticile „limbii moldovenești”, cât și în presa periodică, se atestă o campanie de susținere a limbii culte, de excludere a elementelor populare și arhaice, a regionalismelor din limba scrisă, de eliminare a unor rusisme artificial formate, creându-se premisele necesare pentru evenimentele ce aveau să se întâmple în 1989. Însă gramaticile elaborate în urma anexării Basarabiei la Uniunea Sovietică, chiar dacă erau scrise cu alfabet chirilic și abundau în grafii dialectale, fixau aceleași norme gramaticale, aceleași reguli ortoepice ale limbii române.

12. Evoluția limbii române de pe teritoriul basarabean între finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea atestă abateri insignifiante în structura internă față de româna de dincolo de Prut, vizând unele regrupări în categoria părților de vorbire, în modul de formare și de denumire a categoriilor de gen, număr, de declinare a substantivelor și de conjugare a verbelor, fără a afecta structura standardizată a categoriilor gramaticale, nivelul lexical fiind cel care a prezentat fluctuații mai esențiale.

13. Limba română („limba moldovenească”) de pe teritoriul basarabean sovietic a fost supusă fenomenului variabilității, însă, având în vedere conjunctura sociopolitică din acea perioadă, variația s-a manifestat în limitele unui registru limitat de teme și probleme abordate, stabilit prin cenzură și manipulare ideologică. Particularități fonetice, morfo-sintactice și, mai ales, lexicale specifice sunt valabile pentru perioada stalinistă, renunțarea la unele dintre ele fiind posibilă abia din 1967, când au fost actualizate normele ortografice și ortoepice și a fost recunoscut, cu timiditate, caracterul latin al „limbii moldovenești”. Totuși, sub aspect lingvistic,

nu putem vorbi despre diferențe esențiale, ci, mai degrabă, despre o revenire treptată la statutul firesc al limbii române de până la instaurarea comunismului sovietic.

14. La nivel lexical am identificat un inventar considerabil de arhaisme lexicale, de rusisme sau construcții calchiate din rusă, astăzi acestea fiind total ori parțial ieșite din uz, fiind asimilate în fondul pasiv al limbii sau funcționând în varianta colocvială. Actualmente, limba română din Republica Moldova mai conservă o coloratură ușor învechită și populară, însă la nivelul limbii vorbite, drept consecință a bilingvismului nesănătos și silnic instaurat în perioada sovieto-comunistă. Însă chiar și aceste fonetisme sau lexic regional sunt atestate tot mai rar și mai mult facultativ, fiind specifice unui anumit contingent de vorbitori, populației rurale sau celor cu un nivel de cultură și educație mai precar. Limba română literară din Basarabia nu se distinge de standardul limbii române din România, lexicul uzual al limbii române de pe teritoriul Basarabiei este comun cu cel al românei de peste Prut, doar rusismele de dată recentă făcând diferențiere, iar denumirea de „limbă moldovenească” este, de fapt, condiționată politic.

În fine, este necesar să constatăm că, în pofida încercărilor de fabricare a unei noi limbi est-romanice – „limba moldovenească”, nu s-a reușit să se realizeze această intenție absurdă, din anumite considerente, precum – tendința intelectualilor de a promova limba română literară, chiar dacă erau admise unele preferințe de ordin regional, moldovenesc, și existența, în imediata apropiere, a limbii române.

Astfel, rezultatele obținute și concluziile relevate confirmă **ipoteza cercetării**, conform căreia fenomenul variabilității este un proces activ în limba română, care a generat varietățile de limbă în funcție de factorii extralingvistici, geografici, socioculturali, ideologico-politici, stilistici etc. Totuși, unitatea limbii române a fost păstrată, din corpusul acesteia nedisprinzându-se o altă limbă autonomă – „limba moldovenească” este un grai din încrângătura limbii române, gramatica fiind unitară.

Studiul fenomenului variabilității, precum și rezultatele cercetării ne permit să formulăm următoarele **recomandări**:

- Cercetarea noastră permite efectuarea unei radiografii a limbii române literare din perspectivă sociolingvistică, istorică, stilistică, semiotică.
- Unele concepte abordate în lucrare pot servi drept reper pentru ulterioarele cercetări detaliate ale fiecărui tip de varietate de limbă română, ale dimensiunilor variaționale, ale varietăților diacronice, diatopice, diastratice, diafazice și diamezice, ale diferențelor diegenice etc. în baza unor lucrări beletristice sau a presei de astăzi etc.

- Rezultatele lucrării permit abordarea unor probleme referitoare la mecanismul de funcționare a variabilității în limba română din Republica Moldova și la determinarea indicilor de variație în limbă.

- Totodată, cercetarea deschide perspective de studiu și analiză comparativă a limbajului presei, identificând particularitățile fonetice, morfosintactice și lexicale ale limbajului publicistic de astăzi și confruntându-le cu cele din perioada regimului comunist de până în 1992, relevate în lucrarea de față.

- Lucrarea noastră ar putea constitui baza teoretică a unui curs despre fenomenul variabilității limbii sau a unor teme la același subiect din cadrul altor cursuri ce țin de istoria limbii, lexicologie, gramatică sau stilistică ș. a.

- Materialele lucrării noastre referitoare la glotonimele limbă română și „limbă moldovenească” ar putea servi drept dovezi ale coincidenței normelor acestora.

BIBLIOGRAFIE

Surse în limba română

1. ATHU, C. Delimitarea terminologiilor de specialitate [online]. În: *EURO-7. MENTOR*. București, Vol. I, No.2/ iunie 2010 – English version. [citat 12.04.2019]. Disponibil: http://euromentor.ucdc.ro/NR1_v2/DELIMITAREA%20TERMINOLOGIIOR%20DE%20SPECIALITATE.pdf
2. BAHNARU, V. *Elemente de lexicologie și lexicografie*. Chișinău: Editura Știința, 2008. 308 p. ISBN 978-9975-67-616-8.
3. BAHNARU, V. *Elemente de semasiologie română*. Chișinău: Editura Știința, 2009. 286 p. ISBN 978-9975-67-641-0.
4. BAHNARU, V. (red. resp.). *Lexicologia practică a limbii române*. Chișinău: Profesional Service, 2013a. 490 p. ISBN 978-9975-4460-4-4.
5. BAHNARU, V. *Lingvistică și civilizație*. Târgoviște: Editura Bibliotheca, 2013b. 274 p. ISBN: 9789737128010.
6. BAHNARU, V. *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice (studiu și documente de arhivă)*. Chișinău: Elan Poligraf, 2015. 404 p. ISBN 978-9975-66-509-4.
7. BAHNARU, V. *Limba română în Basarabia postbelică*. Chișinău: Pro Libra, 2017. 194 p. ISBN 978-9975-4371-3-4.
8. BAHNARU, V., COJOCARU, Gh. E. *Congresul al III-lea al uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (14-15 octombrie 1965)*. Chișinău: Editura Tehnica-Info, 2018. 412 p. ISBN 978-9975-63-433-5.

9. BAHNARU, V. Despre o controversă lingvistică biseculară: cui aparține primordialitatea limbii române? Limbii dacice, limbii latine barbare sau...?. În: *Philologia*. Ianuarie-aprilie 2019, Nr. 1–2 (301–302), pp. 3-36. ISSN 1857-4300.
10. BĂRBUȚĂ, I., CONSTANTINOVICI, E. *Gramatica limbii române*, ediția a 13-a. Chișinău: Pro Libra, 2019. 276 p. ISBN 978-9975-3289-5-1.
11. BEREJAN, S. Despre cauzele pierderii identității lingvistice și etnice într-o regiune ruptă de întreg. În: ICHIM O., OLARIU, F.-T. (ed.) *Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării*. Iași: Editura Trinitas, 2002. 431 p. ISBN 973-8179-12-2.
12. BEREJAN, S. Aspectul vorbit al limbii române în spațiul dintre Prut și Nistru. În: *Revista Limba Română*. Nr. 9-10, Chișinău: Tipografia Balacron, 2004. p. 51.
13. BEREJAN, S. *Itinerar sociolingvistic*. Chișinău: Elan Poligraf, 2007. 240 p. ISBN 978-9975-66-023-5.
14. BOCHMANN, KI., DUMBRAVA, V. *Limba română vorbită în Moldova istorică*. Vol. I. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 2002. 202 p. ISBN 3-936522-08-1.
15. BOGATU, E. „Limba de lemn” la nivelul discursului politic [online]. În: *Moldoscopie*. Numărul 2 (29), 2005. pp. 91-100. [citată 20.09.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Limba%20de%20lemn.pdf
16. BOGDAN-DASCĂLU, D. *Limbajul publicistic actual: de la perspectiva funcțională la cea funcționalistă*. Timișoara: Artpress, 2006. 137 p. ISBN 973-695-217-2.
17. BOJOGA, E. *Limba română – „între paranteze”?: despre statutul actual al limbii române în Republica Moldova*. Chișinău: Editura Arc, 2013. 248 p. ISBN 9789975617536.
18. BOJOGA, E. *Ziua limbii și educația lingvistică* (3). 2014 [online]. [citată 05.05.2018]. Disponibil: <http://www.jc.md/ziua-limbii-si-educatia-lingvistica-3/>
19. BOTNARI, L. Engleza americană ca variantă a limbii engleze. În: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*, Conferința științifică a doctoranzilor (cu participare internațională). Ediția a V-a, vol. III, Chișinău, 2016. [citată 20.05.2017]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/24-29_6.pdf
20. BOTNARI, L. Conceptul de variant/invariant în lingvistica modernă [online]. În: *Philologia*. 2017a, Nr. 1-2 (289-290), pp. 91-96. ISSN 0236-3119. [citată 28.11.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/91_96_Conceptul%20de%20variant_invariant%20in%20lingvistica%20moderna.pdf
21. BOTNARI, L. Varietățile diatopice ale limbii române. Situația „limbii moldovenești”. În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan, Colocviu științific național*, ediția a III-a, 2017b. Coord.: MINCU E. Chișinău: S. n. (Tipogr.), p. 35-42. [citată 28.11.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/35-42_4.pdf
22. BOTNARI, L. „Limba moldovenească” prin prisma gramaticilor lui Leonid Madan [online]. În: *Philologia*. Septembrie-decembrie 2018a, Nr. 5-6 (299-300), Chișinău: Pro Libra. pp. 90-96. ISSN 1857-4300. [citată 28.11.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/90-96_3.pdf
23. BOTNARI, L. Particularitățile fonetice ale limbii române prin prisma gramaticilor lui Ștefan Margela și Ion Heliade Rădulescu [online]. În: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științifice: viziuni ale tinerilor cercetători* (cu participare internațională). 15 iunie 2018b, ediția a VII-a, volumul II. Chișinău: Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” (Tipogr. „Biotehdesign”), pp. 12-17. ISBN 978-9975-108-44-7. [citată 28.11.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/12-17.pdf

24. **BOTNARI, L.** Varietățile de limbă: factori și criterii de clasificare [online]. În: *Philologia*. 2018c, nr. 1-2 (295-296), Chișinău: Pro Libra, pp. 23-29. ISSN 0236-3119. [citată 28.11.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/23-29.pdf
25. **BOTNARI, L.** Varietatea lexicală în opera lui Ion Creangă [online]. În: *Philologia*. 2019a, nr. 1-2 (301-302), Chișinău: Pro Libra, pp. 63-69. ISSN 0236-3119. [citată 28.11.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/63-69_4.pdf
26. **BOTNARI, L.** The criteria of determination of a language autonomy [online]. În: *Identity and dialogue in the era of globalization. Language and discourse*. 2019b, Târgu-Mureș: Arhipeleag XXI Press, pp. 436-440. ISBN: 978-606-8624-19-8. [citată 28.11.2019]. Disponibil: <https://old.upm.ro/gidni/GIDNI-06/GIDNI%2006%20Language.pdf>
27. **BOTNARI, L.** Limba presei comuniste a anilor 1944-1980. Particularități fonetice și ortografice. În: *Philologia*. 2019c, nr. 5-6 (305-306), Chișinău: Pro Libra, pp. 92-97. ISSN 1857-4300. [citată 02.01.2020]. Disponibil: http://ifr.md/reviste/philologia_5-6--2019.pdf
28. **BOTNARI, L.** Limba presei comuniste a anilor 1944-1980. Particularități morfosintactice. În: *Filologia Modernă: realizări și perspective în context european. Spiritus loci: interferențe, confluență, rezistență*. 10-11 octombrie 2019d, ediția a XIII-a, Chișinău: Pro Libra, pp. 25-33. ISBN 978-9975-3289-6-8.
29. **BOTNARI, L.** Argotismele și jargonismele – varietăți sociolectale ale limbii. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. 2019e, Seria „Științe umanistice”, Nr.10 (130), categoria B. Chișinău: CEP USM, pp. 72-76. ISSN 1811-2668, ISSN online 2345-1009. [citată 25.01.2020]. Disponibil: <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/11.-p.72-76.pdf>
30. **BOTNARI, L.** Varietățile diamezică și diegenică – noi dimensiuni variaționale? În: *Caietele Sextil Pușcariu. Actele Conferinței Internaționale „Sextil Pușcariu”*. 12-13 septembrie 2019f, ediția a IV-a, Cluj-Napoca: Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, pp. 82-91. ISSN 2393 – 526X. ISSN–L 2393 – 526X. [citată 05.02.2020]. Disponibil: [http://www.inst-puscariu.ro/SextilPuscariu/SPIV/pagini/CSP%20IV%20\[Pages%2082%20-%2091\].pdf](http://www.inst-puscariu.ro/SextilPuscariu/SPIV/pagini/CSP%20IV%20[Pages%2082%20-%2091].pdf)
31. **BOTNARI, L.** Indices of the diaphasic variation in the RSSM Soviet press / Indici ai variației diafazice în presa sovietică din RSSM [online]. În: *Identities in globalization. Intercultural perspectives. Language and discourse*. Ed.: I. BOLDEA, C. SIGMIREAN. Târgu-Mureș: Arhipeleag XXI Press, 2020a. pp. 294-299. ISBN: 978-606-8624-10-5. [citată 28.07.2020]. Disponibil: <https://old.upm.ro/gidni/GIDNI-07/GIDNI-07%20Language.pdf>
32. **BOTNARI, L.** Considerații privind varietatea diafazăică a limbii române. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. 2020b, Seria Științe Umanistice, nr. 4(134), Chișinău: CEP USM, pp. 8-11. ISSN 1811-2668. Categoria B. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/02.%20p.08-11.pdf
33. CANTEMIR, D. *Hronicul vechimii Româno-Moldo-Vlahilor. Vol. II*. 1717.
34. CANTEMIR, D. *Opere complete*. IX, t. 1. București, 1983. pp. 63-65.
35. COLESNIC-CODREANCA, L. *Limba română în Basarabia (1812-1918). Studiu sociolingvistic pe baza materialelor de arhivă*. Chișinău: Museum, 2003. 152 p. ISBN 9975-906-79-6.
36. COLESNIC-CODREANCA, L. Filologi basarabeni din secolul al XIX-lea. În: *Philologia*. Septembrie-decembrie 2011, LIII, Nr. 5-6, pp. 128-133. ISSN 1857-4300.
37. CONDREA, I. Argoul Basarabean în stradă și în presă. În: *Limba română*. Nr. 1-3, anul XVII, Chișinău, 2007. pp. 33-39. ISSN 0235-9111.

38. CONDREA, I. *Curs de stilistică*. Chișinău: CEP USM, 2008. p. 196. ISBN 978-9975-70-743-5.
39. COSTI, L. G. *Limba română. Nașterea și falsurile ei. Taina formării cuvintelor. Recuperarea originilor reale*. București: Editura Uranus, 2016. 852 p. ISBN: 606-699-018-9.
40. COSTIN, M. *Opere*. București: Editura de Stat, 1958. 534 p.
41. COȘERIU, E. Socio- și etnolingvistica. Bazele și sarcinile lor. În: *Anuar de lingvistică și istorie literară*. Tomul XXXIII, București: Editura Academiei Române, 1992 – 1993. pp. 9-28.
42. COȘERIU, E. „Limbă istorică” și „dialect”. În: *Fonetică și dialectologie*. XII, Editura Academiei Române, 1993. p. 55-66.
43. COȘERIU, E. *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*. Chișinău: Editura Știința, 1994. 181 p. ISBN 5-376-0857-1.
44. COȘERIU, E. *Introducere în lingvistică*. Trad. E. ARDELEANU, E. BOJOGA. Cluj: Editura Echinox, 1995a. 143 p.
45. COȘERIU, E. Unitatea limbii române – planuri și criterii. În: *Limba română și varietățile ei locale*. București: Editura Academiei Române, 1995b. 133 p. ISBN-13: 978-9732705087.
46. COȘERIU, E. *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*. Versiune în limba română de N. SARAMANDU. București: Editura Enciclopedică, 1997. p. 254. ISBN 973-45-0203-4.
47. COȘERIU, E. *Lecții de lingvistică generală*. Trad. E. BOJOGA, Chișinău: Editura ARC, 2000. p. 263. ISBN 9975-61-146-X M-157-126.
48. COȘERIU, E. Politici lingvistice [online]. În: Conferința susținută de Profesor Doctor Eugen Coșeriu la *Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului*. Ediția a VI-a, Suceava, 20 octombrie 2001. [citată 09.04.2016]. Disponibil: <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=2755>
49. COȘERIU, E. Latinitatea orientală. În: *Limba română este patria mea. Studii. Comunicări. Documente*. Ediția a II-a. Chișinău: Casa Limbii Române, 2007a. pp. 19-20.
50. COȘERIU, E. Limba română este patria mea. Studii. Comunicări. Documente. Ediția a II-a. Select. și pref.: Al. BANTOȘ. În: *Limba Română*. Chișinău, 2007b. 352 p. ISBN 978-9975-9529-0-3.
51. COȘERIU, E. *Omul și limbajul său*. Iași: Editura Universității „Al. Ioan Cuza”, 2009. 465 p. ISSN 2066-0480, ISBN 978-973-703-386-4.
52. COȘERIU, E. „... Moldovenismul... nu se opune românismului, ci este o formă a lui...”, [online]. În: *Limba română*. Nr. 5-6, anul XXIII, Chișinău, 2013. [citată 20.09.2017]. Disponibil: <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2277>.
53. COTEANU, I. Structura stilistică a limbii. În: *Elemente de lingvistică structurală*. București, 1967. p. 215.
54. COTEANU, I. *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*. București: Editura Academiei R.S.R., 1973. 202 p.
55. COTEANU, I. et. a. *Limba română contemporană. Vol. II. Vocabularul*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1975. 303 p.
56. COTEANU, I. *Originile limbii române*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1981a. 66 p.
57. COTEANU, I. *Structura și evoluția limbii române: de la origini până la 1860*. București: Ed. Academiei, 1981b. 245 p.

58. DENSUȘIANU, N. *Dacia preistorică*. București: Editura Arhetip, 2002. 1153 p. ISBN 973-9296-33-5.
59. DIACONESCU, P. *Elemente de istorie a limbii literare române moderne (1830-1880)*. București: TUB, 1975. 302 p.
60. DIACONESCU, P. Structura stilistică a limbii. Stilurile funcționale ale limbii române literare moderne. În: *SCL*, 25. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974. pp. 229-242.
61. DOMAȘNEV, A. I. Despre unele particularități ale conceptului de variantă națională a limbii literare. În: BAHNARU, V. *Limba română în Basarabia postbelică*. Chișinău: Pro Libra, 2017. pp. 47-51. ISBN 978-9975-4371-3-4.
62. DUBAR, C. *Criza identităților: interpretarea unei mutații*. Trad. Gh. CHIRIȚĂ, Chișinău: Știința, 2003. 232 p. ISBN 9975-67-329-5.
63. DUMISTRĂCEL, S. Știința varietății lingvistice diatopice în sprijinul unității naționale de la Weigand la Pușcariu – Pop – Petrovici. În: *Limba Română*. 2018, nr. 7-8(249-250), pp. 9-58. ISSN 0235-9111.
64. ECO, U. *Opera deschisă: Formă și indeterminare în poeziile contemporane*. Trad. C. M. IONESCU, București: Editura pentru Literatură, 1969. 280 p.
65. ENCIU, N. Pentru o istorie integrală și integrată românească a participării Basarabiei și României la primul război mondial. În: *Primul Război Mondial și Basarabia (1914-1918)*, Culegere de studii și articole. Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Chișinău: Bons Offices, 2015. 252 p, ISBN 978-9975-4387-3-5.
66. EREMIA, A. Pledoarie pentru limba română. În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan*. Colocviu Internațional, 10-11 noiembrie 2011. Chișinău, 2012. pp. 138-144.
67. GHEȚIE, I. *Introducere în studiul limbii române literare*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982. 192 p.
68. GHIBU, O. *Dela Basarabia Rusească la Basarabia românească*. Vol. I, Cluj, 1926. 714 p.
69. GLESSGEN, M.-D. *Lingvistică romanică. Domenii și metode în lingvistica franceză și romanică*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014. 654 p. ISBN 978-973-703-999-6.
70. GUȚU ROMALO, V. *Morfologia structurală a limbii române (substantiv, adjectiv, verb)*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968. 358 p.
71. HANGANU, A. Și iarăși despre... limba noastră. În: *Akademios*, 2009, nr. 1(12), pp. 89-92. ISSN 1857-0461.
72. HELIADE RĂDULESCU, I. *Gramatica Românească*. București: Editura Eminescu, 1980. 560 p.
73. Hotărârea nr. 201. *Despre introducerea literii „G” în alfabetul limbii moldovenești*: Hotărârea Sovietului Miniștrilor al RSS Moldovenești din 17 mai 1967, Nr. 201, 36 p.
74. Hotărîre Nr. 550 din 15.05.2003 cu privire la aprobarea Programului lucrărilor statistice în anul 2003.
75. IORDAN, I. Despre „limba literară”. În: *SCL*. V, nr. 1-21, 954 p.
76. IRIMIA, D. *Curs de lingvistică generală*, Ediția a III-a. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011. 468 p. ISBN: 978-973-640-649-2.
77. IRIMIA, D. *Introducere în stilistică*. Iași: Polirom, 1999. 280 p. ISBN 9789736832833.
78. JIEANU, I. *Interferențe lingvistice româno-spaniole*. Iași: Lumen, 2012. 310 p. ISBN 978-973-166-324-1.

79. LAHOVARY, I. Cum s'a stricat limba românească. În: *Convorbiri literare*. București, noiembrie, 1910. 91 p.
80. LEAHU, N. O voce lirică feminină. În: *Revista română*. Nr. 1 (87), Iași, 2017. p. 35.
81. MANU, M. Considerații referitoare la „Limba română actuală vorbită” (LRAV). În: *Limba Română, Structură și funcționare*. București: Editura Universității din București, 2005. pp. 575-584.
82. MANOLI, I. Mots anciens – sens nouveaux: le français actuel dans le contexte des parlars francophones. În: *La Francopolyphonie*, nr. 6, 2011. pp. 76-85. ISSN 1857-1883.
83. MANOLI, I. Néologismes lexicaux et néologismes sémantiques, créations néologiques-termes et néologismes stylistiques comme sujet de la lexicographie. În: *Intertext*, no. 1-2, 2015. pp. 162-170. ISSN 1857-3711.
84. MĂNUILĂ, L., MĂNUILĂ, A., NICOULIN, M. *Dicționar medical*. București: Editura CERES, 1998. 557 p.
85. MĂTCAȘ, N. *Român mi-e neamul, românesc mi-e graiul*. Chișinău: Revista „Limba Română” Asociația Culturală „Grai și Suflet”, 1998. 252 p. ISBN 9975918093.
86. MĂTCAȘ, N. Calvarul limbii române din Basarabia: Studii. Articole. Comunicări. În: MĂTCAȘ, N., BANTOȘ, Al. *Limba română*. Chișinău: Limba Română, 2011. 552 p. ISBN 978-9975-9937-1-5.
87. MIHAIL, P., MIHAIL, Z. *Acte în limba română tipărite în Basarabia*. Volumul I, 1812-1830. București: Editura Academiei române, 1993. 412 p. ISBN 973-27-0333-4, 973-27-0332-6.
88. MILICĂ, I. *Expresivitatea argoului*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009. p. 17. ISBN 978-973-703-495-3.
89. MILICĂ, I. *Lumi discursive. Studii de lingvistică aplicată*. Iași: Editura Junimea, 2013. p. 38.
90. MILICĂ, I. Norma argotică [online]. În: *Argotica*, I. Secțiunea Varia, Craiova: Editura Universitaria, 2012. pp. 134-154. [citată 09.04.2019]. Disponibil: http://cis01.central.ucv.ro/litere/argotica/argotica.nr.1/Milica/Milica_Norma_argotica.pdf
91. MILICĂ, I. *Noțiuni de stilistică*. Iași: Vasiliana '98, 2014. 247 p. ISBN 978-973-116-382-6.
92. MINCU, E. *Terminologia medicinalis romaniae*. Chișinău: Editura Pontos, 2017. 276 p. ISBN 978-9975-51-861-1.
93. MOLDOVAN, P. P. *Moldovenii în istorie*. Chișinău: Poligraf-Service, 1993. 180 p. ISBN 5-85268-165-2.
94. MOLEA, V. *Oralitatea în textul publicistic actual românesc*. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2016. 252 p. ISBN 978-9975-54-272-2.
95. NEGRU, E., NEGRU, Gh. Autoritățile sovietice în război cu presa și literatura din Republica Socialistă România. În: *Limba Română*. Nr. 1, anul XXIX, 2019. pp. 295-306. ISSN 0235-9111.
96. NEGRU, Gh. Evoluția politicii de rusificare în Basarabia [online]. În: *200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Țarist: consecințele raptului teritorial pentru românii basarabeni*. Materialele Simpozionului științific internațional, Cahul 12-13 mai 2012. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. p. 174. [citată 20.09.2017]. Disponibil: <https://es.scribd.com/doc/117105460/200-de-ani-de-la-anexarea-Basarabiei-de-c%C4%83tre-Imperiul-%C5%A2arist-consecin%C5%A3ele-raptului-teritorial-pentru-romanii-basarabeni-simpoz-%C5%9Ft-intern-2012>.

97. OLARIU, F.-T. *Variație și varietăți în limba română. Studii de dialectologie și sociolingvistică*. Iași: Editura Institutul European, 2017. 264 p. ISBN 978-606-24-0187-0.
98. ORWEL, G. *O mie nouă sute optezi și patru*. Trad. Mihnea Gafița. București: Editura Polirom, 2014. 348 p. ISBN 978-973-46-3202-2.
99. PAMFIL, M., SPORIȘ, V. *Stilistica limbii române. Note de curs și aplicații*. Sibiu: Techno Media, 2010. 131 p. ISBN 978-606-8030-90-6.
100. PAVEL, V. *Limba română – unitate în diversitate* [online]. 28 august 2008. [citat 11.04.2016]. Disponibil: <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=105>
101. PAVEL, V. *Limba română și graiurile ei teritoriale*. În: *Revista de Lingvistică și Știință Literară*. Nr. 5, 1995. pp. 60-63.
102. PĂCURARU, V. Inovațiile lexico-semantice: probleme de identificare din perspectivă lexicografică. În: *Filologia modernă: Realizări și perspective în context european*. Ediția a 6-a, 11-12 octombrie 2012. Chișinău: Pro Libra, 2015. pp. 271-278.
103. PÎRJOL, F.-E. Argou, mâncare și amor sau cum vorbește, mănâncă și iubește mahalaua în literatura română [online]. În: *Argotica*, I, *Secțiunea Varia*. Craiova: Editura Universitaria, 2012. pp. 155-182. [citat 09.04.2019]. Disponibil: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A7598/pdf>
104. POPUȘOI, C. *Calcuri semantice sau împrumuturi lexicale în limba română din Basarabia?* [online]. 2013. [citat 20.09.2019]. Disponibil: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A465/pdf>
105. POPUȘOI, C. *Limba română actuală din Basarabia, particularități morfosintactice și lexico-semantice*. București: Editura Muzeului Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna, 2013. p. 74.
106. PUȘCARIU, S. Dicționarul Academiei. 1926. În: VASILIU, G., PUȘCARIU, S., *Dicționarul limbii române*. Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2011. p. 335.
107. PUȘCARIU, S. Din perspectiva Dicționarului. III. Despre legile fonetice. În: *Dacoromania*. II, 1922. pp. 19-84.
108. PUȘCARIU, S. *Limba română. Privire generală*, vol. I. București: Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1940. 458 p.
109. PUȘCARIU, S. *Limba română. Privire generală*, vol. I. Pref. de Istrate, G. București: Editura Minerva, 1976. 538 p.
110. RĂCIULĂ, L. *Variabilitatea diafazică în cadrul unor serii stilistico-istorice*. Chișinău: Bons Offices, 2010. 189 p. ISBN 978-9975-80-322-9.
111. ROSETTI, Al. *Schiță de istorie socială a limbii române*. București: Editura Eminescu, 1982. 54 p.
112. ROSETTI, Al. *Istoria limbii române. Vol. I. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1986. 931 p.
113. SAUSSURE de F. *Curs de lingvistică generală*. București: Polirom, 1998. 400 p. ISBN: 2000000151458.
114. SAUSSURE de, F. Despre esența dublă a limbajului [online]. În: *Scrieri de lingvistică generală*. Text stabilit și editat de Simon Bouquet și Rudolf Engler. Iași: Polirom, 2003. pp. 19-94. [citat 17.05.2018]. Disponibil: https://monoskop.org/images/6/6c/Saussure_Ferdinand_de_Scrieri_de_lingvistica_generala.pdf
115. SLAMA-CAZACU, T. Limba de lemn. În: *România literară*. Nr. 42, an XXIV. p. 4.
116. STAMATI-CIUREA, C. *Opere alese*. Chișinău: Școala Sovietică, 1957. 437 p.

117. STAMATI-CIUREA, C. *Răsunete din Basarabia*. București-Chișinău: Editura Litera, 2016. 318 p. ISBN 6066002201, 9786066002202.
118. STOICHIȚOIU-ICHIM, A. *Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influențe, creativitate*. București: Editura All, 2001. 158 p. ISBN 9736843947.
119. ȘERCAN, E. *Cultul secretului. Mecanismele cenzurii în presa comunistă* [online]. Iași: Editura Polirom, 2015. 264 p. [citată 20.09.2019]. Disponibil: <https://books.google.md/books?id=VS2TDwAAQBAJ&pg=PP1&lpg=PP1&dq=%C8%98ercan+Emilia,+Cultul+secretului.+Mecanismele+cenzurii+%C3%AEn+presa+comunist%C4%83.&source=bl&ots=ywWfzeizU&sig=ACfU3U0vATJ41pdIOVRvpMhrSGTVGEMhQ&hl=ro&sa=X&ved=2ahUKewja5uiP143mAhXMC-wKHRexAwA4ChDoATACegQlChAB#v=onepage&q=constr%C3%A2ngere%20%C8%99i%20convingere&f=false>
120. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA, B. „Amabilități moldovenești” [online]. 2007. [citată 13.04.2016]. Disponibil: https://www.dacoromania-alba.ro/nr32/amabilitati_moldovenesti.htm
121. ȘTEFĂNESCU, A. *Variație și unitate în limba română standard din Basarabia*. București: Editura Universității din București, 2016. 370 p. ISBN: 978-606-16-0741-9.
122. TCACI, N., BURCIU, C. Estimarea eficienței economice a fondului funciar în agricultură: aspecte teoretice și metodologice. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Nr. 7(67), 2013. p. 92-98.
123. THOM, F. *Limba de lemn*. Trad. M. ANTOHI, București: Humanitas, 1993. 245 p. ISBN 973-28-0347-9.
124. TULUȘ, A.-V. Stalinizarea ideologică a României și negarea propriei istorii (1945 – începutul anilor 1960). Căi de ștergere a memoriei colective românești cu privire la Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța. În: *Centenar Sfatul Țării. Conferință științifică internațională*. 21 noiembrie 2017, Chișinău: Lexon Prim, 2017. 800 p., pp. 661-671. ISBN: 978-9975-139-54-0.
125. TURCULEȚ, A. *Dialectologie română*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2002. p. 5.
126. ȚURCANU, I. *Istoria românilor: Cu o privire mai largă asupra culturii* [online]. Brăila: Editura Istros, 2007. 825 p. ISBN 9789731871028. [citată 17.09.2019]. Disponibil: <https://books.google.md/books?id=ahEDAwwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Ion+%C8%9Aurcanu%22&hl=ro&sa=X&ved=2ahUKEwj2wKj0mtfrAhVDhqQKHc5HB98QuwUwAHoECAAQBw#v=onepage&q&f=false>
127. UMBERTO, E. *Opera deschisă. Formă și indeterminare în poeziile contemporane*. Trad. C. M. IONESCU. București: Editura pentru Literatură Universală, 1969. 280 p.
128. UNGUREANU, I. Destinul limbii române într-un spațiu căzut din istorie. În: *Akadosmos*. Octombrie 2009, nr. 3 (14), pp. 26-29. ISSN 1857-0461.
129. VASILIU, Em. Limbă, vorbire, stratificare. În: *Studii și cercetări lingvistice X (3)*. București: Editura Academiei, 1959. pp. 466-469. p-ISSN: 0039-405X.
130. VINTILĂ-RĂDULESCU I. Limba moldovenească și limba română. În: *Limba Română*. Nr. 6-10, anul XIII, 2003. pp. 113-118. [citată 19.09.2019]. Disponibil: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A20901/pdf>
131. ZAFIU, R. *Diversitate stilistică în româna actuală*. București: Editura Universității din București, 2001. 327 p. ISBN 973-575-579-3.

132. ZAFIU, R. *Limba și politică* [online]. București: Editura Universității din București, 2007. 284 p. ISBN 978-973-737-307-6. [citată 17.09.2019]. Disponibil: <http://essaydocs.org/rodica-zafiu-limba-si-politic.html>
133. ZAFIU, R. *101 cuvinte argotice*. București: Humanitas, 2010. 380 p. ISBN 978-973-50-2811-4.
134. ZGARDAN-CRUDU, A. Interferența dimensiunilor universale ale limbajului uman. În: *Metaliteratură*. Nr. 2, 2001. pp. 16-19. ISSN 1857-1905.

Surse în limba engleză

135. AKISSI BOUTIN, B. *Towards a multidimensional approach to linguistics variation. Linguistique* [online]. Paris: Université de Nanterre-Paris X, 2012. pp. 26-28. [citată 18.09.2017]. Disponibil: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00766908v1/document>
136. CHESHIRE, J. Sex and Gender in Variationist Research. În: CHAMBERS, J. K., TRUDGILL, P., SCHILLING-ESTES, N. *The Handbook of Language Variation and Change*. Oxford: Blackwell Publishing, 2002. pp. 423-443. ISBN 0-631-21803-3.
137. HOLMES, J. Women, language and identity. În: *Journal of Sociolinguistics*. Volume 1, Issue 2. Blackwell Publishers, 1997. pp. 195-224. ISSN 1360-6441.
138. LABOV, W., HERZOG M., WEINREICH U. Empirical foundations for a theory of language change. În: LEHMANN W., MALKIEL Y. *Directions for historical linguistics*. Austin: University of Texas Press, 1968. pp. 97-195.
139. MAGUIRE, W., MCMAHON, A. *Analysing variation in English*. Cambridge: University Press, 2011. 332 p. ISBN 9780511976360.
140. PENNY, R. *Variation and change in Spanish*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 300 p. ISBN-13: 978-0521604505. ISBN-10: 0521604508.
141. ROMAINE, S. Variation in language and gender. În: HOLMES, J., MEYERHOFF, M. *The Handbook of Language and Gender*. Blackwell Publishing, 2003. pp. 98-118. ISBN 0-631-22502-1.

Surse în limba franceză

142. BAGGIONI, D. *Langue et nations en Europe*. Paris: Bibliothèque Scientifique Payot, 1997. 378 p. ISBN 2-228-89084-7.
143. BENVENISTE, E. *Problèmes de linguistique générale, I*. Paris: Gallimard, 1966. 357 p. ISBN 2-07-029338-6.
144. BOYER, H., BRANCA-ROSSO, S. et. a. *Sociolinguistique. Territoire et objets*. Lausanne: Delachaux & Niestlé, 1996. 288 p. ISBN 2-603-01033-6.
145. BULOT, T. Variations et normes d'une langue [online]. În: BULOT T., BLANCHET P., *Dynamiques de la langue française au 21ème siècle: une introduction à la sociolinguistique*. 2011. [citată 10.09.2017]. Disponibil: <http://www.sociolinguistique.fr/cours-4-1.html>
146. BULOT, Th., BLANCHET, Ph. *Une introduction à la sociolinguistique: pour l'étude des dynamiques de la langue française dans le monde* [online]. Paris: Archives contemporaines, 2013. 166 p. [citată 20.09.2017]. Disponibil: <https://books.google.md/books?id=EHixKNgEXXkC&pg=PA1&lpg=PA1&dq=thierry+bulot+Dynamiques+de+la+langue+française+au+21eme+siècle&source=bl&ots=b>

[NFjv165o0&sig=1iGgniv6sD29mPFMdHiU1QI_1b8&hl=ru&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=thierry%20bulot%20Dynamiques%20de%20la%20langue%20francaise%20au%2021eme%20siecle&f=false](http://medanehadjira.e-monsite.com/medias/files/la-sociolinguistique-jean-louis-calvet.pdf)

147. CALVET, L.-J., La sociolinguistique [online]. În: *Collection Que Sais-je?*, 1993, 4ème édition. Paris: PUF, 2002. 127 p. [citât 06.09.2017]. Disponibil: <http://medanehadjira.e-monsite.com/medias/files/la-sociolinguistique-jean-louis-calvet.pdf> vizitat la 25.03.2019
148. CIOLAC, M. *Questions de sociolinguistique*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2006. 204 p. ISBN 973737238-7.
149. FLYDAL, L. *Remarques sur certains rapports entre le style et l'état de la langue*. În: *Norsk tidsskrift for sprogvidenskap* 16. Oslo: NTS, 1951. pp. 240-257.
150. GADET, Fr. Variation et hétérogénéité [online]. În: *Langages*, 26e année, n°108, Hétérogénéité et variation: Labov, un bilan, sous la direction de Françoise Gadet. Paris: Larousse, 1992. pp. 5-15. [citât 15.03.2017]. Disponibil: https://www.persee.fr/doc/lgge_0458-726x_1992_num_26_108_1647#
151. GADET, Fr. *Niveaux de langue et variation intrinseque* [online]. În: BENSIMON, P. *Niveaux de langue et registres de la traduction*. Palimpsestes 10. 1996a. pp. 17-40. ISBN 2-87854-112-X. [citât 12.10.2019]. Disponibil: <https://journals.openedition.org/palimpsestes/1504>
152. GADET, Fr. Une distinction bien fragile: oral/écrit dimensione [online]. În: *Tranel* (Travaux neu châtelois de linguistique). Vol. 25, 1996b. pp. 13-27. [citât 17.05.2018]. Disponibil: https://www.unine.ch/files/live/sites/islc/files/Tranel/25/Gadet_13-27.pdf
153. GADET, Fr. Le français populaire. În: *Collection Que Sais-je?* Paris: PUF, 1997. 127 p. ISBN10: 2130391648.
154. GADET, Fr. La variation: le français dans l'espace social, régional et international. În: YAGUELLO, M. *Le grand livre de la langue française*. Paris: Editions du Seuil, 2003. pp. 91-150.
155. GADET, Fr. *La variation sociale en français, nouvelle édition revue et augmentée*. Paris: Ophrys, 2007. 186 p. ISBN 978-2-7080-1154-0.
156. GADET, Fr. *La langue et le sociolinguistique* [online]. Modyco: Université de Paris – X Nanterre, 2015. pp. 84. [citât 23.02.2018]. Disponibil: <https://gerflint.fr/Base/France5/fgadet.pdf>
157. GUDRUN, L., LÉGLISE, I. Variations et changements linguistiques [online]. În: WHARTON, S., SIMONIN, J. *Sociolinguistique des langues en contact*. ENS Editions. 2013. pp. 315-329. [citât 08.09.2017]. Disponibil: <https://hal.archives-ouvertes.fr/halshs-00880476/document>
158. GUERIN, E. *Introduction de la notion de variation situatiolectale dans la grammaire scolaire par la caractérisation de deux opérateurs pragmatiques: on et ça*, vol. I, Thèse de doctorat sous la direction de Gadet, F. [online]. Paris: Université de Nanterre-Paris X, 2006. [citât 20.05.2018]. Disponibil: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00169203/document>
159. KABATEK, J. La variation linguistique dans le domaine des langues romanes: théorie et réalité empirique [online]. În: *Actes du XXII Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes*, Volumul III. Bruxelles: Niemeyer, 1998. pp. 215-223. [citât 15.03.2017]. Disponibil: <https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/bitstream/handle/10900/46344/pdf/C26.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

160. KLINKENBERG, J.-M. *Des langues romanes* [online]. Paris, Bruxelles: Ducolot, 1999 (2-e édition). 316 p., pp. 29-58. [citât 23.09.2017]. Disponibil: http://ae-lib.org.ua/texts/klinkenberg_la_variete_linguistique_fr.htm#3
161. LEBRAY, T. *Variation linguistique et enseignement de la norme – L'exemple de la phrase interrogative*, Séminaire Didactique français langue de l'école [online]. 2011/2012. p. 23. [citât 09.04.2016]. Disponibil: <http://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-00781754/document>
162. MARTINET, L. *Variabilité linguistique et situations de contact de langues: Modélisation de l'influence de la structure des réseaux sociaux* [online]. 2011. [citât 06.09.2017]. Disponibil: <http://perso.ens-lyon.fr/lucie.martinet/recherche/interet/fr/GrapheSociauxLinguistique.pdf>
163. MARQUILLÓ LARRUY, M. *L'interprétation de l'erreur*. Paris: CLE International, 2003. 128 p. 978-2-09-033345-9.
164. MEISNER, Ch. La co-variation stable en 'français parlé' existe-t-elle? Une analyse de corpus [online]. În: ALBIZU, C., DÖHLA H.-J., FILIPPONIO L., SGUAITAMATTI M.-Fl. et. a. *Variante et variété*. Introduction aux Actes du VIe Dies Romanicus Turicensis. Zurich, 24-25 juin, Pisa, 2011. pp. 51-72. [citât 05.09.2017]. Disponibil: http://www.rose.uzh.ch/dam/jcr:fffff-f685-5d97-ffff-ffffcbfcd608/Meisner2013_La_co_variation.pdf
165. NOWICKI, J., OUSTINOFF, M. La langue de bois, notion clé du monde contemporain [online]. În: *Hermès*. n° 71, 2015/1. pp. 201-207. [citât 09.03.2019]. Disponibil: <https://www.cairn.info/revue-hermes-la-revue-2015-1-page-201.htm#>
166. PONS, J. *L'articulation entre les conditionnements internes et externes en phonologie diachronique illustrée par l'évolution du phonétisme hispanique. Traité de phonologie diachronique* [online]. Université Paris-Sorbonne. École doctorale V. Concepts et langages, These 17 fevrier 2007. 745 p. [citât 27.02.2019]. Disponibil: <http://www.theses.paris-sorbonne.fr/thesespons.pdf>
167. ROUET-DELARUE, Ch. La reformulation: introduction d'un invariant ou d'une différence sémantique? [online]. În: 7ème Colloque „Variation, invariant, variété” du Réseau des Linguistes du Grand Est. 22, 23 mars 2013. Université Bordeaux 3. [citât 04.10.2016]. Disponibil: http://www.atilf.fr/IMG/pdf/Colloque_VariationInvariantVariete2013_Livret.pdf
168. SOURDOT, M. Argot, jargon, jargot. În: *Langue française: Parlures argotiques*. Sous la direction de Denise François-Geiger et Jean-Pierre Goudaillier, Paris: Larousse, no 9, 1991. pp. 13-27.
169. STOSIC, D., FAGARD, B. Formes et sens: de l'unicité à la variabilité [online]. În: *Langages*. Armand Colin. n° 188, 2012/4. pp. 3-24. [citât 10.09.2017]. Disponibil: <https://www.cairn.info/revue-langages-2012-4-page-3.htm>
170. WOLF, L. La normalisation du langage en France. De Malherbe à Grevisse [online]. În: BÉDARD, É., MAURAS, J. *La norme linguistique*. Québec, 1983. [citât 23.09.2017]. Disponibil: http://www.cslf.gouv.qc.ca/bibliotheque-virtuelle/publication-html/?tx_iggcpplus_pi4%5bfile%5d=publications/pubf101/f101p1b.html#iv

Surse în limba italiană

171. GAETANO, B. Varietà diamesiche, diastratiche, diafasiche [online]. În: *Introduzione all'italiano contemporaneo: la variazione e gli usi*. A. A. Sobrero (a cura di), Bari:

- Laterza, 1993. pp. 37-92. [citat 17.05.2018]. Disponibil: [http://www.treccani.it/enciclopedia/varietà_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/varietà_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)
172. MAURO de, T. *L'Italia delle Italie*. Roma: Editori riuniti, 1987. 204 p. ISBN-13: 978-8835930556.
173. MIONI, A. Italiano tendenziale: osservazioni su alcuni aspetti della standardizzazione. În: *Scritti linguistici in onore di G. B. Pellegrini*. Vol. I, Pacini, Pisa, 1983. pp. 495–517.
174. PISTOLESI, E. Aspetti diamesici [online]. În: LUBELLO, S. (ed.) *Manuale di linguistica italiana*. Berlin/Boston: De Gruyter, 2016. pp. 442-458. Online ISBN: 9783110360851. [citat 17.05.2018]. Disponibil: [https://www.academia.edu/28760545/Aspetti diamesici in S. Lubello ed. Manuale di linguistica italiana Berlin Boston De Gruyter 2016 pp. 442-458](https://www.academia.edu/28760545/Aspetti_diamesici_in_S.Lubello_ed.Manuale_di_linguistica_italiana_Berlin_Boston_De_Gruyter_2016_pp.442-458)
175. PISTOLESI, E. Diamesia: la nascita di una dimensione [online]. În: *Parole, gesti, interpretazioni. Studi linguistici per Carla Bazzanella*. Roma: Aracne, aprilie 2015. pp. 29-55. [citat 17.05.2018]. Disponibil: [https://www.researchgate.net/publication/280741365 Diamesia la nascita di una dimensione in E Pistolesi R Pugliese B Gili Fivela eds Parole gesti interpretazioni Studi linguistici per Carla Bazzanella Roma Aracne 29-55](https://www.researchgate.net/publication/280741365_Diamesia_la_nascita_di_una_dimensione_in_E_Pistolesi_R_Pugliese_B_Gili_Fivela_ed_Parole_gesti_interpretazioni_Studi_linguistici_per_Carla_Bazzanella_Roma_Aracne_29-55)
176. ROSSI, F. Variație diamesică [online]. În: *Enciclopedia dell'italiano Treccani*. 2011. [citat 17.05.2018]. Disponibil: [http://www.treccani.it/enciclopedia/variazione-diamesica_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/variazione-diamesica_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

Surse în limba rusă

177. HAVRÁNEK, V. Задачи литературного языка и его культура. В: *Пражский лингвистический кружок*. Moscova: Progress, 1967. 560 с.
178. MUKAŘOVSKÝ, J. Литературный язык и поэтический язык. În: *Пражский лингвистический кружок*. Moscova: Progress, 1967. 560 с.
179. БУДАГОВ, Р. А. *Литературные языки и языковые стили*. Moscova, 1967. 376 с.
180. КАУФУРОВА, Л. А. *Вариантность и вариативность*. Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета [online], 2008. с. 2. [citat 02.10.2016]. Disponibil: http://www.pglu.ru/editions/un_reading/detail.php?SECTION_ID=2832&ELEMENT_ID=9638
181. ЛУКИНА, А. Е. Диатопическая вариативность глагольных форм. В: *Фундаментальное и актуальное в развитии языка: категории, факторы, механизмы*. XVIII Международная конференция Школы-Семинара имени Л. М. Скрябиной, Москва МГПУ Языки Народов Мира 2017. с. 162-168.
182. МУСАЕВА, Т. С. Лингвистические основы понятий «вариантность», «вариант» и «инвариант» [online]. В: *Проблемы науки*. 2016. [citat 02.10.2016]. Disponibil: <http://ipi1.ru/images/PDF/2016/67/lingvisticheskie-osnovy-ponyati.pdf>
183. ПЛУНГЯН, В. А. *Почему языки такие разные, Популярная лингвистика*. Москва: АСТ-ПРЕСС, 2010. 272 с. ISBN: 978-5-462-01073-6.
184. СОЛНЦЕВ, В. М. Вариативность как общее свойство языковой системы. В: *Вариантность как свойство языковой системы (тезисы докладов), часть II*

- [online]. Москва: Академия Наук СССР, Издательство «Наука», 1982. с. 71-73 [citată 02.06.2017]. Disponibil: http://issuesinlinguistics.ru/pubfiles/1984-2_31-42.pdf
185. СТЕПАНОВ, Г. В. *Типология языковых состояний и ситуаций в странах роман-ской речи*. Москва: Наука, 1976. 224 с.
186. СТЕПАНОВ, Г. В. *К проблеме языкового варьирования: Испанский язык Испании и Америки*. Москва: Наука, 1979. с. 327.
187. ШУЛЬЦ, В. Л., ЛЮБИМОВА, Т. М. «Деревянный язык» как зеркало революции [online]. 2015. [citată 20.09.2019]. Disponibil: http://sosis.isras.ru/files/File/2015/2015_1/Schulz.pdf

Dicționare

188. DEX: *Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a II-a revăzută și adăugită). Academia Română, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
189. DICȚIONAR, (ediția a II-a revăzută și adăugită), Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
190. DSL: *Dictionnaire des Sciences du Langage*, NEVEU, F. Paris: Armand Colin, 2004. 300 p.
191. Larousse: *Dictionnaire de linguistique*. DUBOIS, J., GIACOMO, M., GUESPIN, L., MARCELLESI Ch. ș. a. Paris: Larousse, 1973. 516 p.
192. NODEX: *Noul dicționar explicativ al limbii române*. Editura Litera Internațional, 2002.
193. ȘĂINEANU, L. *Dicționar universal al limbii române*, a opta ediție. Editura „Scrisul românesc”, 1939. 920 p.

Sursele utilizate în teză

1. BEREJAN, S., DÎRUL, A. *Gramatica limbii moldovenești. Fonetica. Morfologia*, Chișinău: Editura Lumina, 1970. 227 p.
2. CIOBANU, I. D. *Gramatica limbii moldovenești. Partea I. Fonetica și morfologia. Manual pentru școala de șapte ani și cei mijlocie*. Chișinău: Școala Sovietică, 1949. 247 p.
3. CIOBANU, I. D. *Gramatica limbii moldovenești. P. I : Fonetica și morfologia* [online]. Chișinău: Editura de Stat a Moldovei, 1945. [citată 05.05.2018]. Disponibil: <http://www.moldavica.bnrm.md/biblielmo?e=d-01000-00---off-0carti--00-1----0-10-0---0---0direct-10---4-----0-11-11-cs-50---20-preferences---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c1=CL1.6&d=JD4398.64>
4. CIORNÂI, I. P., EȘAN, L. I. et. a. *Gramatica limbii moldovenești. Sintaxa, clasele VII-VIII*. Chișinău: Lumina, 1967. 180 p.
5. COMARNIȚCHII, V. A., MELNIȚCAIA, S. G. *Gramatica limbii moldovenești, partea a doua. Sintaxa. Manual pentru școala de șapte ani și cei mijlocie*. Ed. 1. Chișinău: Editura de Stat a Moldovei, 1946. 132 p.
6. COMARNIȚCHII, V. A., MELNIȚCAIA, S. G. *Gramatica limbii moldovenești. Partea a II-a. Sintaxa. Manual pentru școala de șapte ani și cei mijlocie*. Chișinău: Editura de Stat a Ministerului de Învățământ al RSS Moldovenești „Școala Sovietică”, 1951. 192 p.

7. CORLĂTEANU, N. G. *Limba moldovenească. Partea I. Lexicologia, fonetica, morfologia*. Manual pentru clasele VIII-IX, Chișinău: Editura Pedagogică de Stat a RSS Moldovenești „Școala Sovietică”, 1959. 234 p.
8. CORLĂTEANU, N. G. *Limba moldovenească literară contemporană. Lexicologia*. Chișinău: Lumina, 1982. 238 p.
9. DONCEV, I. *Cursă primitivă de limba rumână: compusă pentru șolele elementare și IV clase gimnasiale* [online]. Chișinău, 1865. [citată 17.03.2018]. Disponibil: <http://www.moldavica.bnm.md/biblielmo?e=d-01000-00---off-0carti--00-1----0-10-0---0---0direct-10-DC--4-----0-11--11-ro-50---20-about-Doncev--00-3-1-00-0-0-11-1-OutfZz-8-00&d=JC27.27&cl=search&gp=1>
10. GUȚAN, E. P. *Limba moldovenească. Gramatica, ortografia, dezvoltarea vorbirii*. Manual pentru clasa 1, ediția a 5-a. Kiev-Cernăuți: „Radianska Șkola”, 1983. 159 p.
11. LAZARIUC, F. D. *Limba moldovenească. Manual pentru clasa a III. Limba moldovenească. Manual pentru clasa a III*. Chișinău: Editura pedagogică de stat a RSS Moldovenești „Școala Sovietică”, 1959. 155 p.
12. MADAN, L. A. *Gramatica limbii moldovenești, scrisă cu alfabet chirilic* [online]. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1928. [citată 17.04.2018]. Disponibil: <http://www.moldavica.bnm.md/biblielmo?e=q-01000-00---off-0carti--00-1----0-10-0---0---0direct-10-DT--4-----0-11--11-ro-50---20-about-gramatica--00-3-1-00-0-0-11-1-OutfZz-8-00&a=d&c=carti&srp=0&srn=0&cl=search&d=JD4706>
13. MADAN, L. A. *Gramatica limbii moldovenești. Fonetica, morfologia și sintaxa* [online]. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1932. 94 p. [citată 05.05.2018]. Disponibil: <http://www.moldavica.bnm.md/biblielmo?e=q-01000-00---off-0carti--00-1----0-10-0---0---0direct-10-DC--4-----0-11--11-ro-50---20-about-Gramatica--00-3-1-00-0-0-11-1-OutfZz-8-00&a=d&c=carti&srp=0&srn=0&cl=search&d=JD4707>
14. MARGELA, Ș. *Gramatică rusească și rumâniască* [online]. Sankt Petersburg: Departamentul obștesc de învățare. 1827. 702 p. [citată 11.04.2018]. Disponibil: <http://www.moldavica.bnm.md/biblielmo?e=d-01000-00---off-0carti--00-1----0-10-0---0---0direct-10-DC--4-----0-11--11-ro-50---20-about-margela--00-3-1-00-0-0-11-1-OutfZz-8-00&a=d&cl=search&d=JD4237.3>
15. *Moldova socialistă*, 1946.
16. *Tineretul Moldovei*, 1946.
17. *Scânteia leninistă*, 1946.
18. *Moldova socialistă*, 1965.
19. *Moldova socialistă*, 1976.
20. *Moldova suverană*, 1990.
21. *Moldova suverană*, 1992.

ANEXE

Anexa 1

Reprezentarea diversității varietăților de limbă prin prisma celor cinci dimensiuni variaționale

Variația în funcție de	Factori de variație	Diferențe	Dimensiuni variaționale
locutor	timp	cronologice	diacronie
	spațiu	geografice/ regionale/spațiale	diatopie
	societate, comunitate	sociale	diastatie
utilizare	stil, nivele, registre lingvistice	situaționale, stilistice, funcționale	diafазie
	canal	oral/scriș	diamezie

Tipologia varietăților de limbă

**Unele titluri și subtitluri mai relevante pentru studiul nostru extrase din ziarul
periodic *Moldova socialistă* din anul 1946**

<i>Молдова социалистэ</i> , 6 априлие анул 1946, №69	<i>Moldova socialistă</i> , 6 aprilie 1946, №69
• Сэ ымплиним ши сэ супраымплиним планул анулуй ынтыый ал пятилетчей ной; • Ындаториря бригадирилор бригэзилор де тракторишь ши а комбайнерилор П. Ангелина, Р. Багаутдинова, А. Букал, Г. Гармаш, Д. Кастуев, И. Коцихин, Д. Ларионова, Я. Полушин, Ф. Перова, М. Плотников, А. Резцова ши Л. Сайтгареева; • Комуникат деспре конворбириле Совето-Ираниене; • Бригада де трактоаре а луй Фьодор Коротенко; • Прочесул дела Нюрнберг ал принчипалилор криминаль де рэзбой немць; • Немулцэмитор се петрече прегэтиря кэтре экзамене; • Материале ажутэтоаре пентру ынвэцаря лимбий русе ын школиле молдовенешть; • Деспре лукрул черкурилор пентру ынвэцаря лимбий молдовенешть; • Ынвацэ теория марксистэ-ленинистэ; • Де урмат пилда бунэ де мункэ; • Кынд организация де партид ну-шь куноаште функция са; • Алежеря кондучерий ной ын системул де кооперацие; • Ла завод с'а дискутат планул лукрэрилор марь; • Кынд ва фи зыдит вокзалул дин Кишинэу?; • Сэ грэбим темпуриле сэмэнатулуй тутурор культурилор	• Să împlinim și să supraîmplinim planul anului întâi al peatiletcei noi; • Îndatorirea brigadirilor brigăzilor de tractoriști și a combainerilor P. Anghelina, R. Bagautdinova, A. Bucal, G. Garmaș, D. Castuev, I. Coțihin, D. Larionova, Ia. Polușin, F. Perova, M. Plotnicov, A. Rețțova și L. Saitgareeva; • Comunicat despre convorbirile Soveto-Iraniene; • Brigada de tractoare a lui Fiodor Corotenco; • Procesul dela Niurnberg al principalilor criminali de război nemți; • Nemulțămitor se petrece pregătirea către eczamene; • Materiale ajutătoare pentru învățarea limbii ruse în școlile moldovenești; • Despre lucrul cercurilor pentru învățarea limbii moldovenești; • Învăță teoria marcsistă-leninistă; • De urmat pilda bună de muncă; • Când organizația de partid nu-și cunoaște funcția sa; • Alejerea conducerii noi în sistemul de cooperatie; • La zavod s'a discutat planul lucrărilor mari; • Când va fi zădit voczalul din Chișinău?; • Să grăbim tempurile sămănatului tuturor culturilor

<i>Молдова социалистэ</i> , 13 априлие анул 1946, N°74	<i>Moldova socialistă</i> , 13 aprilie 1946, N° 74
• Сарчиниле газетелор де пэrete ын кампания сэмэнатулуй де примэварэ; • Трудиторий дин Молдова луптэ пентру о роадэ богатэ; • Ыс сэмэнате 1500 хектаре де попушой; • Ынтречеря ынтре доуэ сате; • Сэ ликидэм неажунсуриле, каре маи ау лок ын лукрэриле де примэварэ; • Сэмэнатул де примэварэ ый лэсат ын воя соартей; • Лупта ымпотрива цэстарилор; • Мэлайул ый о културэ фолоситоаре; • Неажунсуриле требуе ликидате; • Агрономь, каре ну лукрызэ; • Зэдирия унуй завод де олой ла Атакь	• Sarcinile gazetelor de părete în campania sămănatului de primăvară; • Truditorii din Moldova luptă pentru o roadă bogată; • Îs sămănate 1500 hectare de popușoi; • Întrecerea între două sate; • Să lichidăm neajunsurile, care mai au loc în lucrările de primăvară; • Sămănatul de primăvară îi lăsat în voia soartei; • Lupta împotriva țăstarilor; • Mălaiul îi o cultură folositoare; • Neajunsurile trebuie lichidate; • Agronomi, care nu lucrează; • Zădirea unui zavod de oloi la Atachi
<i>Молдова социалистэ</i> , 16 априлие анул 1946, N°77	<i>Moldova socialistă</i> , 16 aprilie 1946, N° 77
• Тракториштий Молдовей! Ынтраць ын ынтречеря социалистэ!; • Сэ арэм ку фиекаре трактор 1000 хектаре; • «Хайдучий ши театрул молдовенеск; • Сэ гарантэм сэмэнатул калитатив ши ла време ал попушоилор; • Кум лукрызэ СМТ ши пунктеле де ынкириеря каилор дин Булбоака; • Планул алтоирий вицеи де вие требуе сэ фие ымплинит; • Школарий ажутэ ла дизгропаря виилор; • Ла че дуче ремонтул некалитатив ал трактоарелор	• Tractoriștii Moldovei! Întrați în întrecerea socialistă!; • Să arăm cu fiecare tractor 1000 hectare; • „Haiducii” și teatrul moldovenesc; • Să garantăm sămănatul calitativ și la vreme al popușoilor; • Cum lucrează SMT și punctele de închirierea cailor din Bulboaca; • Planul altoirii viței de vie trebuie să fie împlinit; • Școlarii ajută la dizgroparea viilor; • La ce duce remontul necalitativ al tractoarelor;
<i>Молдова социалистэ</i> , 25 априлие анул 1946, N°82	<i>Moldova socialistă</i> , 25 aprilie 1946, N° 82
• Кемэриле Комитетулуй Чентрал ал ПК(б) дин тоатэ Униуня кэтре 1 май анул 1946	• Chemările Comitetului Central al PC(b) din toată Uniunea către 1 mai anul 1946
<i>Молдова социалистэ</i> , 21 май анул 1946, N°98	<i>Moldova socialistă</i> , 21 mai 1946, N° 98
• Цара аштятэ дела лукрэторий ынтреприндерилор де хранэ мэриря ын тот кипул а продучерий ши рэдикаря калитэций продуктелор;	• Țara așteaptă dela lucrătorii întreprinderilor de hrană mărirea în tot chipul a producerii și rădicarea calității produselor; • Au mântuit prășitul răsăritei;

• Ау мынтуит прэштул рэсэритей; • Скимб де адресэрь ынтре Прешединтеле Советулуй Министрилор ал Униуний РСС И. В. Сталин ши Президентул Стателор уните але Америкий д-л Трумен	• Schimb de adresări între Președintele Sovietului Miniștrilor al Uniunii RSS I. V. Stalin și Președintele Statelor Unite ale Americii d-l Truman
<i>Молдова социалистэ</i> , 5 юлие анул 1946, N° 130	<i>Moldova socialistă</i> , 5 iulie 1946, N° 130
• Путериле народулуй сынт несэкате	• Puterile norodului sovetic sunt nesăcate
<i>Молдова социалистэ</i> , 11 юлие анул 1946, N° 131	<i>Moldova socialistă</i> , 11 iulie 1946, N° 131
• Мулцэмим путерий советиче; • Ын фамилия мамей-ероине; • Копий ыс букурия ме; • Норокул nostru; • Рэсплата мунчий меле; • Феричиря мамей	• Mulțămim puterii sovietice!; • În familia mamei-eroine; • Copiii îs bucuria me; • Norocul nostru; • Răsplata muncii mele; • Fericirea mamei
<i>Молдова социалистэ</i> , 12 юлие анул 1946, N° 135	<i>Moldova socialistă</i> , 12 iulie 1946, N° 135
• Деспре планул де чинч ань ал рестабилирий ши дизволтэрий господэрией народниче а РСС Молдовенешть пе аний 1946-1950; • Деспре тоталуриле Ынтречерий Социалисте Тотунионале а режиунилор, цынутуриилор, републичилор ши райоанелор пентру ымлиниря планулуй лукрэрилор агриколе де примэварэ ын анул 1946	• Despre planul de cinci ani al restabilirii și dezvoltării gospodăriei norodnice a RSS Moldovenești pe anii 1946-1950; • Despre totalurile Întrecerii Socialiste Totunionale a rejiunilor, țănuturilor, republicilor și raioanelor pentru împlinirea planului lucrărilor agricole de primăvară în anul 1946
<i>Молдова социалистэ</i> , 13 юлие анул 1946, N° 136	<i>Moldova socialistă</i> , 13 iulie 1946, N° 136
• Товарэшулуй Сталин; • Пе огоареле републичий се дисфэшурэ треератул пыний; • О инициативэ прециоасэ а СМТ дин Рыбница	• Tovarășului Stalin; • Pe ogoarele republicii se disfașură treeratul pâinii; • O inițiativă prețioasă a SMT din Râbnița
<i>Молдова социалистэ</i> , 14 юлие анул 1946, N° 137	<i>Moldova socialistă</i> , 14 iulie 1946, N° 137
• Сэ прегэтим ындеажунс нэтрец пентру ернатул вителор; • Пе огоареле републичий; • Парада Колхозникэ; • Се чер мэсурь грабниче	• Să pregătim îndeajuns nătreț pentru ernatul vitelor; • Pe ogoarele republicii; • Parada Colhoznică; • Se cer măsuri grabnice

<i>Молдова сочиалистэ</i> , 16 юлие анул 1946, № 138	<i>Moldova socialistă</i> , 16 iulie 1946, № 138
• Планул пятилетчий ной ал Републичий Молдовенешть; • Лежа деспре планул де чинч ань ал рестабилирий ши дизволтэрий господэрией народниче а РСС Молдовенешть пе аний 1946-1950	• Planul peatiletcii noi al Republicii Moldovenești; • Lejea despre planul de cinci ani al restabilirii și dizvoltării gospodăriei norodnice a RSS Moldovenești pe anii 1946-1950
<i>Молдова сочиалистэ</i> , 18 юлие анул 1946, № 139	<i>Moldova socialistă</i> , 18 iulie 1946, № 139
• Сэ грэбим прегэтиря школилор кэтре анул ноу де ынвэцэмынт; • Ый время де мынтуит стрынсул роадей ши де грэбит треератул ши предаря пыний ла стат!; • Товарэшул В. М. Молотов с'а ыннапоет ла Москва; • Лукрэриле товрэшулуй И. В. Сталин едитате ын лимба осетинэ; • Ентузиасмул плугарилор дин раионул Брэтушень; • Ыннаинте де срок; • Де грэбит предаря пыний ла стат	• Să grăbim pregătirea școlilor către anul nou de învățământ; • Îi vremea de mântuit strânsul roadei și de grăbit treeratul și predarea pâinii la stat!; • Tovarășul V. M. Molotov s'a înapoet la Moscova; • Lucrările tovarășului I. V. Stalin editate în limba osetină; • Entuziasmul plugarilor din raionul Brătușeni; • Înainte de sroc; • De grăbit predarea pâinii la stat
<i>Молдова сочиалистэ</i> , 20 юлие анул 1946, № 141	<i>Moldova socialistă</i> , 20 iulie 1946, № 141
• Лежа деспре Бужетул де Стат ал Републичий Советиче Социалисте Молдовенешть пе анул 1946; • Фолосинд пилда фрунташилор, сэ организэм ымплиниря графикулуй предэрий пыний ла стат; • Авынтул патриотик ал цэрэнимий трудитоаре; • Кум а фост мунка, аша-с ши резултателе	• Lejea despre Bugetul de Stat al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești pe anul 1946; • Folosind pilda frunțașilor, să organizăm împlinirea graficului predării pâinii la stat; • Avântul patriotic al țărănimii truditore; • Cum a fost munca, așa-s și rezultatele
<i>Молдова сочиалистэ</i> , 16 юлие анул 1946, № 141	<i>Moldova socialistă</i> , 21 iulie 1946, № 141
• Юбилеул де 100 ань ал школий де витикултурэ ши винэрит дин Кишинэу; • Ом прегэти cadre пентру витикултура ши винэритул Молдовеи; • Ворбеск фоштий школарь ай школий	• Iubileul de 100 ani al școlii de viticultură și vinărit din Chișinău; • Om pregăti cadre pentru viticultura și vinăritul Moldovei; • Vorbesc foștii școlari ai școlii

<i>Молдова социалистэ</i> , 23 юлие анул 1946, N° 143	<i>Moldova socialistă</i> , 23 iulie 1946, N° 143
• Пе каля де ун вак; • Де реорганизат радикал лукрул индустрией материалелор де зыдире; • Парада тотунионалэ а физкультурничилор ла Москва; • Деспре студиеря трекутулуй литерар ал литературий молдовенешть; • Лагэрул жудецан пентру пионерь; • Се мэреште продукция де винурь; • Комсомолиштий ау ремонтат шкоала; • Кадре пентру школь	• Pe calea de un vac; • De reorganizat radical lucrul industriei materialelor de zădire; • Parada totunională a fizculturnicilor la Moscova; • Despre studierea trecutului literar al literaturii moldovenești; • Lagărul județan pentru pioneri; • Se mărește producția de vinuri; • Comsomoliștii au remontat școala; • Cadre pentru școli
<i>Молдова социалистэ</i> , 25 юлие анул 1946, N° 144	<i>Moldova socialistă</i> , 25 iulie 1946, N° 144
• Пентру о виачэ феричитэ; • Сэ фолосим май бине время пентру мынтуиря треератулуй ши грэбиря предэрий пыний; • Кынд лукрул ый лэсат ын воя соартей; • Сэ дизволтэм ши сэ ынтэрим кыт май мулт товэрэшииле витиколе – пепинеристе; • Сарчина ва фи ыплинитэ; • Май мулт ажутор товарэшилор; • Пентру вииторул стрэлучит ал витикултурий Молдовей	• Pentru o viață fericită; • Să folosim mai bine vremea pentru mântuirea treeratului și grăbirea predării pâinii; • Când lucrul îi lăsat în voia soartei; • Să dezvoltăm și să întărim cât mai mult tovărășiile viticole – pepinieriste; • Sarcina va fi împlinită; • Mai mult ajutor tovarășilor; • Pentru viitorul strălucit al viticulturii Moldovei
<i>Молдова социалистэ</i> , 26 юлие анул 1946, N° 145	<i>Moldova socialistă</i> , 26 iulie 1946, N° 145
• Сэ гарантэм вителор ун ернат сэтул ши калд; • Сарчина де неамынат а колхозурилор	• Să garantăm vitelor un ernat sătul și cald; • Sarcina de neamănat a colhozurilor
<i>Молдова социалистэ</i> , 27 юлие анул 1946, N° 146	<i>Moldova socialistă</i> , 27 iulie 1946, N° 146
• Сэ кондучем зылник лукрул ажитаторилор	• Să conducem zâlnic lucrul ajitatorilor
<i>Молдова социалистэ</i> , 16 август анул 1946, N° 160	<i>Moldova socialistă</i> , 16 august 1946, N° 160
• Май мултэ културэ ла сате; • Достойник сэ ынтылним аниверсаря а II-а а слобозырий Молдовей; • Ной ындаторирь социалисте;	• Mai multă cultură la sate; • Dostoinic să întâlnim aniversarea a II-a a slobozării Moldovei; • Noi îndatoriri socialiste;

• Организаторий прегэтирий пыний; • Шепте килограме пыне пе трудозы; • Монтаря турбиной ынтыи ла Днепрогрес; • Филмул деспре мареле народ, деспре юбитул Сталин; • Мындрия артеи советиче; • Причинериле рэмынерий ын урмэ; • Кынд с'а мынтуи скыртытул ши треератул пыний?	• Organizatorii pregătirii pâinii; • Șapte kilograme pâne pe trudozi; • Montarea turbinei întâi la Dneproges; • Filmul despre marele norod, despre iubitul Stalin; • Mândria artei soveticе; • Pricinile rămănerii în urmă; • Când s'a mântui scârțuitul și treeratul pâinii?
<i>Молдова социалистэ</i> , 17 аугуст анул 1946, N° 161	<i>Moldova socialistă</i> , 17 august 1946, N° 161
• Суфларя вещей; • Влагэ пентру лануриле колхозниче	• Suflarea veții; • Vlagă pentru lanurile colhoznicе
<i>Молдова социалистэ</i> , 23 аугуст анул 1946, N° 165	<i>Moldova socialistă</i> , 23 august 1946, N° 165
• Достойник сэ ынтылним сэрбэтоаря народулуй молдовенеск; • Районул Дубэсарь а ымплинит планул предэрий пыний ла стат; • Пыне статулуй; • Де ла локул дин урмэ – ла локул ынтыи; • Спорул цехулуй	• Dostoinic să întâlnim sărbătoarea norodului moldovenesc; • Raionul Dubăsari a împlinit planul predării pâinii la stat; • Pâne statului; • De la locul din urmă – la locul întâi; • Sporul țehului
<i>Молдова социалистэ</i> , 25 аугуст анул 1946, N° 167	<i>Moldova socialistă</i> , 25 august 1946, N° 167
• Маря сэрбэтоаре а народулуй молдовенеск	• Marea sărbătoare a norodului moldovenesc
<i>Молдова социалистэ</i> , 27 аугуст анул 1946, N° 168	<i>Moldova socialistă</i> , 27 august 1946, N° 168
• Аутокритика – арма ынчеркатэ а большевизмулуй; • Ку маре авынт ши ынсуфлещире ау петрекут трудиторий Молдовой сэрбэтоаря лор; • Динноу а ынфлори унул дин чентреле ноастре индустриале; • С'а мэри продучеря котелецулуй; • Дизволтаря индустрией де спирт ши ракиу; • Политика гувернулуй грек аменинцэ пачя ши непримеждуйря интернационалэ; • Телеграма луй Д. З. Мануильский тримесэ секретарулуй женерал а	• Autocritica – arma încercată a bolșevizmului; • Cu mare avânt și însuflețire au petrecut trucidorii Moldovei sărbătoarea lor; • Dinnou a înflori unul din centrele noastre industriale; • S'a mări producerea cotelețului; • Dizvoltarea industriei de spirt și rachiu; • Politica guvernului grec amenință pacea și neprimejduirea internațională; • Telegrama lui D. Z. Manuilschii trimesă secretarului jeneral a organizației Națiilor Unite Triugve Li; • La Conferința de Pace dela Parij;

организацией Нацилор Уните Триугве Ли; • Ла Конферинца де паче дела Париж; • Штири де песте границэ	• Știri de peste graniță
Молдова социалистэ, 29 аугуст анул 1946, N° 169	Moldova socialistă, 29 august 1946, N° 169
• Сэ ынтэрим организацииле примаре де партид; • Сэ ымбунэтэцим фолосиря трактоарелор; • Сэ ымплиним лежа деспре ынвэцэмынтул деобште	• Să întărim organizațiile primare de partid; • Să îmbunătățim folosirea tractoarelor; • Să împlinim lejea despre învățământul deobște
Молдова социалистэ, 19 септембрие анул 1946, N° 184	Moldova socialistă, 19 septembrie 1946, N° 184
• Ом гаранта вителор о ярнэ сэтулэ ши кэлдуоасэ; • Тоате путериле ла ымплиниря планулуй де предаря пыний ши ынфэптуиря сэмэнатулуй де тоамнэ; • Стэруинца дэ резултате буне; • Кувынтаря луй В. М. Молотов дела 14 септембрие ла шединца комисией пентру проблемеле политиче ши териториале але трататулуй де паче ку Италия	• Om garanta vitelor o eamnă sătulă și călduroasă; • Toate puterile la împlinirea planului de predarea pânii și înfăptuirea sămănatului de toamnă; • Stăruința dă rezultate bune; • Cuvântarea lui V. M. Molotov dela 14 septembrie la ședința comisiei pentru problemele politice și teritoriale ale tratatului de pace cu Italia
Молдова социалистэ, 28 септембрие анул 1946, N° 191	Moldova socialistă, 28 septembrie 1946, N° 191
• Лупта пентру економикэ ый лупта пентру пятилеткэ; • Адресаря фронташилор витэритулуй колхозник дин райоанеле депе малул стынг ал Ниструлуй кэтре тоць колхозничий, колхозничеле, лукрэторий витэритулуй колхозник дин РСС Молдовеняскэ; • Ын Советул Миништрилор ал Униуний РСС; • Деспре фаптеле кэлкэрий Статулулуй артелулуй агрикол ын режиуниле Куйбышев ши Яраславль ши деспре педепсиря персоанелор, виновате де кэлкэриле естя; • Рэсунетеле ла рэспунсуриле товарэшулуй И. В. Сталин, дате кореспондентулуй газетей «Сандей таймс»	• Lupta pentru economică îi lupta pentru peatiletcă; • Adresarea frunțașilor vităritului colhoznic din raioanele depe malul stâng al Nistrului către toți colhoznicii, colhoznicele, lucrătorii vităritului colhoznic din RSS Moldovenească; • În Sovietul Miniștrilor al Uniunii RSS; • Despre faptele călcării Statutului artelului agricol în rejiunile Cuibășev și Iaroslavli și despre pedepsirea persoanelor, vinovate de călcările estea; • Răsunetele la răspunsurile tovarășului I. V. Stalin, date corespondentului gazetei „Sandeii taimsi”

Молдова социалистэ, 5 октомбрие анул 1946, N° 196	Moldova socialistă, 5 octombrie 1946, N° 196
• Зыле хотэрытоаре; • Сэ ну скэдем темпуриле предэрилор де пыне; • Жудецул Сорока рэмыне ын урмэ ку аратул де зэбле; • Ау супраîmplinit планул ануал де продучере; • Ротация дряптэ а сэмэнэтурилор ый темелия агригултурий; • Заводул се рестабилиште; • Ыс гата де лукру; • Кынд кред сводчелор	• Zăle hotărâtoare; • Să nu scădem tempurile predărilor de pâne; • Județul Soroca rămâne în urmă cu aratul de zăble; • Au supraîmplinit planul anual de producere; • Rotația dreaptă a sămănturilor îi temelia agriculturii; • Zavodul se restabilește; • Îs gata de lucru; • Când cred svodcelor
Молдова социалистэ, 6 октомбрие анул 1946, N° 197	Moldova socialistă, 6 octombrie 1946, N° 197
• Пентру калитатя ынналтэ идейнико-артистикэ а литературий ноастре; • Сэ организэм ынтречеря сочиалистэ ын чинстя аниверсэрий ХХІХ а марей революцией сочиалисте дин октомбрие; • Адунаря скрииторилор ши лукрэрилор артелор дин орашул Кишинэу; • Министерул де Агрикултурэ ну кондуче лукрэриле де рестабилиря витикултурий ши помикултурий; • Ла Бэлць репетэ грешелиле анулуй трекут	• Pentru calitatea înaltă ideinico-artistică a literaturii noastre; • Să organizăm întrecerea socialistă în cinstea aniversării ХХІХ a mării revoluții socialiste din octombrie; • Adunarea scriitorilor și lucrătorilor artelor din orașul Chișinău; • Ministerul de Agricultură nu conduce lucrările de restabilirea viticulturii și pomiculturii; • La Bălți repetă greșelile anului trecut
Молдова социалистэ, 8 октомбрие анул 1946, N° 198	Moldova socialistă, 8 octombrie 1946, N° 198
• Сэ дэм май мулте фрукте; • Сэ дисфэшурэм ынтречеря сочиалистэ ын чинстя аниверсэрий ХХІХ а марей революций сочиалисте дин октомбрие; • Ын зылеле апропиеде де мынтуит сэмэнатул де тоамнэ; • Пэреря осэбитэ а мембрулуй Трибуналулуй Милитар Интернационал дин партя Униуний РСС тов. Никитченко ку привире ла хотэрыря Трибуналулуй; • Дизминциря аженцией ТАСС	• Să dăm țării mai multe fructe; • Să disfășurăm întrecerea socialistă în cinstea aniversării ХХІХ a mării revoluții socialiste din octombrie; • În zălele apropiete de mântuit sămănatul de toamnă; • Părerea osăbită a membrului Tribunalului Militar Internațional din partea Uniunii RSS tov. Nichitenco cu privire la hotărârea Tribunalului; • Dizmințirea agenției TASS
Молдова социалистэ, 10 октомбрие анул 1946, N° 199	Moldova socialistă, 10 octombrie 1946, N° 199

• Де ликвидат педеплин нештиинуа де карте; • Овоз рошу ку пыне пентру стат	• De lichidat pedeplin neștiința de carte; • Oboz roșu cu pâne pentru stat
Молдова социалистэ , 11 октомбрие анул 1946, N° 200	Moldova socialistă , 11 octombrie 1946, N° 200
• Сэ мынтуим сэмэнатул културилор де тоамнэ ын зылеле челе май апропие!; • Сэ ынтылним достоиник сэрбэтоаря тотнородникэ; • Жудецул Бэлць рэмыне ын урмэ; • Пентру опере де артэ артистико-идейниче; • «Путинциле егале» ши «демокрация доларулуй»	• Să mântuim sămănatul culturilor de toamnă în zălele cele mai apropiete!; • Să întâlnim dostoinic sărbătoarea totnorodnică; • Județul Bălți rămâne în urmă; • Pentru opere de artă artistico-ideinice; • „Putințile egale” și „democrația dolarului”
Молдова социалистэ , 18 октомбрие анул 1946, N° 205	Moldova socialistă , 18 octombrie 1946, N° 205
• Де кондус лукрул примирий н партид; • Дупэ пилда райоанелор де фрунте сэ ымплиним май рэпедэ планул предэрий пыний ла стат, сэ мынтуим сэмэнатул де тоамнэ; • Резултателе лиништирий де сине ши непэсэрий	• De condus lucrul primirii în partid; • După pilda raioanelor de frunte să împlinim mai răpede planul predării pâinii la stat, să mântuim sămănatul de toamnă; • Rezultatele liniștirii de sine și nepăsării
Молдова социалистэ , 24 октомбрие анул 1946, N° 209	Moldova socialistă , 24 octombrie 1946, N° 209
• Ом ынтылни ярна бине прегэтиць; • Май ларг ынтречеря сочиалистэ ын чинстя аниверсэрий 29-а а марей революций сочиалисте дин Октомбрие!; • Кум ной луптэм пентру ынтыетате; • Комсомолиштий ла воскресник	• Om întâlni iarna bine pregățiți; • Mai larg întrecerea socialistă în cinstea aniversării 29-a a marei revoluții socialiste din Octombrie!; • Cum noi luptăm pentru întâetate; • Comsomoliștii la voscresnic
Молдова социалистэ , 31 октомбрие анул 1946, N° 241	Moldova socialistă , 31 octombrie 1946, N° 214
• Тоате путериле – ла ымплиниря планулуй де предаря пыний пэнла сэрбэтоаря Революцией дин Октомбрие!; • Де ымлинит планул предэрилор де пыне ын зылеле апропие!; • Май мултэ рэспундере ла организаря предэрий пыний; • Ла че адуче пуртаря либералэ ку саботажничий; • Ын жудецул Бендер ну се грэбеск;	• Toate puterile – la împlinirea planului de predarea pâinii până la sărbătoarea Revoluției din Octombrie!; • De împlinit planul predărilor de pâne în zălele apropiete; • Mai multă răspundere la organizarea predării pâinii; • La ce aduce purtarea liberală cu sabotajnicii; • În județul Bender nu se grăbesc; • Acolo, unde sabotajnicii se sâmt în pace;

• Аколо, унде саботажничий се сымт ын паче; • Графикул ый лежя де неклинтит а зыдирий; • А економиси материалеле де зыдире дефичитаре; • Сэ зыдим рэпеде, ефтин ши фрумос	• Graficul îi lejea de neclintit a zădirii; • A economisi materialele de zădire deficitară; • Să zădim răpede, efin și frumos
Молдова социалистэ , 5 дечембрие анул 1946, N° 237	Moldova socialistă , 5 decembrie 1946, N° 237
• Дела ынтунерик ла луминэ; • Суб драпелул Конституцией Сталинисте; • Ын фамилия фрэцаскэ а нороаделор советиче; • Ку арма ын мынь ла апэраря Конституцией Сталинисте	• Dela întuneric la lumină; • Sub drapelul Constituției Staliniste; • În familia frățească a noroadelor sovietice; • Cu arma în mâni la apărarea Constituției Staliniste
Молдова социалистэ , 19 дечембрие анул 1946, N° 246	Moldova socialistă , 19 decembrie 1946, N° 246
• Суб драпелул демокрацией советиче; • Ажитация де масэ се дисфэшурэ ын тот бунул	• Sub drapelul democrației sovietice; • Ajiția de masă se desfășură în tot bunul
Молдова социалистэ , 20 дечембрие анул 1946, N° 247	Moldova socialistă , 20 decembrie 1946, N° 247
• Ымпэрциря венитурилор колхозниче пе трудозыле; • Сэ ымбунэтэцим предаря историей ши жеографией; • Де ымплинит планул ануал	• Împărțirea veniturilor colhoznice pe trudozâle; • Să îmbunătățim predarea istoriei și geografiei; • De împlinit planul anual

**Unele titluri și subtitluri mai relevante pentru studiul nostru extrase din ziarul
periodic *Tineretul Moldovei* din anul 1946**

<i>Тинеретул Молдовей</i>, 10 януарие 1946, № 3	<i>Tineretul Moldovei</i>, 10 ianuarie 1946, № 3
• Фемея суб соареле конституцией сталинисте; • Цэраний сатулуй Хыртопул Маре ау ыннаинтат кандидаць ын депутаць ай Советулуй Супрем ал Униуний РСС пе товарэшул И. В. Сталин, товарэшул В. М. Молотов ши тов. С. В. Царанов; • Мунчиторий совхозулуй Цыганка ыннаинтязэ кандидатуриле товарэшилор Сталин И. В., Молотов В. М., Калинин М. И. ши тов. Мордовец И. Л.	• Femeia sub soarele constituției staliniste; • Țăranii satului Hârtopul Mare au înaintat candidați în deputați ai Sovietului Suprem al Uniunii RSS pe tovarășul I. V. Stalin, tovarășul V. M. Molotov și tov. S. V. Țaranov; • Muncitorii sovhozului Țăganca înaintează candidaturile tovarășilor Stalin I. V., Molotov V. M., Calinin M. I. și tov. Mordoveț I. L.
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 13 януарие 1946, № 4	<i>Tineretul Moldovei</i>, 13 ianuarie 1946, № 4
• Комисия де алежерь де округ а ынрежистрат кандидат ын депутаць ай Советулуй Униуний пе ИОСИФ ВИССАРИОНОВИЧ СТАЛИН; • Скрисоаря дискисэ кэтре комисииле де алежерь де округ	• Comisia de alejери de ocруг a înregistrat candidat în deputați ai Sovietului Uniunii pe IOSIF VISSARIONOVICI STALIN; • Scrisoarea dischisă către comisiile de alejери de ocруг
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 17 януарие 1946, № 5	<i>Tineretul Moldovei</i>, 17 ianuarie 1946, № 5
• Май мултэ атенцие сектоарелор де алежере; • Ынтылниря кандидацилор ын депутаць ку алегэторий; • Деспре ынвешничиря аминтирий комсомолистулулуй Борис Главан	• Mai multă atenție sectoarelor de alejere; • Întâlnirea candidaților în deputați cu alegătorii; • Despre înveșnicirea amintirii comsomolistului Boris Glavan
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 20 януарие 1946, № 6	<i>Tineretul Moldovei</i>, 20 ianuarie 1946, № 6
• Ымпляининд порунчиле луй Ленин	• Împlinind poruncile lui Lenin
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 27 януарие 1946, № 8	<i>Tineretul Moldovei</i>, 27 ianuarie 1946, № 8
• Суб драпелул мэрец ал луй Ленин-Сталин; • Путеря маре а обштий советиче, ынтемеетэ де Ленин ши Сталин	• Sub drapelul măreț al lui Lenin-Stalin; • Puterea mare a obștii sovietice, întemeetă de Lenin și Stalin
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 31 януарие 1946, № 9	<i>Tineretul Moldovei</i>, 31 ianuarie 1946, № 9
• Тинеретул елиберат ал Молдовей Советиче; • Деспре едитаря лукрэрилор луй И. В. Сталин;	• Tineretul eliberat al Moldovei Sovietice; • Despre editarea lucrărilor lui I. V. Stalin; • Acordarea premiilor staliniste pe anul 1943-44 celor mai de frunte activiști ai

• Акордаря премиилор сталинисте пе анул 1943-44 челор май де фрунте активишть ай штиинций, индустрией, господэрией сэтешть ши артей	științii, industriei, gospodăriei sătești și artei
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 22 февруарие 1946, № 15	<i>Tineretul Moldovei</i>, 22 februarie 1946, № 15
• Сталин ворбеште!; • Ва ынфлори штиинца; • Ла тречеря Нипрулуй; • Армата Рошие – арматэ бируитоаре; • Ку партизаний словачь	• Stalin vorbește!; • Va înflori știința; • La trecerea Niprului; • Armata Roșie – armată biruitoare; • Cu partizanii slovaci
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 3 мартие 1946, № 18	<i>Tineretul Moldovei</i>, 3 martie 1946, № 18
• Комуникаре информативэ; • Пентру о роадэ богатэ; • Деспре тоталуриле ынтречерий тинерилор конструкторь; • Искэлиря Трататулуй де Приетение ши Ажурор Речипрок ши а ынцележерий деспре колабораря економикэ ши культуралэ ынтре Униуня Советикэ ши Република Нородникэ Монголэ; • Трудиторий Молдовей ышь аратэ драгостя лор кондукэторулуй форцелор ынармате але цэрий, товарэшулуй Сталин; • Ку нумеле Марелуй Сталин; • Креаторул бируинцелор ноастре; • Славэ иубитулуй кондукэтор	• Comunicare informativă; • Pentru o roadă bogată; • Despre totalurile întrecerii tinerilor constructori; • Iscălirea Tratatului de Prietenie și Ajutor Reciproc și a înțelegerii despre colaborarea economică și culturală între Uniunea Sovietică și Republica Norodnică Mongolă; • Truditorii Moldovei își arată dragostea lor conducătorului forțelor înarmate ale țării, tovarășului Stalin; • Cu numele Marelui Stalin; • Creatorul biruințelor noastre; • Slavă iubitului conducător
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 28 мартие 1946, № 26	<i>Tineretul Moldovei</i>, 28 martie 1946, № 26
• Тинерь агрикулторь, грэбиць темпуриле сэмэнатулуй!; • Звения луй Алексей Новак; • Ку че се ынделетничеште комитетул районал?; • Тинеримя аратэ пилдэ де лукру; • Грэбеск сэмэнатул; • Ажутэ инвализилор де рэзбой; • Стропиря ливезилор ын периоада тимпурие а примэверий	• Tineri agricultori, grăbiți tempurile sămănatului!; • Zvenia lui Alecsei Novac; • Cu ce se îndeletnicește comitetul raional?; • Tinerimea arată pildă de lucru; • Grăbesc sămănatul; • Ajută invalizilor de război; • Stropirea livezilor în perioada timpurie a primăverii
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 4 априлие 1946, № 27	<i>Tineretul Moldovei</i>, 4 aprilie 1946, № 27
• Комсомолул – едукаторул тинеретулуй; • Вом рестабили орашул ностру драг – Кишинэу!;	• Comsomolul – educatorul tineretului; • Vom restabili orașul nostru drag – Chișinău!;

• Нич о палмэ де пэмынт несэмэнат!; • Трактористул де фрунте; • Лукрязэ ку хэрничие; • Ын сатул натал ал депутатулуй; • Ион Некулче – ынтемееторул прозей литераре молдовенешть; • Се прегэтеск де экзамене; • Ынвэцэторий ышь рыдикэ калификация; • Ын районул Рыбница ну лукрязэ клубуриле; • Ваканца с'а мынтуйт	• Nici o palmă de pământ nesămănat!; • Tractoristul de frunte; • Lucrează cu hărnicie; • În satul natal al deputatului; • Ion Neculce – întemeetorul prozei literare moldovenești; • Se pregătesc de eczamene; • Învățătorii își rădică calificația; • În raionul Râbnîța nu lucrează cluburile; • Vacanța s'a mântuit
<i>Тинеретул Молдовей, 7 априлие 1946, № 28</i>	<i>Tineretul Moldovei, 7 aprilie 1946, № 28</i>
• Орижина омулуй	• Orijina omului
<i>Тинеретул Молдовей, 10 априлие 1946, № 31</i>	<i>Tineretul Moldovei, 10 aprilie 1946, № 31</i>
• Пятилетчиле сталинисте ши индустриализаря цэрий ноастре; • Тоате путериле ноастре пентру о роадэ ынналтэ; • Ын бригада де легумэрит; • Тинереле cadre але пятилетчий сталинисте; • Аколо унде липсеште активул; • Примэвара; • Алежеря комитетелор комсомолисте ын шкоалэ; • Вом рестабили капитала Молдовей/ Ва ынфлори орашул ностру драг; • Луминэторул сатулуй	• Peatileticile staliniste și industrializarea țării noastre; • Toate puterile noastre pentru o roadă înnaltă; • În brigada de legumărit; • Tinerele cadre ale peatileticii staliniste; • Acolo unde lipsește activul; • Primăvara (<i>poezie de George Meniuc</i>); • Alejerea comitetelor comsomoliste în școală; • Vom restabili capitala Moldovei/ Va înflori orașul nostru drag; • Luminătorul satului
<i>Тинеретул Молдовей, 7 юлие 1946, № 54</i>	<i>Tineretul Moldovei, 7 iulie 1946, № 54</i>
• Сэ ымбунэтэцим пропагандаря планулуй де чинч ани; • Тинерь ши тинере! Фиць ын ынтыиле рындурь але ынтречерий сочиалисте!; • Деспре прегэтиря кэтре Зыуа Физкултурничилор дин тоатэ Униуня дела 21 юлие 1946; • Бригада ыннаинташэ	• Să îmbunătățim propagandarea planului de cinci ani; • Tineri și tinere! Fiți în întâile rânduri ale întrecerii socialiste!; • Despre pregătirea către Zâua Fizculturnicilor din toată Uniunea dela 21 iulie 1946; • Brigada înnaintașă
<i>Тинеретул Молдовей, 1 аугуст 1946, № 61</i>	<i>Tineretul Moldovei, 1 august 1946, № 61</i>
• Спартакиада републиканэ а школарилор; • Ла конференца де паче дин Париж; • Депутатул Иордаке ынтре мунчиторь;	• Spartachiada republicană a școlarilor; • La conferința de pace din Parij; • Deputatul Iordache între muncitori;

• Политика советикэ де индустриализаре	• Politica sovetică de industrializare
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 29 август 1946, № 69	<i>Tineretul Moldovei</i>, 29 august 1946, № 69
• Волумул ал дойля ал лукрэрилор луй И. В. Сталин; • Че а рэспунс тов. Васин; • Ероизмул де мункэ ал комсомолулуй	• Volumul al doilea al lucrărilor lui I. V. Stalin; • Ce a răspuns tov. Vasin; • Eroizmul de muncă al comsomolului
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 17 ноембрие 1946, № 93	<i>Tineretul Moldovei</i>, 17 noiembrie 1946, № 93
• Май мултэ бэгаре де самэ луминэрий политиче; • Фрунташий пятилетчий сталинисте; • Тоате путериле ла ымплиниря деплинэ а предэрий пыний ла стат; • 2000 пудурь де пыне песте план; • Споруриле комсомолиштилор; • Резултателе стрэлучите але трактористей Клава Гончяренко; • Обозул рошу	• Mai multă băgare de samă luminării politice; • Frunțașii peatiletcii staliniste; • Toate puterile la împlinirea deplină a predării pâinii la stat; • 2000 puduri de pâne peste plan; • Spurrile comsomoliștilor; • Rezultatele strălucite ale tractoristei Clava Goncarencu; • Obozul roșu
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 20 ноембрие 1946, № 94	<i>Tineretul Moldovei</i>, 20 noiembrie 1946, № 94
• Комсомолишть ши тинерет! Сэ дучем лупта пентру пыне пэнла деплина ымлинире а планулуй де кэтре фиекаре господэрие!; • Пыне песте план; • Дук лупта ымпотрива саботажничилор; • Резултателе липсей де контрол; • Совхозул ый гата пентру ярнэ; • Комсомолиштий ши тинеретул ынвацэ рефератул товарэшулуй Жданов; • Униуня РСС – чей май маре царэ дин луме; • Май мултэ рындуялэ ын учот; • Май мултэ инициативэ	• Comsomoliști și tineret! Să ducem lupta pentru pâne pânla deplina împlinire a planului de către fiecare gospodărie!; • Pâne peste plan; • Duc lupta împotriva sabotajnicilor; • Rezultatele lipsei de control; • Sovhozul îi gata pentru iarnă; • Comsomoliștii și tineretul învață referatul tovarășului Jdanov; • Uniunea RSS – cei mai mare țară din lume; • Mai multă rânduială în uciot; • Mai multă inițiativă
<i>Тинеретул Молдовей</i>, 12 дечембрие 1946, № 99	<i>Tineretul Moldovei</i>, 12 decembrie 1946, № 99
• Май мултэ бэгаре де самэ културий физиче; • Ын ажунул алежерилор ын советул супрем ал РСС Молдовенешть; • Кроникэ диннаинте де алежерь; • Кандидаць ын Комисия Централэ;	• Mai multă băgare de samă culturii fizice; • În ajunul alegerilor în sovetul suprem al RSS Moldovenești; • Cronică dinnainte de alejери; • Candidați în Comisia Centrală; • Hidroelectrostanția din Volhov are 20 ani; • Oprirea omătului pe câmp

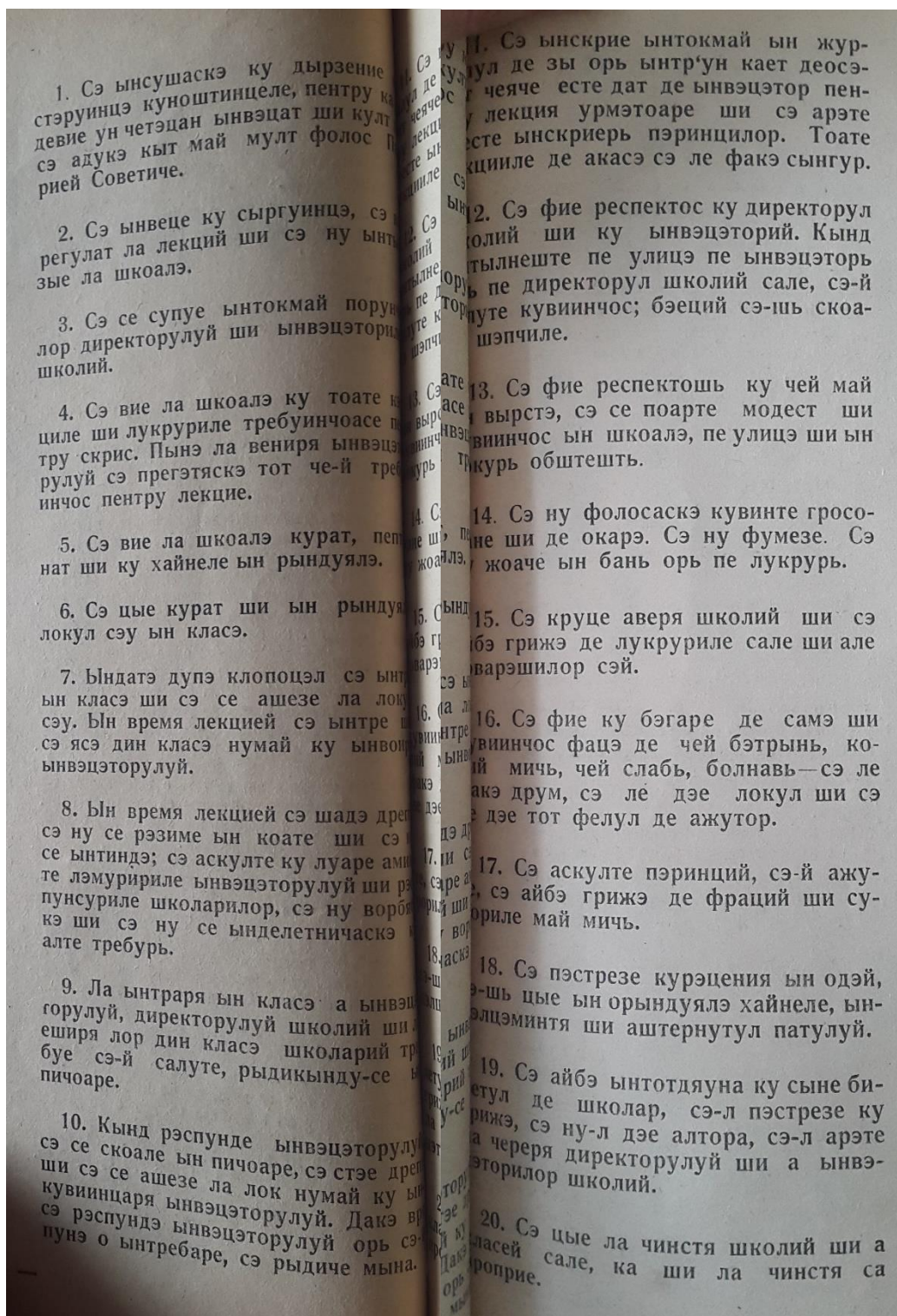
• Хидроелектростанция дин Волхов аре 20 ань;• Оприря омэтулуй пе кымп	

**Unele titluri și subtitluri mai relevante pentru studiul nostru extrase din ziarul
periodic *Scânteia leninistă* din anul 1946**

<i>Скынтея ленинистэ</i>, юлие 1946, N° 1	<i>Scânteia leninistă</i>, iulie 1946, N° 1
• Михайл Иванович Калинин; • Ноул план де чинч ань; • Флуерул	• Mihail Ivanovici Calinin; • Noul plan de cinci ani; • Fluerul
<i>Скынтея ленинистэ</i>, август 1946, N° 2	<i>Scânteia leninistă</i>, august 1946, N° 2
• 24 август 1944; • Концерт; • Чине сынт тинерий пионеръ	• 24 august 1944; • Concert; • Cine sânt tinerii pioneri
<i>Скынтея ленинистэ</i>, септембрие 1946, N° 3	<i>Scânteia leninistă</i>, septembrie 1946, N° 3
• Ла шкоалэ; • Гычеште!; • Фэгэдуяла солемнэ а тынэрулуй пионер; • Кравата рошие; • Кравата пионеряскэ; • Кэлэторинд прин цара юбитэ; • Аколо, унде а фост нимичитэ групаря оштирилор фашисте Яшь – Кишинэу; • Друм луминос	• La școală; • Găcește!; • Făgăduiala solemnă a tânărului pioner; • Cravata roșie; • Cravata pionerească; • Călătorind prin țara iubită; • Acolo, unde a fost nimicită gruparea oștirilor fașiste Iași-Chișinău; • Drum luminos
<i>Скынтея ленинистэ</i>, октомбрие-ноембрие 1946, N° 4-5	<i>Scânteia leninistă</i>, octombrie-noiembrie 1946, N° 4-5
• Имнул Униуний Советиче; • Школярь ай школий советиче!; • Ынсушиць штиинцеле, гэтици-вэ сэ девениць луптэторь статорнич пентру кауза луй Ленини-Сталин!; • Регуль пентру школярь. Фиекаре школяр ый датор; • Путеря де родире а пэмынтулуй; • Структура организацией пионерешть; • Приетений	• Imnul Uniunii Sovietice; • Școlari ai școlii sovietice! • Însușiți științele, gățiți-vă să deveniți luptători statornici pentru cauza lui Lenin-Stalin!; • Reguli pentru școlari. Fiecare școlar îi dator; • Puterea de rodire a pământului; • Structura organizației pionerești; • Prietenii
<i>Скынтея ленинистэ</i>, дечембрие 1946, N° 4-6	<i>Scânteia leninistă</i>, decembrie 1946, N° 6
• Цара челей май ынаинтате агрикултурь дин луме; • Транспортул ностру; Ынфлориря културий; • Локуиторий цэрий сочиализмулуй; • Униуня РСС – патрия ноастрэ;	• Țara celei mai înaintate agriculturi din lume; • Transportul nostru; Înflorirea culturii; • Locuitorii țării socializmului; • Uniunea RSS – patria noastră; • Simbolica și atributele pion(i)erești;

• Символика ши атрибутеле пионерешть;• Драпелул пионереск;• Стегулецул звений;• Гоарна ши тоба;• Сэмнул пионереск	• Drapelul pioneresc;• Stegulețul zveniei;• Goarna și toba;• Sămnul pioneresc

Reguli pentru școlari. Fiecare școlar îi dator. În Scânteia leninistă, septembrie 1946, № 3

Unele titluri și subtitluri mai relevante pentru studiul nostru extrase din ziarul periodic *Moldova socialistă* din anul 1965

<i>Молдова социалистэ</i>, 4 априлие 1965, № 79	<i>Moldova socialistă</i>, 4 aprilie 1965, № 79
• 20 де ань де ла елибераря Унгарией де суб котропиторий фасчишь; • Попорулуй унгар фрате; • Гарда иноваторилор; • Сесия Адунэрий де Стат а РПУ; • Кондукэторулуй пролетариатулуй мондиал; • Сарчинь пусе де вяцэ; • Бине аць венит, президент Айюб Хан!; • Стэпын ал ситуацией; • Пе каля социализмулуй; • Мункэ плинэ де род; • Рэсплата сыргуинцей; • Ероий ау кувынтул; • Колхозул «Нистру» ын уркуш; • Ел н'а рэспунс ла ултимул апел	• 20 de ani de la eliberarea Ungariei de sub cotropitorii fasciști; • Poporului ungar frate; • Garda inovatorilor; • Sesia Adunării de Stat a RPU; • Conducătorului proletariatului mondial; • Sarcini puse de veață; • Bine ați venit, prezident Aiub Han!; • Stăpân al situației; • Pe calea socializmului; • Muncă plină de rod; • Răsplata sânguinței; • Eroii au cuvântul; • Colhozul „Nistru” în urcuș; • El n'a răspuns la ultimul apel
<i>Молдова социалистэ</i>, 7 априлие 1965, № 81	<i>Moldova socialistă</i>, 7 aprilie 1965, № 81
• «Албинеле» дин Албиница	• „Albinele” din Albița
<i>Молдова социалистэ</i>, 8 априлие 1965, № 82	<i>Moldova socialistă</i>, 8 aprilie 1965, № 82
• Приетения динтре попоареле советик ши полонез е де нездрунчинат!; • Пагубеле планификэрий грешите; • Фиекаре рублэ сэ дее максимум де ефект!	• Prietenia dintre popoarele sovetic și polonez e de nezdruncinat!; • Pagubele planificării greșite; • Fiecare rublă să dea maximum de efect!
<i>Молдова социалистэ</i>, 11 априлие 1965, № 85	<i>Moldova socialistă</i>, 11 aprilie 1965, № 85
• Кэй ной, перспективе мэреце; • Мыне е Зиуа космонаутичий; • Указул Президиумулуй советулуй супрем ал Униуний РСС. Ку привире ла импозитул пе венитуриле колхозурилор; • Визита де приетение ын Полония с'а ынкеят	• Căi noi, perspective mărețe; • Mâne e Ziua cosmonauticii; • Ucazul Prezidiului sovietului suprem al Uniunii RSS. Cu privire la impozitul pe veniturile colhozurilor; • Vizita de prietenie în Polonia s'a încheat

Молдова социалистэ , 15 априлие 1965, № 89	Moldova socialistă , 15 aprilie 1965, № 89
• Ла советул миништрилор ал Униуний РСС; • Приетен ал кымпулуй; • Рэспундеря о пуртэм ку тоций	• La sovetul miniştrilor al Uniunii RSS; • Prieten al câmpului; • Răspunderea o purtăm cu toţii
Молдова социалистэ , 1 май 1965, № 100	Moldova socialistă , 1 mai 1965, № 100
• Ку привире ла ынскриеря ын «Картя де аур де оноаре» а РСС Молдовенешть а унуй груп де фронташь ын продукцие; • Ординул Министрулуй апэрэрий ал Униуний РСС; • Ал тэу е маюл, бразделе ши флоаря/ Ачестей примэверь че не'нтылнеште!; • Соареле кобоарэ'н мугурь; • Преса адевэрулуй ленинист; • Прин вылтоаря луптелор; • Дин ноу ынколонаць	• Cu privire la înscrierea în „Cartea de aur de onoare” a RSS Moldoveneşti a unui grup de fruntaşi în producţie; • Ordinul Ministrului apărării al Uniunii RSS; • Al tău e maiul, brazdele şi floarea/ Acestei primăveri ce ne'ntâlneşte; • Soarele coboară'n muguri; • Presa adevărului leninist; • Prin vâltoarea luptelor; • Din nou încolonaţi
Молдова социалистэ , 6 май 1965, № 105	Moldova socialistă , 6 mai 1965, № 105
• Пе огоареле републичий; • Примеле зечь де хектаре; • Ной масивурь иригабиле; • Мисия елибератоаре а форцелор армате советиче	• Pe ogoarele republicii; • Primele zeci de hectare; • Noi masivuri irigabile; • Misia eliberatoare a forţelor armate sovietice
Молдова социалистэ , 23 юние 1965, № 139	Moldova socialistă , 23 iunie 1965, № 139
• Декларация конференцей унионале а обштимий советиче пентру паче, индепенденцэ националэ ши дезармаре; • Ну, ачестя ну-с мэрунцисурь; • С'а ынчепут стрынсул роадей; • Сэ пэзим ши сэ дезволтэм традициле ероиче але нородулуй	• Declaraţia conferinţei unionale a obştimii sovietice pentru pace, independenţă naţională şi dezarmare; • Nu, acestea nu-s mărunţişuri; • S'a început strânsul roadei; • Împotriva agresiiei imperialiste, în sprijinul independenţei naţionale a popoarelor, pentru întărirea păcii jenerale şi pentru dezarmare; • Să păzim şi să dezvoltăm tradiţiile eroice ale norodului
Молдова социалистэ , 6 юлие 1965, № 157	Moldova socialistă , 6 iulie 1965, № 157
• Ла реколтаре е скумпэ фиекаре орэ; • Ын доуэ фазе, ын груп ши ын комплекс; • Ынчепутул бун сэ фие континуат; • Депозителе ынкэ ну-с прегэтите;	• La recoltare e scumpă fiecare oră; • În două faze, în grup şi în complex; • Începutul bun să fie continuat; • Depozitele încă nu-s pregătite;

• Ши рыде'н суфлет букурия, Кум рыде соареле пе лан; • Май пофтим пе ла ной!; • Ынтылнирь де неуитат; • Попорул ши армата сынт стрынс уните; • Кувынтаря товарэшулуй Л. И. Брежнев; • Сэ ну се пярдэ нич ун боб!	• Și râde'n suflet bucuria, Cum râde soarele pe lan; • Mai poftim pe la noi!; • Întâlniri de neuitat; • Poporul și armata sânt strâns unite; • Cuvântarea tovarășului L. I. Brejnev; • Să nu se peardă nici un bob!
Молдова социалистэ, 8 юлие 1965, № 159	Moldova socialistă, 8 iulie 1965, № 159
• Ритм ыналт ши калитате ла стрынсул роадей!; • Контролул народник ла сечериш; • Се треерэ орзул; • Ла стража роадей; • Реколта ый букурэ пе плугарь; • Пентру мункэ бунэ – премиу; • Шасе конворбирь деспре кодул морал (рубрика «Полица де кэрць»); • Ыналта даторие а комунистулуй; • Принчипалул е грижа пентру ом; • Литературэ пе теме атеисте; • Актуалитэць sportive; • Зиуа сэнэтэций	• Ritm înalt și calitate la strânsul roadei!; • Controlul norodnic la seceriș; • Se treeră orzul; • La straja roadei; • Recolta îi bucură pe plugari; • Pentru muncă bună – premiu; • Șase convorbiri despre codul moral (rubrica „Polița de cărți”); • Înalta datorie a comunistului; • Principalul e grija pentru om; • Literatură pe teme ateiste; • Actualități sportive; • Ziua sănătății
Молдова социалистэ, 11 юлие 1965, № 162	Moldova socialistă, 11 iulie 1965, № 162
• Стяуа де аур а Ленинградулуй; • Фрэцие де нездрунчинат; • Ритм ыналт ши калитате ла стрынсул роадей; • Ултимул сноп; • Тоталурь ымбукурэтоаре; • Команда статулуй е ындеплинитэ; • Е рентабил? Да!; • Ынтречере, ажутор, приетение; • Оамений хотэрэск сукчеселе; • Креште активитатя; • Трэсэтуриле орэшенешть але сатулуй	• Steaua de aur a Leningradului; • Frăție de nezdruncinat; • Ritm înalt și calitate la strânsul roadei; • Ultimul snop; • Totaluri îmbucurătoare; • Comanda statului e îndeplinită; • E rentabil? Da!; • Întrecere, ajutor, prietenie; • Oamenii hotărăsc succesele; • Crește activitatea; • Trăsăturile orașenești ale satului
Молдова социалистэ, 12 юлие 1965, № 163	Moldova socialistă, 12 iulie 1965, № 163
• Фапта еройкэ трэеште ын вечь; • Аудиенца ла институций; • Ын спиритул приетенией фрэцешть; • Репеде ши бине сэ стрынжем спикоаселе!; • 42 де чентнере ла хектар;	• Fapta eroică trăiește în veci; • Audiența la instituții; • În spiritul prieteniei frățești; • Repede și bine să strânjem spicoasele! • 42 centnere la hectar;

• Тинереце ынарипатэ; • Адевэратэ суверанитате а попорулуй; • Евениментеле зилей; • Ын примеле рындурь; • Иригаря спореште роада ливезилор; • Ази ла експозицие – мыне ын продукцие; • Де че н’ау кынтат кукоший?; • Конкурсул унионал с’а ынкеят; • Пе кэй неымблате	• Tinerețe înaripată; • Adevărată suveranitate a poporului; • Evenimentele zilei; • În primele rânduri; • Irigarea sporește roada livezilor; • Azi la ecspoziție – mâne în producție; • De ce n’au cântat cucoșii?; • Concursul unional s’a încheiat; • Pe căi neîmblate
Молдова социалистэ, 13 юлие 1965, № 164	Moldova socialistă, 13 iulie 1965, № 164
• Прин мункэ се кучереште стима; • Се чере симц господэреск ын тоате; • Фрунташь ай районулуй; • Курже аурул ын хамбаре; • Пе орбита фестивалулуй; • Ла ынкидеря едицией; • Ун аутомобил жигант; • Криминалий фасчишь сэ фие трашь ла рэспундере; • Кауза дряптэ ва триумфа	• Prin muncă se cucerește stima; • Se cere simț gospodăresc în toate; • Frunțași ai raionului; • Curje aurul în hambare; • Pe orbita festivalului; • La închiderea ediției; • Un nou automobil jigant; • Criminalii fasciști să fie trași la răspundere; • Cauza dreaptă va triumfa
Молдова социалистэ, 15 юлие 1965, № 166	Moldova socialistă, 15 iulie 1965, № 166
• Мунка, култура, одихна; • Ритм ши калитате – ла косит, треерат ши вынзаря пыний!; • Шувойул де аур; • Примий ын район; • Кыте доуэ норме; • Калде феличитэрь	• Munca, cultura, odihna; • Ritm și calitate – la cosit, treerat și vânzarea pâinii!; • Șuvoiul de aur; • Primii în raion; • Câte două norme; • Calde felicitări
Молдова социалистэ, 16 юлие 1965, № 167	Moldova socialistă, 16 iulie 1965, № 167
• Пе глориоаса кале а комунизмулуй; • Азь е зиуа металуржистулуй; • Организация примарэ – сприжинул ностру; • Лансаря ракетей ну с’а ефектуат; • Пэмынтул диктязэ ионосферей; • Конклузий... ла ынчепут де кале; • «Крокодилул» ку фурка фрынтэ; • Унеле ынсемнэрь ку привире ла старя мунчий идеоложиче ын районул Стрэшень; • Сэмынца ши асоламентул. Кытева сужестий;	• Pe glorioasa cale a comunizmului; • Azi e ziua metalurjistului; • Organizația primară – sprijinul nostru; • Lansarea rachetei nu s’a efectuat; • Pământul dictează ionosferei; • Concluzii... la început de cale; • „Crocodilul” cu furca frântă; • Unele însemnări cu privire la starea muncii ideologice în raionul Strășeni; • Sămânța și asolamentul. Câteva sugestii; • Ce înalți sânt plopii!

• Че ыналць сынт плопий!	
Молдова социалистэ, 22 юлие 1965, № 170	Moldova socialistă, 22 iulie 1965, № 170
• Реколтаря чере организаре; • Ынтре косит, треерат ши вынзаря пыний кэтре стат – нич о ынтрерупере!; • Ынтр’о сынгурэ зи; • Мереу ын фрунте; • Чине ва еши бируйтор?; • Родул нойлор кондиций; • Вом реализа доуэ планурь; • Ла Конгресул ал IX-ля ал ПКР; • Кувынтаря товарэшулуй Л. И. Брежнев	• Recoltarea cere organizare; • Între cosit, treerat și vânzarea pâinii către stat – nici o întrerupere!; • Într’o sângură zi; • Mereu în frunte; • Cine va eși biruitor?; • Rodul noilor condiții; • Vom realiza două planuri; • La Congresul al IX-lea al PCR; • Cuvântarea tovarășului L. I. Brejnev
Молдова социалистэ, 24 юлие 1965, № 172	Moldova socialistă, 24 iulie 1965, № 172
• Ыналте декораций але патрией; • Ординул Министрулуй апэрэрий ал Униуний РСС; • Сечеришул – фронт де шок!; • Ка ракул... ынаинте; • Конформ кондицийлор локале; • Друм спре инимь; • Елементе ной ын «биография» повестирилор луй Горкий; • Пэдуре фэрэ господарь; • Сечеришул чере о деосебитэ мээстрие ши организаре!; • План ши реализаре; • Шувой неконтенит; • Бируинца плугарилор дин Леова; • Дин турнеул ын Югославия; • Нич ун спик сэ ну рэмынэ пе лан!	• Înalte decorații ale patriei; • Ordinul Ministrului apărării al Uniunii RSS; • Secerișul – front de șoc!; • Ca racul... înainte; • Conform condițiilor locale; • Drum spre inimi; • Elemente noi în „biografia” povestirilor lui Gorchii; • Pădure fără gospodari; • Secerișul cere o deosebită măiestrie și organizare!; • Plan și realizare; • Șuvoi necontentit; • Biruința plugarilor din Leova; • Din turneul în Iugoslavia; • Nici un spic să nu rămână pe lan!
Молдова социалистэ, 27 юлие 1965, № 174	Moldova socialistă, 27 iulie 1965, № 174
• Делегация ПКУС ла Кишинэу; • Атласул лингвистик молдовенеск	• Delegația PCUS la Chișinău; • Atlasul lingvistic moldovenesc
Молдова социалистэ, 28 юлие 1965, № 175	Moldova socialistă, 28 iulie 1975, № 175
• Ку тине, Московэ, ку тине, Русие; • Цинем каля спре комунизм!; • Соареле кобоарэ пе пэмынт; • Мэртурисире де драгосте; • Аспекте русе; • Баштина аутомобилелор; • Симфония чифрелор;	• Cu tine, Moscova, cu tine, Rusie; • Ținem calea spre comunizm!; • Soarele coboară pe pământ; • Mărturisire de dragoste; • Aspecte ruse; • Baștina automobilelor; • Simfonia cifrelor;

• Театрул маре ал Сиберией; • Резултателе ындеплинирий планулуй де стат ал дезволтэрий экономией национале а РСС Молдовенешть ын прима жумэтате а анулуй 1965	• Teatrul mare al Siberiei; • Rezultatele îndeplinirii planului de stat al dezvoltării economiei naționale a RSS Moldovenești în prima jumătate a anului 1965
<i>Молдова социалистэ</i>, 29 юлие 1965, N° 176	<i>Moldova socialistă</i>, 29 iulie 1965, N° 176
• Унде сынт кэрциле ноастре?; • Актуалитэць спортиве	• Unde sânt cărțile noastre?; • Actualități sportive
<i>Молдова социалистэ</i>, 30 юлие 1965, N° 177	<i>Moldova socialistă</i>, 30 iulie 1965, N° 177
• Сэ фолосим тоате извоареле де акумуларе а нутрецурилор; • Грижэ пентру омул мунчий; • Роада ындямнэ: грэбици-вэ плугарь!; • Ынтрерупере перикуроасэ; • Рэсплата трудей	• Să folosim toate izvoarele de acumulare a nutrețurilor; • Grija pentru omul muncii; • Roada îndeamnă: grăbiți-vă plugarii!; • Întrerupere periculoasă; • Răsplata trudei
<i>Молдова социалистэ</i>, 31 юлие 1965, N° 178	<i>Moldova socialistă</i>, 31 iulie 1965, N° 178
• Фиекаре грэунте – ын хамбар!; • Ын уркуш; • Фэрэ дирижор...; • Тратативеле де ла Кремлин; • Секция организаторикэ а комитетулуй районал; • Фапта ши слова комунистулуй; • Каля тинеретулуй; • Тутун май мулт ши де калитате май бунэ!; • Бине аць венит, оаспець афгань!; • Тинерий жапонежь ау плекат дин Кишинэу; • Сэ не ынсушим маря ынвэцэтурэ а марксизм-ленинизмулуй; • Ливэдарь ынтре ливэдарь; • Ынкэркаць де роаде...; • Ла маса де скрис; • «Фебра» дин аугуст а консервелор	• Fiecare grăunte – în hambar!; • În urcuș; • Fără dirijor...; • Tratatивele de la Kremlin; • Secția organizatorică a comitetului raional; • Fapta și slova comunistului; • Calea tineretului; • Tutun mai mult și de calitate mai bună!; • Bine ați venit, oaspeți afgani!; • Tinerii japoneji au plecat din Chișinău; • Să ne însușim marea învățătură a marcsizm-leninizmului; • Livădari între livădari; • Încărcați de roade...; • La masa de scris; • „Febra” din august a conservelor
<i>Молдова социалистэ</i>, 10 аугуст 1965, N° 186	<i>Moldova socialistă</i>, 10 august 1965, N° 186
• Примий стругурь; • Фиекэруй комунист – ынсэрчинаре де партид; • Тоате мунчиле агриколе – ын комплекс: резултате буне ши ынвэцэминте фолоситоаре;	• Primii struguri; • Fiecărui comunist – însărcinare de partid; • Toate muncile agricole – în complex: rezultate bune și învățăminte folositoare; • Munca se răsplătește; • Pentru roada anului viitor;

• Мунка се рэсплэтеште; • Пентру роада анулуй виитор; • Нутрецул е база секторулуй зоотехник. Кънд вор фи гата комбайнеле?; • Визите приетенешть; • Трансфигураре	• Nutrețul e baza sectorului zootehnic. Când vor fi gata combainele?; • Vizite prietenești; • Transfigurare
Молдова сочиалистэ , 12 август 1965, N° 188	Moldova socialistă , 12 august 1965, N° 188
• Конгресул конструкторилор де ла сате; • Тотул есте гата; • Сатул nostru де мъне; • Драгосте де глие; • О ынтылнуре ку ероул; • Хотэрыря е абя ун бун ынчепут; • Резултате каре облигэ	• Congresul constructorilor de la sate; • Totul este gata; • Satul nostru de mâne; • Dragoste de glie; • O întâlnire cu eroul; • Hotărârea e abea un bun început; • Rezultate care obligă
Молдова сочиалистэ , 13 август 1965, N° 189	Moldova socialistă , 13 august 1965, N° 189
• Комунизмул есте етапа супериоарэ а дезволтэрий чивилизацияй	• Comunismul este etapa superioară a dezvoltării civilizației
Молдова сочиалистэ , 14 август 1965, N° 189	Moldova socialistă , 14 august 1965, N° 189
• Маря моштенире а идейлор ленинисте; • Месаж де протест	• Marea moștenire a ideilor leniniste; • Mesaj de protest
Молдова сочиалистэ , 12 август 1965, N° 188	Moldova socialistă , 12 august 1965, N° 188
• А кондуче – ынсямнэ а ынвэца мереу; • Скумпь ла тэрыцэ, ефтинь ла фэинэ	• A conduce – înseamnă a învăța mereu; • Scumpi la țarăță, efini la făină
Молдова сочиалистэ , 22 август 1965, N° 198	Moldova socialistă , 22 august 1965, N° 198
• 24 август – ziua елиберэрий Молдовой де суб жугул фасчист; • Плай молдав, меляг ынтинерит; • Реализэриле ынвингэторилор; • «Зонд-3» - ексplorатор универсал ал универсулуй; • Ын чинстя сэрбэторий попорулуй фрате; • Массамба-Дева а сосит ла Киев	• 24 august – ziua eliberării Moldovei de sub jugul fascist; • Plai moldav, meleag întinerit; • Realizările învingătorilor; • „Zond-3” – ecpplorator universal al universului; • În cinstea sărbătorii poporului frate; • Massamba-Deba a sosit la Kiev
Молдова сочиалистэ , 26 август 1965, N° 200	Moldova socialistă , 26 august 1965, N° 200
• Примеле сукчесе; • Апортул оаменилор де штиньцэ; • Бунэ време, стругурь дулчь!;	• Primele succese; • Aportul oamenilor de știință; • Bună vreme, struguri dulci!;

• «Прецуим мулт ажуторул Униуний Советиче»; • Оаспець дин Виетнамул ероик; • Черинцеле сэтенилор ноштри; • Кынтектрист... дин коада чепий; • Лапте де албинэ; • Филме документаре ын септембрие; • Трынга черкулуй де полобок; • Ну е вина винулуй; • Рутина амбицией	• „Prețuim mult ajutorul Uniunii Sovietice”; • Oaspeți din Vietnamul eroic; • Cerințele sătenilor noștri; • Cântec trist... din coada cepii; • Lapte de albină; • Filme documentare în septembrie; • Tânga cercului de poloboc; • Nu e vina vinului; • Rutina ambiției
Молдова социалистэ, 27 август 1965, № 201	Moldova socialistă, 27 august 1965, № 201
• Презентаре а анималелор де расэ ла Ерен; • Ынтр’атмосферэ де унитате фрэцяскэ; • Митингул приетенией совето-виетнамец; • Нородул вегязэ, нородул контролязэ; • Бате ферул кыт ый калд; • Пентру чинстя фабричий; • Биланцул активитэций ноастре; • Сарэ а приетенией совето-виетнамеце; • «Кэсуце» ла Киперчень; • Ынтылнириле приетенией континуэ	• Presentare a animalelor de rasă la Eren; • Într’o atmosferă de unitate frățească; • Mitingul prieteniei soveto-vietnamez; • Norodul veghează, norodul controlează; • Bate ferul cât îi cald; • Pentru cinstea fabricii; • Bilanțul activității noastre; • Sară a prieteniei soveto-vietnameze; • „Căsuțe” la Chiperceni; • Întâlnirile prieteniei continuă
Молдова социалистэ, 5 септембрие 1965, № 198	Moldova socialistă, 5 septembrie 1965, № 198
• Се пуне база роадей виитоаре. Се чере ун ритм май каденцат; • Азь е зиуа лукрэторилор дин индустрия петролулуй ши газелор; • Аурул негру ши албастру ын фолосул нородулуй; • Григоре Виеру: «Скисул – грижа чя динтый!» (рубрика «Ын пряжма челуй де-ал III-ля Конгрес ал Скрииторилор дин Молдова»), ку поезииле: Стрэмошешть инеле, Мыниле мамей, Поем грэбит, Бинекувынтаре, Плоае априлинэ. Клар де плоае	• Se pune baza roadei viitoare. Se cere un ritm mai cadentat; • Azi e ziua lucrătorilor din industria petrolului și gazelor; • Aurul negru și albastru în folosul norodului; • Grigore Vieru: „Scrisul – grija cea dintâi!” (rubrica „În preajma celui de-al III-lea Congres al scriitorilor din Moldova”), cu poeziile: Strămoșești inele, Mânile mamei, Poem grăbit, Binecuvântare, Ploae aprilină, Clar de ploae
Молдова социалистэ, 8 септембрие 1965, № 211	Moldova socialistă, 8 septembrie 1965, № 211
• Визите приетенешть; • Каса та...;	• Vizite prietenești; • Casa ta...;

• Дежунул оферит де амбасада Чехословачией; • Униуня советикэ – инсула либертэций	• Dejunul oferit de ambasada Cehoslovaciei; • Uniunea sovetică – insula libertății
Молдова социалистэ , 11 септембрие 1965, № 214	Moldova socialistă , 11 septembrie 1965, № 214
• Ынтылнире де ла комитетул чентрал ал Партидулуй Комунист ал Азербайджанулуй; • Легэмынт; • В’ам аштептат; • Семнаря комуникатулуй совето-ромыне; • Митингул пртетенией совето-ромыне; • Кувынтаря товарэшулуй Л. И. Брежнев; • Сфыршитул кувынтэрий Л. И. Брежнев; • Кувынтаря товарэшулуй Н. Чаушеску; • Сфыршитул кувынтэрий товарэшулуй Н. Чяушеску	• Întâlnirea de la comitetul central al Partidului Comunist al Azerbaidjanului; • Legământ; • V’am așteptat; • Semnarea comunicatului soveto-român; • Mitingul prieteniei soveto-române; • Cuvântarea tovarășului L. I. Brejnev; • Sfârșitul cuvântării tovarășului L. I. Brejnev; • Cuvântarea tovarășului N. Ceaușescu; • Sfârșitul cuvântării tovarășului N. Ceaușescu
Молдова социалистэ , 12 септембрие 1965, № 215	Moldova socialistă , 12 septembrie 1965, № 215
• Фрэцие а културилор – фрэцие а попоарелор; • Пажинь че слэвеск притения; • Кум е тотушь: лае сау бэлае?; • Атенцие: вине ярна!; • Вешть де пе кымпурь ши де ла ферме. Не прегэтим бине	• Frație a culturilor – frație a popoarelor; • Pagini ce slăvesc prietenia; • Cum e totuși: lae sau bălae?; • Atenție: vine iarna!; • Vești de pe câmpuri și de la ferme. Ne pregătim bine
Молдова социалистэ , 21 септембрие 1965, № 222	Moldova socialistă , 21 septembrie 1965, № 222
• Приетения а девенит ши май стрынсэ; • «...Ка фиекаре сэ девинэ ом»	• Prietenia a devenit și mai strânsă; • „...Ca fiecare să devină om”
Молдова социалистэ , 24 септембрие 1965, № 225	Moldova socialistă , 24 septembrie 1965, № 225
• Театрул ши скииторул; • Врэбий пе гард ши ын мынэ...	• Teatrul și scriitorul; • Vrăbii pe gard și în mână...
Молдова социалистэ , 25 септембрие 1965, № 226	Moldova socialistă , 25 septembrie 1965, № 226
• Митинг ал приетенией совето-жермане; • Едукация комунистэ – о активитате импортантэ а синдикателор; • 90 милиоане боркане де консерве песте план;	• Miting al prieteniei soveto-germane; • Educația comunistă – o activitate importantă a sindicatelor; • 90 milioane borcane de conserve peste plan;

• С'а ынкеят конгресул анатомомопатоложилор; • Доуэзечь ши чинч де ань ай газдей «Советская Молдавия»; • Ангажаменте депэшите; • Акцент спечифик; • О зи ка мулте алтеле; • Симцул приетений; • Ын лумя штиинцей ши техничий	• S'a încheiat конгресул анатомопатоложилор; • Douăzeci și cinci de ani ai gazetei „Sovetscaia Moldavia”; • Angajamente depășite; • Accent specific; • O zi ca multe altele; • Simțul prieteniei; • În lumea științei și tehnicii
Молдова социалистэ , 14 октомврие 1965, № 242	Moldova socialistă , 14 octombrie 1965, № 242
• Азь ла Кишинэу ышь ынчепе лукрэриле Конгресул III ал скрииторилор дин републикэ; • Креаторь ай валорилор спиритуале; • Салут фербинте кондеерилор Молдовой; • Рoadэ май маре ши май ефтинэ; • Помикултурэ интензивэ; • Ворбеск скрииторий. В. Бешлягэ: Одэ кувынтулуй, П. Крученюк: Друмул кэрций, К. Шишкан: Арта традучерий	• Azi la Chișinău își începe lucrările Congresul III al scriitorilor din republică; • Creatori ai valorilor spirituale; • Salut ferbinte condeerilor Moldovei; • Roadă mai mare și mai efină; • Pomicultură intensivă; • Vorbesc scriitorii. V. Beșleagă: Odă cuvântului, P. Cruciuc: Drumul Cărții, C. Șișcan: Arta traducerii
Молдова социалистэ , 15 октомврие 1965, № 243	Moldova socialistă , 15 octombrie 1965, № 243
• Конгресул скрииторилор дин Молдова; • Ын чистя марелуй октомврие ши а Конгресулуй XXIII ал ПКУС; • Тоталурь ымбукурэтоаре; • Тимпул грэбеште; • Сарчина ануалэ е депэшитэ; • Мунка бунэ род адунэ; • Делегация РПК а плекат ку авионул ла Москва	• Congresul scriitorilor din Moldova; • În cinstea marelui octombrie și a Congresului XXIII al PCUS; • Totaluri îmbucurătoare; • Timpul grăbește; • Sarcina anuală e depășită; • Munca bună rod adună; • Delegația RPK a plecat cu avionul la Moscova
Молдова социалистэ , 16 октомврие 1965, № 244	Moldova socialistă , 16 octombrie 1965, № 244
• Конгресул скрииторилор Молдовой шь-а ынкеят лукрэриле; • Контрол север ши ажутор перманент; • Пэринць «де папурэ»; • «Дэ-мь о паче, ши-ць дау доуэ»; • Прецул феричирий; • Де шапте орь сэ мэсорь...;	• Congresul scriitorilor Moldovei și-a încheat lucrările; • Control sever și ajutor permanent; • Părinți „de papură”; • „Dă-mi o pace, și-ți dau două”; • Prețul fericirii; • De șapte ori să măsoari...;

• Сэ оглиндим дестоиник мэреция фаптелор конструкторилор комунизмулуй; • Принчипалул – идеология, адевэрул веций; • Сфыршитул рапортулуй товарэшулуй И. И. Бодюл	• Să oglindim destoinic măreția faptelor constructorilor comunizmului; • Principialul – ideologia, adevărul veștii; • Sfârșitul raportului tovarășului I. I. Bodiul
Молдова социалистэ , 21 октомбрие 1965, № 248	Moldova socialistă , 21 octombrie 1965, № 248
• Ку родул мунчий ынарипате; • Зилник патрия слэвим!; • Сэ пэзим ши сэ ынтэрим приетения нороаделор!; • Калитатя – проблема принчипалэ; • Кытева кувинте деспре «Советкая культура»	• Cu rodul muncii înaripate; • Zilnic patria slăvim!; • Să păzim și să întărim prietenia noroadelor!; • Calitatea – problema principală; • Câteva cuvinte despre „Sovestcaia culitura”
Молдова социалистэ , 22 октомбрие 1965, № 249	Moldova socialistă , 22 octombrie 1965, № 249
• Примеште, патрие, дарул ностру де мункэ; • Имажиня чифрелор; • Букурия плугарилор; • Май мулт декыт анул трекут; • Девиза – калитатя; • Фермеле ви-с гата де ярнэ?; • Ку привире ла резултателе ындеплинирий планулуй де стат де кэтре индустрия РСС Молдовенешть пе примеле 9 лунь але анулуй 1965	• Primește, patrie, darul nostru de muncă; • Imajinea cifrelor; • Bucuria plugarilor; • Mai mult decât anul trecut; • Deviza – calitatea; • Fermele vi-s gata de iarnă?; • Cu privire la rezultatele îndeplinirii planului de stat de către industria RSS Moldovenești pe primele 9 luni ale anului 1965
Молдова социалистэ , 27 октомбрие 1965, № 253	Moldova socialistă , 27 octombrie 1965, № 253
• Кынд ышь пун умэрул тоць; • Кум се поате мэри роада ын Молдова; • Пагубэ’н чуперчь – пагубэ’н пэдуре; • Стимуляря економикэ; • Фабрика ышь сэрбэтореште жубилеул; • Славэ Киевулуй – луптэтор ши трудитор; • Слова ынсуфлещитоаре а скумпулуй партид; • Е ындеплинит планул ануал де ынзаре а лаптелуй; • Ку мулт ынаинте де термен; • Букурия ноастрэ; • Едукаря патриотикэ;	• Când își pun umărul toți; • Cum se poate mări roada în Moldova; • Pagubă’n ciuperci – pagubă’n pădure; • Stimularea economică; • Fabrica își sărbătorește jubileul; • Slavă Kievului – luptător și truditor; • Slova însuflețitoare a scumpului partid; • E îndeplinit planul anual de vânzare a laptelui; • Cu mult înainte de termen; • Bucuria noastră; • Educarea patriotică; • Cadouri de muncă;

• Кадоурь де мункэ; • Ешалоеане тирасполене; • Едукаря патриотикэ а елевилор; • Ын ажунул сэрбэторий	• Eșaloane tiraspolene; • Educarea patriotică a elevilor; • În ajunul sărbătorii
Молдова социалистэ , 30 октомбрие 1965, № 256	Moldova socialistă , 30 octombrie 1965, № 256
• Пентру бинеле народулуй, пентру комунизм; • Цие, Патрие!; • Журэмынтул тинерилор патриць; • А ынтрат ын функциуне аутогара; • Чинемагрофул ши спектаторул; • Ун пас спре белшуг; • Фэкынд тоталуриле анулуй	• Pentru binele norodului, pentru comunizm; • Ție, Patrie!; • Jurământul tinerilor patrioți; • A intrat în funcțiune autogara; • Cinematograful și spectatorul; • Un pas spre belșug; • Făcând totalurile anului
Молдова социалистэ , 2 ноембрие 1965, № 258	Moldova socialistă , 2 noiembrie 1965, № 258
• Орашеле Бендер ши Рыбница – ынвингэтоаре ын ынтречеря орашелор; • Прин мункэ патрия слэвим; • Чинсте ши славэ воуэ, мынь де аур!; • Симбол ал витежией остэшешть; • Сэнэтате... ын 15 етаже; • Премиере архитектурале; • Ярна е чел май север жудекэтор; • Инима фербинте а поетулуй. 70 де ань дин зиуа наштерий луй Едуард Багрицкий; • Милицианул се афлэ ла пост. Ын фок ши'н апэ	• Orașele Bender și Râbnița – învingătoare în întrecerea orașelor; • Prin muncă patria slăvim; • Cinste și slavă vouă, mâni de aur!; • Simbol al vitejiei ostășești; • Sănătate... în 15 etaje; • Premieră arhitecturale; • Iarna e cel mai sever judecător; • Inima ferbinte a poetului. 70 de ani din ziua nașterii lui Eduard Bagrițchii; • Milițianul se află la post. În foc și'n apă
Молдова социалистэ , 4 дечембрие 1965, № 290	Moldova socialistă , 4 decembrie 1965, № 290
• Не луминязэ флакэра марелуй октомбрие!; • Ку Ленин ын инимь; • Нич калитате, нич ритм...; • Рэспундеря пэринцилор; • Биография комунистулуй; • Соарта реколтей виитоаре есте ын мыниле механизаторилор; • Машина, стэпынул ей, реколта...	• Ne luminează flacăra marelui octombrie!; • Cu Lenin în inimi; • Nici calitate, nici ritm; • Răspunderea părinților; • Biografia comunistului; • Soarta recoltei viitoare este în mâinile mecanizatorilor; • Mașina, stăpânul ei, recolta...
Молдова социалистэ , 18 дечембрие 1965, № 303	Moldova socialistă , 18 decembrie 1965, № 303

• Оамений сэ фие либерь де рэмэшицелe трекутулуй; • Ынфлоряскэ словеле фрэцией!; • Луминэ; • Дежетеле; • Инспират де фолклор	• Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului; • Înflorească slovele frăției!; • Lumină; • Dejețele; • Inspirat de folclor

**Unele titluri și subtitluri mai relevante pentru studiul nostru extrase din ziarul
periodic *Moldova socialistă* din anul 1976**

<i>Молдова социалистэ</i> , 3 noiembrie 1976, № 256	<i>Moldova socialistă</i> , 3 noiembrie 1976, № 256
• Ёнтылнуре приетеняскэ; • Прецул пыний; • Адреселе инспирацией; • Минорул де алэтурь	• Întâlnire prietenească; • Prețul pâinii; • Adresele inspirației; • Minorul de alături
<i>Молдова социалистэ</i> , 11 noiembrie 1976, № 263	<i>Moldova socialistă</i> , 11 noiembrie 1976, № 263
• Вица де вяцэ лунгэ; • Униуня РСС – РПП: колабораре ку сукчес; • Ён интересул пэчий; • Дезармаря – сарчинэ примордиалэ; • Пентру прогресул сочиал ал стателор ын курс де дезвотаре; • Че скриу газетеле; • Конферинцэ де пресэ ла Белград; • ОНУ: Кондамнаря агресорулуй; • Ёнтэриря колаборэрий; • Кемаря сомунштилор; • Ёмпотрива диктатулуй американ; • Ун бун ынчепут	• Vița de veață lungă; • Uniunea RSS – RPP: colaborare cu succes; • În interesul păcii; • Dezarmarea – sarcină primordială; • Pentru progresul social al statelor în curs de dezvoltare; • Ce scriu gazetele; • Conferință de presă la Belgrad; • ONU: Condamnarea agresorului; • Întărirea colaborării; • Chemarea comuniștilor; • Împotriva dictatului american; • Un bun început
<i>Молдова социалистэ</i> , 14 noiembrie 1976, № 266	<i>Moldova socialistă</i> , 14 noiembrie 1976, № 266
• Принципиалитате; • Чинчиналулуй – енергия брацелор. Родул кутезанцей!; • Континуитате; • Вом мунчи ши май бине; • Сынтем моделорий скынтейй мэреце; • Каля спре сукчес	• Principialitate și spirit obiectiv; • Cincinalului – enerjia brațelor. Rodul cutezanței!; • Continuitate; • Vom munci și mai bine; • Sântem modelorii scânteii mărețe; • Calea spre succes
<i>Молдова социалистэ</i> , 16 noiembrie 1976, № 268	<i>Moldova socialistă</i> , 16 noiembrie 1976, № 268
• Рутеле креацией. Екоурь ла артиколул «Ла ом тотул требуе сэ фие фрумос...»; • Баскетбалиштиу ау ынтрат ын конкурс; • Де ла ун старт ла алтул	• Rutele creației. Ecouri la articolul „La om totul trebuie să fie frumos...”; • Baschetbaliștii au intrat în concurs; • De la un start la altul
<i>Молдова социалистэ</i> , 17 noiembrie 1976, № 269	<i>Moldova socialistă</i> , 17 noiembrie 1976, № 269

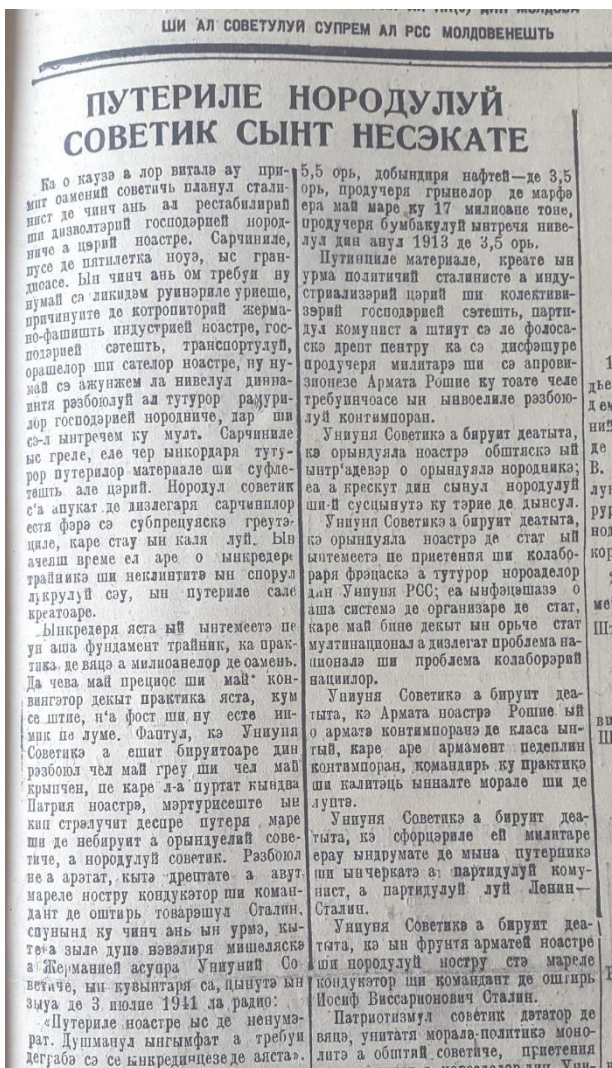
• Ын визитэ де приетение; • Ынмынаря ординулуй либертэций товарэшулуй Л. И. Брежнев; • Тратативеле совето-иугославе; • Ынмынаря Медалией комеморативе де аур а орашулуй Белград товарэшулуй Л. И. Брежнев; • Ал тоамней корн де аур; • Кувынтул «приетение» пронунцат ын о сугэ де лимбь; • Де ла ун старт ла алтул; • Ун маре евенимент; • Манифестацие а солидаритэций пролетаре; • Декларацие а луй Ж. Картер; • Ынапоеря делегацией де партид ши де стат а РПП; • Пе ординя де зи а сесией; • Акордул се ындеплинеште	• În vizită de prietenie; • Înmânarea ordinului libertății tovarășului L. I. Brejnev; • Tratatивele soveto-iugoslave; • Înmânarea Medaliei comemorative de aur a orașului Belgrad tovarășului L. I. Brejnev; • Al toamnei corn de aur...; • Cuvântul „prietenie” pronunțat în o sută de limbi; • De la un start la altul; • Un mare eveniment; • Manifestație a solidarității proletare; • Declarație a lui Ge. Carter; • Înapoerea delegației de partid și de stat a RPP; • Pe ordinea de zi a sesiei; • Acordul se îndeplinește
Молдова сочиалистэ , 18 noiembrie 1976, № 270	Moldova socialistă , 18 noiembrie 1976, № 270
• Семнаря комуникатулуй совето-югослав; • Плекаря товарэшулуй Л. И. Брежнев дин Югославия; • Кувынтаря товарэшулуй Л. И. Брежнев; • Кувынтаря товарэшулуй И. Броз Титу; • Комуникатул совето-югослав; • Ынтр’о визитэ официалэ; • Тратативеле совето-непалезе	• Semnarea comunicatului soveto-iugoslav; • Plecarea tovarășului L. I. Brejnev din Iugoslavia; • Cuvântarea tovarășului L. I. Brejnev; • Cuvântarea tovarășului I. Broz Tito; • Comunicatul soveto-iugoslav; • Într’o vizită oficială; • Tratatивele soveto-nepaleze
Молдова сочиалистэ , 20 noiembrie 1976, № 272	Moldova socialistă , 20 noiembrie 1976, № 272
• Каденца чинчиналулуй; • Оризонтуриле модулуй советик де вяцэ; • Ку муска пе кэчулэ; • Стригэт де пе мал; • Паюл дин окюл алтуя; • Кыте ун кырлиг оферим; • Ми се рэспунде ла: «Скимб де «експериенцэ»»	• Cadența cincinalului; • Orizonturile modului sovetic de veață; • Cu musca pe căciulă; • Strigăt de pe mal; • Paiul din ochiul altuia; • Câte un cârlig oferim; • Mi se răspunde la: „Schimb de «ecsperiență»”
Молдова сочиалистэ , 24 noiembrie 1976, № 276	Moldova socialistă , 24 noiembrie 1976, № 276
• Дин комоара артистикэ мултинационалэ;	• Din comoara artistică multinațională;

•Че скриу газетеле?; •Декларация ку привире ла дезволтаря ын континуаре а колаборэрий ши приетенией фрэцешть динтре ПКУС ши ПКР, динтре Униуня Советикэ ши Ромыния; •Митинг ал приетенией совето-ромыне	•Ce scriu gazetele; •Declarația cu privire la dezvoltarea în continuare a colaborării și prieteniei frățești dintre PCUS și PCR, dintre Uniunea Sovietică și România; •Miting al prieteniei soveto-române
<i>Молдова социалистэ</i> , 1 юние 1976, N° 126	<i>Moldova socialistă</i> , 1 iunie 1976, N° 126
•Де зиуа интернационалэ а окротирый копиилор; •А рэмас таблоу; •Ка сэ везь...; •Флоаре де «ну мэ уита»; •Оаре кяр аша сэ фие?; •Букурия каде ын скырбэ; •Время ын юние	•De ziua internațională a ocrotirii copiilor; •A rămas tablou; •Ca să vezi...; •Floare de „nu mă uita”; •Oare chear așa să fie?; •Bucuria cade în scârbă; •Vremea în iunie
<i>Молдова социалистэ</i> , 2 юние 1976, N° 127	<i>Moldova socialistă</i> , 2 iunie 1976, N° 127
•Хотэрыря КЧ ал ПКУС ку привире ла дезволтаря ын континуаре а спечиализэрий ши концентрэрий продукцией анриколе пе база кооперэрий интергосподэрешть ши интегрэрий агроиндустриале; •Лукрэрь агриколе – ритм ши калитате!	•Hotărârea CCE (КЧ) al PCUS cu privire la dezvoltarea în continuare a specializării și concentrării producției agricole pe baza cooperării intergospodărești și integrării agroindustriale; •Lucrărilor agricole – ritm și calitate!
<i>Молдова социалистэ</i> , 3 юние 1976, N° 128	<i>Moldova socialistă</i> , 3 iunie 1976, N° 128
•Хотэрыриле Конгресулуй ал XXV-ля ал ПКУС – ын вяцэ!; •Сэ спорим продукция де лапте; •5000 килограме – обьектив реал!; •Чине е ын фрунтеа ынтречерий?; •Урмаць екземплул фронташилор!; •Асортимент богат; •Ын бригада ероулуй; •Трей лечений ла пост; •Опт мий де иноваций	•Hotărârile Congresului al XXV-lea al PCUS – în veață!; •Să sporim producția de lapte; •5000 kilograme – obiectiv real!; •Cine e în fruntea întrecerii?; •Urmați ezeemplul fruntașilor!; •Asortiment bogat; •În brigada eroului; •Trei decenii la post; •Opt mii de inovații
<i>Молдова социалистэ</i> , 4 юние 1976, N° 129	<i>Moldova socialistă</i> , 4 iunie 1976, N° 129
•Порнинд де ла фапте конкрете; •... Яр комбайнеле ну-с гата; •Штафета сукчеселор; •Сэ се респекте техноложия; •Ынвингэторь ын ынтречере; •Пленара КЧ ал комсомолулуй дин Молдова;	•Pornind de la fapte concrete; •... Iar combainele nu-s gata; •Ștafeta succeselor; •Să se respecte tehnologia; •Învingători în întrecere; •Plenara CCE al comsomolului din Moldova;

• Экспериментна фолоситоаре а совхозулуй-фабрикэ «Ромăнешть»; • Ыналте декораций але патрией; • Ын мемория луй Христо Ботев; • Сэ ынтедим ритмул продукцией де лапте!	• Ecsperiența folositoare a sovhozului-fabrică „Romănești”; • Înalte decorații ale patriei; • În memoria lui Hristo Botev; • Să întețim ritmul producției de lapte!
Молдова социалистэ, 5 юние 1976, N° 130	Moldova socialistă, 5 iunie 1976, N° 130
• Май бине ынсямнэ май мулт; • Че а трансмис телетайпул?; • Сэ комбатем омида де кымп; • Фата де пе малул Ниструлуй	• Mai bine înseamnă și mai mult; • Ce a transmis teletaipul?; • Să combatem omida de câmp; • Fata de pe malul Nistrului
Молдова социалистэ, 6 юние 1976, N° 131	Moldova socialistă, 6 iunie 1976, N° 131
• Азь е зиуа амелиораторулуй	• Azi e ziua amelioratorului
Молдова социалистэ, 8 юние 1976, N° 133	Moldova socialistă, 8 iunie 1976, N° 133
• Се апропие сечеришул; • Дарул де а креа; • Ла ынтречере ку тимпул; • Комуникат комун ку привире ла стабилиря релациилор дипломатиче ынтре Униуня Републичилор Советиче Сочалисте ши Република Филипине; • Зиуа амелиораторулуй ла Кишинэу; • Позиция активэ а комунистулуй; • Прин призма вииторулуй; • Объективул фундаментал; • Унитатя динтре кувынт ши фаптэ	• Se apropie secerișul; • Darul de a crea; • La întrecere cu timpul; • Comunicat comun cu privire la stabilirea relațiilor diplomatice între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Filipine; • Ziua amelioratorului la Chișinău; • Poziția activă a comunistului; • Prin prisma viitorului; • Obiectivul fundamental; • Unitatea dintre cuvânt și faptă
Молдова социалистэ, 9 юние 1976, N° 134	Moldova socialistă, 9 iunie 1976, N° 134
• Талентул де а креште пыне; • Лакуне че ну путяу сэ ну фие...; • Чел май валорос капитал; • Визитэ де приетение; • Ынтр’о атмосферэ де стрынсэ приетение; • Кувынтаря луй Ф. Кастро; • Расиштий ну се астымпэрэ; • Ын легэтурэ ку ситуация дин Либан	• Talentul de a crește pâne; • Lacune ce puteau să nu fie...; • Cel mai valoros capital; • Vizită de prietenie; • Într’o atmosferă de strânsă prietenie; • Cuvântarea lui F. Castro; • Rasiștii nu se astâmpără; • În legătură cu situația din Liban
Молдова социалистэ, 10 юние 1976, N° 135	Moldova socialistă, 10 iunie 1976, N° 135
• Ажотор речипрок, скимб де експериментэ; • Пэмынтул чере кэлдурэ инимий...; • Сэ фие апа куратэ!; • Че скриу газетеле лумий; • Базин ку гинион; • Каса ноастрэ	• Ajutor reciproc, schimb de ecsperiență; • Pământul cere căldură inimii...; • Să fie apa curată!; • Ce scriu gazetele lumii; • Bazin cu ghinion; • Casa noastră

Молдова социалистэ , 12 юние 1976, № 136	Moldova socialistă , 12 iunie 1976, № 136
• Супрема преокупаре а агрикулторилор; • Кум не ва гэси сецеришул?; • Трандафир де ла Молдова	• Suprema preocupare a agricultorilor; • Cum ne va găsi secerișul?; • Trandafir de la Moldova
Молдова социалистэ , 13 юние 1976, № 137	Moldova socialistă , 13 iunie 1976, № 137
• Майструл – организатор ши едукатор; • Ын кымп – рампе де ажитацие; • Сэ ынтэрим ритмул продукцией де лапте; • Конфекционарий; • Униуня РСС – Монголия: приетение ши фрэцие; • Че а арэтат контролул; • Сынт трашь ла рэспундере	• Maistrul – organizator și educator; • În câmp – rampe de agitație; • Să întărim ritmul producției de lapte; • Confecționarii; • Uniunea RSS – Mongolia: prietenie și frăție; • Ce a arătat controlul; • Sânt trași la răspundere
Молдова социалистэ , 15 юние 1976, № 139	Moldova socialistă , 15 iunie 1976, № 139
• Сезонул де консерве а ынчепут; • Сарчинь де неаманат; • Кале бунэ, Рoadэ ноуэ!; • «Мэрунцисурь» че требуеск ликидате; • Ын «листа де букате» а анималелор	• Sezonul de conserve a început; • Sarcini de neamănat; • Cale bună, Roadă nouă!; • „Mărunțișuri” ce trebuiesc lichidate; • În „lista de bucate” a animalelor
Молдова социалистэ , 17 юние 1976, № 141	Moldova socialistă , 17 iunie 1976, № 141
• Ексиженцэ ши респонсабилитате; • О преокупаре а тутурор; • Нормэ де господэрие; • Ын тумултул ынтречерий; • Резерве але дезволтэрий помикултурий	• Ecsigență și responsabilitate; • O preocupare a tuturor; • Normă de gospodărie; • În tumultul întrecerii; • Rezerve ale dezvoltării pomiculturii
Молдова социалистэ , 27 юние 1976, № 149	Moldova socialistă , 27 iunie 1976, № 149
• Ын констелация фрэцией; • Сат фрумос ку оoамень харничь; • Ынтр’ун час бун, сецериш! Ын районул Вулкэнешть с’ау косит ынтыиле полоаже; • Имн Републичий; • Адевэрул историк а триумфат; • Мисикня мобилизатоаре а газетелор	• În constelația frăției; • Sat frumos cu oameni harnici; • Într’un ceas bun, seceriș! În raionul Vulcănești s’au cosit întâile poloage; • Imn Republicii (poezie de Dumitru Matcovschi); • Adevărul istoric a triumfat; • Misiunea mobilizatoare a gazetelor
Молдова социалистэ , 30 юние 1976, № 151	Moldova socialistă , 30 iunie 1976, № 151
• Ын нумеле пэчий ши прогресулуй сочиал; • Кувынтаря товарэшулуй Е. Хонеккер	• În numele păcii și progresului social; • Cuvântarea tovarășului E. Honneker

Puterile norodului sovetic sânt nesăcate. În Moldova socialistă, 5 iulie 1946, N° 130 (4142)

Кувинтары историка а товаришулуй Сталин дела 3 июлие 1941 а ридикат путериле естя нунумарате але породудуй советик ши ле-а индиратат сире ун сынгур цел—апарире слободей ши неагитририй Патрией ноастре, дигстружерд душманудуй, ле-а индиратат сире бируинца. «Мерже ворба, ши аша фел,—а спус товаришулуй Сталин,—деспре вяца ши мюаря статулуй советик, деспре вяца ши мюаря породаелор Униуний РСС, деспре ател—орь породаеле Униуний Советиче сэ фие слободей, орь сэ каде ши робие». Аретынд тоаго адичичия примекдий, каре аменица финицаря инсаи а Патрией ноастре, товаришулуй Сталин а лэмурут оаменалор советичь, кэ рэзбол иншотрица Иерманий фашисте ну-й ун рэзбой обшнугит интре доуэ армате, кэ аиста шй ун маре рэзбой тотпородник центру апараря Патрией, целул кэруа шй ну нумай личидаря примекдий, каре аменица маре ноастре, дар ши ажутораря тутурор породаелор Еуропей, каре жем суб жугла фашизмудуй герман.

Ку исравь фэре самэи пе фронт ши ин спателе фронтудуй ауреспуне оамений советичь ла кемаря кондукторудуй де а реконструи тоате мушка лор ши кич ноу, аша кум чере време де рэзбой. Тоагэ нара с'а префуге интр'ун лагер уник, каре трэшеге ку ун сынгур гинд, ку о сынгурэ вэзунца, ку о сынгурэ воинца; тоагэ центру фронт, тоагэ центру бируинца! Оамений советичь дуптау ши мунчау, фэре сэ-шь круце путериле. Не диншаш шй инсуфлэция ши-й дучя ла бируинца мареле Сталин. Ку юбире ши рекуноштинце адичке породаел ностру ма нумеште пе товаришулуй Сталин вэзвиторул Патрией, инсуфлэциторул ши организаторул бируиний ноастре историче, креаторул ей жемнал.

Доториче политичий инцелеште ши цривэзэтоаре а партидудуй луй Ленин—Сталин, нара ноастре а фос превагитэ центру апараря активэ. Политича сталиниста а индустриализэрий царий ши а коллективизэрий госпозэрий сэтештэ а креат путинциле материалэе требуинчоасе, центру ла Армата ноастре Рошиэ сэ поате рэзиста ла лозатура арматей жермане наармате пинэ ши динць ши ку практикэ ши рэзбоае котропотоаре, с'о рэсингитэ, да апой с'о инфрингит ши с'о дигстругэ пешелни. Шн анул 1940—анул дин урма диннантлэ рэзбоауи—продукчя сикшеж интреч нивелуд дин анул 1913 де лэпату орь, продукчя онэлудуй—де 4,5 орь, добындаря кэрбуналор—де

ангэ а обштия советиче, приетения де неклиптит а породаелор дин Униуний РСС, инцелашта конлудере сталиниста политича, миантаре ши деспре стат—лэ вэзвареле путерилор несăкате але породаелор ностру, маршия ши путеря де небируит а кэруа тоате лумя а вэзут-о ку окий сэй ши аниш Марелуй рэзбой пентру апараря Патрией. Шн сэмэицата историка а кувинтарий дела 3 июлие 1941 а товаришулуй Сталин шй ин ател, кэ еа а мобилэзат путериле естя нунумарате ши а инсуфлэцят пе тогь оамений советичь ла исравь де мунка ши де дупта; ш-а инарипат ку кемаря инфакаратэ:

— Биннанте, центру бируинца ноастре!

Центру бируинца ноастре аурэптат осташий Арматей Рошия, фэре а-шь круца вяца, фэре а-шь круца снэжеле лор. Центру бируинца ноастре аурэптат миллиоане де трудиторь дин спателе фронтудуй—ачей, каре турна овал ши добындуй кэрбуинь, каре конструи танкурь ши фабрику сварлудур, ачей, каре аруа ламманул ши креау ши лабораторелэ штинцифиче. Центру бируинца ноастре!—а девинт дэваза де дупта а фиксэруй ом советик.

Ну нумай ной, оамений советичь, —тоагэ лумя а вэзут ши с'а инкредитанц, кэ центру породаел ностру ероу, породаелор ностру нус сэтештэ, пе каре сэ ну де поате луй, нус греуэцэ, пе каре сэ ну де поате бируи, ел шй гата сэ маргэ ла орчье инспурь, ла орчье жертфе, ел ну ва лесэ ничэзатэ дин миниле салэ ддредул де шутэ, пе каре-с скрисе кувинтеле сталинисте.

— Биннанте, центру бируинца ноастре!

Путериле де несăкат але породаелуй советик, каре аурэптат маря маря ноастре бируинца историка, креск, сэ дисфэшура, сэ интареск аму, кинд нара а трекут ла зидиря пашника, кинд пе тоагэ супрафаца пэмнитулуй советик сэ лэзэскэ зидириче пилетичий вой. Роаделе стрэлучите, каре креск дин ши ин вя, але интречэрий сочялисте центру амплиларь биннанте де ерок а планулуй де чинч ани пе мартуреск, кэ пе фронтул мунчий креаторе бируинца а фи а ноастре. Ла мунка де уйгаре де сине, кэ ши ин аниш инкредиторь греде дин време рэзбоауи, пе оамений советичь шй индромязэ партидуй слэвит ал болъшевичилор, шй дучэ иннанте мареле Сталин—креаторул жемнал ал тутурор бируинцилор породаелуй советик.

(Дин артикулэ де фонд ал газетей „Правда“ дела 3 июлие 1946).

Puterile norodului sovetic sânt nesăcate

Ca o cauză a lor vitală au primit oamenii sovietici planul stalinist de cinci ani al restabilirii și dezvoltării gospodăriei norodnice a țării noastre. Sarcinile, puse de peatiletca nouă, îs grandioase. În cinci ani om trebui nu numai să lichidăm ruinările urieșe, pricinuite de cotropitorii germano-fașiști industriei noastre, gospodăriei sătești, transportului, orașelor și satelor noastre, nu numai să ajungem la nivelul dinnaintea războiului al tuturor ramurilor gospodăriei norodnice, dar și să-l întrecem cu mult. Sarcinile îs grele, ele cer încordarea tuturor puterilor materiale și sufletești ale țării. Norodul sovetic s'а apucat de dizlegarea sarcinilor estea fără să subprețuiască greutățile, care

stau în calea lui. În aceeași vreme el are o încredere trainică și neclintită în sporul lucrului său, în puterile sale creatoare.

Încrederea iasta îi întemeetă pe un așa fundament trainic, ca practica de veață a milioaneilor de oameni. Da ceva mai prețios și mai convingător decât practica iasta, cum se știe, n'a fost și nu este nimic pe lume. Faptul, că Uniunea Sovietică a eșit biruitoare din războiul cel mai greu și cel mai crâncen, pe care l-a purtat cândva Patria noastră, mărturisește în chip strălucit despre puterea mare și de nebiruit a orânduiei sovietice, a norodului sovietic. Războiul ne-a arătat, câtă dreptate a avut marele nostru conducător și comandant de oștiri, tovarășul Stalin, spunând cu cinci ani în urmă, câteva zile după năvălirea mișlească a Germaniei asupra Uniunii Sovietice, în cuvântarea sa, ținută în zăua de 3 iulie 1941 la radio:

„Puterile noastre îs de nenumărat. Dușmanul îngâmfat a trebui degrabă să se încredințeze de aeasta”.

Cuvântarea istorică a tovarășului Stalin dela 3 iulie 1941 a rădicat puterile estea nenumărate ale norodului sovietic și le-a îndreptat spre un sânghur țel – apărarea slobodei și neatârării Patriei noastre, distrugerea dușmanului, le-a îndreptat spre biruință.

„Merje vorba, în așa fel, – a spus tovarășul Stalin, – despre veața și moartea noroadelor Uniunii RSS, despre aceea – ori noroadele Uniunii Sovietice să fie slobode, ori să cadă în robie”. Arătând toată adâncimea primejdiei, care amenința ființarea însăși a Patriei noastre, tovarășul Stalin a lămurit oamenilor sovietici, că războiul împotriva Germaniei fașiste nu-i un război obișnuit între două armate, că aista îi un mare război totnorodnic pentru apărarea Patriei, țelul căruia îi nu numai lichidarea primejdiei, care amenință țara noastră, dar și ajutorarea tuturor noroadelor Europei, care jem sub jugul fașizmului jerman.

Cu isprăvi fără samăn pe front și în spatele frontului au răspuns oamenii sovietici la chemarea conducătorului de a reconstrui toată munca lor în chip nou, așa cum cere vremea de război. Toată țara s'a prefăcut într'un lagăr unic, care trăește cu un sânghur gând, cu o sânghură năzuință, cu o sânghură voință: totul pentru front, totul pentru biruință! Oamenii sovietici luptau și munceau, fără să-și cruțe puterile. Pe dânșii îi însuflețea și-i ducea la biruință marele Stalin. Cu iubire și recunoștință adâncă norodul nostru îl numește pe tovarășul Stalin izbăvitorul Patriei, însuflețitorul și organizatorul biruinții noastre istorice, creatorul ei jenial.

Datorită politicii înțelepte și prevăzătoare a partidului lui Lenin – Stalin, țara noastră a fost pregătită pentru apărarea activă. Politica stalinistă a industrializării țării și a colectivizării gospodăriei sătești a creat puțințile materiale trebuincioase, pentru ca Armata noastră Roșie să poată rezista la lovitura armatei jermane înarmată până în dinți și cu practică în războaie cotropitoare, s'o răspingă, da apoi s'o înfrângă și s'o distrugă pedeplin. În anul 1940 – anul din urmă dinnaintea războiului – producerea schijeii întrecea nivelul din anul 1913 de patru ori, producerea oțălului – de 4,5 ori, dobândirea cărbunilor – de 5,5 ori, dobândirea naftei – de 3,5 ori, producerea grânelor de marfă era mai mare cu 17 milioane tone, producerea bumbacului întrecea nivelul din anul 1913 de 3,5 ori.

Putințele materiale, create în urma politicii staliniste a industrializării țării și colectivizării gospodăriei sătești, partidul comunist a știut să le folosască drept pentru ca să disfășure producerea militară și să aprovizioneze armata Roșie cu toate cele trebuincioase în învoelile războiului contimporan.

Uniunea Sovietică a biruit deatâta, că orânduiala noastră obștească îi într'adevăr o orânduială norodnică; ea a crescut din sânul norodului și-i susținută cu tărie de dânsul.

Uniunea Sovietică a biruit deatâta, că orânduiala noastră de stat îi întemeetă pe prietenia și colaborarea frățască a tuturor noroadelor din Uniunea RSS; ea înfățășază o așa sistemă de organizare de stat, care mai bine decât în orice stat multinațional a dizlegat problema națională și problema colaborării națiilor.

Uniunea Sovietică a biruit deatâta, că armata noastră Roșie îi o armată contimporană de clasa întâi, care are armament pedeplin contimporan, comandiri cu practică și calități înalte morale și de luptă.

Uniunea Sovietică a biruit deatâta, că sforțările ei militare erau îndrumate de mâna puternică și încercată a partidului comunist, a partidului lui Lenin – Stalin.

Uniunea Sovietică a biruit deatâta, că în fruntea armatei noastre și poporului nostru stă marele conducător și comandant de oștiri Iosif Vissarionovici Stalin.

Patriotismul sovetic dătător de veață, unitatea morală-politică monolită a obștii sovietice, prietenia de neclintit a noroadelor din uniunea RSS, înțeleapta conducere stalinistă politică, militare și de stat – iată izvoarele puterilor nesăcate ale norodului nostru, măreția și puterea de nebiruit a căruia toată lumea a văzut-o cu ochii și în anii Marelui război pentru apărarea Patriei. Însămătatea istorică a cuvântării dela 3 iulie 1941 a tovarășului Stalin îi în aceea, că ea a mobilizat puterile estea nenumărate și a însuflețit pe tăți oamenii sovietici la isprăvi de muncă și de luptă, i-a înaripat cu chemarea înflăcărâtă:

- Înnainte, pentru biruința noastră!

Pentru biruința noastră au luptat ostașii Armatei Roșii, fără a-și cruța veața, fără a-și cruța sânjele lor. Pentru biruința noastră au luptat milioane de truiditori din spatele frontului – acei, care turnau oțal și dobândeau cărbuni, care construiau tancuri și fabricau snareaduri, acei, care arau pământul și creau în laboratoarele științifice. „Pentru biruința noastră” – a devenit deviza de luptă a fiecărui om sovetic.

Nu numai noi, oamenii sovietici, – toată lumea a văzut și s'a încredințat, că pentru norodul nostru erou, norod truiditor nu-s cetății, pe care să nu le poată lua, nu-s greutății, pe care să nu le poată birui, el îi gata să margă la orice lipsuri, la orice jertfe, el nu va lăsa niciodată din mâinile sale drapelul de luptă, pe care-s scrise cuvintele staliniste:

– Înnainte, pentru biruința noastră!

Puterile de nesăcat ale norodului sovetic, care au garantat marea noastră biruință istorică, cresc, se disfășură, se întăresc amu, când țara a trecut la zâdirea pașnică, când pe toată suprafața pământului sovetic se lărjesc zâdirile peatiletcii noi. Roadele strălucite, care cresc din zî în zî, ale întrecerii socialiste pentru împlinirea înnainte de sroc a planului de cinci ani ne mărturisesc, că pe frontul muncii creatoare biruința a fi a noastră. La munca de uitare de sine, ca și în anii încercărilor grele din vremea războiului, pe oamenii sovietici îi îndrumează partidul slăvit al bolșevicilor, îi duce înnainte marele Stalin – creatorul jenial al tuturor biruinților norodului sovetic.

(Din articolul de fond al gazetei „Pravda” dela 3 iulie 1946).

2

СЭ СТЭМ ЛА СФАТ

Оамений сэ фие либерь де рэмэшицеле трекутулуй

ДУПЭ КУМ а менионат К. Маркс, социетатя социалиста «пэстрэзэ» ынкэ дин тоате пунктеле де ведере — экономик, морал ши рационал — ампрента социетэций векь, дин сындуд каря а ешитэ». Ын виртута фапулулуй, къ социетатя социалиста екзистэ релатив ну демулт, ын еа се май менцион рэмэшицеле але лумий векь.

Н'ау дрептате чей, каре афирма, кум къ преждекэциле капиталисте, сынт проприт доар оаменилор жеберашей векь. Дин пакате, еле дэйнуде ши ын конституция унора дин оамений, крескуць ши едукэцэ ын аний Пугерий Советиче.

Мажоритатя ковыршиктоаре а тинеретулуй ностру е патрионса, дэсингур, де идеиле комунисте. Дар се ынтымпилэ ши аша, къ вре-ун тынээр, каре н'а възут нич одата ун капиталист сау ун «мошнер», се афундэ ын мочирла «филистеризмулуй» ши аитор рэмэшицеле капиталисте ши ну се поате дескотороси ку уна, ку доуэ де еле. Ва сынт казурь, ыннд ши оамень маторь ши кульч ну се пот дезобра де преждекэць. Ёй ынкалкэ дисциплина де стат, се поартэ урыт ын вяца де тоате зпеле, сынт индивидуализмь орь се афлэ ын мрежелэ религий.

Примеждия, че о презинта рэмэшицеле капитализмулуй дин конституция оаменилор, конста ануме ын фапулу, къ еле сынт фоарте выабиле. Традицише, обичеюриле, че с'ау формат ын денурс де милений, ну пот фи дезредэцилате ын чей кышья аечь де ашь де екзистенция а орындурий социалисте. Уний сынт де пэреде, къ конституция социалиста а оаменилор се дезволта меруе ши, прия урмаре, преждекэциле капиталисте вор диспаре де ла сине. Пэреде ача-ста е кыт се поате де трынэть. Марксизм-ленинизмул не ынпаца, къ чей чей векь нич одата ну чедэзэ локул ноулуй фэра а се ымпотрива. Ноул, ынса, биреу векул. Дар са ну уйтэм къ «ынтр'о ливадэ пэражиянэ буржуениле креск ын вое». Деч, ши слэбиря идеологийей идеологийей социалисте поате дуче ла интенсификация инфуенцей идеологийей буржезе.

Ын социетатя социалиста, унде ау фост демулт ликвидата класеле експлоататоаре ши члэе штинца а девенит ку адеврэцэ ун бун ал народулуй, мажоритатя оаменилор мунчий с'ау дезис демулт де бисерикэ. Дар аста ну ынсымяэ, къ поате фи слэбитэ дупта идеологийей ымпотрива преждекэцилор религиоасе. Се чере дезфашуратэ о маре мунья де пропагандэ штинци-фико-атеистэ.

Дар дуптынд ымпотрива раулулуй, десеорь рудем доар креянжеле, лэсмыд интанте рэдэчиниде, прия пуцикэ атенцие анордэм черинцелор спиритуале але челор кредитчишь, каре десеорь доар дин депривдере ресектэ унеле обичеюрэ религиоасе.

распол, ануа бригэзий се сербязэ директ ын ливадэ, ла сербатоаре ын оспель дин Москва, Ленинград, Одеса, Мурманск, ба кяр дин цэриле социалисте.

Ын декуре де вякурь кэлэторий дин диферите цэрь адмирау нунциле молдовенешть. Офичинате ынтр'ун фел ноу, еле ау девенит ши май фрумоасе. Нушта комсомолите — ачест обичей ноу ши фрумос с'а нэскут ын сатул Чобруччу, районул Тыраспол, ынкэ акум 10 ашь.

Креаря де ной традиций есте о кауза а ынтрегулуй народ ши требуе са фие резолватэ ын колектив. Организацииле де партид, челе комсомолите, синдинале требуе са фие интересате, ын примул рынд, де пропагандя лор. Ноуа жебераше де оамень, аре невое де сербаторь дэинкоасе, ку ун богат конципнт идейник.

О УРЫТЭ РЭМЭШИЦЭ а трекутулуй есте ши бедня. Ши «ероий стиклей», спре регретул ностру, сынт «фигурь» дестул де реале. Ыне аиче зикала народника: «Ынул асербэзэ вяца». Алкооул атраже дупэ сине урмэрь — граве атыт материале, кыт ши физиче. Ной ам ликвидат рэдэчиниле социале але алкоолизмулуй, ынса н'ам ликвидат, дакэ се поате спуне аша, «психология» бецией. Алкооул дэунязэ фоарте мулт омулуй, кыт фоарте релеле те деприва ку бэутура, дар фоарте греу те дебарэсэць де еа. Ши ятэ, оамень бине възудь ши стимаць ын коллектив нимерск, дин кауза алкоолулуй, ын намере де трынэре, сэвыршеск фалте хулиганешть, ынжосекс демнитатя колежнлор, жиглеск феметале.

Мареле педагог А. С. Макаренко спуня: «Ынкэуратура есте чя май въздытэ, чя май мэрунтэ, чя май низерэ ши ефтинэ тикэлошия, чя май сэлбатика липса де култура, о негаре чыникэ, образникэ ши хулиганизэ а стимей ноастре фаца де фемее, фаца де кыля ноастре спре о фрумусеце профундэ ши ку адеврэцэ уманэ».

Поате оаре ун тынээр са фие едукат ын спиритул атитудиний курасте ши чинисте фаца де фемее, дакэ де мик копил ауде деспре «а нумай тикэлоший, кынд о деприве са привяскэ драгостя дин пунктул де ведере, не каре историй уманэ ла кондамнат демулт? Путем ной оаре сэ ну не алатарэм ла пареря луй А. С. Макаренко, кум къ «орьче барбат, каре се ва абдине де ла ынжурэтурэ, ва чере сэ факэ ла фел ши товарэшудуй сау ши фиекарый аша зис «ероу», ва адуце ун фолос енори копиллор ностри ши ынтрехий ноастре социетэць».

Дин пакате, бедня ши инжуринеле се ымплетеск фоарте стрыкс, ренаск митокэния ши батжокура, атыт де фреквенте ын социетатя буржезе. Хулиганулуй поате са ловяскэ, сэ ынжуре, сэ-шь батэ жож де ун ом май ын вырста, са инсулте

не унор анумите лежь, ши Партидул Комунист ануме ши се спринжэне пе кыноашитера лор. Ын лумя капиталудуй либертата персонала а омулуй се мэсарэ прия сума профитурилор. О асфел де «филозофие» ындренэциште орьче кримэ. Ла ачелашь «довезь» рескург ревизионистий ши счиэзионистий, ростиндусе ымпотрива нечеситэций де а коносолда рындуриле класей мунчиотоаре.

Филозофия индивидуализмулуй есте стрэинэ омулуй мунчий. Фиекаре трудитор аоре интересе, каре ыл унеск ку миллионе де семей ай луй ынтр'ун колектив урнши, че се кэлэуэште де лежя веийей; фиекаре пенуру тоць ши тоць пенуру унуя. Аичэ сукэсесул фиекаря девенде де сукэсесул «кокуи», де ефортуриале уните але тутура. Ной врем ку тоций, ка уриашеле богэций але лэмынтулуй сэ се трансформе ынтр'о купэ а белшугулуй. Дар контрибуе оаре ла ачэста ачел че н'а адеват нимик ла ачэста купэ, ынса кауэ сэ ее о лингурэ кыт май маре ши сэ ее ымфруите дин бунул комуны?

О нормэ де кондултэ пенуру фиекаре ом советик е де а да май ынтий социетэций, ш'аопэ сэ ее де ла еа. «Де ла фиекарэ — дупэ капачитэць, фиекарэ — дупэ черинше», ачэста-й принчицил комунизмулуй. Ка фиекарэ са поате кэлэца дупэ требуенице, се чере сэ фие крэт ун белшут де тоате, яр еа поате фи крэт нумай ку кондия, ка фиекарэ ом сэ пунэ ла диспозиция социетэций тоате аптитудиниле сале.

В ЯЦА МУЛТИЛАТЕРАЛЭ, богэцэ ын евенименте, е ын плинэ феребэ ын журул ностру. Ынса еа трынэ алэтурэ де омул мескин, фэра сэ-й трызяскэ ынкалте аспираций, гандурь, сентименте. Се спуне ын народ, къ ши епуреле е феричит ын фелул сау. Дар не чинеле поате мулдэми о асфел де феричирэ? Ну тоате ачэстя, вяца унуя, ом мескин е дин кале афарэ де калцикэ. Червул луй де интересе, черинцелэ луй сынт екстрем де ынгусте, се редук де фапт ла мынкаре орь ла мода де а колекциона туалете. Ёл ну кэлэца чич о сатисфакция ын муника, ын ынтылнрилэ ку оамений интересанць ш. а. м. д.

Кэ омул ачэста ну есте ын старе сэ ынцелэга фрумусул — н'ам путя спуне. Ачэста капачитате дормитэць ундева ын стрэфундул суфлетудуй луй. Дар пенура а о трынэ ла вяца, се чер ын примул рынд кыноштинце.

Ун професор а обсерват ла лекция: «Ун ом аналфабет трынэште о вяца, унул пуцин штинтор де каре — доуэ вещь, омул че шти каре — трей вещь, яр омул култ — о мне де вещь». Фэра кыноштинце омул ну поате са пинэскэ азь ын пас ку вяца социетэций. Ёл аре невое де кыноштинце пенура ашь форма о кончепцие жукэ деспре челе май диверсе проблеме, пенуру

РЕЛИГИЯ ши ритуале релижиозе ый абат пе оамеъ де ла вища общяскя, адук о маре даук ятернала. Ын трукет ун Молдова бисерина сэрботоря песте 130 де дате «сринте». Ын району Клароа де екзаму ши вища ын презент се празнуеск апроксиматив 50 де сэрботоря релижиозе пе ан. Дупа дате девятте де а фи новембра, крестиници педя за вре-о 65—70 проценте дни амле де мунд.

Десебит де даунгоаре синт храмуриде. Бочине ын коллективни вяттодота ку ситоминиле, сустрямнд де ла дукру сате внтреъ. Фапул ачеста инфлуенция аз негати асура конинлор.

Ной н авел дретул сэ ромынем индиференць фаца де асфел де манифестарь урыте ши е ынт се поате де лаудабилэ инцидентив унор ораше ши сате де а крээ сэрботоря кой, май, фрумоасе ши май интересанте. Ын феалу ачеста, ын република ноастрэ капта о распадире дни че ын че, май ларэ сэрботоря ши обичеурь, легате де каштеря конинлор, касаторие, аюрдари титулудей де уларник аз кучичи коммунисте, сэрботория ветеранилор ш. а. м. л.

Доар ну ынтымплатор ынтр ун шир де сате дни райоане Тираспол, Единец, Хотовский, Вулянешть, Сорона, Страшенъ ш. а. колхозничий се дезин де сэрботоря релижиозе. Ынколхозуде ку вателе кородиче. Буноара, ын сатул Гринзуць, районл Единец, колхозничий артелудей агрикол «Молдова» ау хотарят се марезе ачял, ын прима думиница а дуний октомврие, сэрботоара ынтемарий колхозудей. Еа декурне фортэ интересант.

Се практикэ ши сэрботоря але мунчий — ачуа родей, ачуа бриганий а танцарей специалит, а витинудорудей, менажаторудей, креситорудей де вите. Сенсул «вектор сэрботоря е клар. Дяста мунка инестита омений се одиклеск ын комуни буюрануде де сучеселе обшнте. Буноара ын колхозуд «Ленин», районл Тираспол, де обичей, ея се цине таре фаца де ачуа май слаб денгт дансул. Ши ну сынт раре казуриле, кянд хулиганиа дуче директ ла крима.

Ын фамилия вичуй професор крестя фезорул Витя, Паринци ну-й рефудуу нимик. Ый плачы сэ трындэвясек — а дэрасит школа, с'а легат ну о компанне де хулигани. Алой ау урат бешине, жокула де кэрць, рисина де бань. Паринци й-ау фекут морала ши с'ау линишит. Яр песте ун тими гаренаре Витя а фост оморат де ачешь хулигань, фощий дуй «приетень».

Ун сервичну прост ле фак хулиганилор ачеш четидень, каре де драгил лиништий пропий се ситуяза пе позиция фиалистерудей лаш. Май мулт кяр. Сынт казурь, кянд милиция рецне пе вреуч хулиган, лар се гэсенте зяте унул май «нимос» ши-й а апарэ-ря хулиганудей.

Еа сэ не ынэнтэшым тракол, требе сэ дупата ынпогива, зурилор де беще ши хулиганизм, сэ штим кум се компорта омул ну нумай ла ынтерприндере, лар ши ачяса. Требе сэ дучем ачята пестру фиенкаре тынар, сэ ну-я лэсэм ын прада улшея, а елементелор криминале. Пентру ачяста се чер ефортуриле комуние але фамилий, школий, комсомолудей, коллективудей ынтренидери. Фиенкаре четидял требе сэ фиен респовес-бил пентру менцинера ординия публике.

Дуптынд пентру фрумосца религионлор интре оамени, ку лутем консидера мивунат омул, каре е фрумос ка екстериор, лар ромыне индиферент фаца де чей че-э ынколхозаро, се интересоз нумай де проприя-й персоана. О асфел де фрумосце ну-й денкят о поледэл сфтиня.

ОМУЛ Е ЛИБЕР ку адеварат нумай атунич, кянд штиче чей индиферент фаца де чей че-э ынколхозаро, се интересоз нумай де проприя-й персоана. О асфел де фрумосце ну-й денкят о поледэл сфтиня.

А ЛУА хотарыр юсте. История н а куюштитицелор о аша дезволтаре а куюштитицелор, ка ын шара ноастрэ. А мунчи ши а ынвиза девине о рагулэ женефидэ пентру фиенкаре мемору аз сачетатий ноастрэ. Ынвалз ачум ну нумай мунчиторь ши колхозничк апарте, чи ынтреяъ, коллективе де продукция. Адресьдуде-се тинере-тудей. В. И. Ленин презьиница, ка поате фи коммунист доар ачела ши нумай атунич, кянд ышь ва ынбогэчи мемория ку куюштитера тургор богэчинолор, пе каре де-а слаборат оменира.

Аста ну ынсямна, деситур, ка требе сэ штич абсолют тотул че есте пе думе. Куюштитицеле синт фолоситоаре атунич, кянд пот фи апликате ын практикя. Ын ачяста привница Л. Н. Толстой слухя, ка «куюштитицеле синт унялата, лар ну скопуд». Омул култ, деситур, требе сэ айос о идея сумарэ деспре тоате, лар сэ куюнасэ бине ачел доменун де каре есте легата активитатя дуй практикя.

Ной, чей едукать де Октомврие, кэлиць ын мунка конструкторий социалисте реконструим думя, дезарказем омул ачяши ши мурдэрия сочнетэций венк, градучем ын факт челе май муноасэ вие аче оменирий, фэурим думя ноуэ, лудя, адеваратэ фермичур умане — коммунизм.

А. МЕЛНИК,
лектор ла сочнетата «Штинца».

КЫТ ФАК СУТИМИЛЕ ДЕ ПРОЧЕНТ

ТИРАСЮЛ, 17 дечемврие.
(Кор. АТЕМ). Колхозуриде ши совхозуриде районудей ау обшнуд ун венит суинциментар де лэста 104 мий де рубле дэторгит ынбузэтанцирий калитэций дэпте-

Oamenii să fie liberi de rămășițele trecutului

După cum a menționat K. Marcs, societatea socialistă „păstrează încă din toate punctele de vedere – economic, moral și rațional – amprenta societății vechi, din sânul căreia a ieșit”. În virtutea faptului, că societatea socialistă eczistă relativ nu demult, în ea se mai mențin rămășițe ale lumii vechi. N-au dreptate cei, care afirmă, cum că prejudecățile capitaliste sânt proprii doar oamenilor generației vechi. Din păcate, ele dăinue și în conștiința unora din oamenii, crescuți și educați în anii Puterii Sovietice.

Majoritatea covârșitoare a tineretului nostru e pătrunsă, desigur, de ideile comuniste. Dar se întâmplă și așa, că vre-un tânăr, care n'a văzut nici odată un capitalist sau un moșier, se afundă în mocirla filisterizmului și altor rămășițe capitaliste și nu se poate descotorosi cu una, cu două de ele. Ba sunt cazuri, când și oameni maturi și culți nu se pot dezvăra de prejudecăți. Ei încalcă disciplina de stat, se poartă urât în veața de toate zilele, sunt individualiști ori se află în mrejele religiei.

Primejdia, ce o prezintă rămășițele capitalismului din conștiința oamenilor, constă anume în faptul, că ele sunt foarte viabile. Tradițiile, obiceiurile, ce s'au format în decurs de milenii, nu pot fi dezrădăcinate în cei câțiva zeci de ani de eczistență a orânduirii socialiste. Unii sunt de părere, că conștiința socialistă a oamenilor se dezvoltă mereu și, prin urmare, prejudecățile capitaliste vor dispărea de la sine. Păreră aceasta e cât se poate de greșită. Marcsizm-leninizmul ne învață, că ceea ce-i vechi nici odată nu cedează locul noului fără a se împotrivi. Noul, însă, birue vechiul. Dar să nu uităm că „într'o livadă părăjinită buruenile cresc în voe”. Deci, și slăbirea influenței ideologiei socialiste poate duce la intensificarea influenței ideologiei burgheze.

În societatea socialistă, unde au fost demult lichidate clasele експлоатatoare și unde știința a devenit cu adevărat un bun al norodului, majoritatea oamenilor muncii s'au dezis demult de biserică. Dar asta nu înseamnă, că poate fi slăbită lupta ideologică împotriva prejudecăților religioase. Se cere desfășurată o mare muncă de propagandă științifico-ateistă.

Dar, luptând împotriva răului, deseori rupem doar crenjile, lăsând intacte rădăcinile, prea puțină atenție acordăm cerințelor spirituale ale celor credincioși, care deseori doar din deprindere respectă unele obiceiuri religioase.

RELIGIA și riturile religioase îi abat pe oameni de la veața obștească, aduc o mare daună materială. În trecut în Moldova biserica sărbătorea peste 130 de date „sfinte”. În raionul Călărași, de eczemplu, și până în prezent se prăznuiesc aprocsimativ 50 de sărbători religioase pe an. După date departe de a fi complete, credincioșii perd la vre-o 65-70 procente din zile de muncă.

Deosebit de dăunătoare sunt hramurile. Bețiile în colectiv țin câteodată cu săptămânile, sustrăgând de la lucru sate întregi. Faptul acesta influențează negativ asupra copiilor.

Noi n'avem dreptul să rămânem indiferenți față de astfel de manifestări urâte și e cât se poate de laudabilă inițiativa unor orașe și sate de a crea sărbători noi, mai frumoase și mai interesante. În felul acesta, în republica noastră capătă o răspândire din ce în ce mai largă sărbători și obiceiuri legate de nașterea copiilor, căsătorie, acordarea titlului de udarnic al muncii comuniste, sărbătorirea veteranilor ș. a. m. d.

Doar nu întâmplător într'un șir de sate din raioanele Tiraspol, Edineț, Cotovschii, Vulcănești, Soroca, Strășeni, ș. a. colhoznicii se dezic de sărbători religioase, înlocuindu-le cu altele norodnice. Bunăoară, în satul Grinăuți, raionul Edineț, colhoznicii artelului agricol „Moldova” au hotărât să marcheze anual, în prima duminică a lunii octombrie, sărbătoarea întemeerii colhozului. Ea decurje foarte interesant.

Se practică și sărbători ale muncii – ziua roadei, ziua brigăzii, a tânărului specialist, a viticultorului, mecanizatorului, crescătorului de vite. Sensul acestor sărbători e clar. După o muncă cinstită oamenii se odihnesc în comun, bucurându-se de succesele obținute. Bunăoară, în colhozul „Lenin”, raionul Tiraspol, zâua brigăzii se serbează direct în livadă, la sărbătoare vin oaspeți din Moscova, Leningrad, Odesa, Murmansk, ba chear din țările socialiste.

În decurs de veacuri călătorii din diferite țări admirau nunțile moldovenești. Oficiate într'un fel nou, ele au devenit și mai frumoase. Nunta comsomolistă – acest obicei nou și frumos s'a născut în satul Ciobruciu, raionul Tiraspol, încă acum 10 ani.

Crearea de noi tradiții este o cauză a întregului norod și trebuie să fie rezolvată în colectiv. Organizațiile de partid, cele comsomoliste, sindicale trebuie să fie interesate, în primul rând, de propagarea lor. Noua generație de oameni are nevoie de sărbători luminoase, cu un bogat conținut ideinic.

O URĂTĂ RĂMĂȘIȚĂ a trecutului este și beția. Și „eroii sticlei”, spre regretul nostru, sunt figuri destul de reale. Bine zice zicala norodnică: „Vinul jenerează vina”. Alcoolul atraje după sine urmări grave atât materiale, cât și fizice. Noi am lichidat rădăcinile sociale ale alcoolizmului, însă n'am lichidat, dacă se poate spune așa, „psihologia” beției. Alcoolul dăunează foarte mult omului, căci foarte repede te deprinzi cu băutura, dar foarte greu te debarasezi de ea. Și iată, oameni bine văzuți și stimați în colectiv nimeresc, din cauza alcoolului în camere de trezire, săvârșesc fapte huligănești, înjosesc demnitatea colegilor, jignesc femeile.

Marele pedagog A. S. Macarenco spunea: „Înjurătura este cea mai vădită, cea mai mărunță, cea mai mizeră și eftină ticăloșie, cea mai sălbatică lipsă de cultură, o negare cinică, obraznică și huliganică a stimei noastre față de femei, față de calea noastră spre o frumusețe profundă și cu adevărat umană”.

Poate oare un tânăr să fie educat în spiritul atitudinii curate și cinstite față de femei, dacă de mic copil aude despre ea numai ticăloșii, când o deprinde să privească dragostea din punctul de

vedere, pe care istoria umană l-a condamnat demult? Putem noi oare să nu ne alăturăm la părerea lui A. S. Macarenco, cum că „orice bărbat, care se va abține de la înjurătură, va cere să facă la fel și tovarășului său și fiecărui așa zis „erou”; va aduce un folos enorm copiilor noștri și întrejii noastre societăți”.

Din păcate, beția și injuriile se împletesc foarte strâns, renașc mitocănia și batjocura, atât de frecvente în societatea burgheză. Huliganul poate să lovească, să înjure, să-și bată joc de un om mai în vârstă, să insulte o femeie. De obicei, el se ține tare față de unul mai slab decât dânsul. Și nu sunt rare cazurile, când huligănia duce direct la crime.

În familia unui profesor creștea feciorul Vitea. Părinții nu-i refuzau nimic. Îi plăcea să trândăvească – a părăsit școala, s'a legat cu o companie de huligani. Apoi au urmat bețiile, jocul de cărți, risipa de bani. Părinții i-au făcut morală și s'au liniștit. Iar peste un timp oarecare Vitea a fost omorât de aceeași huligani, foștii lui „prieteni”.

Un serviciu prost le fac huliganilor acei cetățeni, care de dragul liniștii proprii se situează pe poziția filisterului laș. Mai mult chear. Sunt cazuri, când miliția reține pe vre-un huligan, dar se găsește câte unul mai „inimos” și-i ia apărarea huliganului.

Ca să însănătoșim traiul, trebuie să luptăm împotriva cazurilor de beție și huliganism, să știm cum se comportă omul nu numai la întreprindere, dar și acasă. Trebuie să ducem lupta pentru fiecare tânăr, să nu-l lăsăm în prada uliței, a elementelor criminale. Pentru aceasta se cer eforturile comune ale familiei, școlii, comsomolului, colectivului întreprinderii. Fiecare cetățean trebuie să fie responsabil pentru menținerea ordinii publice.

Luptând pentru frumusețea relațiilor între oameni, nu putem considera minunat omul, care e frumos ca exterior, dar rămâne indiferent față de cei ce-l înconjoară, se interesează numai de propria-i persoană. O astfel de frumusețe nu-i decât o poleială efină.

OMUL E LIBER cu adevărat numai atunci, când știe ce îi cer lejiile naturii, veața socială și trăește conform acestor leji. Veața societății nu este un haos întâmplător, ci se supune unor anumite leji, și Partidul comunist anume și se sprijină pe cunoașterea lor. În lumea capitalului libertatea personală a omului se măsoară prin suma profiturilor. O astfel de „filozofie” îndreptățește orice crimă. La aceleași „dovezi” recurg revizioniștii și scizioniștii, rostindu-se împotriva necesității de a consolida rândurile clasei muncitoare.

Filozofia individualizmului este străină omului muncii. Fiecare truditore are interese, care îl unesc cu milioane de semeni ai lui într'un colectiv uriaș, ce se călăuzește de legea veții: fiecare pentru toți și toți pentru unul. Aici succesul fiecăruia depinde de succesul comun, de eforturile unite ale tuturor. Noi vrem cu toții, ca uriașele bogății ale pământului să se transforme într'o cupă a belșugului. Dar contribuie oare la aceasta acel ce n'a adăugat nimic la această cupă, însă caută să ee o lîngură cât mai mare și să se înfrupte din bunul comun?

O normă de conduită pentru fiecare om sovetic e de a da mai întâi societății, ș'apoi sa ee de la ea. „De la fiecare – după capacități, fiecăruia – după cerințe”, acesta-i principiul comunizmului. Ca fiecare să poată căpăta după trebuințe, se cere să fie creat un belșug de toate, ear el poate fi creat numai cu condiția, ca fiecare om să pună la dispoziția societății toate aptitudinile sale.

VEAȚA MULTILATERALĂ, bogată în evenimente, e în plină ferve în jurul nostru. Însă ea trece alături de omul meschin, fără să-i trezească înalte aspirații, gânduri, sentimente. Se spune în norod, că și epurele e fericit în felul său. Dar pe cine-l poate mulțami o astfel de fericire? Cu toate acestea, veața unui om meschin e din cale afară de jalnică. Cercul lui de interese, cerințele

lui sânt ecstrem de înguste, se reduc de fapt la mâncare ori la moda de a colecționa tualete. El nu capătă nici o satisfacție în muncă, în întâlnirile cu oamenii interesanți ș. a. m. d.

Că omul acesta nu este în stare să înțeleagă frumosul – n'am putea spune. Această capacitate dormitează undeva în străfundul sufletului lui. Dar pentru a o trezi la veață, se cer în primul rând cunoștințe.

Un profesor a observat la lecție: „Un om analfabet trăește o veață, unul puțin știutor de carte – două veți, omul ce știe carte – trei veți, iar omul cult – o mie de veți”. Fără cunoștințe omul nu poate să pășască azi în pas cu veața societății. El are nevoie de cunoștințe pentru a-și forma o concepție justă despre cele mai diverse probleme, pentru a lua hotărâri juste.

Istoria n'a cunoscut încă o așa dezvoltare a cunoștințelor, ca în țara noastră. A munci și a învăța devine o regulă jenerală pentru fiecare membru al societății noastre. Învăța acum nu numai muncitori și colhoznici aparte, ci întreprinderi colective de producție. Adresându-se tineretului, V. I. Lenin preîntâmpina, că poate fi comunist doar acela și numai atunci, când își va îmbogăți memoria cu cunoașterea tuturor bogățiilor, pe care le-a elaborat omenirea.

Asta nu înseamnă, desigur, că trebuie să știi absolut totul ce este pe lume. Cunoștințele sunt folosite atunci, când pot fi aplicate în practică. În această privință L. N. Tolstoi spunea, că „cunoștințele sunt unealta, dar nu scopul”. Omul cult, desigur, trebuie să aibă o idee sumară despre toate, dar să cunoască bine acel domeniu, de care este legată activitatea lui practică.

Noi, cei educați de Octombrie, căliți în munca construcției socialiste, reconstruim lumea, dezrădăcinăm ticăloșia și murdăria societății vechi, traducem în fapt cele mai luminoase vise ale omenirii, făurim lumea nouă, lumea adevăratei fericiri umane – comunismul.

A. Melnic, lector la societatea „Știința”

Omul și legea. Minorul de alături. În Moldova Socialistă, 3 noiembrie 1976, № 258 (13255)

ОМУЛ ШИ ЛЕЖЯ

Проблема образования молодежи — одна из актуальных проблем нашего общества. Мы должны обеспечить каждому подрастающему поколению условия для приобретения необходимых знаний, навыков и опыта. Это требует от нас серьезных усилий и затрат. Мы должны сделать все возможное, чтобы обеспечить каждому ребенку и подростку доступ к образованию. Это не только вопрос престижа, но и вопрос будущего нашей страны. Мы должны воспитать нового человека, который будет способен к труду, творчеству и ответственности. Мы должны обеспечить каждому ребенку и подростку условия для приобретения необходимых знаний, навыков и опыта. Это требует от нас серьезных усилий и затрат. Мы должны сделать все возможное, чтобы обеспечить каждому ребенку и подростку доступ к образованию. Это не только вопрос престижа, но и вопрос будущего нашей страны. Мы должны воспитать нового человека, который будет способен к труду, творчеству и ответственности.

МИНОРУЛ ДЕ

Наша задача — обеспечить каждому ребенку и подростку доступ к образованию. Мы должны сделать все возможное, чтобы обеспечить каждому ребенку и подростку условия для приобретения необходимых знаний, навыков и опыта. Это требует от нас серьезных усилий и затрат. Мы должны сделать все возможное, чтобы обеспечить каждому ребенку и подростку доступ к образованию. Это не только вопрос престижа, но и вопрос будущего нашей страны. Мы должны воспитать нового человека, который будет способен к труду, творчеству и ответственности. Мы должны обеспечить каждому ребенку и подростку условия для приобретения необходимых знаний, навыков и опыта. Это требует от нас серьезных усилий и затрат. Мы должны сделать все возможное, чтобы обеспечить каждому ребенку и подростку доступ к образованию. Это не только вопрос престижа, но и вопрос будущего нашей страны. Мы должны воспитать нового человека, который будет способен к труду, творчеству и ответственности.

ДЕ АЛЭТУРЬ

Важнейшая задача — обеспечить каждому ребенку и подростку доступ к образованию. Мы должны сделать все возможное, чтобы обеспечить каждому ребенку и подростку условия для приобретения необходимых знаний, навыков и опыта. Это требует от нас серьезных усилий и затрат. Мы должны сделать все возможное, чтобы обеспечить каждому ребенку и подростку доступ к образованию. Это не только вопрос престижа, но и вопрос будущего нашей страны. Мы должны воспитать нового человека, который будет способен к труду, творчеству и ответственности. Мы должны обеспечить каждому ребенку и подростку условия для приобретения необходимых знаний, навыков и опыта. Это требует от нас серьезных усилий и затрат. Мы должны сделать все возможное, чтобы обеспечить каждому ребенку и подростку доступ к образованию. Это не только вопрос престижа, но и вопрос будущего нашей страны. Мы должны воспитать нового человека, который будет способен к труду, творчеству и ответственности.

Omul și legea. Minorul de alături

Problema educației generației în creștere constituie obiectul unei griji permanente a partidului nostru. Această grijă se materializează prin creșterea unor tineri capabili și tineri, care posedă calități morale și politice mature și care pășesc pe prima linie a construcției comuniste în țara noastră.

Cu o deosebită căldură a vorbit de la tribuna Congresului al XXV-lea al partidului nostru L. I. Brejnev, Secretar General al CCE al PCUS, despre tineretul sovietic, chemat să continue cauza marelă, începută de părinții noștri, cauza construirii comunizmului; despre tineretul care este un ajutor credincios al partidului și pășește în avangarda construcției economice și culturale.

Norodul sovietic este mândru, pe bună dreptate, cu generația sa tânără. În același timp trebuie să recunoaștem, că se cer încă eforturi susținute, pentru ca tinerii și tinerele să îndreptățesc pe deplin înalta încredere. De ce? Pentru că în rândurile tineretului și a minorilor este încă mare numărul infracțiunilor, că avem scăpări în ceea ce privește educația etică, morală și prin muncă a acestei categorii a populației. Sunt evidente aceste neajunsuri în orașul Chișinău, în raioanele Călărași, Orhei, Cimișlia ș. a.

Partidul acordă o atenție deosebită educării tineretului în spiritul tradițiilor revoluționare, de luptă și de muncă ale norodului sovietic, creșterii unor tineri capabili de a traduce în fapt visurile leniniste, planurile grandioase de construcție economică și culturală în țara noastră. Lucrul acesta, însă, este legat indisolubil de sarcina respectării unui ordinii publice revoluționare, lichidării cauzelor și condițiilor, care generează încălcarea legilor sau alte fenomene antisociale. În munca aceasta nobilă își aduc contribuția organizațiile comsomoliste, družinele populare voluntare,

judecățile tovărășești, alte forțe ale obștimii. În majoritatea cazurilor ele crează în colective o atmosferă de stimă tovrărășască între oameni, de atitudine gospodărească față de muncă și față de proprietatea socialistă, de ecsijență, de intoleranță față de orice manifestare antisocială. În special trebuie să se acorde o atenție susținută preîntâmpinării infrafracțiunilor în rândurile tineretului, minorilor.

Organele administrative din republică, împreună cu organizațiile comsomoliste și sindicale, cu organele învățământului public au elaborat un complex de măsuri organizatorice și practice, menite să contribuie la lichidarea cauzelor și condițiilor de răspândire a infrafracțiunilor în rândurile generației în creștere. În fiecare an biroul CCE al ULCT din Moldova împreună cu colegiul ministerului nostru analizează chestiunile acestea, elaborând măsurile și recomandațiile respective. Sub conducerea organelor de partid și sovetice, în colaborarea strânsă cu activul obștesc, lucrătorii secțiilor afacerilor interne din raioanele Glodeni, Edineț, Telenești, Fălești ș. a. înfăptuiesc un complex de măsuri bine chibzuite educative-profilactice, ideologice și organizatorice, obținând o reducere substanțială a criminalității în rândurile tineretului în genere și al minorilor în special.

Suntem, însă, nevoiți să constatăm, că activitatea de profilacsie a infrafracțiunilor în rândurile tineretului mai suferă de neajunsuri serioase, ceea ce impune organelor de interne să perfecționeze, împreună cu organizațiile obștești, formele și metodele de muncă în acest domeniu.

Planificând întregul complex de măsuri profilactice contra infrafracțiunilor, trebuie să se țină sama de unele circumstanțe obiective. Printre persoanele, care într'un mod sau altul, bunăoară, au încălcat ordinea publică, fiecare a treea lucra la vre-o întreprindere sau organizație, fiecare al patrulea infractor nu lucra nicăieri (unii dintre ei erau școlari). Și încă ceva: fiecare al treilea minor a săvârșit infrafracțiunea, aflându-se sub influența băaturilor spirtoase.

Beția, printre altele fie spus, constituie una din principalele cauze ale delictelor și criminalității. S'a constatat, că aproape 60 la sută din cele mai periculoase infrafracțiuni au fost săvârșite de persoane în stare de ebrietate. E destul de răspândită beția printre minorii din orașele Bălți, Tiraspol și Chișinău, din raioanele Călărași și Rezina, ce au săvârșit de acum infrafracțiuni. Anul trecut la punctele sanitare pentru trezire din beție au fost aduși 50 de studenți (!) de la instituțiile de învățământ superior, 12 elevi ai școlilor de cultură generală și 104 – de la școlile profesionale-tehnice. Fenomenul acesta este o mărturie a faptului, că organele învățământului public, organizațiile obștești, colaboratorii miliției nu numai că scapă din câmpul lor de vedere munca educativă în rândurile tineretului și minorilor, dar controlează slab felul cum se respectă regulile de vânzare a băaturilor spirtoase de către întreprinderile comerciale și de alimentație publică.

E cazul să vorbim și de alte lacune privind educația juridică, etică și morală a tineretului, deficiente, ce au loc într'un șir de familii, școli, colective de muncă, la unele cămine, unde trăesc elevi sau muncitori tineri. Fără îndoială, educația omului nou este o sarcină mult mai complicată, decât, să zicem, organizarea producerii bunurilor materiale. În această ordine de idei nu poate fi justificată o asemenea practică, când la fiecare întreprindere, colhoz sau șantier se elaborează planuri de dezvoltare a producției, neglijându-se necesitatea de a se elabora planuri de muncă educativă, care să includă și munca individuală cu tineretul, în familiile „dificile”, măsuri de luptă contra beției și huliganizmului. Acolo, unde asemenea probleme sunt neglijate, înflorește indiferența față de tineret, e înaltă fluctuația cadrelor în rândurile acestuia, ceea ce generează încălcarea ordinii publice.

Anul acesta au fost controlate căminele școlilor profesionale-tehnice N° 3 și N° 37 și cel al școlii tehnice N° 1 din Chișinău. Au fost descoperite scule și chear utilaje, necesare pentru înzestrarea unui atelier mecanic. Înseamnă, că ele au fost furate. La unii elevi au fost găsite pumnale, bocse, bucăți de metal brut, obiecte, pe care tinerii le pregăteau spre a le folosi în diferite încăerări, pentru a pricinui cuiva leziuni corporale. Te uimește altceva – cine i-a insuflat unui tânăr, că stima el și-o poate câștiga numai cu ajutorul cuțitului? Și de unde atâta cruzime față de tovarășul său, gătița de a lovi fără milă în „adversarul” său eventual. Se vede, că atât în familie, cât și în școală, în colectivele de truiditori trebuie să i se inspire mai insistent fiecărui tânăr, că demnitatea se cucerește nu prin cruzime și violență, nu prin autoritatea pumnului, ci prin purtarea eczemplară, printr'un înalt grad de cultură, prin stima față de tovarășii săi, față de fiecare om sovetic. Cazurile, despre care am vorbit mai sus, trebuie să pună în gardă colectivele pedagogice, organizațiile de partid și comsomoliste de la instituțiile de învățământ.

O atenție deosebită se cere să se acorde educației ateiste în rândurile tineretului. Căci acolo, unde nu se duce munca cuvenită din partea organizațiilor respective, intervin țârcovnicii, sectanții, care otrăvesc conștiința nematurizată încă a tineretului, propagă idei fâțiș dușmănoase societății noastre, abat tinerii de la ezechutarea legilor, stimulând prin activitatea lor încălcarea ordinii publice, criminalitatea.

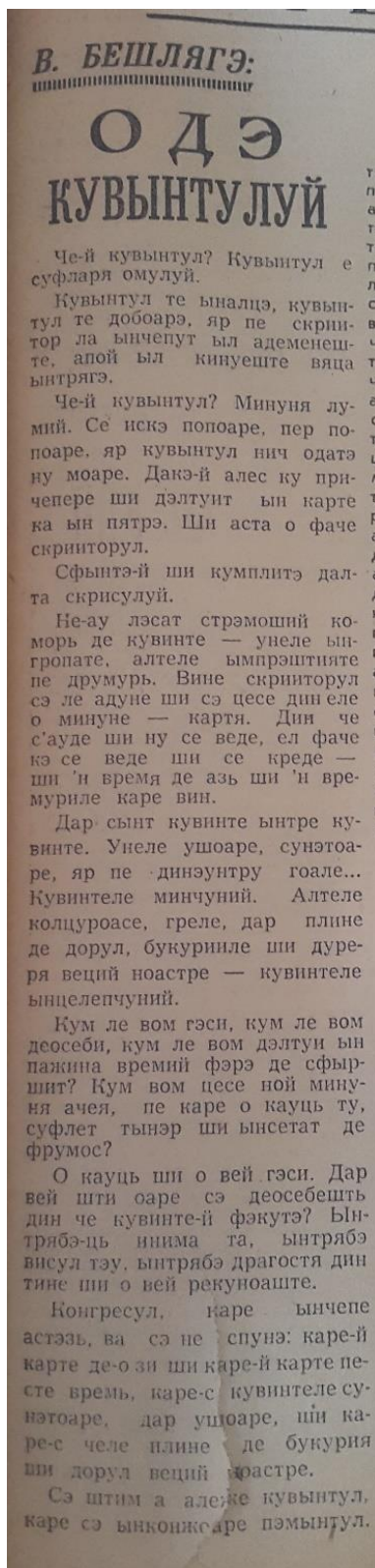
Munca de profilacție a infracțiunilor nu se poate limita numai la activitatea educativă și culturală în rândurile celor ce au săvârșit careva încălcări a ordinii publice. O atenție serioasă trebuie să acordăm minorilor, care încă n'au pășit pe calea criminalității, dar manifestă anumite tendințe nesănătoase, adică contravenienților potențiali. E vorba de organizarea unor ocupații serioase, raționale, de îmbunătățirea odihnei tineretului la locul de trai. Răspunderea pentru acest sector trebuie s'o poarte nu numai lucrătorii miliției, dar în primul rând, organele învățământului public, lucrătorii instituțiilor ecstrașcolare, cei ai oficiilor de eexploatare a locuințelor, organizațiile obștești, comsolul. Căci, lăsați în voia soartei, tinerii își găsesc singuri ocupații, deseori nu din cele ce ne-ar aranja, duc o veață parazită. Nu întâmplător uneori întâlnești pe străzile orașelor băețandri și fete tinere. Adunându-se în grupuri, ei cântă zgomots, deschid tranzistoarele, fac gălăgie, spun vorbe murdare, consumă băuturi spirtoase, în cele din urmă tulburând liniștea oamenilor. De aici pornesc infracțiuni și mai serioase. Tinerii și tinerele firește, nu s'ar decide la fapte antisociale și amonale, dacă energia lor nestăvilită ar fi canalizată la timp în direcția utilă societății, dacă pe lângă școli și birourile de eexploatare a locuințelor ar funcționa permanent cercuri tehnice, secții sportive.

O altă problemă. Noi, vârstnicii, suntem datori să purtăm grijă de veața și viitorul copiilor și din alt punct de vedere. Până acum în pământ se mai găsesc proiectile și mine, rămase de pe timpul războiului. Găsindu-le, ei trebuie să anunțe imediat instanțele respective pentru a se lua măsurile necesare de securitate. Ministerul nostru a difuzat în toate raioanele placatul special „Atenție – proiectilul!”, însă în multe școli din republică nu se duce munca cuvenită în această direcție. Nu mai puțin alarmantă este și starea cu privire la traumatismul de pe străzi. Anul trecut în urma avariilor auto și-au pierdut veața 105 minori, iar alți 547 au primit leziuni corporale foarte grave. Situația nu se îmbunătățește nici în anul curent.

În vremea de la urmă, sub conducerea organelor de partid și sovietice, în republică s'a desfășurat mișcarea în vederea creării punctelor de sprijin pentru profilacția infracțiunilor. De acum funcționează peste 150 de asemenea puncte. Anume aici își unesc eforturile în luptă cu încălcările ordinii publice drujinele populare, detașamentele proectorului comsolist, judecățile

tovărășești, comitetele de stradă și de imobil, inspectorii de sector ai miliției. Activând după un plan unic, aceste forțe ale obștimii desfășoară o muncă profilactică bine coordonată în vederea consolidării ordinii publice, aducându-și contribuția la îndeplinirea hotărârilor Congresului al XXV-lea al PCUS și ale congresului al XIV-lea al PC al Moldovei.

N. Bradulov,
ministrul afacerilor interne al RSS Moldovenești

V. Beșleagă. *Odă cuvântului. În Moldova Socialistă, 14 octombrie 1965, N° 242 (9791)*

Titluri și subtitluri excerptate din ziarul periodic *Moldova suverană* din anul 1990

Moldova Suverană (organ al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei, al Sovietului suprem și al Consiliului de miniștri ale R.S.S. Moldovenești), **4 mai 1990, Nr. 103**

O primăvară a frământărilor și a speranțelor; Domine primăvara renașterii!; La sesiunea întâi a Sovietului Suprem al R.S.S.M.; În Comisia electorală centrală pentru alegerea deputaților poporului al R.S.S.M.

Moldova Suverană, **5 mai 1990, Nr. 104**

Numai de pe pozițiile adevărului. În numărul de azi oferim cuvântul cititorului; Ochii, inima și conștiința poporului; Și ne doar, și ne frământă; Trecerea la ora locală; Ziarul și cititorul: contacte directe; Scrisori din România; În a opta zi de război; Laureții concursurilor Uniunii jurnaliștilor din Moldova;

Moldova Suverană, **6 mai 1990, Nr. 105**

La sesiunea întâi a Sovietului Suprem al R.S.S.M.; La Biroul Politic al C.C. al P.C.U.S.;

Moldova Suverană, **8 mai 1990, Nr. 106**

Întîlnire cu veteranii; Podul de flori de la Prut. Marea sărbătoare a neamului; Mai multă bunătate sufletească; „Ne-am bucurat de o primire caldă”. Savanți români la Chișinău;

Moldova Suverană, **15 mai 1990, Nr. 113**

Să fim ascultați și noi; Înainte mult mai este; Epicentrul restructurării e-n rațiunea noastră;

Moldova Suverană, **25 mai 1990, Nr. 121**

Sărbătoarea graiului matern;

Moldova Suverană, **10 iunie 1990, Nr. 134**

Cu privire la libertatea conștiinței și a organizațiilor religioase; Munca ideologică în prim plan;

Moldova Suverană, **12 iunie 1990, Nr. 135**

Ce ne doare, ce ne frământă. Tricolorului – loc de cinste; Produse fără chimicale; Geții și dacii (Nicolae Dabija);

Moldova Suverană, **16 iunie 1990, Nr. 138**

O revenire la economia directivistă este imposibilă; În memoria lui Mihai Eminescu; Conștiința națională: căutări și tentații;

Moldova Suverană, **24 iunie 1990, Nr. 145**

Să trăim mai demn, mai bine. Prin fapte concrete se asigură belșugul; Când se evaporă mitul; Acesta e pământul tău... Țăranul: recucerirea sentimentului de stăpîn; Vremuri care ne mai dor. Pîine multă tuturor!;

Moldova Suverană, **30 iunie 1990, Nr. 150**

Din punctul de vedere al dreptății; Contracte cu șmecherii; Sărbătoarea dogmelor răsuflăte; Cruda realitate, foamea postbelică.

Titluri și subtitluri excerptate din ziarul periodic *Moldova suverană* din anul 1992

***Moldova Suverană*, 1 octombrie 1992, Nr. 142**

Întâlnire cu membrii Partidului Social-Democrat; În grija societății; Când vine vorba de pâine; Anexa la decretul Președintelui Republicii Moldova din 28 septembrie 1992; Puținele bucurii; În grija societății; Speranță la revanșe; Deocamdată... fără plată; Argument științific. Istoria românilor (rubrică zilnică de Constantin Sîmboteanu, candidat în istorie, docent la Universitatea de Stat din Moldova); Se impune perfecționarea legislației; Veghind la steaua păcii; Grea e despărțirea de Satan;

***Moldova Suverană*, 3 octombrie 1992, Nr. 143**

Dialog cu reprezentanții raioanelor de sud ale Moldovei; Deficitul e la cota critică; „...Nici o forță nu ne mai oprește”; Oaspeți din Italia; Metoda scuipatului „frățesc”; Crimele lui Zatița; Suntem adepții păcii trainice. Apel al delegaților la primul congres al Mișcării combatanților din Moldova către cetățenii republicii; Comuniștii la „cina cea de taină”;

***Moldova Suverană*, 6 octombrie 1992, Nr. 144**

Deplasare de lucru în raionul Edineț; Asistența organismelor internaționale este decisivă pentru Moldova; Hărnicia plugarului și onestitatea conducătorului; Întrevedere cu reprezentanți ai Uniunii Teatrale; Ecouri de durere din Varnița; Întâlnire Țin-Boutros Ghali; România: Alegerile au avut loc cu respectarea prevederilor legale de la Curtea Constituțională; Limba română în Moldova (Cea mai veche mențiune); Armata a 14, o sursă permanentă de tensiune; „Fenomenul Varna” de la gurile Prutului;

***Moldova Suverană*, 7 octombrie 1992, Nr. 145**

Primenirile; În prag de privatizare; Executivile Telex Vulcănești; Sonde de apă minerală în curtea fabricii; A treia revenire la baștină; Dulce ca româna;

***Moldova Suverană*, 10 octombrie 1992, Nr. 147**

Intelectualitatea „Cal de bătaie” sau creierul societății. Forța invincibilă a națiunii.

***Moldova Suverană*, 13 octombrie 1992, Nr. 148**

Reuniunea șefilor de stat și de guvern din C.S.I.; „Ideea unui Consiliu coordonator a fost respinsă...”; Universitate privată în Moldova; Președintele salută ajutoarele; „...Fără zahăr într-adevăr e greu”; Enigmatice și cumini... Dragii noștri, dragi părinți; Întrevedere la viceprim-ministru; Primire la MAE; Știri externe; Demoldovenizare sau... mancurtizare?

***Moldova Suverană*, 14 octombrie 1992, Nr. 149**

Telegrama Președintelui Snegur către George Bush, Președintele SUA; Așteptare cu nădejde; „Aici am obținut totuși ce am dorit...”. Nici Elțin, nici alți componenți ai actualei conduceri a Rusiei nu pot servi ca parteneri siguri; Unul suge numai miere, altul roade numai os...; Pasărea pe limba ei piere sau Separatiștii în stare de agonie; Două milioane pentru puciști; Atestarea: panaceu sau tentativă de supunere a cadrelor didactice?; Biserica Sfântului Dumitru; „Nasc și la Moldova oameni” (Ion Ciocanu);

***Moldova Suverană*, 20 octombrie 1992, Nr. 152**

Declarația Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova; Vița-de-vie – vîna de aur a țării; Independența Moldovei este un fapt împlinit (interviu cu Mircea Snegur); Vaucerizarea și deruta omului; Talentul în fața neantului; N-ai sădit un pom pe lume – N-ai trăit și nu ai nume. Moldova oază a dezastrului ecologic. Vă invităm la acțiunea verde „Săptămîna pădurii”

Moldova Suverană, 24 octombrie 1992, Nr. 155

Datoriile trebuie achitate mai ales că au fost făcute în detrimentul unui sat întreg; Să urmăm adevărul și marele legi pe care le-a întocmit prin veacuri omenirea; Integrarea românească va fi determinată de factori exogeni; „Mereu în față chipul țării”

Moldova Suverană, 27 octombrie 1992, Nr. 156

Minciuna – armă politică; ...Tu te-ntreabă și socoate; Frumosul va salva lumea; Mai are pădurea prieteni?; Criobiologia – o nouă direcție în știință; Adevăr nereconstituit;

Moldova Suverană, 3 noiembrie 1992, Nr. 160

V-ați dus cum pleacă zilele de vară, spre-a nu vă mai întoarce niciodată; Moartea prietenilor (Adrian Păunescu); Și, Doamne, uite, nu mai e vreme!; Două vieți și o dragoste; O pierdere iremediabilă; Destin istoric și spațiile albe; Declarație de protest a deținutului politic Ilie Ilașcu;

Moldova Suverană, 10 noiembrie 1992, Nr. 164

„În zona rublei nu vom fi stat suveran”. Interviu cu dna N. Vrabie, prim-vicepreședinte al Băncii comerciale „Moldova Agroindbanc”;

Moldova Suverană, 12 noiembrie 1992, Nr. 166

„Să recuperăm întârzierea istorică...”; Leneșul mai mult păgubește; „Rîndunica” își mută cuibul; Graba... drege treaba; Programe noi pentru... atitudini vechi; Biserica Domnitorului; Oare întotdeauna cel care a săvârșit un omor e ucigaș?; Urme în istorie;

Moldova Suverană, 17 noiembrie 1992, Nr. 168

Borta covrigului pentru... frunțași; Alfabetul latin în stînga Nistrului;

Moldova Suverană, 18 noiembrie 1992, Nr. 169

Reuniune consacrată apărării romanității; În speranța că va fi cald; Școala arde..., iar cuiva îi arde de atestare;

Moldova Suverană, 21 noiembrie 1992, Nr. 171

Sistematizarea salariilor; Automobile obținute prin șiretlic; De ce se tem învățătorii?; Împroprietărirea cu bonuri e o ficție; Numărul pensionarilor crește, iar pensiile nu se majorează; Prin pauperizare spre privatizare; Producătorul numai cu munca și paguba rămîne; Omul dacă vrea, poate face multe...

Moldova Suverană, 25 noiembrie 1992, Nr. 173

Basarabia și viitorul ei. 1812-1905. Capitolul I. 1812-1877. Țarismul sub Alexandru I, Neculai Pavlovici și Țarul Liberator; Academia de Științe a Moldovei; Fiecare moldovean merită iubirea lui Dumnezeu;

Moldova Suverană, 26 noiembrie 1992, Nr. 174

Secția consulară americană la Chișinău; Plîng sălciile Prutului; Asociația savanților; Prestigiul savantului – prestigiul națiunii; Cum e bățul, așa e și umbra lui;

Moldova Suverană, 1 decembrie 1992, Nr. 176

1 decembrie – sărbătoarea românilor de pretutindeni; Ziua de aur a românismului; Manifestație consacrată Marii Uniri; Arta neamului a fost mereu reîntregită; Unire și unitate; Doamne, salvează-ne neamul, salvează-ne națiunea!

Moldova Suverană, 3 decembrie 1992, Nr. 178

Programul privatizării; Din zona copeicii – în zona... leului; Întîi să privatizăm demnitatea (Nicolae Dabija); „Armata a 14-a nu poate exista fără republica fantomă”. Interviu acordat de ministrul apărării al Republicii Moldova; Viața, ca un cîmp;

Moldova Suverană, 17 decembrie 1992, Nr. 186

Ispita de a trăi pe pământ; Palat fără stăpîn; Hostropăț birocratic; Calea grea spre reabilitare;

Moldova Suverană, 3 aprilie 1992, Nr. 47

Cine frînează progresul?; Vom mai pierde un an?; Cînepa – dragostea de altă dată; Scopul scuza mijloacele? „Luptători „ideologici”;

Moldova Suverană, 6 aprilie 1992, Nr. 33

O țară, un popor nu pot exista fără academie;

Moldova Suverană, 25 aprilie 1992, Nr. 57

Pastorală la Învierea Domnului; Crezul sau simbolul credinței; Vestea cea mare;

Moldova Suverană, 20 mai 1992, Nr. 66

Vizite la Asociația „Agromașina” și uzina „Alfa”; „Unii” de la „Ostankino” consideră...; Actualitatea în Guvern; Semne de bun augur; Cică avea o babă două gîște albe; În fruntea cozii; Tot pe drum, pe drum...; Ce facem cu insolvenții?; Reperul: între bogați și săraci; Tezaurul român de la Moscova; Clipe românești cu „Clipa”;

Moldova Suverană, 20 mai 1992, Nr. 66

Tancurile agresorilor au ieșit pe poziții; Apel către poporul Moldovei; Fariseism; Nu vor sînge moldovenii; Să fim, totuși, optimiști; Conferința de presă a domnilor Iliescu și Snegur; Accente tendențioase;

Moldova Suverană, 23 mai 1992, Nr. 68

În acest ceas de grea cumpănă adresăm tuturor compatrioților apelul de a se ridica, la prima chemare, în apărarea libertății Moldovei independente; Declarație a Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova; Declarație a Parlamentului României; Să tacă armele; Armata a 14-a își îndeplinește adevărata sa menire – cea de ocupație; În susținerea Moldovei; Transnistria – poligon al forțelor imperiale;

Moldova Suverană, 4 iunie 1992, Nr. 75

Unitatea națională cimentează independența; Recepție la Președintele Republicii; Surprize fără... surprize; Din cele ce am auzit și m-a pus pe gînduri; Destinul cărei broaște ni-l alegem? Apa noastră cea de toate zilele; Monopolismul ecologic este inadmisibil; Morminte pe mal de rîu; Marin Sorescu – un creator de geniu;

Moldova Suverană, 13 iunie 1992, Nr. 80

Stîlpul nostru de foc; Vrabia mălai visează; Copilăria lui Guguță; Căciula fermecată. Lui Spiridon VANGHELI; Eminescu și noi;

Moldova Suverană, 25 iunie 1992, Nr. 88

S:U:A: cer Rusiei să-și retragă forțele din Republica Moldova; Fariseism; „Îngeri” cu colții de fiară; Semnare a unor acorduri comercial-economice între S:U:A și Republica Moldova; Rechini capitaliști sau nababi fantastici;

Moldova Suverană, 3 ianuarie 1992, Nr. 2

„Înainte nu se pierdea nici un spic...”; Gest generos; Destinul pământului așa cum îl văd țărani;

Moldova Suverană, 7 ianuarie 1992, Nr. 4

Pastorală la Nașterea Domnului; „Cumpătare, maturitate, demnitate”;

Moldova Suverană, 14 ianuarie 1992, Nr. 6

În mine bate inima lumii; Mihai Eminescu; Destinul Statului îl urzește poporul; Moravuri vechi, năravuri noi...; Spre un nou Eminescu; Eminescu în Franța; Bădița Mihai în China.

DECLARAȚIE

Subsemnata, Liliana Botnari, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Botnari Liliana

18.09.2020

CURRICULUM VITAE

INFORMAȚII PERSONALE **Liliana Botnari**
str. Igor Vieru, 14/1, Chișinău (Republica Moldova)
069735086
botnari.liliana86@gmail.com
Sexul Feminin / Data nașterii 23/12/1986

EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ

- 01/02/2019–Prezent** Șef al Centrului de Lingvistică al IFR „B. P.-Hasdeu”
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
al MECC
bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, MD-2001 Chișinău (Republica
Moldova) <http://ifr.md/>
Responsabilă de: buna funcționare a activităților de cercetare
din cadrul Centrului de Lingvistică; organizarea
evenimentelor științifice ale IFR; distribuirea informației
științifice referitoare la activitatea științifică din cadrul
Institutului; elaborarea programelor de activitate a
Institutului, a planurilor de cercetare și de desfășurare a
manifestărilor științifice, a regulamentelor de ordine
interioară etc.
Membru al comitetelor de organizare și al consiliului științific
al IFR.
Tipul sau sectorul de activitate: Centrul de Lingvistică
- 01/01/2020–Prezent** Cercetător științific
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
al MECC, Chișinău (Republica Moldova)
-Cercetare științifică și publicarea rezultatelor obținute în
reviste de specialitate și culegeri;
-Membru al grupului de lucru format în cadrul Sectorului
de lexicologie și lexicografie: Subtema 1. *Cercetarea și
valorificarea lexicului limbii române în context general
românesc* din cadrul proiectului *Valorificarea științifică a
patrimoniului lingvistic național în contextual integrării
europene*; activități de digitalizare a dicționarelor.
- 01/01/2018–Prezent** Redactor
Editura Lyceum
str-la 2 Aerodromului 2, Chișinău (Republica Moldova)
www.lyceum.md
-

01/02/2015–31/12/2019	Redactare a lucrărilor didactice, metodice și de literatură artistică. Cercetător științific stagiar Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC, Chișinău (Republica Moldova) -Cercetare științifică în cadrul Sectorului; -prezentare de comunicări la conferințele/congresele/simpozioanele organizate în cadrul Institutului și în alte instituții de cercetare; publicarea rezultatelor cercetării; -traducerea în engleză a rezumatelor articolelor pentru revistele „Philologia”, „Buletin de lingvistică” și „Metaliteratura”. Tipul sau sectorul de activitate: Sectorul de lexicologie și lexicografie al IFR „B. P.-Hasdeu”
02/02/2009–31/01/2015	Traducător-dactilograf Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, MD-2001 Chișinău (Republica Moldova) http://patrimoniu.asm.md/ - Redactarea articolelor științifice dactilografiate; - traducerea în engleză a rezumatelor articolelor științifice; - elaborarea rapoartelor de activitate științifică anuale. Tipul sau sectorul de activitate: Centrul Studiul Artelor
07/10/2008–16/12/2008	Profesor de limbi moderne Liceul de Limbi Moderne și Teh. Inform. „Socrate” str. Matei Basarab 5/2, MD-2045 Chișinău (Republica Moldova) - Activitate didactică (predarea limbii franceze și a limbii engleze).
EDUCAȚIE ȘI FORMARE	
11/01/2016–10/01/2019	Studii superioare de doctorat, ciclul III; specialitatea 621-04 - Lexicologie și lexicografie; terminologie și limbaje specializate; traductologie Școala Doctorală Științe Umaniste, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir” str. Academiei 3/2, MD-2028 Chișinău (Republica Moldova) http://edu.asm.md/md
2008–2010	Studii de master în Științe Umaniste Universitatea de Stat din Moldova str. Alexe Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău (Republica Moldova)

<http://usm.md/>

- Facultatea Limbi moderne și clasice
- Specializarea Lingvistică romanică

2005–2008

Studii de licență în Științe Umaniste
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Limbi moderne și clasice
Specialitatea Limba și literatura franceză, limbă engleză

2000–2004

Diplomă de studii medii
- Liceul Teoretic cu Profil de Arte „Mihail Berezovschi”
str. Igor Vieru, 15/2, 17/2, 5/2, MD-2055 Chișinău
(Republica Moldova)

Școala medie din s. Jora de Mijloc, Orhei (Republica Moldova)

1992–1999

COMPETENȚE PERSONALE

Limba(i) maternă(e)

română

Limbile străine

franceză
engleză
rusă
italiană

Înțelegere		Vorbire		Scriere
Ascultare	Citire	Participare la conversație	Discurs oral	Exprimare scrisă
B2	C2	B1	B1	C1
B1	B2	B1	B1	B2
B2	B2	B1	B1	B1
B1	A2	A2	A2	A1

Niveluri: A1 și A2: Utilizator elementar - B1 și B2:

Utilizator independent - C1 și C2: Utilizator experimentat

Cadrul european comun de referință pentru limbi străine -

Grila de auto-evaluare

Competențe de comunicare

Abilități de comunicare bune obținute drept rezultat al activității în cadrul Institutului de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, precum și ca angajat al editurii „Lyceum”.

Competențe organizaționale/manageriale

Membru al comitetelor de organizare ale conferințelor și congreselor științifice desfășurate în cadrul „Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”; organizator al activității de cercetare științifică a cercetătorilor din cadrul Centrului de Lingvistică al IFR „B. P.-Hasdeu”.

Competențe dobândite la locul de muncă

Simț al responsabilității, inițiativă, sociabilitate, spirit de echipă.

Competențele digitale

AUTOEVALUARE				
Procesarea informației	Comunicare	Creare de conținut	Securitate	Rezolvarea de probleme
Utilizator experimentat	Utilizator experimentat	Utilizator	Utilizator	Utilizator independent

		independen t	independen t	

O bună stăpânire a:
MS Word (nivel avansat);
MS Excel (nivel mediu);
Power Point (nivel avansat);
Adobe Photoshop (începător);
Adobe Premiere (nivel mediu).

**INFORMAȚII
SUPLIMENTARE**

Publicații

Articole științifice și rapoarte publicate în reviste de specialitate și culegeri din Republica Moldova și România.
